

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Петар Д. Васић

**СТАРОСТ КАО ДЕМОГРАФСКА
ОДРЕДНИЦА ПОТРОШЊЕ
ДОМАЋИНСТАВА У СРБИЈИ**

докторска дисертација

Београд, 2016.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF GEOGRAPHY

Petar D. Vasić

**AGE AS DEMOGRAPHIC DETERMINANT
OF HOUSEHOLD CONSUMPTION IN
SERBIA**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016.

Ментор:

редовни професор, **Др Мирјана Девеџић**,
Универзитет у Београду, Географски факултет

Чланови комисије:

редовни професор, **Др Биљана Радивојевић**,
Универзитет у Београду, Економски факултет

доцент, **Др Вера Глигоријевић**,
Универзитет у Београду, Географски факултет

Датум одбране

Београд

Научна област: Демографија

Резиме:

Предмет истраживања јесте потрошња домаћинства на чији ниво и структуру, између осталог, утичу старост носиоца домаћинства и демографске карактеристике чланова домаћинства. Опште прихваћен начин увођења старости у разматрање потрошње домаћинства јесте преко старости носиоца домаћинства, који се иначе користи у економетријским истраживањима потрошње становништва. Са друге стране, циљ овог истраживања је да на примеру домаћинства у Србији утврди утицај старости као демографске одреднице на структуру личне потрошње, као и да објасни смер и интензитет утицаја посматраних демографских карактеристика домаћинства. Промене у демографским структурама неминовно воде и до промена у структури личне потрошње. Отуда би објашњење утицаја старосне структуре на структуру личне потрошње водило потпунијем разумевању промена у обиму и структури личне потрошње.

На основу података Анкете о потрошњи домаћинства анализирана је структура потрошње најпре у односу на старост носиоца, али и у односу на старост носиоца и просечну величину домаћинства, просечан број предшколске и школообавезне деце, просечан број чланова домаћинства старих 65+ година, и просечну висину прихода домаћинства, према типу насеља. Такође, на основу пописних података о броју и величини домаћинства, породичном саставу, старости носиоца, старости чланова домаћинства и породичном саставу према типу насеља анализирана су домаћинства и утврђене тенденције у сврху израде пројекција домаћинства за период до 2040. године. Такође, стохастичка пројекција становништва Србије према старости и полу је коришћена као основа за пројектовање домаћинства на основу старосних стопа носилаца домаћинства (HRM – headship rates method). На основу трансферзалне анализе идентификовани су старосни обрасци потрошње домаћинства, а на основу статистичке корелационе и регресионе анализе утврђен смер и интензитет зависности структуре потрошње од посматраних карактеристика домаћинства. Старосни обрасци потрошње и утврђене корелационе зависности искоришћене су за израду пројекције утицаја промена у посматраним карактеристикама домаћинства и промена у дистрибуцији домаћинства према старости носиоца на структуру

потрошње домаћинства и промене укупне тражње појединачних категорија добара и услуга.

У настојању да се доведе у везу старост носиоца домаћинства са специфичним потрошачким понашањем, идентификовани су старосни обрасци потрошње домаћинства. Одређене категорије потрошње су се издвојиле условљеношћу обима потрошње просечном висином прихода и просечном величином домаћинства (исхрана, одевање, комуникације и транспорт). Са друге стране, одређене категорије потрошње су својствене младим домаћинствима, те су млада домаћинства остваривала значајно већи обим потрошње ових добара и услуга (становање, и ресторани и хотели). Такође, обим потрошње одређених категорија потрошње значајно је већи у домаћинствима са „децом“ (намештај и опремање домаћинства, образовање, рекреација и култура, и остала добра и услуге). Обим трошкова за здравство расте се старошћу носиоца те се може рећи да је ова категорија потрошње својственија старијим домаћинствима. На крају обим трошкова за алкохолна пића и дуван је прилично уједначен током највећег дела животног циклуса домаћинства, те се не може говорити о јасној старосној условљености потрошње ове категорије добара и услуга.

Међутим, са старошћу носиоца домаћинства се мења и структура остварене потрошње тако да се без обзира на обим потрошње може говорити о категоријама које су високо заступљене у потрошњи млађих, односно, старијих домаћинства. Домаћинства младих носилаца, која су најчешће на самом почетку свог животног циклуса, значајно веће уделе своје потрошње усмеравају на становање, намештај и опремање домаћинства, одевање, ресторане и хотеле, и остала добра и услуге, док старија домаћинства значајно веће уделе своје потрошње усмеравају на исхрану и здравство. Домаћинства носилаца у својој средњој доби, која карактерише највеће присуство деце, значајно веће уделе своје потрошње усмеравају на транспорт, комуникације, рекреацију и културу, и образовање. Тако у односу на набројане категорије потрошње (својствене младим домаћинствима) млада домаћинства до 35 година старости носиоца домаћинства издвајају чак 36% за разлику од старијих домаћинства (55 и више година) која издвајају 31% своје укупне потрошње на ове категорије добара и услуга. Такође, у односу на категорије потрошње карактеристичне за старија домаћинства, она су усмеравала

чак 49%, за разлику od млађих домаћинстава која су усмеравала свега 39% своје укупне потрошње на исхрану и здравство. Категорије потрошње својствене за домаћинства у средишњем делу свог животног циклуса су код ових домаћинстава (од 35 до 54 године старости носиоца) учествовале са 21,3% за разлику од осталих домаћинстава (млађих и старијих) са свега 15,9% укупне потрошње. Са друге стране дистинкција на градско и рурално подручје показала је да одређене категорије потрошње испољавају различите старосне обрасце, док су код других старосни обрасци потрошње једнаки на оба посматрана подручја. Потрошња градских и сеоских домаћинстава се свакако разликује, али се разлике са повећањем старости носиоца домаћинства смањују. Анализа апсолутних и релативних показатеља потрошње установила је да се највеће разлике у потрошњи, али и посматраним карактеристикама домаћинстава јављају до 40 година старости носиоца домаћинства. Сеоска домаћинства карактеришу нижи приходи, већа просечна величина, већи просечан број деце и поготову већи просечан број старијих чланова домаћинства. У односу на утврђени смер и интензитет утицаја посматраних карактеристика домаћинства, разлике у вредностима посматраних карактеристика домаћинстава условиле су одређене разлике у потрошњи између градских и сеоских домаћинстава. Без обзира на разлике у присуству деце у домаћинству, заправо су „тајминг“ високог присуства деце у домаћинству и константно вишеструко веће присуство старијих чланова домаћинства код сеоских домаћинстава условили разлике у потрошњи. Тако је присуство деце у домаћинству повећавало удео издатака за намештај и опремање домаћинства, одевање, транспорт, рекреацију и културу, и остала добра и услуге, а смањивало за исхрану и становање. Са друге стране, присуство старијих чланова домаћинства повећавало је издатке за исхрану и здравство, а смањивало за одевање, алкохолна пића и дуван, ресторане и хотеле, и остала добра и услуге. Такође, величина домаћинства је утицала на раст удела трошкова за транспорт и комуникације и на смањење удела трошкова за становање. Посматране карактеристике домаћинстава су у оба подручја утицале на потрошњу на исти начин, али су разлике у висини посматраних карактеристика код носилаца различитих старости утицале на испољавање разлика у старосним обрасцима потрошње. Како се са старашћу носиоца смањују разлике у посматраним

карактеристикама између градских и сеоских домаћинстава и присуство старијих чланова домаћинства доминира над присуством деце, то се и разлике у обиму и структури остварене потрошње смањују. Оправдано се може очекивати да ће се са старењем становништва разлике у потрошњи између градских и сеоских домаћинстава смањивати.

Пројектоване промене карактеристика домаћинстава су дубоке, али је њихов утицај на „искривљење“ старосних образаца веома ограничен. Тако се начелно може рећи да би промене у старосним обрасцима потрошње могле ићи у правцу сужавања и погоршања структуре потрошње млађих (до 40. године старости носиоца) и најстаријих домаћинстава, и стабилности обима и структуре потрошње домаћинстава у периоду примарне штедње (од 50 до 64 године старости носиоца). Ако се посматра удео укупних средстава која би домаћинства у Србији до 2040. године могла издвајати, не постоји ни једна категорија потрошње осим трошкова за здравство, која неће забележити смањење. Пад броја домаћинстава, без обзира на промену старосних образаца код већине категорија потрошње, је тако велики да мора доћи до укупног смањивања тржишта. Услед могућих промена у старосним обрасцима потрошње може се очекивати повећање старосних разлика у структури укупне потрошње домаћинстава. У периоду 2006-2013. највеће разлике у структури потрошње износиле су 12,9% у корист млађих домаћинстава, док би се у 2040. та разлика могла повећати на 18,6%. Чини се да би у будућности старост као демографска одредница потрошње домаћинстава могла добити на значају, те се значај будућих промена у старосном саставу становништва на обим и структуру потрошње домаћинстава не сме занемарити.

Кључне речи: потрошња домаћинстава, старост носиоца домаћинства, старосни обрасци потрошње домаћинстава, пројекција домаћинстава, пројекција потрошње домаћинстава.

Научна област: Демографија

УДК: 314.18 (497.11)

Summary:

The main objective of this research is identification and explanation of changes in the structure of private consumption as a function of the age of an individual. However, it is not possible to isolate and measure the consumption of individual which is being realized within the household. Yet, it is possible to make a compromise and instead of an individual, as an observation unit to take the household. The reason why in this type of research individual can not be the subject of research, lies in the definition of the household. Generally accepted way of introducing age into household consumption research is through the age of the household head, which is used in econometric studies of household consumption. On the other hand, the aim of this study is to, in the case of households in Serbia, determine the influence of age as the demographic characteristics of the structure of private consumption, as well as to explain the direction and intensity of the impact of the observed demographic characteristics of households. Changes in the demographic structure will inevitably lead to changes in the structure of private consumption. Hence, the explanation of the impact of the population age structure on the structure of private consumption would lead to a more complete understanding of changes in the scope and structure of household consumption.

Based on data from the Household Budget Survey, consumption structure was analyzed primarily in relation to the age of the household head, but also in relation to the age of the household head and the average household size, average number of preschool and school-attending children, the average number of household members aged 65+ years, and the average household income, according to the type of settlement. Also, based on census data on the number and size of households, family composition, age of the household head, age of household members and family composition, analyzed by type of settlement, trends were set for the purpose of computing household projections for the period until 2040. Also, a stochastic projection of the Serbian population by age and sex is used as a starting point for the household projection on the basis of the headship rates method. Age patterns of household consumption are identified based on the period analysis, and the direction and intensity of the observed characteristics of households on the structure of consumption are determined on the basis of statistical correlation and regression analysis. The age patterns of consumption

and established correlations of the observed characteristics of households with the structure of household consumption in specific categories of goods and services and changes in the distribution of households by age of the household head were used for making household consumption projections and overall demand changes.

In an effort to associate the age of the household head with specific consumer behavior, age patterns of household consumption were identified. Expenditures for certain consumption categories manifested strong relation to average level of income and the average size of the household (food, clothing, communications and transport). On the other hand, certain categories of consumption are inherent to young households, so young households achieved a significantly larger volume of consumption of these goods and services (housing, restaurants and hotels). Also, expenditures for certain consumption categories are significantly higher in households with „children“ (furniture and household equipment, education, recreation and culture, and other goods and services). Costs for health care increase with the age of household head, so it can be said that this category of consumption is typical for older households. At the end, expenditures for alcoholic beverages and tobacco are fairly uniform for most of the life cycle of households, and one cannot speak of a clear age conditionality of consumption of this goods and services. However, the structure of realized consumption is changing with the age of the household head so, regardless of the volume of consumption, we can speak about the categories that are highly represented in total household consumption differing on household head age. Households of young carriers, which are usually at the beginning of their life cycle, direct significantly higher shares of their spending on housing, furniture and household equipment, clothing, restaurants and hotels and other goods and services, while older households direct significantly higher shares of their spending to foods and healthcare. Households in their middle age, which are characterized by the highest presence of children, direct significantly higher shares of their spending on transport, communication, recreation and culture, and education. Thus, in relation to the enumerated categories of consumption (characteristic for young households), young households under 35 years of age of the household head allocate as much as 36% compared to elderly households (55 and over), which set aside 31% of their total spending on these categories of goods and services. Also, in relation to the categories of consumption characteristic for older households, they directed 49%, as

opposed to younger households that directed only 39% of their total expenditure on foods and healthcare. Categories of household consumption inherent to the households in central part of life cycle (35 to 54 years of age carrier) are participated with 21.3% in contrast to other households (younger and older) with only 15.9% of total spending. On the other hand, the distinction between urban and rural areas has shown that certain categories of spending exhibit different age patterns, while in others the same age patterns of consumption are observed in both areas. The consumption of urban and rural households is certainly different, but the differences reduce with increasing age of the household head. Analysis of absolute and relative indicators of consumption found that the greatest differences in consumption, but also in observed household characteristics occur up to 40 years of age of the household head. Rural households are characterized by lower income, higher average size, higher average number of children, and especially higher average number of older members of the household. In relation to the determined direction and intensity of the impact of the observed household characteristics, significant differences in the observed characteristics of the households have caused some differences in age patterns of consumption between urban and rural households. Regardless of the differences in the presence of children in the household, actually „timing“ of high presence of children in the household and constantly multiple greater presence of elderly members of the household at rural households caused differences in age patterns of consumption, especially in younger households. Thus, the presence of children in the household increased the share of expenditure on furniture and household equipment, clothing, transport, recreation and culture, and other goods and services, and decreased for foods and housing. On the other hand, the presence of senior members of the household increased the expenditure on foods and healthcare, and decreased for clothing, alcoholic beverages and tobacco, restaurants and hotels and other goods and services. Also, household size influenced the growth of the share of the costs for transport and communications and reducing the share of the cost of housing. Observed characteristics of households in both areas impact on consumption in the same way, but the difference in the values of observed characteristics in carriers of different ages influenced the expression of difference in age patterns of consumption. As differences in observed characteristics between urban and rural households reduce with the household head age, and the presence of children is being dominated by the

presence of senior members of the household, the differences in the scope and structure of realized consumption reduce. It is reasonable to expect that differences in consumption between urban and rural households will decrease with the aging of the population.

Projected changes in household characteristics are profound, but their impact on the "distortion" of age patterns is very limited. Thus, in principle, can be said that the changes in the age patterns of consumption could go in the direction of narrowing and worsening structure of consumption of younger (up to 40 years of household head) and oldest households, and stability of the scope and structure of household consumption in the prime savers age (from 50 to 64 years of the household head). If we look at the share of total funds that households in Serbia until 2040 could spend, there is no one category of consumption, except expenditures for health care, which will not record a decrease. Decrease in the number of households, regardless of the age pattern changes in most consumption categories, is so great that there must be a reduction in market size. Due to possible changes in the age patterns of consumption, it can be expected, for the age differences of household consumption structure, to increase. In the period from 2006 to 2013 the greatest difference in the structure of consumption amounted to 12,9% in favor of younger households, while in 2040 this difference could increase to 18,6%. It seems that the age as demographic determinant of household consumption could gain in importance in the future, therefore, significance of future changes in the age composition of the population on the scope and structure of household consumption should not be ignored.

Key words: household consumption, age of household head, age patterns of household consumption, household projections, household consumption projections.

Scientific area: Demography

UDC: 314.18 (497.11)

Садржај:

1. Увод.....	1
2. Предмет и циљ истраживања.....	9
3. Одређење појма потрошње домаћинства (личне потрошње).....	11
4. Веза између старости и личне потрошње.....	16
4.1. Веза између старости и обима личне потрошње.....	17
4.2. Веза између старости и структуре личне потрошње....	21
5. Методологија истраживања.....	26
5.1. Извори података.....	26
5.2. Временско-територијални оквир истраживања.....	29
5.3. Методе анализе и инструменти истраживања.....	33
6. Полазне претпоставке.....	40
7. Демографске карактеристике домаћинства у Србији у другој половини 20. и почетком 21. века.....	47
7.1. Основне демографске карактеристике домаћинства у Србији у другој половини 20. века.....	49
7.2. Изабране демографске карактеристике домаћинства у Србији на почетку 21. века.....	57
7.2.1. Структура домаћинства према породичном саставу.....	58
7.2.2. Старост и домаћинства.....	62
7.2.2.1. Просечна старост чланова домаћинства према породичном саставу.....	63
7.2.2.2. Учешће лица различите старости у домаћинствима према породичном саставу.....	64
7.2.3. Домаћинства према старости носиоца.....	71
7.2.3.1. Домаћинства према старости носиоца и типу насеља.....	71
7.2.3.2. Домаћинства у Србији према старости носиоца, типу насеља и породичном саставу.....	74

7.2.3.3. Просечна величина домаћинства према старости носиоца и типу насеља.....	81
7.2.3.4. Учесће домаћинства према старости носиоца и типу насеља (HR).....	83
8. Карактеристике изабраних домаћинства – узорка.....	85
8.1. Просечна величина домаћинства.....	86
8.2. Просечан број јединица једнаке потрошње.....	88
8.3. Старосна структура домаћинства.....	91
8.3.1. Просечан број предшколске деце у домаћинству.....	92
8.3.2. Просечан број школообавезне деце у домаћинству.....	96
8.3.3. Просечан број чланова старих 65 и више година у домаћинству.....	100
8.4. Приходи домаћинства према старости носиоца.....	104
8.4.1. Просечна висина прихода домаћинства.....	105
8.4.2. Приходи и величина домаћинства.....	108
8.4.2.1. Просечна висина прихода по члану домаћинства.....	108
8.4.2.2. Просечна висина прихода по јединици једнаке потрошње.....	110
8.5. Главни закључци о карактеристикама домаћинства у узорку.....	113
9. Потрошња домаћинства према старости носиоца.....	115
9.1. Структура потрошње домаћинства 2003-2013	115
9.2. Трошкови првог реда – нужни трошкови.....	117
9.2.1. Храна и безалкохолна пића.....	118
9.2.2. Становање, вода, струја, гас и друга горива.....	124
9.2.3. Здравство.....	132
9.2.4. Агрегат трошкова првог реда.....	137
9.2.4.1 Трошкови првог реда по јединици једнаке потрошње.....	143
9.3. Трошкови другог реда – могући трошкови.....	146
9.3.1. Намештај, опремање домаћинства и одржавање...	147
9.3.2. Одећа и обућа.....	152

9.3.3. Комуникације.....	158
9.3.4. образовање.....	163
9.3.5. Транспорт.....	168
9.3.6. Агрегат трошкова другог реда.....	174
9.3.6.1 Трошкови другог реда по јединици једнаке потрошње.....	178
9.4. Трошкови трећег реда – трошкови избора.....	180
9.4.1. Алкохолна пића и дуван.....	181
9.4.2. Ресторани и хотели.....	188
9.4.3. Рекреација и култура.....	194
9.4.4. Остала добра и услуге.....	201
9.4.5. Агрегат трошкова трећег реда.....	206
9.4.5.1 Трошкови трећег реда по јединици једнаке потрошње.....	213
9.5. Укупна потрошња домаћинства.....	216
10. Пројекција домаћинства и личне потрошње.....	229
10.1. Пројекција домаћинства.....	230
10.2. Пројекција потрошње домаћинства.....	244
10.2.1. Трошкови првог реда.....	248
10.2.2. Трошкови другог реда.....	250
10.2.3. Трошкови трећег реда.....	254
10.2.4. Промене у структури потрошње домаћинства.....	257
10.2.5. Укупне промене у обиму потрошње домаћинства.....	266
11. Закључна разматрања.....	268
12. Коришћена литература и извори података.....	279
13. Прилози.....	288
14. Биографија аутора.....	347

1. Увод

Феномен демографског старења становништва неумитна је чињеница и проблем са којим се суочавају све популације које се налазе на крају демографске транзиције. Опште позната и широко прихваћена, али и критикована, теорија демографске транзиције пружа начелна објашњења о путу који друштва пролазе од етапе високе плодности и смртности (горња стационарна фаза) ка ниској плодности и смртности (доња стационарна фаза). Међутим, крајња етапа демографске транзиције коју називамо доњом стационарном фазом, свакако није стационарна, а још мање крајња. Ову завршну фазу теорије демографске транзиције, многи настоје да објасне и детерминистички одреде. Тако имамо два основна, на први поглед супротстављена гледишта, социолошко и економско. Које год становиште заузели, дефинитивно је да се транзиција плодности и смртности наставља у правцу даљег смањења, а као основна демографска последица даљег смањења плодности и смртности догађа се промена старосне структуре становништва. Ова промена свакако води повећању просечне старости становништва, што се може обухватити појмом демографског старења. Примарна последица даљег снижавања стопа плодности и смртности јесте феномен демографског старења, који води низу последица које могу негативно утицати на функционисање државних и друштвених система. Постоји читава лепеза начина на који структура становништва које стари може утицати на економско функционисање једне државе. На првом месту се налази утицај на пензијски систем, утицај на систем здравствене и социјалне заштите, утицај на тржиште капитала, утицај на структуру и обим јавне и личне потрошње, утицај на структуру привредних и ванпривредних делатности, утицај на фискалну политику, и многи други. Многе студије разматрају утицаје наступајућих демографских промена на будућу величину тржишта и структуру личне потрошње. Садашњи тренд ниског фертилитета у развијеним економијама, испод нивоа потребног за просту репродукцију, континуирано убрзава старење становништва доводећи до опадања броја становника, што ће неизбежно водити смањивању потрошачког тржишта у државама са ниском имиграцијом. Поготову ће бити значајна промена у старосној структури, из разлога што је потрошачко понашање високо зависно од старости. Како низак фертилитет доводи до депопулације и смањивања просечне величине

домаћинства на дужи рок, неизбежно је да се величина потрошачког тржишта смањи. У већини индустријализованих земаља, развитак становништва није више покретачка снага економског развоја. Ове земље морају пажљиво размотрити садашњу структуру своје привреде у складу са наступајућим демографским променама (Thiesen, 2007; Wada, 2011; Lefebvre, 2006).

У фокусу предузетог истраживања у оквиру ове дисертације јесте утицај старости као демографске одреднице на структуру и обим личне потрошње у Србији. Неоспорно је да је веза између економског и развитка становништва двосмерна, стога у односу на досадашњи развој теорија које су се бавиле овом проблематиком, можемо говорити о доминацији примарно економских теорија на пољу развитка становништва, односно о економистичком приступу проблемима демографског развитка (Васић, 2009). Међутим, у овом, суштински демографском истраживању, међузависности економских и демографских појава и процеса, прилазимо са супротне стране. Често је потпуно оправдано да ова зависност није увек двосмерна, поготову не у различитим аспектима које проучавају демографија и економија. Конкретно, међузависност између старосне структуре становништва и структуре његове личне потрошње, у директном смислу, не може бити двосмерна, већ исључиво старосна структура становништва може имати утицаја на структуру и обим личне потрошње домаћинстава, а не обратно.

Старосна структура становништва, не сме и не може бити посматрана у статичком смислу, већ на њу делује изванредан број демографских и других, па и економских, чинилаца, мењајући је и обликујући током времена. Како старосна структура становништва није статички већ динамички систем, преко ње ће индиректно на промене у структури и обиму личне потрошње деловати и други демографски чиниоци. Један од проблема теоријско-методолошке природе може бити, како на прави начин довести у везу ова два динамичка система, притом изолујући све остале чиниоце који могу утицати на структуру и обим личне потрошње, а обухватити све аспекте деловања старости потрошача на систем доношења одлука у сфери личне потрошње. У релевантној литератури и истраживањима истог, или сличног карактера, појављује се дистинкција између утицаја старосне и временске компоненте на личну потрошњу. Утицај временске компоненте се у најкраћем огледа кроз утицај “епохе”, односно утицај постојећих

друштвено-економских прилика и околности на потрошачко понашање становништва, што се у англо-саксонској литератури означава као “*wave effect*”. Са друге стране старосна компонента је рашчлањена на утицај старости и утицај генерацијске припадности. Основни смисао је у следећем, утицај старости становништва се огледа у концепту животног циклуса, односно у различитим потребама становништва различитог старосног доба (*age effect*) што је заправо и предмет овог истраживања. Међутим, концепт генерацијске припадности се огледа у могућим различитим системима потрошачког понашања припадника различитих генерација, односно, да је оправдано да помислимо да тридесетогодишњаци данас највероватније не троше на исти начин на који су то радили пре, на пример, 40 година (*cohort effect*). Код последњег, концепта генерацијске припадности, јавља се проблем раздвајања утицаја генерацијске припадности и утицаја епохе. Наиме, сигурно да су тридесетогодишњаци пре четрдесет година трошили на другачији начин него што то данас чине, међутим, те генерације рођене 1940-их су свакако трошиле другачије и под утицајем епохе, односно, специфичних друштвено-историјских и економских чинилаца током 70-их година прошлог века, за разлику од тридесетогодишњака рођених 1980-их, чије се потрошачко понашање налази под утицајем потпуно другачијих друштвено-историјских и економских чинилаца у другој деценији 21. века.

Сва три концепта, *age effect*, *wave effect*, и *cohort effect*, се међусобно преплићу и прожимају. Потпуно је јасна природа утицаја старости, генерацијске припадности, и епохе, међутим, у циљу бољег сагледавања утицаја ових чинилаца, и њиховог раздвајања, потребно је да их сагледамо са потпуно другачијих теоријских, али и методолошких становишта. Нема сумње да је, у односу на наслов овог истраживања, утицај старосне компоненте на првом месту, што потврђује суштинску демографску природу овог рада. Што се тиче концепта генерацијске припадности, свакако да је тешко раздвојити утицај епохе од утицаја генерацијске припадности на структуру личне потрошње, међутим, с обзиром да је тежиште истраживања на утицају старости на структуру личне потрошње, главни проблем могао би бити раздвајање утицаја старости од утицаја генерацијске припадности. „Кључни проблем представља раздвајање утицаја старости потрошача (мерено у навршеним годинама старости), припадности

одређеној кохорти (мерено у календарским годинама рођења) и периода посматрања (индексираног према датуму мерења, односно изоловање утицаја окружења и тог времена у смислу утицаја на могућност избора и преференције потрошача)“ (Rentz and Reynolds, 1991).

„На формирање структуре личне потрошње утиче велики број фактора различите природе. Пре свега, структуру потрошње у великој мери опредељују фактори који произилазе из популационе динамике, дакле, фактори који су демографске природе. Да напоменемо да ту спада интензитет повећања становништва, промене у економско-социјалној структури становништва, регионални размештај становништва, итд. Друга група фактора је друштвено-историјске природе. То су нпр. фактори који произилазе из формирања одговарајућих навика у потрошњи, затим економско социјалне карактеристике породица и однос између личне и заједничке потрошње као два облика подмиривања потреба. Коначно, трећа група су економски фактори. Овде спадају пре свега, лични доходи и цене и њихови односи. Лични доходак представља куповну снагу која у комбинацији са ценама формира (уз остале факторе) преференције потрошача“ (Шефер, 1964).

Економске теорије наглашавају да старост појединца утиче на његов модел штедње и потрошње. Модиланијев модел животног циклуса истиче да је модел штедње и потрошње појединца у функцији од његове старости, односно, појединац позајмљује као млад, штеди као средовечан и троши у старости (Erlandsen and Nymoен, 2004). Модилани и Брумберг (1980) су претпоставили да домаћинства желе да максимизирају корисност будуће потрошње током живота, тако што желе да троше подједнако, односно, у годинама мањих прихода ће се задуживати да би нормално трошили, а у годинама већих прихода ће штедети да би опет у годинама мањих прихода могли нормално да троше.

Основни задатак изучавања промена у структури личне потрошње јесте да се квантитативно измери утицај на потрошњу појединих детерминанти, при чему су то обично доходак и цене. У овом истраживању ће бити направљен дискурс где ће се као основна детерминанта личне потрошње поставити старост као демографска одредница потрошача. „Кад се мења једна од детерминанти, поставља се питање у којој се мери мења потрошња појединих производа. Обично

се тај однос пораста потрошње неког производа (y) у односу на пораст дохотка (x), назива коефицијентом еластичности потрошње (тражње)“ (Шефер, 1964). Овом приликом ће бити коришћен сличан поступак, премда ће се уместо дохотка наћи старост као независна демографска варијабла. Предмет интересовања овог истраживања неће бити преференције потрошача у смислу избора између два или више различитих производа исте врсте, већ преференције које диктирају различите потребе условљене различитим социо-демографским карактеристикама домаћинства, у смислу избора између више различитих врста добара и услуга. Демографске карактеристике становништва се поред висине прихода, цена добара и услуга, и друштвено-историјског контекста, јављају као основна детерминанта личне потрошње.

Најпознатији, међу радовима који говоре о овој тематици, јесте *Теорија животног циклуса штедње и потрошње* економисте и нобеловца Франка Модилјанија. Међутим, без обзира на своју елеганцију и прецизност у математичком приказу, ова теорија не улази у разматрање структуре личне потрошње, већ је посматра као агрегат. Како је личну потрошњу могуће посматрати једино као потрошњу домаћинства, односно, као збир потрошње свих његових чланова, то се намеће потреба да се са демографског аспекта да допринос у објашњењу промене структуре и обима потрошње у периоду од настанка до гашења домаћинства, а у функцији од старости $f(x)$. Оправдано можемо претпоставити да се, како се са временом мења број чланова и старосна структура једног домаћинства, мењају и потребе чланова тог домаћинства, а они пак у складу са својим потребама, ограничени спољним чиниоцима, теже да остваре своју потрошњу. Овај рад ће покушати да да одговор на питање какву улогу у формирању структуре и обима потрошње домаћинства игра старост њихових чланова, узимајући у обзир специфичности демографског развитка становништва Србије, на основу најновијих података релевантних за ово истраживање. Морамо да напоменемо да изузимајући поједина истраживања зависности старосне структуре становништва и агрегатне потрошње, не постоји свеобухватно истраживање утицаја демографских одредница на структуру личне потрошње у Србији, док са друге стране, постоји не мали број иностраних истраживања исте или сличне природе.

На самом почетку истраживања потребно је дати одговор на питање због чега је значајно изучавати везу између старости становништва и његове личне потрошње. Постоји неколико разлога, али је примарни и кључни разлог садржан у чињеници да становништво и његову старосну структуру треба посматрати као динамички систем. Структура потрошње домаћинства, такође, се мења и представља динамички систем на који делују три основне групе фактора, међу којима се посебно истиче група демографских фактора. Главни елементи овог скупа чинилаца су већ наведени, међутим старосна структура се међу осталим демографским структурама истиче као најуже демографска, односно, искључиво демографска категорија. Ако становништво посматрамо кроз његову старосну структуру, морамо да нагласимо да су промене у старосној структури становништва Србије дубоке и интензивне. Ове промене у старосној структури становништва, уз остале релевантне факторе, такође утичу и на старосну структуру и величину домаћинства. Познавајући детерминанте промена у старосној структури, али и наступајуће промене старосне структуре, уз идентификовање закономерности између старости становништва и структуре личне потрошње, било би могуће предвидети на који начин би наступајуће промене у старосној структури становништва могле утицати на структуру личне потрошње. Значај изучавања ове везе би изгубио на снази једино у случају када би важиле претпоставке теоријског модела стационарног становништва, а донекле и стабилног становништва (које мења величину, али не и старосну структуру). Тада бисмо имали непромењену, односно, константну старосну структуру, тј. статички систем, где би једном установљене закономерности између старосне структуре и структуре личне потрошње могле да се претпоставе и у будућности. Другим речима, промене у структури потрошње домаћинства биле би под утицајем других демографских фактора као што су величина домаћинства, генерацијска припадност, итд.

Поред свега наведеног, посебну улогу игра утицај броја, величине и старосне структуре чланова домаћинства на структуру личне потрошње. Уколико број домаћинства расте, свакако ћемо имати повећану потрошњу трајних и полутрајних добара, без обзира на то што укупан број становника бележи смањење. Са друге стране, просечан број чланова домаћинства такође утиче на

структуру личне потрошње, а поготову на њен обим. Очигледно је да ће уз исту висину прихода потенцијално већи обим личне потрошње остваривати домаћинство са већим бројем чланова. Међутим, оно што би свакако направило далеко већу разлику, јесте структура потрошње оваква два домаћинства. На крају, што се тиче старосне структуре домаћинстава, два домаћинства исте величине и исте висине прихода, бележиће различиту структуру потрошње уколико имају различиту старосну структуру. „Значи да је старосни склоп домаћинства важан елемент који у обзир морају узимати не само креатори политике и цивилни сектор, већ и пружаоци услуга и произвођачи“ (Министарство рада и социјалне политике Србије, 2009).

Лична потрошња становништва игра веома значајну улогу у детерминисању макроекономских кретања у оквиру државе као економског система. Тако, агрегат личне потрошње, односно, укупна лична потрошња становништва једне државе може бити индикатор степена економске развијености и благостања. У том смислу, нижи удео укупне личне потрошње у односу на БДП показује виши степен економског развоја једне државе, другим речима снижавање удела личне потрошње у односу на бруто домаћи производ указује на економски раст. Међутим, смањење удела личне потрошње истовремено значи и повећање вредности личне потрошње по глави становника узроковано преласком земље на виши ниво економског развоја. Код држава на високом ступњу економског развоја, удео личне потрошње у бруто домаћем производу стагнира на нивоу од око 60%, док вредност личне потрошње по глави становника значајно расте.

У контексту животног циклуса домаћинстава, и различитих животних етапа (фаза) кроз које пролази једно домаћинство, било би важно сагледати на који начин се мењају њихове потребе и тражња за различитим врстама добара и услуга. Њихове потребе, а самим тим и тражња за добрима и услугама зависиће од старосне структуре чланова домаћинства, међутим, чини се да би разлике у структури личне потрошње могле бити веће него што то различите потребе домаћинстава у различитим фазама животног циклуса намећу. Управо те разлике, при свим осталим датим (истоветним) факторима, могу бити резултат различитих приоритета и њихове хијерархије, а под доминантним утицајем старосне доби чланова домаћинства. Из тог разлога се намеће као веома значајно изучавати

промене у старосној структури становништва, али и промене у старосној структури (чланова) и величини домаћинства.

Како је промена у старосној структури становништва Србије једна од највећих демографских промена и њена главна карактеристика јесте даљи наставак процеса демографског старења, то је очекивано да ће се значај потрошње од стране различитих старосних група у укупној личној потрошњи у будућности мењати и то у правцу повећања значаја улоге старијег становништва као потрошача, чија ће структура личне потрошње све више одређивати и структуру укупне личне потрошње становништва Србије. „Старије особе представљају значајну и све већу потрошачку групу. Њихов удео ће се повећавати, располажу значајном куповном моћи, и имају тенденцију да искористе акумулирану штедњу у старости. Међутим, да ли при том показују исте обрасце у потрошачком понашању као и друге старосне групе?“ (Министарство рада и социјалне политике Србије, 2009).

2. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања у оквиру ове дисертације јесте домаћинство и његова потрошња, међутим, потребно је дати шире објашњење начина разматрања и самог избора оваквог предмета истраживања. У Теорији животног циклуса Франка Модилјанија наилазимо на хипотезу о начину на који појединац троши и штеди у току свог живота. У фокусу теорије се налази сам однос нивоа потрошње и нивоа дохотка појединца, где је потрошња посматрана као агрегат. Основне претпоставке ове теорије послужиле су као инспирација за ово истраживање чији је основни циљ идентификација и објашњење промена у структури личне потрошње у функцији од старости појединца. Међутим, није могуће издвојити и измерити потрошњу коју појединац оствари у оквиру домаћинства, односно потребе које задовољава у оквиру домаћинства чији је члан. Из овог разлога није могуће прецизно поставити модел потрошње у функцији од старости. Ипак, могуће је направити компромис и уместо појединца, као предмет истраживања, односно јединицу посматрања узети домаћинство. Предмет истраживања ове докторске дисертације јесте потрошња домаћинстава на чији ниво и структуру, између осталог утичу и демографске карактеристике чланова домаћинства. Разлог због кога код овакве врсте истраживања није могуће да предмет истраживања буде становник, односно, појединац, лежи у самој дефиницији домаћинства. У најопштијем смислу се домаћинством сматра заједница лица чији чланови заједно станују, заједнички се хране и заједнички троше остварене приходе, те је личну потрошњу могуће посматрати једино као агрегат потрошње свих чланова домаћинства.

Оно што је неопходно образложити, јесте начин анализирања старости као демографске одреднице у односу на економски феномен потрошње. Проблем се јавља у томе што личну потрошњу посматрамо као агрегат потрошње свих чланова домаћинства, док старост можемо посматрати једино као карактеристику носиоца, односно, главе домаћинства. Постоје примери исказивања старости домаћинства као аритметичке средине година старости њихових чланова. Међутим, иако нам овај начин даје привид прецизности јер обухвата старост свих чланова домаћинства, у себи може садржати велике разлике у годинама старости

чланова домаћинства. Ова могућност, иако се у неким социолошким истраживањима примењује, није прихватљива за овај тип истраживања из разлога што је старосна структура чланова домаћинства од највећег значаја за формирање, па и прихватање или одбацивање хипотеза, а исказивање обележја старости на овај начин нам не даје увид у старосну структуру чланова домаћинства. Опште прихваћен начин увођења старости у разматрање потрошње домаћинства јесте преко старости носиоца домаћинства, који се иначе користи у економетријским истраживањима потрошње становништва. Иако немамо увид у старосну структуру осталих чланова домаћинства, постоји начин да ту структуру уведемо у разматрање. У пракси, потрошња се може пратити искључиво преко анкета о потрошњи домаћинства (АПД/НBS – Household Budget Survey). Индивидуална потрошња се прецизно може пратити једино у случају самачких домаћинства. „За вишечлана домаћинства алокација средстава се врши на основу скале еквиваленције (јединице једнаке потрошње)“ (Vaittinen & Vanne, 2008), везујући се за старост носиоца домаћинства.

Са друге стране, циљ овог истраживања је да на примеру домаћинства у Србији утврди утицај старости као демографске одреднице на структуру личне потрошње, као и да објасни смер и интензитет утицаја поменутих демографских карактеристика домаћинства. Промене у демографским структурама неминовно воде и до промена у структури личне потрошње. Отуда би објашњење утицаја старосне структуре на структуру личне потрошње водило потпунијем разумевању промена у обиму и структури личне потрошње.

3. Одређење појма потрошње домаћинства (личне потрошње)

У одређењу економског феномена потрошње треба кренути од самих почетака развоја људског друштва, како би било могуће сагледати све промене које су се на овом пољу догодиле и боље разумети оно што потрошња представља данас. Сама суштина појма потрошње лежи у томе да потрошња представља коришћење, употребу, односно трошење различитих добара, роба, или производа и услуга ради задовољења читавог низа људских потреба (Varijan, 2003; Јакшић, 2003). Како је људско друштво еволуирало, тако је еволуирао и феномен потрошње од самог задовољења егзистенцијалних потреба до онога како данас разумемо потрошњу. Са појавом стационарног начина живљења, са аграрном револуцијом и појавом вишкова у производњи, почиње да се појављује трговина, друштвена подела рада и друштвено раслојавање. Дакле, почетак модерног схватања потрошње може се повезати са настанком натуралне и робно-новчане размене. Сама друштвена подела рада условила је појаву трговине, односно, појединац је производио специфична добра у количини која му није била неопходна, а са друге стране је та добра могао разменити за друга добра која су му била потребна. Са појавом новца и првих држава чија улога није била само заштитничка, феномен потрошње добија нову димензију. Тада можемо говорити о почецима поделе економског феномена потрошње на јавну, инвестициону и личну потрошњу. У време када је држава почела да на себе преузима одређене улоге и на тај начин подмирује одређене потребе становништва, постало је неопходно да становништво финансира, односно плати за пружене услуге (путна инфраструктура, комунална инфраструктура, војска, државни апарат, итд.), што се може повезати са настанком првих античких држава. Дакле, дистинкцију потрошње на јавну, инвестициону и личну, можемо повезати са настанком првих држава по устројству сличних данашњем схватању државе као сервиса њених грађана, односно становништва.

„Са почетком индустријске револуције и настанком капиталистичког друштвеног и привредног уређења економска улога домаћинства се трансформише и оно више није место заједничке производње, већ заједничке

потрошње“ (Вебер, 1976), а заједништво његових чланова почиње да се заснива на чистој биолошкој и сродничкој вези између родитеља и њихове деце. Домаћинства као потрошачке јединице, своје потребе задовољавају посредством јавне и личне потрошње. Међутим, фокус овог истраживања је превасходно на личној потрошњи домаћинства. Берислав Шефер (1964) износи нека основна запажања о односу становништва, производње и потрошње. Тако каже да је “потрошња процес трошења произведених средстава, из чега произилази ограниченост потрошње производњом, њен доминирајући и одлучујући утицај на потрошњу. Производња утиче на формирање потреба. У производном процесу радник се троши, он се физички и умно мења у оквиру економског развоја, мењају се и његове потребе, оне све више добијају карактер друштвених потреба у односу на физиолошке (које су израз тежње за самоодржањем). Производња у свом развоју и напретку креира нове производе, уводи их у потрошњу, а увођењем нових производа у потрошњу даље се креирају нове потребе (које опет постају, повратно, битан фактор и предуслов даљег развоја производње).” Тако даје једну општу, али истовремено у сасвим довољној мери прецизну, дефиницију личне потрошње и каже да је “лична потрошња (са својим компонентама) онај део животних услова који се у потрошњи остварује као индивидуализирана потрошња, било да се она остварује посредством новца, тј. кроз процес робно-новчане размене, или пак да се остварује директно кроз натуралну потрошњу. У ствари, потрошња је процес преко кога се остварује животни стандард људи, у коме се задовољавају њихове потребе. Структурне промене у личној потрошњи битан су елемент аналитичког оквира целокупне анализе животног стандарда.”.

Феномен личне потрошње, односно потрошње домаћинства, широко је изучаван у економским истраживањима, али у демографским истраживањима веома мало, или готово уопште, бар не на начин на који ће бити изведено ово истраживање. Велики је број економских истраживања и теорија који покрива овај феномен, у иностраној литератури познат као *household economics*.

Економске теорије домаћинства настоје да опишу комплексне структуре домаћинства и њихово понашање, а између осталог, и њихово потрошачко понашање. „Информације о демографским структурама, процесу доношења одлука, алокацији ресурса, механизмима стицања прихода и родној подели рада,

јесу предуслов за разумевање ефеката интервенција јавног или приватног сектора на микронивоу, а такође и њихових последица на макронивоу“ (Mattila-Wiro, 1999). Модели економике домаћинства се најједноставније могу поделити на два типа: унитарни модел понашања домаћинства и колективне моделе понашања домаћинства (Alderman et al, 1995). Код колективних модела понашања домаћинства постоје тзв. погодбени модели (модели ценкања, преговарачки модели). Док унитарни модел узима у обзир једну особу која представља цело домаћинство, преговарачки модели имају два субјекта унутар домаћинства чији се интереси разликују, а самим тим и преговарачки исход. Сви економски модели претпостављају да је домаћинство јединица која се руководи принципом рационалности, који се сматра концептом који је супериоран над осталим алтернативним приступима.

Традиционално, економска теорија потрошача (основа других неокласичних теорија економике домаћинства) посматра потрошача као појединца, имплицирајући да је једино глава домаћинства потрошач. „Међутим, да ли је ово заиста одговарајућа јединица за економску анализу? Уколико је појединац узет као потрошач то поставља одређена питања, нпр. да ли су деца потрошачи? Уместо тога, потрошачка јединица би требало да значи двоје или више људи који доприносе и чине домаћинство. Одлуке о куповини, продаји и потрошњи на тај начин могу бити анализирани као одлуке групе“ (Mattila-Wiro, 1999). Конвенционална теорија потрошача дефинише потрошњу као употребу добара и услуга ради задовољења тренутних потреба. Потрошач, као рационална јединка, рангира одговарајуће куповине према својим преференцијама и покушава да одреди најбољу алтернативу бирајући најбоље рангирану куповину. „Може се рећи да традиционална теорија потрошача не покушава да објасни на шта се мисли под појмом "преференције", како се оне формирају и како реагују на промене у друштвеном и економском окружењу појединаца“ (Mattila-Wiro, 1999). Појам „преференције“ и његова сврха узети су као аксиом. Најчешће цитирани и анализирани алтернативни погледи на теорију потрошача развијени су засебно од стране Гарија Бекера и Кевина Ланкастера (Becker, 1962; 1965; Michael and Becker, 1973; Lancaster, 1966). Неки аутори наводе ова два модела као „Бекер-Ланкастерову теорију“ управо из разлога њихове сличности. Ипак, ове две студије

су усмерене на различите аспекте понашања домаћинстава. Обојица критикују традиционалну теорију због претераног поједностављивања односа између тржишних добара и корисности, предлажући дубље разматрање овог односа. Гари Бекер сматра породицу као фундаменталну социјалну институцију у друштву, и његова теорија (Нова теорија економике домаћинстава) је првобитно постављена да опише начине алокације ресурса, доношења одлука и процесе максимизације корисности у домаћинствима САД-а, Јапана и Израела. Касније је теорија примењена и на земље у развоју, а посебно у анализи пољопривредних домаћинстава. Бекеров приступ уводи нова становишта у традиционалну теорију потрошача, нпр. он посматра домаћинство истовремено и као потрошачку и као производну јединицу. Уколико посматрамо потрошачко понашање домаћинстава, можемо рећи да на њега утичу три основна унутрашња фактора: демографска структура домаћинства, стадијум животног циклуса домаћинства, и процес доношења одлука у оквиру домаћинства.

Да резимирамо, лична потрошња представља најзначајнији облик финалне потрошње којом се задовољавају разноврсне потребе становништва. Оптимално учешће личне потрошње у укупној потрошњи једне земље креће се између 55 и 65 процената. Субјекат личне потрошње јесте појединац (становник), односно његово домаћинство. Људске потребе које чине основни извор или покретач потрошње могу бити: примарне и секундарне; материјалне и нематеријалне; елементарне и развојне; и потребе за краткотрајним и дуготрајним добрима. Са друге стране, фактори који утичу на обим и структуру личне потрошње јесу: достигнути ниво привредног развоја; динамика раста друштвеног производа и националног дохотка; структура производње и ниво примењене технике и технологије; систем и политике расподеле дохотка; и демографски фактори.

Ефекти демографског развоја на тражњу добара и услуга су директни и јаки у случају потрошње домаћинстава. На потрошњу домаћинстава одређене популационе групе, утиче њена популациона величина и старосна структура. Промена броја становника може такође утицати на структуру потрошње домаћинстава преко дохотка по глави становника. Структура потрошње домаћинстава одређене популације се може мењати као одраз промена у старосној структури, а како потрошачке преференције појединаца варирају у различитим

стадијумима животног циклуса, то ће се укупна тражња за добрима и услугама мењати како се старосна структура становништва буде мењала.

4. Веза између старости и личне потрошње

Демографске карактеристике становништва се поред висине прихода, цена добара и услуга, и друштвено-историјског контекста, јављају као основна детерминанта личне потрошње. Међутим, „утицај демографских промена, једног од најзначајнијих фактора који утичу на структуру потрошње у сектору домаћинства, јесте ретко разматран чак и у контексту демографског старења“ (Wakabayashi and Hewings, 2002). Велики број досадашњих радова, најчешће у иностраној литератури се бавио истраживањем везе демографских обележја становништва и агрегата личне потрошње, међутим, нешто мањи број радова се односи на везу између старости као демографске одреднице и структуре личне потрошње. Изузимајћи поједина истраживања зависности старосне структуре становништва и агрегатне потрошње, не постоји свеобухватно истраживање утицаја демографских одредница на структуру личне потрошње у Србији.

Сва новија истраживања ове зависности се базирају на претпоставкама Теорије животног циклуса. Углавном се ради о економетријским истраживањима у којима се лична потрошња посматра као агрегат, односно у целости, и поставља у однос са дохотком током животног циклуса појединца. Иако се углавном не ради о демографским истраживањима, у њима можемо наћи веома корисна објашњења зависности економских појава од демографских варијабли. У даљем разматрању теоријско-методолошког, али и емпиријског доприноса различитих радова и студија на овом пољу, поделићемо их у две основне групе, и то: радове и студије који личну потрошњу посматрају као агрегат, односно, укупну личну потрошњу, и радове и студије који разматрају везу између старости становништва и структуре личне потрошње. У оквиру прве групе, биће приказани различити приступи у одређењу кретања личне потрошње током живота, утицају демографског старења на агрегат потрошње, утицају међугенерациских трансфера на потрошњу, и нека методолошка решења која би могла бити корисна за ово истраживање. У другом потпоглављу биће представљени основни закључци и основна методолошка решења радова и студија који на различит начин третирају проблематику промене структуре личне потрошње у функцији од старости носиоца домаћинства, али и старости појединаца.

4.1. Веза између старости и обима личне потрошње

Широко је прихваћена претпоставка да се потрошачко понашање домаћинства мења у зависности од фазе животног циклуса у којој се налази. Међутим, у различитим економијама (државама), постоје различити примери у којим старостима носиоца, домаћинства достижу врхунац потрошње, односно штедње. Ипак, оно што је заједничко овим примерима је да сви прате путању LCH (Lee, Sang and Mason, 2006; Attfield & Cannon, 2003). Са друге стране, нека од истраживања која разматрају утицај фертилитета на старосну структуру, демографску дивиденду и њене економске ефекте, истичу да ће у развијеним економијама током 21. века демографско старење драстично утицати на потрошачке могућности (Hock & Weil, 2006; Leimer and Richardson, 1989; Fougere and Merette, 1998; Guest, Bryant & Scobie, 2003). Тако рецимо, током транзиције ка доњој стационарној фази са ниским фертилитетом, почетно опадање старосне зависности младих, бива веће него повећање старосне зависности старих, а економска зависност опада. Све то води повећању индекса потрошње рефлектујући позитиван економски утицај демографске дивиденде (Attfield & Cannon, 2003; Hock & Weil, 2006; Macunovitch, 2001). Многи радови истичу да како се величина одређених старосних група повећава, а других смањује, тражња за производима различите врсте ће се или повећавати, или смањивати (Rentz and Reynolds, 1991), а да у светлу животног циклуса, присуство деце повећава захтеве за потрошњом у младим породицама (Blum, Kening, Mansfield and Moore, 2006) истичући да би ефекат демографског старења кроз повећање удела старог становништва, праћеног смањењем удела најмлађих старосних група, водио смањењу *per capita* потрошње уз непромењену висину дохотка (Attfield & Cannon, 2003).

Неки аутори иду корак даље, и дефинишу такав ниво стопа фертилитета који називају потрошно максимизирајућим, односно, за различите економије (према њиховој хипотези) постоји такав ниво стопа фертилитета који доприноси максимизацији потрошње становништва (Hock & Weil, 2006). Потрошно-максимизирајућа стопа фертилитета (CMFR) јесте функција очекиваног трајања живота старих, односно, како се повећава очекивано трајање живота старих, тако се повећава и CMFR, дакле, потребна је већа стопа фертилитета како би се

задржала ista вредност индекса потрошње. Резултати до којих су Хок и Вејл дошли наводе на закључак да ће током наредних неколико деценија, како ефекти ниског фертилитета на потрошњу од позитивних буду постајали негативни, доћи до даље редукације фертилитета, који ће на дужи рок, произвести још веће редукације у потрошњи (а повратно и у фертилитету), и на тај начин формирати зачарани круг.

Неки од радова, пак, баве се различитим методолошким приступима изучавању везе становништва и економије чији су налази у директној вези са предметом истраживања овог рада. Широко коришћен показатељ економске оптерећености радног контингента у демографским истраживањима, се назива индексом функционалне зависности, или индексом зависног становништва, док се у економским истраживањима користи веома сличан, али далеко прецизнији показатељ назван *prime savers*, односно *примарне штедише*. Показатељ *примарне штедише* који је сличан индексу функционалног становништва, прецизније је користити јер се више приближава концепту животног циклуса потрошње и штедње него индекс функционалног становништва (Erlandsen and Nymoen, 2004). Двојица аутора овај показатељ обележавају са AGE_t (Формула 1). Овај показатељ представља неку врсту коефицијента старосне зависности, и има следећи облик:

$$AGE_t = {}_{17}V_{50} / (30V_{20} + V_{67+})$$

Формула 1: Удео примарних штедиша у односу на преостали део становништва

Старосна група у броиоцу ${}_{17}V_{50}$ (стари од 50 до 66 година), представља примарне штедише, односно, појединце у старости од 50. године до пензионисања, где су примарне штедише појединци који, у смислу LCH (Life Cycle Hypothesis), остварују релативно високе приходе, али их карактерише најмања еластичност потрошње (Average Propensity to Consume - APC), самим тим показују највећи потенцијал за штедњу. Примарне штедише би требало да буду средовечна лица која имају релативно висока просечна примања док је величина њихових домаћинстава, а самим тим и потреба мања него када су били млађи. Даље, они су у фази пре пензионисања, што повећава њихове изгледе да уштеде за пензију. Средовечна лица према томе могу имати мању потребу да троше

(мању еластичност потрошње) од оних који су млађи, или старији од њих. Смисао овог показатеља треба потражити у претпоставци Теорије животног циклуса да једино лица у овој старосној доби висином свог дохотка подмирују и премашују вредност своје потрошње, док све остале старосне групе троше више него што у том тренутку зарађују, тако да их можемо сматрати зависним. Аутори у овом раду истичу да укупна потрошња опада како се учешће примарних штедиша у укупној популацији повећава. С обзиром да се њихово истраживање односи на податке за Норвешку, то су старосне границе у бројоцу нешто другачије него што би то био случај за Србију. Ради лакше анализе, у складу са постојећим петогодишњим старосним групама, за потребе овог истраживања, могли бисмо примарне штедише означити као појединце у старости од 50. до 64. године (у наредним поглављима ће бити речи о разлозима за оваквим старосним одређењем категорије примарних штедиша). Тако, „уз претпоставку да ови појединци штеде више него остатак становништва, можемо да закључимо да је функција потрошње у негативној корелацији са овим показатељем“ (Erlandsen and Nymoen, 2004).

У анализи агрегата личне потрошње, веза између старости и личне потрошње посматра се из угла појединца. Међутим, истиче се да је алокација потрошње на ниво појединца готово немогућ задатак из разлога што се већина података о личној потрошњи прикупља за ниво домаћинства, а не појединца. Из перспективе домаћинства, приходи и потрошња јесу атрибути домаћинства и варирају у зависности од старости носиоца домаћинства. Ова чињеница, такође, представља тешкоћу у превођењу промена у старосној структури становништва на промене у старосној структури носилаца домаћинства и њихових чланова. Велики број теорија и емпиријских истраживања у економији се односи на старосно-временску путању потрошње коју бирају појединци. У одсуству међугенерациских трансфера, очекивана садашња вредност потрошње не сме бити већа од прихода током животног циклуса. Према LCH појединац позајмљује као млад по тржишној каматној стопи како би постигао жељени ниво потрошње, међутим, стварност намеће одређена ограничења, тако да у овом стадијуму животног циклуса ипак преовлађују међугенерациски трансфери. Потрошња појединца у овој старосној доби бива финансирана од стране његових родитеља до тренутка када стекне економску независност, а то најчешће није пре 20. године

старости (Lee, Sang and Mason, 2006). Такође, често старији људи живе и троше у оквиру домаћинства свог одраслог детета. Тако, потрошња појединца може зависити од најмање три буџетска ограничења током животног циклуса: у почетку зависи од средстава својих родитеља, касније од својих личних средстава, и на крају од средстава своје деце. „Веома мали број истраживања је спроведен са циљем да се поставе старосни модели потрошње у друштву „од колевке до гроба“, укључујући и јавне и приватне трансфере“ (Lee, Sang and Mason, 2006). Веома често се процене појединачне потрошње из потрошње домаћинства, врше на основу скала еквиваленције, односно, склала јединица једнаке потрошње (Equivalent Adult Consumer scales – EAC), у односу на потрошњу одраслих чланова домаћинства, односно, појединца у радној доби. Неки од метода за формирање скала једнаке потрошње јесу, Енгелов, Ротбаров, Рејов, итд. У економској мисли не постоји сагласност око различитих скала еквиваленције, али ни око метода за постављање ових скала. Тако, се сматра да Енгелов метод прецењује вредност остварене потрошње током животног циклуса, док Ротбаров метод потцењује вредност остварене потрошње, па се чак може доћи до резултата да деца испод 5 година старости остварују негативну потрошњу. Очигледно је да се вредности „праве“ скале еквиваленције налазе негде између (Lee, Sang and Mason, 2006). Аутори наглашавају да постоје и други приступи у дефинисању скала еквиваленције, попут Дитоновог *ad hoc* приступа, где се деци од 0 до 4 године додељује вредност 0,4 ; деци од 5 до 14 година старости вредност 0,5; док се сви остали чланови се сматрају одраслима, дакле, носе вредност 1. Међутим, Ли, Санг и Мејсон предлажу своју скалу која је једнака за све чланове старе 20 година и старије, док се за чланове млађе од 20 година линеарно смањује до 0,4 за децу стару 4 године и млађу.

У разматрању радова који се експлицитно баве утицајем старости на личну потрошњу, свакако не треба изоставити оне који третирају ову проблематику имплицитно преко интергенерацијских трансфера. Тако, Фани Анемари Клуге (2009) наводи да су међугенерацијски трансфери усмерени од старијих ка млађима, а да чак и најстарији стари дају више него што добијају. Анализиране су компоненте међугенерацијских трансфера током животног циклуса појединца у Немачкој које се готово у потпуности слажу са кретањем приватних трансфера у

другим развијеним економијама. Током живота појединци показују дуге периоде зависности (када потрошња превазилази приходе), током детињства и у старости (Mason et al, 2006; Mason and Lee, 2011). „Истраживање јаза између потрошње и дохотка током животног циклуса нас наводи да уочимо важност социјалних и економских институција које омогућавају те економске токове између различитих старосних група који финансирају велике дефиците на почетку и на крају животног циклуса“ (Mason et al, 2006).

4.2. Веза између старости и структуре личне потрошње

Веза између старости становништва и промена у структури личне потрошње далеко је мање изучавана, тако да ће бити отворена питања о начину на који промене у старосној структури чланова домаћинства, а пре свега промене старости носилаца домаћинства могу утицати на формирање специфичних образаца потрошње. Наравно, ови обрасци потрошње се могу разликовати од државе до државе, у зависности од животног стандарда становништва, али ће разлике у обрасцима потрошње бити свакако мање међу државама које одликује приближан степен економског развоја, али и слична старосна структура становништва. Како је Србија део ширег европског окружења, то ћемо представити неке од специфичности образаца потрошње према старости носиоца домаћинства у Европској Унији, али и неких држава ближег или даљег окружења.

У студији ЕУРОСТАТ-а под називом „*Потрошачи у Европи*“ из 2009. године, даје се свеобухватна анализа потрошачког понашања, обима и структуре потрошње домаћинства у 27 земаља Европске Уније за 2005. годину. Између осталог, анализирају се и доходак и потрошња домаћинства у оквиру различитих група становништва. За сврху анализе структуре потрошње у односу на старост носиоца домаћинства, дефинисане су четири велике старосне групе, и то: до 30 година, од 30 до 44 године, од 45 до 59 година, и 60 и више година (Табела 1). Анализа потрошње домаћинства на основу старости носиоца домаћинства је снажно повезана са ефектом животног циклуса узимајући у обзир кретање висине дохотка. Приходи и потрошња расту са старашћу током радног века, на такав начин да пред крај радног века приходи достижу свој максимум, наравно, значајан пад у потрошњи се дешава са престанком економске активности носиоца

домаћинства. Ипак, са старењем становништва, повећањем очекиваног трајања живота и већим бројем година проведених у здрављу, вероватно је да ће се потрошња домаћинстава чији су носиоци стари 60 и више година повећати у наступајућим годинама.

Табела 1: Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца домаћинства (ЕУ – 27, 2005. година) (у %)

	Укупно	до 30	30 - 44	45 – 59	60+
Храна и безалкохолна пића	16,8	13,1	14,3	15,0	16,5
Алкохолна пића и дуван	2,4	2,5	2,2	2,4	1,9
Одећа и обућа	5,7	5,6	5,6	4,9	3,6
Становање, вода, струја, гас и др. гор.	27,7	23,7	22,6	23,0	28,9
Намештај, опремање дом. и одржавање	5,5	4,5	5,0	4,8	4,9
Здравство	3,4	1,8	2,3	3,0	4,6
Транспорт	11,9	12,1	11,6	11,4	7,7
Комуникације	3,2	4,0	3,2	3,0	2,5
Рекреација и култура	8,3	7,6	8,1	7,8	7,2
Образовање	1,0	1,2	1,1	1,0	0,2
Ресторани и хотели	5,3	5,8	5,2	4,9	3,6
Остала добра и услуге	8,7	7,4	8,1	8,0	7,4

Извор: **Consumers in Europe 2009**, EUROSTAT Statistical Books, Eurostat European commission

Обим потрошње домаћинстава чији су носиоци млађи од 30 година био је 15% мањи од укупног просека за ЕУ, док су домаћинства чији су носиоци у старости од 35 до 44 године трошила 11% више од просека. Домаћинства чији су носиоци у старости од 45 до 59 година трошила су 18% више од просека, док су домаћинства чији су носиоци стари 60 и више година трошила чак 20% мање од просека за ЕУ. У просеку за 27 земаља Европске Уније, домаћинства чији су носиоци млађи од 30 година трошила су више од просека на комуникацију, ресторане и хотеле, транспорт, образовање, и алкохолна пића и дуван. Насупрот томе, домаћинства чији су носиоци стари 60 и више година трошила су мање у релативном износу на транспорт, одећу и обућу, рекреацију и културу, и на ресторане и хотеле. Са друге стране старија домаћинства издвајају веће уделе за здравство, али и за становање, воду, струју, гас и друга горива. Многе од разлика у обрасцима потрошње домаћинстава између и у оквиру држава могу се повезати са висином дохотка. Из тог разлога структура потрошње домаћинстава се може анализирати према висини дохотка, тако што се сва домаћинства поделе у пет

доходовних група (квантила), где сваки квантил од најнижег до највишег обухвата тачно 20% укупног броја домаћинстава. У табели 2. представљене су разлике у структури потрошње према квантилима, а вредности представљају просек за 27 земаља ЕУ у 2005. години.

Табела 2: Структура потрошње домаћинстава према доходовним квантилима (ЕУ – 27, 2005. година) (у %)

	Укупно	први	други	трећи	четврти	пети
Храна и безалкохолна пића	16,8	22,2	20,1	18,4	16,6	13,0
Алкохолна пића и дуван	2,4	3,1	2,7	2,5	2,4	2,0
Одећа и обућа	5,7	5,0	5,1	5,5	5,8	6,1
Становање, вода, струја, гас и др. гор.	27,7	32,6	30,4	28,7	27,1	24,4
Намештај, опремање дом. и одржавање	5,5	4,0	4,7	5,0	5,4	6,7
Здравство	3,4	3,0	3,3	3,2	3,2	3,7
Транспорт	11,9	8,1	9,7	11,1	12,1	14,4
Комуникације	3,2	3,7	3,5	3,4	3,3	3,0
Рекреација и култура	8,3	6,4	7,3	8,2	8,7	9,4
Образовање	1,0	0,7	0,7	0,8	1,0	1,2
Ресторани и хотели	5,3	4,0	4,5	4,9	5,5	6,2
Остала добра и услуге	8,7	7,0	7,8	8,2	8,8	9,9

Извор: **Consumers in Europe 2009**, EUROSTAT Statistical Books, Eurostat European commission

Неке студије анализирају ефекте демографског старења на структуру БДП-а и запослености, где утврђене старосне обрасце личне потрошње користе и комбинују са демографским прогнозама (пројекцијама становништва) и продуктивношћу различитих привредних сектора како би се предвиделе промене у структури привредних делатности (Thiesen, 2007; Wada, 2011; Lefebvre, 2006). Тако рецимо, истраживање Метјуа Лефевра (2006) испитује утицај старости и нивоа образовања становништва на промене у структури потрошње, где аутор користећи пројекције становништва Белгије до 2050. године покушава да покаже на који начин ће старење становништва утицати на промене у тражњи, а индиректно на структурне промене у економској делатности запослених. Ово, али и друга истраживања потврђују да се са старењем повећавају трошкови за здравство, одржавање стамбеног простора и забаву и рекреацију (у оригиналу *leisure*, што би у слободном преводу значило забаву или слободно време), а смањују трошкови за опремање домаћинства, одећу и обућу и транспорт (Lefebvre, 2006; Thiesen, 2007). Са друге стране, велики број студија је пратио

потрошњу старијег становништва, посебно пензионисаног (Hammermesh 1984, Fair and Dominguez 1991, Banks, Blundell and Tanner 1998, Berheim, Skinner and Weinberg 2001, Hurd and Rohwedder 2003), и све оне показују да потрошња после пензионисања значајно опада. Овај пад је познат као „пензијско-потрошна слагалица“. То се може објаснити на више начина, „да пензионери мање планирају за будућност, да немају трошкове везане за посао и да боље пазаре захваљујући слободном времену“ (Lefebvre, 2006).

У истраживању везе старости и личне потрошње, многи аутори налазе на проблем како да издвоје утицај старости на потрошњу од утицаја припадности одређеној кохорти, односно генерацији и од утицаја времена, односно епохе (друштвено-историјских околности). Утицај епохе често се апроксимира помоћу дохотка као најважније одреднице потрошње узимајући једну годину посматрања како би се избегао утицај промене фактора окружења и евентуалне промене у висини дохотка. Ово је поприлично рестриктивна претпоставка, али дозвољава изоловање директног утицаја старења становништва на тражњу без икаквих удружених утицаја. Веома често оваква претпоставка доводи до поделе категорија личне потрошње на две велике групе: на групу роба и услуга за којима ће се тражња током времена смањивати како становништво буде старило, и другу групу роба и услуга за којима ће се тражња током времена повећавати. У прву групу роба и услуга спадају: храна, опремање домаћинства, транспорт и одећа и обућа. У другу групу роба и услуга спадају: забава и рекреација, здравство, енергенти (за потребе домаћинства), одржавање домаћинства, комунални трошкови (Lefebvre, 2006; Thiesen, 2007; Rentz and Reynolds, 1991; Blum, Kening, Mansfield and Moore, 2006; Equia and Echevarria, 2002). Уколико бисмо желели да посматрамо како се припадници различитих генерација, али исте старости понашају као потрошачи, било би потребно направити дужу временску серију, али бисмо онда имали проблем изоловања утицаја епохе, односно промењених друштвено-историјских фактора окружења, који ипак не могу бити апроксимирани једино висином дохотка и сталним ценама роба и услуга. Са друге стране, многи аутори су потврдили да генерацијска припадност утиче једино на разлике у обиму личне потрошње (старије генерације троше мање), док су разлике у старосним обрасцима потрошње између генерација готово безначајне, односно, да је у

оквиру исте епохе структура потрошње искључиво старосно условљена (Ding, 2006; Wada, 2011; Lefebvre, 2006). Природно је да ниво потрошње зависи од старости, додатно, веома је извесно да је старосни модел (патерн, образац) потрошње веома стабилан, односно да се не мења значајно током времена. У односу на врсту добара и услуга, старосни модели потрошње се могу поделити на неколико основних типова: старије-потрошно оријентисани, млађе-потрошно оријентисани, старосно-независни, и остали (Wada, 2011).

Многи аутори и студије истичу да место боравка (тип насеља), број чланова домаћинства, старост носиоца домаћинства, ниво образовања носиоца домаћинства, број чланова који зарађују и старосна структура домаћинства, јесу важни фактори који доприносе варијацијама у обрасцима потрошње домаћинстава (Ding, 2006; Wada, 2011; Kollarova and Vladova, 2009; Lefebvre, 2006; Equia and Echevarria, 2002; Blum, Kening, Mansfield and Moore, 2006, APD-VIH, 2007). Динг (2006) на пример, истиче да је тражња домаћинства резултат две компоненте: потрошње по члану домаћинства и величине домаћинства, а да је потрошња по члану домаћинства одређена дохотком по члану домаћинства и демографским карактеристикама чланова домаћинства. Такође, промене у структури потрошње имају дугорочни карактер, односно, „потребно је нпр. неколико деценија да се учешће хране у укупној потрошњи смањи за 10ак процентних поена. Ипак основни фактор који опредељује структуру личне потрошње, јесте реални ниво личног дохотка“ (Шефер, 1964).

Међутим, сва наведена истраживања су превасходно економска. Са пуним правом, можемо рећи да је веома тешко истраживања која се баве зависношћу личне потрошње од социо-демографских варијабли окарактерисати као искључиво економска или демографска са једне стране, или искључиво социолошка или маркетиншка са друге стране. Неоспорно је да је ово поље истраживања мултидисциплинарно, те није потпуно могуће оваква истраживања сврстати у једно научно поље. „Овом проблематиком се могу бавити, као што се и баве, економисти, али и демографи, социолози и психолози, дајући из свог професионалног угла посебну димензију, и допринети целовитости и свеобухватности приступа овој теми“ (Васић, 2010).

5. Методологија истраживања

У овом поглављу биће изнете чињенице које ближе објашњавају начин избора извора података и ограничења која из тог избора произилазе, временско-територијалног оквира предузетог истраживања, и инструмената истраживања и метода анализе.

5.1. Извори података

Како ће се аналитички део истраживања састојати од четири велике целине, то би било прегледније изворе података представити структурално, односно, по редоследу по којем ће бити коришћени у анализи. Поменути четири целине су:

1. Карактеристике домаћинства у Србији,
2. Карактеристике домаћинства у узорку,
3. Лична потрошња домаћинства, и
4. Пројекција домаћинства и личне потрошње.

У поглављу о карактеристикама домаћинства у Србији суштина анализе ће се односити на основне демографске карактеристике домаћинства у циљу формирања информационе основе и идентификације трендова промена у броју, величини и структури домаћинства на основу којих ће бити могуће поставити пројекцију домаћинства за период до 2040. године. Само поглавље о карактеристикама домаћинства у Србији садржи две целине. Прва обрађује период од 1948. до 2011. године и у оквиру ње ће бити представљене промене у броју и структури домаћинства према типу насеља, просечној величини и броју чланова. На основу утврђених трендова биће изведена пројекција домаћинства за будући период. Друга целина се односи на период од 2002. до 2011. године, односно, последњи међупописни период. Поменути период се у значајној мери поклапа са периодом током кога ће бити анализирана потрошња домаћинства (2006-2013), те ће последњем међупописном периоду бити посвећена посебна пажња. Наиме, управо су последња два пописа становништва и домаћинства

представљала статистички оквир за избор домаћинства у узорак Анкете о потрошњи домаћинства (АПД), те је значајно дати детаљнију анализу карактеристика домаћинства у овом периоду. У оквиру ове целине биће представљене промене у броју и структури домаћинства према типу насеља, породичном саставу, просечној величини, старосној структури, старости носиоца, итд. На основу овако детаљне анализе карактеристика домаћинства у последњем међупописном периоду биће могуће дати објашњења, али и извести одређене закључке, о карактеристикама домаћинства у узорку АПД и њиховој потрошњи. У оквиру обе целине овог поглавља биће коришћени пописни подаци, односно, одговарајуће књиге пописа становништва и домаћинства, подаци различитих демографских студија које су се бавиле домаћинствима а такође, и подаци добијени на основу додатне обраде пописне документације за последњи међупописни период. Такође, треба напоменути да су из пописа пре 2002. године подаци за Косово и Метохију искључени како би се постигла пуна упоредивост, те су на основу тако добијених података израчунати различити апсолутни и релативни показатељи.

Друго велико аналитичко поглавље ће се односити на карактеристике домаћинства изабраних у узорак АПД и то у светлу постављених циљева истраживања. Такође се, и треће аналитичко поглавље, у оквиру кога се директно анализира потрошња домаћинства, заснива на подацима АПД. Управо *Анкета о потрошњи домаћинства* представља основни извор података за ово истраживање, како у анализи представљених карактеристика домаћинства изабраних у узорак, тако и у анализи потрошње домаћинства у односу на старост носиоца домаћинства. Из разлога што је АПД коришћена у једном демографском истраживању, треба јој као главном извору података посветити посебну пажњу и дати осврт на мноштво могућности које пружа у истраживању демографских карактеристика потрошача. Анкета о потрошњи домаћинства даје такво богатство информација на пољу везе становништва и економије да са правом можемо рећи да је као извор података од стране демографа поприлично занемарена.

Државна статистика у Србији већ више од шездесет година спроводи статистичка истраживања породичних буџета, личне потрошње и животног

стандарда становништва. Прво предузето истраживање на овом пољу била је Анкета о буџетима радничких и службеничких породица која се од 1954. године спроводила редовно, такође од 1963. године спровођено је периодично истраживање (петогодишња периодика) под називом Анкета о приходима, расходима и потрошњи домаћинства. У међувремену спроведене су и Анкета о приходима и трошковима радничких домаћинства 1957. године и Анкета о животном стандарду становништва 1966. године. Како поменуте анкете нису биле међусобно усклађене ни по узорку, али ни по методологији и примењеним класификацијама, током 1983. године извршено је теоријско обједињавање узорка и методолошко усаглашавање ових анкета које се од тада спроводе под јединственим називом Анкета о потрошњи домаћинства (АПД). Од тада АПД је спровођена у петогодишњим интервалима на већем узорку и у годишњим интервалима на смањеном узорку (Гарибовић и Златановић, 2005). Да би се обезбедила међународна упоредивост података, 2003. године Анкета о потрошњи домаћинства усаглашена је са међународним стандардима и препорукама, EUROSTAT-а, ILO-а и UN.

Међутим, како АПД даје податке о обиму и структури потрошње укупно за сва домаћинства према посматраним географским и насеобинским стратумима, то је потребно извршити додатну обраду података према изабраним карактеристикама домаћинства. За потребе истраживања спроведена је додатна обрада података АПД, на основу које је могуће истраживати везу између обима и структуре потрошње домаћинства са једне, и старости носиоца домаћинства са друге стране.

У последњем аналитичком поглављу биће израђена пројекција домаћинства у Србији методом стопа носилаца домаћинства (*headship rates method* – HRM) и на основу ње, али и утврђених законитости промене структуре потрошње домаћинства према старости носиоца, бити дата пројекција структуре потрошње домаћинства у Србији, са циљем да се квантификује могући утицај демографских промена на структуру и обим потрошње домаћинства у будућем периоду. Наиме, на основу постојећих пројекција становништва према старости и полу, испољених трендова у кретању посматраних карактеристика домаћинства и претпоставки о будућим променама карактеристика домаћинства, на основу

Headship Rates Method-a (HRM), биће израђена пројекција домаћинства за период до 2040. године.

У оквиру овог поглавља биће коришћен највећи број извора података, међу којима су најзначајнији: стохастичке и аналитичке (кохортно-компонентни метод) пројекције становништва Србије, Анкета о потрошњи домаћинства, различите књиге пописа (основне карактеристике домаћинства, старост и пол), као и сличне пројекције иностраних земаља.

5.2. Временско-територијални оквир истраживања

Избор временског оквира истраживања определило је неколико разлога и ограничења. Наиме, поменута четири велика аналитичка поглавља односе се на различите временске периоде, и то:

1. Карактеристике домаћинства у Србији (1948-2011 и 2002 и 2011),
2. Карактеристике домаћинства у узорку (2006-2013),
3. Лична потрошња домаћинства (2006-2013), и
4. Пројекција домаћинства и личне потрошње (2020, 2030 и 2040)

На избор различитих временских оквира истраживања утицали су пре свега различити специфични захтеви анализе и различита сврха и циљеви појединачних поглавља. Тако, прво аналитичко поглавље које се односи на карактеристике домаћинства у Србији обухвата најдужи временски период (1948-2011) из разлога што представља аналитичку основу за формирање пројекције домаћинства у будућем периоду. Велика дужина временског периода омогућује прецизније утврђивање испољених трендова у кретању величине и броја домаћинства, на тај начин омогућујући тачнију пројекцију домаћинства у Србији у будућем периоду. Са друге стране, период од 1948. до 2011. године (са изузетком 1990-их) се може сматрати периодом извесне друштвено-политичке стабилности, те је оправдано да претпоставимо да је у том периоду опредељујући утицај на кретање броја и величине домаћинства у Србији имао својеврсан сплет стабилних демографских и социо-економских чинилаца, а не чиниоци ванредног карактера. У делу о изворима података је већ било речи о разлозима спровођења

детаљније анализе карактеристика домаћинства у периоду од 2002. до 2011. године. Детаљнија анализа карактеристика домаћинства у периоду 2002-2011. произилази из различите сврхе овог дела анализе карактеристика домаћинства у Србији. Наиме, како је сврха анализе карактеристика домаћинства у периоду 1948-2011. била да се формира што прецизнија база за пројекцију домаћинства, тако је, са друге стране, сврха анализе карактеристика домаћинства у периоду 2002-2011. да се што детаљније представе карактеристике домаћинства у Србији као основног скупа из кога је биран узорак АПД, али и што боље ослика период током кога су домаћинства остваривала своју потрошњу.

Друго и треће аналитичко поглавље се ослањају на податке АПД тако да је и временски период на који се односе исти. Временска серија од 2006. до 2013. године на коју се односе подаци АПД изабрана је из неколико разлога од којих су неки проистекли из природе истраживаног феномена, а други, пак, из разлога постојања озбиљних техничких и методолошких ограничења. Када говоримо о временском оквиру овог дела истраживања, првобитна замисао је била да се формира дужа временска серија, на основу које бисмо пратили промене истраживане зависности. Наиме, Анкета о потрошњи домаћинства, као основни извор података, се под тим именом спроводи од 1983. године и замисао аутора је била формирати временску серију од 30 посматраних година. Међутим, у овом периоду се методологија, како прикупљања, тако и обраде података АПД мењала три пута што нам онемогућује упоредивост. У периоду од 1983. до 1991. године важила је једна методологија, када се прихвата друга која је била у употреби до 2003. године од када се уводи најновија методологија која је и данас у употреби. Претходне анкете о буџетима домаћинства нису упоредиве са актуелном АПД ни по методологији, али ни по узорку ни методологији избора домаћинства у узорак, те је временски оквир определила ограниченост расположивим подацима и њихова актуелност. Међутим, иако актуелна методологија прикупљања података то дозвољава, РЗС не врши обраду података на начин на који то овакво истраживање захтева. Како се обрада података на начин на који то ово истраживање захтева, не врши, то је потребно реструктурирати базу података и тек тада приступити додатној обради података и формирању временске серије. АПД се од 2003. године до данас спроводи по јединственој методологији, али није

могуће спровести додатну обраду података потребних за ово истраживање од 2003. већ од 2006. године. Разлог лежи у чињеници да не постоји електронска база података за 2003, 2004 и 2005. годину (али ни за претходно спровођене анкете о буџетима домаћинства), те није могуће извршити додатну обраду података. Дакле, због низа техничких и методолошких ограничења временска серија покрива период од 2006. до 2013. односно период од осам година. Међутим, иако је временска серија невољно скраћена, то не мора представљати недостатак, напротив. Скраћивањем временске серије донекле се избегава утицај епохе (wave effect), односно, промењених друштвено-економских и историјских чинилаца окружења, чији би утицај било веома тешко раздвојити од утицаја демографске компоненте која нас интересује. Такође, слична истраживања утицаја старости на потрошњу домаћинства често укључују у анализу изоловане временске пресеке, односно, једну годину посматрања. Друге, пак, укључују у анализу серије од пет до 10 година посматрања на начин који се користи у изради таблица смртности, дакле, не у сврху формирања временске серије и утврђивања трендова већ у циљу неутралисања случајних варијација у појединачним годинама посматрања користећи просечне вредности за посматрани период.

Финално аналитичко поглавље у оквиру кога ће бити представљена пројекција домаћинства и структура и обим њихове потрошње у Србији односиће се на период од 2020. до 2040. године. Наиме, пројекција домаћинства ће бити извршена на основу стохастичких пројекција становништва према старости и полу за 2020, 2030, и 2040. годину. Са друге стране, резултати пројекције структуре потрошње домаћинства ће представљати извесну пројекцију утицаја промене старосне структуре становништва на сектор личне потрошње, а индиректно се може искористити као смерница у прилагођавању сектора приврених и ванпривредних делатности на промењену структуру тражње становништва Србије.

Када је у питању територијални оквир истраживања, он обухвата Републику Србију у целини (без података за Косово и Метохију). Подела територије Републике Србије на две макро регије Војводину и Централну Србију није узета у обзир из разлога што није оправдано претпоставити да би старост носиоца могла значајно другачије да утиче на структуру потрошње домаћинства

у ове две макро регије, а такође, не постоји ни значајно другачија понуда добара и услуга у ове две макро регије која би могла да услови значајно другачију структуру потрошње домаћинства. Такође, карактеристике домаћинства према структури и просечном броју чланова на ова два подручја су готово уједначене још од почетка 21-ог века, тако да ни по том основу није оправдано очекивати значајније разлике у обиму и структури потрошње домаћинства у Војводини и Централној Србији. Међутим, оно што је оправдано очекивати јесте другачија структура потрошње домаћинства у градским и сеоским срединама, а највише из разлога различите старосне структуре домаћинства и различитог просечног броја чланова домаћинства, али и значајно другачије понуде добара, а пре свега услуга, у ова два насеобинска стратума. Из тог разлога посматраћемо одвојено градска од руралних подручја Србије како бисмо увидели евентуалне разлике у структури потрошње градског и сеоског становништва, са издвајањем подручја града Београда као спецификума, такође се два стратума – градским и руралним. Основна идеја издвајања Београдског региона као спецификума, који ипак карактерише већа диверзификованија понуда добара, а пре свега услуга, у односу на остатак Србије, јесте да се утврди да ли већа диверзификованост понуде добара и услуга има утицаја на структуру потрошње домаћинства и да ли је њен значај толики да може нарушити, односно, изменити карактеристичне старосне обрасце потрошње домаћинства који важе за Србију у целини. Домаћинства Београдског региона представљаће контролни узорак (*dummy*) у сврху провере да ли постоје наговештаји промена у старосним обрасцима потрошње, а не у сврху поређења са остатком Србије. Дакле, територијални оквир истраживања обухвата Републику Србију у целини са три велика насеобинско-географска стратума укључујући градска подручја, сеоска подручја и Београдски регион са два поменута подстратума. На крају треба напоменути да ће у оквиру овог истраживања, без обзира што званична статистика познаје поделу на градска и остала насеља, бити коришћени термини градска и сеоска (рурална) насеља и домаћинства, не из разлога суштински другачијег схватања ове поделе, већ зато што термин „остала“ носи изванредан степен неодређености. У сваком случају, у самој АПД је у употреби терминологија која познаје градско и рурално подручје, те ће и у овом истраживању бити примењена иста терминологија.

5.3. Методе анализе и инструменти истраживања

Методе анализе које ће се користити у овом истраживању се најгрубље могу поделити у три групе, и то: демографске методе, статистичке методе, и опште научне методе.

Као основни метод анализе у овом истраживању, коришћен је демографски метод. У демографским истраживањима разликујемо три фазе, а то су: прикупљање података (најчешће статистичких), анализа нумеричких података посматрања и каузално истраживање. У другој фази долази до примене метода демографске, али и статистичке анализе. За испитивање повезаности, односно за проучавање упоредних варијација између варијабли, користи се статистички метод корелације. Најпре се узимају демографске варијабле, а затим друге варијабле које, према нашој хипотези, представљају узроке варијација код поменутих демографских варијабли. Утврђене корелационе зависности не значе увек да су изоловани узроци феномена, јер је могуће да су упоредне варијације код посматраних варијабли последица неких других појава, које нису испитиване. Чињеница да су утврђене корелационе зависности још не значи да је утврђена и каузалност. Остаје предмет научне анализе да се корелациона зависност потврди и као каузална веза. Међутим, у овом истраживању полазимо од потпуно обрнутих претпоставки, демографске варијабле постављамо као узрок, односно као детерминанте промена у обиму и структури потрошње домаћинства. Старост носиоца домаћинства, односно њене вредности (модалитете) узимамо као дате, тј. независне променљиве, док различите демографске карактеристике, као и особине потрошње домаћинства посматрамо као зависне и то у функцији од старости носиоца домаћинства. Дакле, демографски метод представља методолошку основу овог истраживања, док ће сви остали научни методи бити коришћени на начин да употпуне и додатно осликају и поткрепе закључке до којих ће се коришћењем демографског метода доћи.

У односу на специфичне захтеве који произилазе и изнесених циљева истраживања било је неопходно на основу додатне обраде података приказати старосну структуру чланова домаћинства према старости носиоца која садржи три старосне категорије и то:

- децу предшколског узраста (просечан број чланова домаћинства од 0 до 6 година старости),
- децу школообавезног узраста (просечан број чланова домаћинства од 7 до 14 година старости), и
- старије чланове домаћинства (просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година).

Поменуте старосне категорије чланова домаћинства исказане су према старости носиоца домаћинства и изабраним насеобинско-географским стратумима. Сама старост носиоца домаћинства (у односу на старосну структуру чланова домаћинства) приказана је на основу петогодишњих старосних група и то са почетном старосном групом до 24 године старости, и закључно са старосном групом носилаца старих 65 и више година. Такође, иако ће се анализа поменутих карактеристика домаћинстава и њихове потрошње и прихода базирати на резултатима АПД на основу репрезентативног узорка, у самој анализи биће коришћен оцењени број домаћинстава у Србији на основу изабраног узорка.

Примена демографског метода биће базирана на коришћењу трансферзалног приступа у анализи старости носиоца домаћинства и омогућиће стављање у однос модалитета појединих демографских карактеристика домаћинства са елементима личне потрошње и објаснити њихов утицај у светлу промена старосне структуре становништва Србије. Поред овог, биће коришћени и математички, аналитички и НР метод израде пројекција становништва. Овде ће бити коришћени подаци ранијих пописа становништва, али и различитих демографских студија које су се бавиле домаћинствима, како би се указало на трендове промена који су обележили развитак становништва и домаћинстава у Србији од половине 20. века. Подаци ће у одређеном делу бити организовани у виду временске серије, која ће омогућити увид у тренд евентуалних промена у структури потрошње домаћинстава, и такође, дати основу за пројектовање будуће динамике, односно промена у структури потрошње у односу на промене у старосној структури становништва Србије, а у складу са пројекцијама становништва. У истраживањима овог типа примена трансферзалног метода демографске анализе има вишеструку предност, али и оправданост, у односу на кохортни метод

демографске анализе. Пре свега, основни циљ истраживања јесте да утврди утицај старости становништва на структуру потрошње (*age effect*), а не утицај припадности одређеној старосној кохорти или генерацији (*cohort effect*). Са друге стране, у истраживању утицаја старости становништва на структуру личне потрошње далеко је оправданије и смисленије користити трансферзални метод демографске анализе и приказати како различите старосне групе становништва остварују своју потрошњу у истоветним социо-економским условима, односно, истовремено, а без здруженог утицаја епохе (*wave effect*). Организовање података у ограничену временску серију има за циљ да покаже да ли у релативно истоветним социо-економским условима постоји, или не, промена утврђених старосних образаца потрошње током времена.

Циљ употребе статистичког метода јесте да утврди степен утицаја демографских фактора на структуру личне потрошње. „Како је становништво дефинисано као скуп лица на одређеној територији са обележјима, атрибутивним и нумеричким, која се неједнако испољавају, може се рећи да су демографске појаве нетипичне, те статистички метод испитивања и анализе има посебан значај за демографска изучавања“ (Брезник, 1972). Од статистичких метода биће коришћени методи дескриптивне (средње вредности) и аналитичке статистике (корелациона и регресиона анализа) и методи индуктивног статистичког закључивања (метод узорка). За утврђивање корелационе зависности између старости носиоца домаћинства као нумеричког обележја са једне, и структуре и обима потрошње са друге стране користићемо параметарски тест, а резултате исказати преко Пирсоновог коефицијента корелације. У непосредној анализи користиће се апсолутни и релативни показатељи (коефицијенти, индекси и средње вредности).

Графички метод ће бити коришћен ради визуелног употпуњавања истраживања и прегледнијег приказа установљених промена у сфери потрошње домаћинства. Између осталог, биће коришћени и многобројни општи научни методи, од којих су најзначајнији: аналитички метод, синтетички метод, компаративни метод, итд.

Такође, у оквиру овог истраживања биће представљена нека методолошка решења, односно, показатељи који ће омогућити квантификацију неких

квалитативних промена у истраживаном феномену. Два показатеља која ће бити формулисана током истраживања јесу *структура личне потрошње (SP)* и *начин трошења (NT)*.

Основни инструмент овог истраживања јесте Анкета о потрошњи домаћинства. А када говоримо о личној потрошњи, односно, о потрошњи домаћинства, АПД представља једини извор података који методолошки дозвољава сагледавање везе између потрошње и демографских карактеристика домаћинства. Дакле, на овом месту ће бити представљена АПД као основни инструмент истраживања, односно, начин избора домаћинства у узорак, начин прикупљања података, методи статистичког оцењивања и закључивања, начин обраде података и могућности употребе података АПД у демографским истраживањима личне потрошње. У публикацији „Методологија и стандарди“ Републичког завода за статистику, у издању „Анкета о потрошњи домаћинства – Нацрт методолошког материјала“ као циљеви АПД, наведени су прикупљање података о:

- приходима, расходима и потрошњи домаћинства,
- појединим важнијим показатељима животног стандарда (снабдевеност домаћинства трајним потрошним добрима, услови становања, начин загревања стан а/куће, и др.),
- демографским карактеристикама домаћинства,
- економској активности чланова домаћинства,
- социолошким карактеристикама чланова домаћинства, и
- субјективним ставовима домаћинства о неким важнијим животним питањима.

Дакле, могуће је извршити укрштање података о демографским обележјима домаћинства и њихових чланова са било којом другом категоријом података прикупљених у анкети.

У Анкети је примењен двоетапни, стратификовани, ротирајући (петнаестодневна периодика) узорак, са пописним круговима као примарним и домаћинствима као секундарним јединицама избора. Основни географски

стратуми су централна Србија (без Београда), Град Београд и Војводина. Примарне јединице (пописни кругови), на основу пописа 2002. и 2011. године, разврстане су у два контингента – урбани (градски) и рурални (сеоски), у зависности од типа насеља коме припадају. Сваких петнаест дана бира се по 40 пописних кругова, односно по 200 домаћинстава. Последњи корак стратификације је груписање примарних јединица по величини (одређен бројем домаћинстава). Унутар изабраних примарних јединица, простим случајним избором бирано је 5 домаћинстава.

Према препорукама EUROSTAT-а, од укупног броја домаћинстава предвиђених за анкетирање у анкетном периоду (4800 домаћинстава за Републику Србију) најмањи проценат домаћинстава који мора да се анкетира је 85% (Гарибовић и Златановић, 2005). У посматраном периоду (2006-2013) број анкетираних домаћинстава у узорку се кретао између 4517 (2013. године) и 4621 (2008. године).

Јединица анкетирања је свако, према плану узорка изабрано домаћинство, самачко или вишечлано, где се домаћинством сматра заједница лица чији чланови заједно станују, заједнички се хране и заједнички троше остварене приходе.

Носилац домаћинства (глава домаћинства или референтно лице) је члан домаћинства који је препознатљив свим осталим члановима домаћинства. Главу домаћинства именују чланови домаћинства. Најчешће је то лице које доноси значајне одлуке или које је одговорно за финансијску ситуацију и благостање чланова домаћинства. Неопходно је прецизно одредити носиоца домаћинства, јер његове личне карактеристике могу бити коришћене за класификацију информација и њихову анализу у домаћинству.

Такође је битно класификовати чланове домаћинства по старости. Одраслима се сматрају сви чланови домаћинства са навршених 15 и више година, док се децом сматрају сви чланови узраста до 14 година.

У анкети се примењује метод вођења дневника (Д-1) и метод усменог испитивања изабраних домаћинстава (интервију метод) на бази упитника, где се попуњавају упитници П-1, П-2, П-3 и упитник за неодзив НО-4.

Домаћинство води дневник потрошње о потрошњи артикала, пољопривреди и осталом (кућна радиност и сл.) током петнаест, односно шеснаест дана.

У упитнику П-1 се, између осталог, уносе и демографске карактеристике домаћинства. У овом упитнику од петог до десетог питања редом се уносе подаци о социо-демографским и економским карактеристикама чланова домаћинства и то: пол, старост, брачни статус, највиша завршена школа, додатно образовање у току и економска активност, док се у питању под редним бројем 13 уписује податак о занимању чланова домаћинства. Дакле, социо-демографске и економске карактеристике домаћинства и његових чланова којима располажемо на основу података анкете, а од значаја су за демографска истраживања су: полна структура, старосна структура, брачна структура, образовна структура, економска активност, и структура занимања.

Свако од ових обележја могуће је укрстити са различитим категоријама података који се прикупљају у Анкети. Имајући у виду саму природу потрошње домаћинства, сасвим је логично да се она не може посматрати као индивидуална потрошња сваког појединог члана домаћинства већ једино као агрегат потрошње свих чланова домаћинства јер унутар домаћинства као заједнице постоје одређени новчани трансфери, а пре свега међугенерациски новчани трансфери које је готово немогуће раздвојити те анализирати потрошњу на индивидуалном нивоу. Из ових разлога, а и због саме дефиниције домаћинства као заједнице чланова који заједнички троше остварене приходе, на индивидуалном нивоу могуће је анализирати једино обим и структуру остварених прихода у домаћинству.

Анализа везе између демографских и социо-економских карактеристика домаћинства, с једне стране, и структуре потрошње, с друге, могућа је једино уколико се вежемо за демографске и социо-економске карактеристике носиоца домаћинства.

Анкета о потрошњи домаћинства артикле (робу и услуге) за личну потрошњу сврстава у 12 категорија и то:

1. храна и безалкохолна пића,
2. алкохолна пића и дуван,
3. одећа и обућа,

4. становање, вода, струја, гас и друга горива,
5. намештај, опремање домаћинства и одржавање,
6. здравство,
7. транспорт,
8. комуникације,
9. рекреација и култура,
10. образовање,
11. ресторани и хотели, и
12. остала добра и услуге.

Иако се од података прикупљених у Анкети као АПД публикују једино структура прихода и потрошње (прва подела), могуће је извршити укрштање демографских обележја носиоца домаћинства са ставкама личне потрошње и на основу другачије поделе. Како је могуће направити и другачије поделе, рецимо рангирати робу и услуге по степену нужности, односно егзистенцијалне важности, то би се дошло до такве поделе која би могла указивати на ниво животног стандарда домаћинства и све то ставити у везу са демографским обележјима домаћинства и на тај начин испитати степен повезаности социо-демографских карактеристика, специфичног начина живљења (*life style*) и животног стандарда у контексту животног циклуса породица.

Сврха довођења у везу ужих демографских карактеристика са структуром потрошње домаћинства јесте објаснити какве потребе (у смислу потрошње) различите фазе животног циклуса намећу, односно објаснити кроз какве промене појединац (носилац домаћинства) у току свог живота пролази и какве му потребе промене животних околности намећу. Међутим, није могуће издвојити и измерити потрошњу коју појединац оствари у оквиру домаћинства, односно потребе које задовољава у оквиру домаћинства чији је члан. Из тог разлога једино је могуће демографска обележја посматрати везано за носиоца, а потрошњу на нивоу домаћинства.

6. Полазне претпоставке

Дубоке демографске промене кроз које пролази становништво Србије представљају значајан фактор у формирању социо-економског окружења. Становништво као динамичан систем (у демографском смислу) истовремено представља објекат на који делују фактори социо-економског окружења, али и субјекат који услед своје динамичне природе креира, и утиче на, специфичне чиниоце социо-економског окружења. Ова међузависност се поставља као веома значајна у идентификацији и објашњавању сложене (не)равнотеже између демографских и економских процеса и појава. Из специфичног угла посматрања демографа веома је јасно да демографски процеси, појаве и структуре имају евидентан и значајан утицај на формирање друштвено-економских околности на одређеној територији. Управо из ове чињенице проистичу циљеви, али и полазне претпоставке овог истраживања. Лична потрошња, односно, потрошња домаћинства представља значајан део укупне потрошње становништва, а истовремено чини и значајан удео у бруто домаћем производу Србије (у просеку око 90%, док је просек за ЕУ око 70%). Потрошња домаћинства чини, и има велики утицај на, свакодневицу, а свакако представља најзначајнији део животног стандарда становништва. У настојању да постигну што бољи животни стандард домаћинства ће тежити да остваре такву потрошњу која би била у складу са специфичним потребама чланова домаћинства. Поред осталих чинилаца, на формирање специфичних потреба чланова домаћинства утиче и њихова старост, те ће домаћинства тежити да остваре такву структуру потрошње која ће бити у складу са старосном структуром сопствених чланова, а у великој мери одређену висином њихових прихода. Управо би из овог разлога било значајно, научно оправдано и апликативно, истражити на који начин старост носиоца домаћинства и старосна структура чланова његовог домаћинства одређују структуру личне потрошње коју остварују, а и на који начин би наступајуће промене у старосној структури становништва Србије могле да утичу на формирање структуре личне потрошње у будућности.

Дакле, примарна претпоставка овог истраживања би се могла формулисати на начин да је *утицај старости на личну потрошњу становништва евидентан и*

значајан. Другим речима, основна претпоставка из које су све појединачне претпоставке изведене је да различите старосне категорије становништва имају различите потребе, различито потрошачко понашање и различите потрошачке преференције, што ће имати значајну улогу у формирању структуре потрошње различитих домаћинстава, а у односу на старост носиоца домаћинства.

Конкретне полазне претпоставке се односе, како на демографске карактеристике домаћинства, тако и на начине на које ове карактеристике утичу на потрошачке потребе домаћинства. Другим речима, са старошћу носиоца домаћинства мењаће се старосна структура чланова домаћинства и висина прихода домаћинства. Старосна структура чланова домаћинства представљена је на основу три велике старосне групе (деца предшколског узраста од 0 до 6 година, деца школообавезног узраста од 7 до 14 година и старији чланови домаћинства стари 65 и више година). Постоји неколико разлога овакве поделе старосне структуре чланова домаћинства. На првом месту, поред тога што прве две старосне категорије различите скале еквиваленције означавају као групе које (у достизању једнаког нивоа животног стандарда) остварују нижи (али и међусобно различит) ниво личне потрошње, етапе животног циклуса у којима се налазе јесу значајно различите у односу на друге чланове домаћинства које скале еквиваленције сматрају одраслим и приписују им (у контексту животног стандарда) једнак ниво личне потрошње (Vaithinen & Vanne, 2008; Lee, Sang and Mason, 2006; Banks, Blundell and Preston, 1994; Blundell and Lewbel, 1991; Мијатовић, 2015). Даље, иако различите скале еквиваленције (па и скала коришћена у АПД) све чланове домаћинства старе 15 и више година сматрају одраслим и у том смислу им приписују подједнак ниво потрошње који је потребан за достизање једнаког животног стандарда, старосна група од 65 и више година је издвојена из неколико разлога. Ова старосна категорија се у демографским истраживањима старосне структуре сматра старим становништвом, највећи број ових лица је економски неактиван, највећи број ових лица живи у оквиру домаћинстава носилаца који су и сами у тој старости, лица у овој старости испољавају специфичне потребе које се разликују у односу на већину других лица која су млађа од њих, лица у овој старости имају више слободног времена које им омогућава другачији начин остваривања и структуру потрошње (пензијско-

потрошна слагалица), итд. Другим речима, приказивање старосне структуре чланова домаћинства на овакав начин би требало да на најбољи и најпрегледнији начин представи суштинске разлике у структури потрошње домаћинства, а у вези са старошћу носиоца домаћинства. Такође, поред скала еквиваленције у економетријским истраживањима потрошње, различите студије о сиромаштву истичу да значајно различит утицај на потрошњу у односу на радно способно становништво, заправо, имају деца и старији чланови домаћинства, док разлике унутар радног контингента ни по старости ни по полу нису статистички значајне (Krstić i Sulla, 2007). Дакле, претпостављамо да се старосна структура чланова домаћинства и висина прихода домаћинства налазе у функцији од старости носиоца и мењаће се на специфичан начин који ће условити промене у структури потрошње домаћинства током животног циклуса носиоца домаћинства. Следеће три претпоставке односе се на везу између старости носиоца и посматраних карактеристика домаћинства, односно, представљају претпоставке о променама у просечној величини, старосној структури и висини прихода домаћинства према старости носиоца које ће бити од утицаја на обим и структуру потрошње домаћинства.

- Просечна величина домаћинства је у функцији од старости носиоца домаћинства.
- Старосна структура чланова домаћинства је у функцији старости носиоца домаћинства. Другим речима, присуство посматраних старосних група чланова домаћинства мењаће се у функцији од старости носиоца домаћинства.
- Просечан приход домаћинства је у функцији од старости носиоца домаћинства, а у складу са претпоставкама LCH.

Друга група полазних претпоставки односи се на утицај старосне структуре чланова домаћинства на структуру и обим потрошње домаћинства, а у функцији од старости носиоца домаћинства. Међутим, ради бољег разумевања ове групе хипотеза које се односе на утицај старости носиоца домаћинства на потрошњу, а за потребе овог истраживања, категорије потрошње из АПД груписане су, према степену егзистенцијалности потреба које се потрошњом

различитих категорија добара и услуга из АПД задовољавају, у три велике целине, и то:

- **Нужни трошкови (*трошкови првог реда* – егзистенцијална добра и услуге):** храна и безалкохолна пића; становање, вода, струја, гас и друга горива; здравство;
- **Могући трошкови (*трошкови другог реда* – мање егзистенцијална добра и услуге):** намештај, опремање домаћинства и одржавање; комуникације; одећа и обућа; транспорт; образовање;
- **Трошкови избора (*трошкови трећег реда* – неегзистенцијална добра и услуге):** рекреација и култура; ресторани и хотели; остала добра и услуге; алкохолна пића и дуван;

Основни смисао овакве поделе лежи у суштински различитом степену егзистенцијалности појединачних категорија потрошње домаћинства у оквиру АПД. Потрошња добара и услуга које припадају различитим категоријама личне потрошње води задовољењу потреба различитог степена егзистенцијалности. У том смислу ће се потрошња домаћинства све више разликовати како степен егзистенцијалности добара и услуга опада. Другим речима, што је степен егзистенцијалности потрошње одређене категорије добара и услуга већи то ће разлике у потрошњи између домаћинства различите старости носиоца бити мање. Тако је потрошња одређених добара и услуга својствена за све старосне групе, односно, не може се очекивати да ће се значајно разликовати код домаћинства различите старосне структуре и старости носиоца, већ да ће бити под опредељујућим утицајем просечне величине домаћинства и других недемографских фактора, ову категорију личне потрошње назваћемо *нужним трошковима* (јер сви морају да се хране, да негде станују и да се лече). Задовољење ових потреба становништва карактерише највиши степен егзистенцијалности због чега потрошња ових добара и услуга представља трошкове првог реда. Потрошња ових добара и услуга представља задовољење основних егзистенцијалних потреба и то кроз задовољавање потреба за

становањем, исхраном и лечењем, односно потреба које су својствене свим категоријама становништва без обзира на њихову старост.

Даље, обим потрошње одређених добара и услуга представљаће степен достигнутог животног стандарда, таква добра и услуге карактерише нешто нижи степен егзистенцијалности. Кроз потрошњу ове категорије добара и услуга домаћинства ће задовољавати потребе за подизањем квалитета живљења, а ниво потрошње ових категорија добара и услуга се може значајно разликовати у односу на старосну структуру чланова домаћинства и старост носиоца. Такве потребе назваћемо мање егзистенцијалним јер ће се налазити под преовлађујућим утицајем етапа животног циклуса у којима се налазе чланови домаћинства, односно, под утицајем њихове старосне структуре, а у вези са старосну носиоца домаћинства. Ову категорију добара и услуга назваћемо и *могућим трошковима* јер се њихова потрошња може значајно разликовати у зависности од специфичних животних околности домаћинстава различите старосне структуре. Рецимо, сви морају да се одевају, али ће се њихове потребе у том смислу значајно разликовати у односу на њихову старост. Са друге стране, не морају сви да троше на транспорт, образовање, комуницирање, и опремање животног простора, али ће се њихове потребе у том смислу значајно разликовати током живота. Дакле, ове потребе нису подразумевајуће за све старосне групе становништва, али су свакако могуће и њих карактерише нижи степен егзистенцијалности због чега потрошња ових добара и услуга представља трошкове другог реда. Потрошња ових добара и услуга представља задовољење секундарних животних потреба и то кроз задовољење потреба за одржањем квалитета живљења, превозом и образовањем (које посредно и непосредно води одржању или унапређењу квалитета живљења).

На крају, трошкове избора можемо другачије назвати трошковима трећег реда које чине неегзистенцијална добра и услуге. У трошкове трећег реда према нашој подели спадају: рекреација и култура; ресторани и хотели; остала добра и услуге; и алкохолна пића и дуван. Потрошња ове врсте добара и услуга представља задовољење потреба које засигурно немају карактер нужности и егзистенцијалности, већ представљају израз достигнутог животног стандарда и стила живота (*life style*) и то кроз задовољавање потреба за рекреацијом и уживањем, односно побољшањем квалитетаведеног слободног времена и

времена усмереног на личне потребе. Ова категорија добара и услуга представља све оно што се у англо-саксонској литератури обухвата под термином *leisure*. Потребе које произилазе из потрошње ове категорије добара и услуга се могу, а не морају, значајно разликовати у зависности од старосне структуре домаћинства и представљају искључиви израз достигнутог животног стандарда или стила живота, те се не може очекивати испољавање карактеристичних старосних образаца потрошње. Међутим, оно што се може очекивати јесте да ће просечна висина прихода домаћинства (која ће зависити од старости носиоца) имати пресудан утицај на обим потрошње ове категорије добара и услуга, а ограничен старосном структуром чланова домаћинства. Другим речима, присуство чланова посматраних старосних категорија у домаћинству повећаваће, или смањивати, обим потрошње ове категорије добара и услуга (трошкове избора) у оној мери у којој се буду испољавале њихове потребе вишег степена егзистенцијалности, те из тог разлога издатке за ову категорију добара и услуга називамо трошковима трећег реда. Наведена подела би требало да нам олакша разумевање суштине промена у структури и обиму потрошње у зависности од старости носиоца домаћинства, а када говоримо о старости носиоца домаћинства морамо имати у виду да њиме обухватамо како просечну величину домаћинства, тако и његову старосну структуру. У том смислу је формирана и друга група полазних претпоставки:

- са повећањем старости носиоца домаћинства у почетку ће се повећавати количина новца коју домаћинство издваја за егзистенцијалне (необходне) трошкове као што су исхрана и становање, све до одређене старости. Касније, са смањењем просечне величине домаћинства ова издвајања ће се смањивати.
- са повећањем старости носиоца домаћинства издвајања добра и услуге другог реда ће расти. Касније са старењем носиоца и смањењем просечне величине домаћинства ова издвајања ће се смањивати.
- са повећањем старости носиоца домаћинства трошкови избора ће се повећавати под утицајем раста прихода домаћинства и његове просечне величине. Касније, са даљим старењем ови трошкови ће опадати.

Да резимирамо, друга група полазних претпоставки произилази из прве групе претпоставки. На основу прве групе хипотеза изнета су очекивања у вези са начином промене просечне висине прихода домаћинства, просечне величине и старосне структуре домаћинства према старости носиоца домаћинства. Са друге стране, на основу друге групе хипотеза изнета су очекивања у вези са начином промена у структури личне потрошње према старости носиоца домаћинства, а под утицајем очекиваних промена обухваћених првом групом хипотеза.

7. Демографске карактеристике домаћинства у Србији у другој половини 20. и почетком 21. века

Домаћинство представља основну јединицу посматрања у оквиру овог истраживања, али и у Анкети о потрошњи домаћинства, и једну од две јединице посматрања у пописној статистици. Према најновијем попису наша пописна статистика у контексту домаћинства познаје три категорије и то: приватна домаћинства, колективна (институционална) домаћинства, и примарне бескућнике. Међутим, за потребе овог истраживања посматраћемо само приватна домаћинства, у англо-саксонској литератури позната као *private households*, такође, Анкета о потрошњи домаћинства као главни извор података о личној потрошњи коју остварују домаћинства у Србији, ограничена је на приватна домаћинства. У свету се примењују два концепта праћења приватних домаћинства: *housekeeping* концепт и *household-dwelling* концепт. У нашој пописној статистици прихваћен је *housekeeping* концепт, према којем се домаћинством сматра свака породична или друга заједница лица која заједно станују и заједнички троше своје приходе за подмиривање основних животних потреба (становања, исхране и других). „Домаћинством се сматра и свако лице које у месту пописа живи само (тзв. самачко домаћинство), а које није члан домаћинства у неком другом месту, без обзира на то да ли станује у посебном или дељивом стану, као самац-подстанар, у самачком хотелу и сличном објекту, или у истој соби са другим самцем или са члановима домаћинства станодаваца, али са њима не троши заједно своје приходе“ (Попис 2011, Књига 13). „За разлику од овог концепта, у многим државама, а нарочито у оним које су установиле регистре становништва, примењује се „*household-dwelling*“ концепт (домаћинство-стан), према којем се члановима домаћинства сматрају сва лица која живе заједно у једној стамбеној јединици, те је укупан број домаћинства једнак броју настањених станова“ (Попис 2011, Књига 13).

У оквиру овог поглавља биће представљене основне карактеристике домаћинства у другој половини 20. и почетку 21. века. Међутим, како нас преваходно интересује потрошња (лична) домаћинства у зависности од њихове величине и старосног састава, то ћемо у овом поглављу представити управо оне

карактеристике домаћинства које су од значаја и могу утицати на обим и структуру њихове личне потрошње. Неке од карактеристика домаћинства у Републици Србији које ће бити представљене у оквиру овог поглавља јесу: број домаћинства, просечна величина домаћинства, породични састав, старосна структура, домаћинства према типу насеља, итд.

Величина домаћинства и његов састав детерминисани су многобројним факторима, који се најгрубље могу поделити на:

- демографске (наталитет, морталитет, старосна и полна структура становништва, брачност, старост при склапању првог брака, старост мајке при рођењу првог детета, итд.);
- социо-економске (степен урбанизације и индустријализације, миграције, развој здравства, образовање, писменост, приходи, стамбени и хигијенски услови, „цена детета“, величина земљишног поседа, друштвени производ, национална и верска припадност, положај жене у друштву итд.) и
- психолошке (традиција, личне аспирације, амбиција, самоостваривање, промењене репродуктивне норме и слично).

Тако се домаћинства према породичном саставу могу поделити најпре на породична и непородична домаћинства. Непородичним домаћинствима сматрају се вишечлана домаћинства у чијем саставу нема породице (на пример домаћинство које чине брат и сестра), као и самачка домаћинства. Породична домаћинства у свом саставу могу имати једну, две или више породица. Једнопородичним домаћинствима сматрају се она домаћинства која у свом саставу имају само једну породицу, независно од тога да ли у домаћинству има и других чланова који не припадају породици. „Домаћинства са две или више породица су она која се састоје од две или више породица са којима у истом домаћинству могу да живе и други сродници или несродници“ (Попис 2011, Књига 13).

Како је у овом истраживању основна демографска одредница која нас интересује старост, а знамо да се у контексту потрошње „старост домаћинства“ најпре може посматрати преко старости носиоца домаћинства, то би било згодно да на овом месту дамо дефиницију носиоца домаћинства, односно, лица на које се

води домаћинство. Према пописној методологији, чланови домаћинства самостално одређују лице на које се води домаћинство. То лице може бити било који пунолетни члан домаћинства, без обзира на пол, старост, обавезе у домаћинству или висину прихода које остварује.

7.1. Основне демографске карактеристике домаћинства у Србији у другој половини 20. века

„По завршетку Другог светског рата, процес трансформације домаћинства се наставља, али овог пута интензивније и стихијније. Радикалне државне интервенције у сфери својинских односа (најпре конфискација и експропријација, одузимање ратне добити, а потом аграрне реформе 1945. и 1953. године и национализација предузећа 1946. и 1948. године, као и одређивање земљишног максимума) значајно су утицале на промене у структури домаћинства. Уситњени земљишни поседи, у условима велике аграрне пренасељености, нису могли да обезбеде прехрањивање многочланих сеоских домаћинства. С друге стране, убрзан развој индустрије, као и велики инфраструктурни радови (обнова ратом опустошене земље) захтевали су бројну радну снагу, те су се отварале могућности за лакше запошљавање сиромашног сеоског становништва у непољопривредним делатностима“ (Ђорђевић, 2007).

Под утицајем урбанизације и индустријализације, али и других модернизацијских токова (образовање), велика вишегенерацијска домаћинства почињу да се редукују на једнопородичне заједнице, које су састављене искључиво од родитеља и њихове деце. Након стварања породичних нуклеуса, поново јача утицај демографских, али и психолошких фактора, те опада и удео виших редова рођења, односно смањује се просечан број деце у породици. На даље опадање просечне величине домаћинства пресудан утицај имао је интензиван процес старења становништва, услед којег расте број самачких старачких домаћинства. Демографски фактори су, такође, значајно утицали на промене у карактеристикама домаћинства. Пад стопа наталитета довео је до смањења броја деце у породици, а тиме и до пада просечне величине домаћинства.

Криза деведесетих година 20. века избадила је у први план и друге факторе, који су, овог пута, утицали на заустављање модернизацијских промена везаних за величину и структуру домаћинства. Пад животног стандарда, као социо-економски фактор, утицао је на одлагање одласка младих из родитељског дома и формирања властите породице, али и на даље одлагање родитељства или одустајање од њега. Немогућност решавања основних егзистенцијалних питања везаних за становање и запослење утицали су на успоравање пораста једнопородичних у односу на домаћинства са две или више породица у свом саставу. Млади парови су, по склапању брака, били принуђени да живе у заједничком домаћинству с родитељима једног од њих, с обзиром да им материјална ситуација није допуштала другачији избор (Игњатовић, 2009; Томановић, 2012; Томановић *et all*, 2013; Томановић и Станојевић, 2015).

Основни смисао извођења анализе домаћинства у овако дугом периоду без обзира што ће се анализа потрошње домаћинства односити на далеко краћи период, лежи у настојању да се истраже испољене правилности у кретању броја, величине и структуре домаћинства на основу којих ће бити могуће дати прецизнију пројекцију броја домаћинства и њиховог састава у будућем периоду. На основу поменуте пројекције биће могуће истражити на који начин би наступајуће промене у старосном саставу домаћинства могле утицати на структуру и обим личне потрошње у Србији.

Табела 3. Удео домаћинства према броју чланова од 1948. до 2011.

Р Србија	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
1	11.64	11.45	13.04	12.58	13.24	15.12	20.02	22.33
2	14.61	15.12	16.40	17.65	19.96	23.17	24.80	25.65
3	15.34	16.29	17.49	20.24	20.20	19.32	19.05	19.16
4	16.14	16.93	19.02	21.46	22.74	23.99	21.26	18.25
5	13.95	13.59	13.36	11.81	9.63	9.06	8.17	7.94
6+	28.31	26.62	20.69	16.25	14.22	9.33	6.70	6.67
Укупно	1485591	1616349	1929175	2248172	2568775	2418156	2521190	2487886
Просек	4.39	4.32	3.96	3.76	3.63	3.24	2.97	2.88

Извор: Прорачун аутора на основу података Пописа становништва домаћинства и станова у Републици Србији, одговарајућих година

Тако, уколико посматрамо структуру домаћинства према броју чланова у Републици Србији (без података за Косово и Метохију) у периоду од 1948. до 2011. године, број самачких домаћинства се више него утростручио, док се удео самачких домаћинства повећао готово два пута, са 11,64% на 22,33%, односно, према последњем попису је готово свако четврто домаћинство самачко домаћинство. Међутим, иако се број самачких домаћинства током нешто више од шест деценија повећавао, највећи пораст удела самачких домаћинства забележен је у међупописном периоду 1991-2002. управо у периоду када први пут природни прираштај на подручју централне Србије и Војводине постаје негативан. Висок удео самачких домаћинства карактеристичан је за већину развијених земаља света (у неким земљама прелази 30%). Међутим, док у развијеним земљама углавном млади људи живе сами, у укупном контингенту самаца 2011. године више од половине је старих 65 или више година, па се може рећи да је пораст самачких домаћинства на нашим просторима искључиво последица интензивног процеса старења становништва. Број старачких домаћинства се значајно повећао у периоду од 1991. до 2002. године, и то за више од 170 хиљада, при томе је знатно израженији удео старачких домаћинства у сеоским у односу на градска насеља.

Према попису из 1948. године скоро свако седмо домаћинство у Србији је било двочлано, док је према последњем попису двочлано више него свако четврто домаћинство. У читавом посматраном периоду догађа се апсолутни пораст и повећање удела двочланих домаћинства у укупном броју домаћинства, наиме, број двочланих домаћинства се утростручио. Пораст удела двочланих домаћинства је у сваком међупописном периоду до 1991. године бивао све бржи. Од пописа 1991. године интензитет повећања удела двочланих домаћинства (у последња два међупописна периода) се смањује.

Са друге стране, трочлана домаћинства су свој највећи удео забележила у пописима 1971. и 1981. године, са нешто преко петине, да би се тај удео смањио, и одржавао на нивоу од нешто преко 19%. Међутим, оно што је значајно јесте да се током посматраног периода број трочланих домаћинства више него удвостручио.

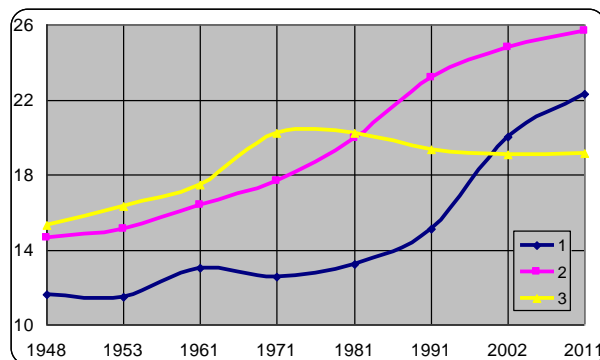

График 1. Удео једночланих, двочланих и трочланих домаћинства у Републици Србији

Удео четворочланих домаћинстава, посматрано укупно у периоду од 1948. до 2011. године, је порастао, односно, на почетку периода је скоро свако шесто домаћинство било четворочлано, да би на крају периода то било скоро свако пето. Међутим, константан пораст удела четворочланих домаћинстава је трајао до 1991. године, достигавши готово 24%, када почиње од пописа до пописа све интензивније да опада. Чак и у периоду од 1948. до 1991. године, када је забележено повећање удела четворочланих домаћинстава, тај пораст није био уједначен. Наиме, пораст је у периоду до пописа 1971. године бивао све бржи, да би од тада па до 1991. године удео четворочланих домаћинстава растао, али све мањим интензитетом. Тако да, уколико посматрамо индекс раста броја четворочланих домаћинстава, он почиње да се смањује већ у међупописном периоду 1971-1981, док удео ових домаћинстава почиње да опада тек у међупописном периоду 1991-2002. Број четворочланих домаћинства се до 1981. године повећао скоро два и по пута, од када почиње континуиран пад броја четворочланих домаћинстава.

Што се петочланих домаћинстава тиче, ту је ситуација потпуно јасна, смањење удела је континуирано у целом посматраном периоду, односно, 1948. године свако седмо домаћинство било је петочлано, а у попису 2011. године скоро свако тринаесто. Такође, треба напоменути да је број ових домаћинстава до 1971. године растао, а да период од 1961. го 1981. године представља период најинтензивнијег смањења удела ових домаћинстава.

Домаћинства са шест и више чланова бележе најинтензивније смањење броја и удела ових од свих претходно поменутих домаћинстава. Према попису из

1948. године чак 28,31% свих домаћинстава чинила су домаћинства са шест и више чланова, да би према попису из 2011. године тек свако петнаесто домаћинство бројало шест или више чланова. Колико је интензиван био процес смањивања броја и удела бројчано великих домаћинстава, говори податак да се у посматраном периоду број ових домаћинстава смањио за два и по пута, а да се њихов удео на сваких тридесетак година преполовљавао.

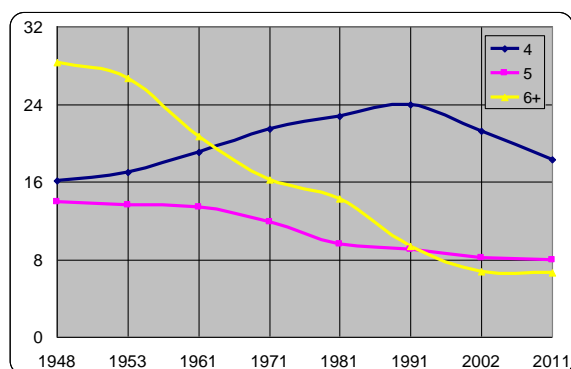

График 2. Удео четворочланих, петочланих и домаћинства са шест и више чланова у Републици Србији

Кретање броја домаћинстава је, уколико се посматра према типу насеља, било дијаметрално супротно на руралним и урбаним просторима. Укупно посматрано, број домаћинстава се повећао за нешто више од 1,1 милион, међутим, ово повећање се готово у потпуности дугује повећању броја градских домаћинстава. Број градских домаћинстава се у целокупном периоду повећао за нешто више од милион домаћинстава, али се највеће повећање догодило у првих двадесетак година посматраног периода (удвостручење до 1971). Са друге стране, у истом периоду (1948-1971) број сеоских домаћинстава се повећао за свега 20%. Број сеоских домаћинстава се повећава све до пописа 1981. године достижући свој максимум (1051655), да би до краја целокупног периода уследило опадање броја домаћинстава на сеоским подручјима. Према попису из 2011. године било је 954020 домаћинстава на руралним подручјима, што је непуних 12% више него 1948. године. Уколико посматрамо однос броја градских и сеоских домаћинстава, можемо приметити да је 1948. године било 62,2% сеоских и 37,8% градских домаћинстава, док је према попису 2011. године било 38,3% сеоских и 61,7% градских домаћинстава. Може се рећи да су управо убрзани процеси

деаграризације и дерурализације у првим деценијама након другог светског рата утицали на овакве тенденције у кретању броја домаћинстава у урбаним и руралним подручјима.

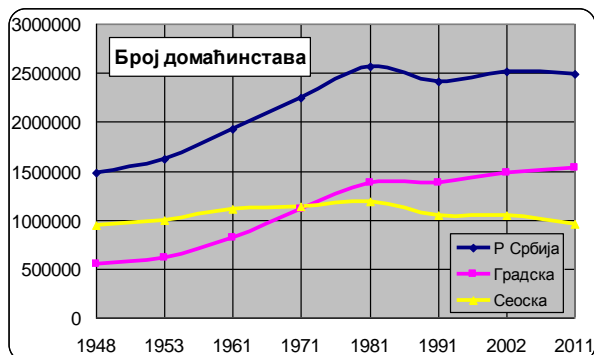

График 3. Кретање броја домаћинстава према типу насеља - Република Србија

Како смо у једном од претходних поглавља навели да ће подручје града Београда бити издвојено посматрано, то ћемо представити кретање броја домаћинстава у Београдском региону према типу насеља. У целом посматраном периоду број домаћинстава на подручју Београда се више него утростручио. Период најинтензивнијег повећања броја домаћинстава обухвата период до 1971. године током кога се број домаћинстава удвостручио. Сличну тенденцију бележе и домаћинства урбаног подручја града Београда, са једином разликом што је пораст броја домаћинстава био нешто интензивнији. Број домаћинстава руралног подручја града Београда се у посматраном периоду увећао два и по пута. Такође, за разлику од урбаног подручја које је највећи релативни пораст броја домаћинстава забележило већ у периоду од 1953. до 1961. године, рурално подручје града Београда највећи релативни пораст бележи тек у периоду од 1971. до 1981. године.

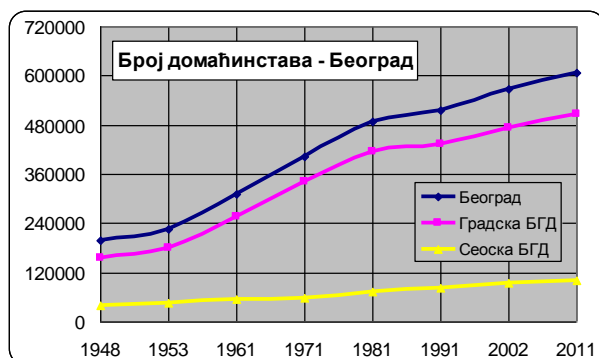

График 4. Кретање броја домаћинстава према типу насеља – Београдски регион

Табела 4. Број домаћинстава према типу насеља, 1948-2011.

	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Р Србија	1370350	1489393	1776616	2060003	2339891	2418156	2521190	2487886
Градска	518193	584154	777475	1039680	1288236	1376407	1480698	1533866
Сеоска	852157	905239	999141	1020323	1051655	1041749	1040492	954020
Београд	197866	225598	310587	401445	489437	515040	567325	606433
Градска БГ	156917	178634	255691	342628	415171	432923	472353	507076
Сеоска БГ	40949	46964	54896	58817	74266	82117	94927	99357

Извор: Попис становништва домаћинстава и станова у Републици Србији, одговарајућих година

У табели 5. приказано је кретање просечне величине домаћинства у Републици Србији и Београдском региону према типу насеља, са тим да је поменути показатељ прерачунат не укључујући податке за Косово и Метохију, ради адекватније упоредивости. Није новина да се у посматраном (послератном) периоду просечна величина домаћинства смањивала, како у градским, тако и сеоским подручјима. Просечна величина домаћинства се континуирано смањивала са 4,23 у 1948. години, на 2,89 у 2011. години, односно за 1,34 члана у целом посматраном периоду. Међутим, интензитет смањења просечне величине домаћинства у градским и руралним подручјима био је различит. Просечна величина домаћинства у градским насељима је већ у првим годинама после другог светског рата била око три члана (3,06), међутим, већ у првом међупописном периоду просечна величина градских домаћинства бележи благо повећање (3,12) захваљујући baby boom периоду. Даље, све до пописа 1991. године просечна величина домаћинства у градским насељима се креће нешто изнад три члана, да би у последња два међупописна периода први пут опала испод три члана. Истовремено су домаћинства у руралним подручјима пад своје просечне величине започеле са много више тачке, односно, према попису из 1948. године просечна величина домаћинства у руралним подручјима је износила 4,94 члана. Пад просечне величине сеоских домаћинства био је константан и релативно уједначен током читавог периода, чак ни значајан репродуктивни инпут током baby boom периода није утицао (макар привремено) на заустављање смањивања просечне величине домаћинства. Током нешто више од шест деценија просечна величина домаћинства у сеоским насељима се смањила за 1,89 чланова, односно у 2011. години је износила 3,05. Током целог посматраног периода разлике у

величини између градских и сеоских домаћинстава су се смањивале. Тако је на почетку посматраног периода просечно сеоско домаћинства било за 1,88 чланова веће од просечног градског домаћинства, да би на крају посматраног периода ова разлика износила свега 0,28 чланова у корист сеоских домаћинстава.

График 5. Просечан број чланова домаћинства према типу насеља

Подручје Београдског региона карактерисале су сличне тенденције, са тим да је просечна величина домаћинства 1948. године износила 3,2 члана. Просечна величина домаћинства је износила нешто изнад три члана све до 1991. године, од када до 2011. године опада на 2,73. Домаћинства у градским насељима на подручју Београда у свим пописима (осим пописа 1991. године; 3,03) бележе просечну величину испод три члана, тако да током посматраног периода нема значајнијих промена у просечној величини домаћинства. У периоду од 1948. до 2011. године просечна величина домаћинства смањена је за свега 0,15 чланова. Са друге стране, домаћинства у руралним насељима на подручју града Београда бележе константно смањење своје просечне величине, са 4,81 у 1948. години, на 3,16 чланова у 2011. години. Током осам послератних пописа становништва сеоска домаћинства на подручју Београда су се у просеку смањила за 1,65 чланова.

Табела 5. Просечан број чланова домаћинства према типу насеља од 1948. до 2011. (вредности без Косова и Метохије)

Бр. чл. Дом.	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Р Србија	4.23	4.14	3.76	3.50	3.30	3.24	2.97	2.89
Градска	3.06	3.12	3.03	3.04	3.01	3.06	2.85	2.77
Сеоска	4.94	4.79	4.32	3.96	3.66	3.46	3.15	3.05
Београд	3.20	3.24	3.03	3.01	3.00	3.11	2.78	2.73
Градска БГ	2.79	2.92	2.82	2.89	2.91	3.03	2.70	2.64
Сеоска БГ	4.81	4.49	4.03	3.72	3.55	3.55	3.17	3.16

Извор: Прорачун аутора на основу података Пописа становништва домаћинстава и станова у Републици Србији, одговарајућих година

7.2. Изабране демографске карактеристике домаћинства у Србији на почетку 21. века

У овом потпоглављу биће представљене демографске карактеристике домаћинства релевантне за истраживање везе између старости као демографске одреднице и феномена потрошње домаћинства на основу података из два последња пописа, а са посебним освртом на податке из пописа 2011. године. У претходном потпоглављу представљене су промене у основним демографским карактеристикама домаћинства на примеру изабраних стратума са намером да се да увид у главне тенденције које су обликовале овај сегмент социјалне организације друштва, како бисмо на основу њих у наредним поглављима могли да изведемо ваљане претпоставке о будућим променама у величини и структури домаћинства. Са друге стране, циљ анализе изабраних демографских карактеристика домаћинства на почетку 21. века која ће бити изведена у овом потпоглављу јесте да се да детаљна слика о томе како су изгледала домаћинства и које су се промене у овој сфери дешавале у деценији која је за нама. Ово је поготову значајно ако знамо да је временски оквир у коме ћемо анализирати везу између старости и потрошње домаћинства постављен (из претходно поменутих разлога) у период од 2006. до 2013. године.

Окосница изабраних демографских карактеристика домаћинства биће приказивање различитих претходно приказаних особина домаћинства према старости носиоца домаћинства, учешћу различитих породичних типова домаћинства у оквиру старосне структуре становништва, као и просечној старости различитих типова домаћинства, итд.

На првом месту ћемо приказати промене у укупном броју становника који припадају домаћинствима различитог породичног састава. У том смислу су домаћинства груписана у шест категорија, и то:

1. вишечлана непородична домаћинства,
2. самачка домаћинства,
3. домаћинства самохраних родитеља,
4. домаћинства брачних парова без деце,
5. вишепородична домаћинства, и
6. домаћинства брачних парова са децом.

Неке од поменутих категорија могле би захтевати додатно објашњење, и то: домаћинства самохраних родитеља представљају збир четири поткатегије (мајка са децом, мајка са децом и другим члановима, отац са децом, отац са децом и другим члановима¹) из разлога што разлике између наведених поткатегија нису таквог карактера да су од значаја за предузето истраживање, а заједничко им је да су једнородитељске породице; категорија домаћинстава брачних парова без деце представља збир две поткатегије (брачни пар без деце и брачни пар без деце са другим члановима); такође, категорија домаћинстава брачних парова са децом представља збир две поткатегије (брачни пар са децом и брачни пар са децом и другим члановима); и на крају категорија вишепородичних домаћинстава представља збир поткатегија домаћинстава са две породице и домаћинстава са три или више породица. Основни смисао приказивања поменутих релативних удела јесте у томе што нам само приказивање удела броја домаћинстава према породичном саставу не даје увид у то колики део укупног становништва живи у оквиру домаћинстава одређеног породичног састава.

7.2.1. Структура домаћинстава према породичном саставу

У последњем међупописном периоду структура домаћинстава према породичном саставу се није значајно променила, али је промена свакако ишла у правцу повећања заступљености непородичних, и смањења заступљености породичних домаћинстава. На нивоу Републике удео породичних домаћинстава је

¹ Класификација домаћинстава према породичном саставу на основу Пописа.

смањен за око 2,5 процентних поена и у 2011. је износио 75,86%. Међутим, интересно је да једино категорије домаћинства брачних парова са децом, и брачних парова без деце бележе смањење и то за 3,3 односно 0,6 процентних поена, чак и категорија вишепородичних домаћинства бележи благи пораст (пре би се могло рећи стагнацију). Све остале категорије бележе благо повећање удела у структури домаћинства према породичном саставу.

Уколико одвојено посматрамо урбана и рурална подручја, ситуација постаје нешто другачија. У градским насељима се такође смањује заступљеност породичних домаћинства и у овом периоду опада са 77,71% на 75,18%. Међутим, у градским насељима током последњег међуописног периода опада учешће једино категорије домаћинства брачних парова са децом и то за више од 5 процентних поена. На рачун поменуте категорије домаћинства све остале категорије бележе повећање заступљености. Тако чак и удео вишепородичних домаћинства бележи пораст са 5,81% на 6,51%. У градским насељима навећи пораст удела бележе самачка домаћинства (2,21 проценти поен) чија је заступљеност у 2011. години износила 22,82%.

У осталим насељима, односно руралном подручју, такође имамо смањење удела породичних домаћинства која су у 2011. у укупном броју домаћинства учествовала са 76,94%. Међутим, у сеоским насељима су промене у структури домаћинства према породичном саставу значајно другачије. Смањење удела бележе категорије брачних парова без деце (1,57 процентних поена), брачних парова са децом (1,12 процентних поена), вишепородичних домаћинства (0,46 процентних поена) и категорија вишечланих непородичних домаћинства (0,06 процентних поена). Једине категорије које бележе повећање заступљености у укупном броју домаћинства ових насеља јесу категорија једнородитељских породица (1,82 процентна поена) и категорија самачких домаћинства (2,35 процентних поена).

Представљање удела становништва које живи у оквиру различитих типова домаћинства према породичном саставу, заправо, представља стварну пропорцију укупног становништва која живи у оквиру одређеног типа домаћинства. Удео становништва које живи у оквиру вишечланих непородичних домаћинства је у последњем међуописном периоду порастао, али је и даље

„занемарљив“ и износи нешто изнад једног процента. Следећа по бројности становништва (које живи у оквиру ових домаћинстава) јесте категорија самачких домаћинстава чији је удео повећан за један процентни поен, односно, у 2011. години је у оквиру самачких домаћинстава живело 7,76% становништва. Овај проценат, иако мали, с обзиром да знамо да по дефиницији просечан број чланова самачких домаћинстава јесте један, не сме да завара јер истовремено представља и број самачких домаћинстава (број самачких домаћинстава = број чланова самачких домаћинстава). На следећем месту се налазе једнородитељске породице које, такође, бележе раст од једног процентног поена. У том смислу је у 2011. години у оквиру једнородитељских породичних домаћинстава живело 8,23% становништва Републике Србије. Категорија домаћинстава брачних парова без деце је једина која у последњем међупописном периоду не бележи готово никакву промену, односно, остаје заступљена у готово истом проценту у 2011. као и у 2002. години. Удео становништва које је у 2002. години живео у оквиру домаћинстава брачних парова без деце износио је 11,54% , док је у 2011. години овај удео износио 11,52% становништва Републике Србије. Категорију вишепородичних домаћинстава према дефиницији карактерише највећи просечан број чланова домаћинства од свих категорија домаћинстава према породичном саставу, тако да висока заступљеност становништва које живи у оквиру ових домаћинстава није резултат њихове велике бројности већ њихове велике просечне величине. Удео становништва које живи у оквиру вишепородичних домаћинстава се у последњем међупописном периоду повећао, али свакако не из разлога њихове веће „популарности“, већ због тога што су то најчешће домаћинства састављена од две породице (породица родитеља и породица ожењеног/удате сина/ћерке) где се млађа породица проширује репродукцијом (а управо првих неколико година 21. века у Србији карактерише изванредан раст фертилитета и брачности), тако да је забележен незнатан раст удела овог становништва иако се ради о минималном апсолутном паду. Поменута категорија становништва, такође, бележи раст удела од нешто изнад једног процентног поена, тако да је у 2011. години у оквиру вишепородичних домаћинстава живело 32,7% становништва. Сваки од процентних поена раста претходно поменутих категорија домаћинстава морала је компензовати једна категорија, и то најзаступљенија категорија домаћинстава

брачних парова са децом. Ова категорија домаћинства је у последњем деветогодишњем периоду забележила пад од чак 3,27 процентних поена, тако да је према подацима пописа из 2011. године у Републици Србији 38,45% становништва живело у оквиру категорије домаћинства брачних парова са децом (график 6).

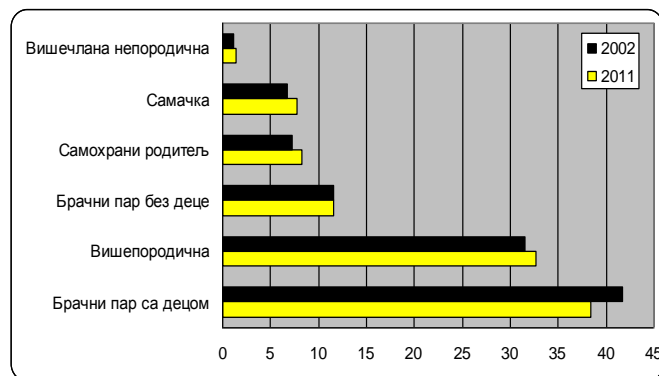

График 6. Удео броја становника према породичном саставу домаћинства

Када анализирамо домаћинства према њиховом породичном саставу и типу насеља, није важан само њихов број, већ и њихова просечна величина. Просечан број чланова домаћинства, односно њихова просечна величина свакако показује разлике према типу насеља у коме живе и по правилу је просечна величина сеоских домаћинства већа него што је то просечна величина домаћинства у градским насељима. Међутим, оно што је значајно јесу разлике у просечној величини домаћинства према њиховом породичном саставу из разлога што се у различитим старосним групама становништва јављају различити удели лица која живе у оквиру појединих типова домаћинства према породичном саставу.

Табела 6. Просечна величина домаћинства према типу домаћинства и типу насеља 2011. године

2011	Укупно	Укупно породична	Бр. пар без деце	Бр. пар са децом	Самохрани родитељ	Више-породична	Вишечлана непородична
Р Србија	2.88	3.45	2.11	3.86	2.48	5.83	2.14
Градска	2.77	3.33	2.09	3.79	2.48	5.66	2.14
Сеоска	3.05	3.64	2.14	3.98	2.50	5.97	2.14
Београд	2.73	3.33	2.09	3.79	2.47	5.70	2.13
Градска БГ	2.64	3.25	2.09	3.76	2.47	5.57	2.13
Сеоска БГ	3.16	3.66	2.12	3.95	2.53	5.97	2.14

Извор: Прорачун аутора на основу података Пописа становништва домаћинства и станова у Републици Србији, одговарајућих година

Уколико посматрамо просечну величину домаћинстава према њиховом породичном саставу, сама дефиниција различитих породичних типова намеће значајне разлике у просечном броју чланова домаћинства. Уколико разврстамо домаћинства према њиховом породичном саставу разлике у просечном броју чланова домаћинства између посматраних стратума се смањују, тако да долазимо до закључка да постојеће разлике у просечној величини домаћинства (иако нису велике) произилазе из различите структуре домаћинства према њиховом породичном саставу, а не толико из разлога различите просечне величине домаћинства истог породичног састава. Код домаћинства брачних парова без деце укључили смо и она домаћинства која чини брачни пар без деце са другим члановима домаћинства, тако да се њихова просечна величина креће од 2,09 до 2,14. Домаћинства брачних парова са децом заједно са вишепородичним домаћинствима представљају једине категорије домаћинства према породичном саставу које имају просечну величину већу од 3 члана. Унутар категорије домаћинства брачних парова са децом просечан број чланова се креће у распону од 3,76 до 3,98. У оквиру категорије једнородитељских породица разлике у просечној величини су далеко мање, односно просечна величина ових домаћинства се креће од 2,47 до 2,53. Сасвим логично највећи просечан број чланова, али и веће разлике између посматраних стратума, има категорија вишепородичних домаћинства где се њихова просечна величина креће од 5,57 до 5,98. Код вишечланих непородичних домаћинства разлике између посматраних стратума су готово занемарљиве и не прелазе 0,01 члана.

7.2.2. Старост и домаћинства

Како је старост у фокусу овог истраживања то ће, у мери у којој то дозвољавају расположиви подаци, бити приказан што већи број демографских карактеристика домаћинства релевантних за анализу потрошње у вези са старошћу њихових чланова. У претходном поглављу су приказане промене у релативној структури становништва које припада различитим типовима домаћинства према њиховом породичном саставу, тако да ће у наставку бити приказана поменута структура, али у вези са старошћу чланова домаћинства за 2002. и 2011. годину.

7.2.2.1. Просечна старост чланова домаћинстава према породичном саставу

Између осталих начина, старосну структуру домаћинстава могуће је представити преко њихове просечне старости. У овом потпоглављу ћемо представити промене које су се догодиле у просечној старости домаћинстава према њиховом породичном саставу у последњем међупописном периоду. Као што је познато, просечна старост у Републици Србији без података за Косово и Метохију је према попису из 2002. године износила 40,2 године, док је према подацима из пописа 2011. године износила 42,2 године, међутим, промене у просечној старости домаћинстава различитог породичног састава биле су далеко дубље (график 9).

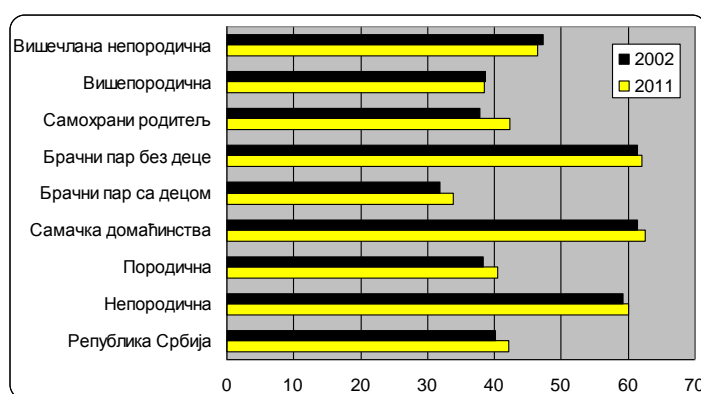

График 9. Просечна старост становништва према породичном саставу домаћинстава

Пре свега, разлике у просечној старости међу домаћинствима различитог породичног састава су значајне и произилазе из самог породичног састава. На првом месту треба рећи да све категорије домаћинстава осим вишепородичних и вишечланих непородичних домаћинстава бележе повећање просечне старости. Просечна старост чланова породичних домаћинстава се повећава и у 2002. години је износила 38,3 године, док је према попису из 2011. године износила 40,4 година. На другој страни, непородична домаћинства су према попису 2002. године била у просеку стара 59,2 година, а према попису из 2011. године њихова просечна старост је износила 60,1 годину. Другим речима, разлика у просечној старости између непородичних и породичних домаћинстава се смањује из разлога

бржег повећања просечне старости чланова породичних домаћинстава. Самачка домаћинства такође бележе повећање просечне старости са 61,3 године у 2002. на 62,5 година у 2011. Просечна старост домаћинстава брачних парова са децом бележи раст од тачно две године и према подацима пописа из 2011. године износи 33,8 година. Категорија домаћинстава брачних парова без деце представља другу најстарију категорију домаћинстава према породичном саставу поред самачких домаћинстава, и са 61,4 године у 2002. години просечна старост се повећава на 62 године у 2011. Иначе, у 2002. години домаћинства брачних парова без деце су представљала најстарију категорију домаћинстава према породичном саставу. Категорија једнородитељских породица се издваја као категорија која је у последњем међупописном периоду забележила највеће повећање просечне старости. Наиме, у периоду од 2002. до 2011. просечна старост једнородитељских породица се повећала за чак 4,5 година, односно у 2002. је износила 37,8 година, а у попису 2011. чак 42,3 године. Једине две категорије домаћинстава према породичном саставу које су у последњем међупописном периоду забележиле смањење просечне старости својих чланова, јесу вишепородична и вишечлана непородична домаћинства. Код вишепородичних домаћинстава смањење је незнатно и износи 0,2 године, односно њихова просечна старост у попису 2011. године је била 38,5 година, док је код вишечланих непородичних домаћинстава смањење просечне старости нешто веће и износи 0,9 година, тако да су ова домаћинства према попису 2011. године у просеку била стара 46,4 године.

7.2.2.2. Учешће лица различите старости у домаћинствима према породичном саставу

Приказивањем удела различитих домаћинстава према породичном саставу у оквиру петогодишњих старосних група можемо стећи увид у то на који начин се мења заступљеност одређеног типа домаћинства током животног циклуса појединаца. Наравно, велики број комбинација, односно прелазака из једног типа домаћинства у други тип, и то више пута током животног циклуса појединаца, је могућ. Појединац, на пример, може почети свој животно циклус у оквиру домаћинства брачног пара са децом (у својству детета), а даље током живота прећи у домаћинство брачног пара без деце (у својству брачног партнера), где

након тога може поново прећи у домаћинство брачног пара са децом, али сада у својству родитеља; са одласком деце из родитељског домаћинства се враћа у категорију брачног пара без деце, а даље са смрћу брачног партнера прелази у категорију самачких домаћинстава; уласком у контингент старачког становништва (80 и више година) може се догодити да не буде у стању да самостално живи и тада се враћа у домаћинство своје одрасле деце које тада прелази у категорију једне породице са другим члановима. Свакако да је могућ велики број различитих сценарија, тако да појединац може провести читав животни циклус у оквиру једног типа домаћинства. Рецимо, може бити у оквиру једнородитељске породице у својству детета, али и остати у истом типу домаћинства у својству родитеља до краја живота.

У Србији у последњем међупописном периоду заступљеност домаћинстава брачних парова са децом током животног циклуса се мења на следећи начин. На почетку живота заступљеност овог типа домаћинстава је највећа, а појединац се налази у оквиру домаћинства у својству детета. Даље, у периоду од 20. до 29. године живота ова заступљеност опада као резултат напуштања родитељског домаћинства. Од 30. године живота заступљеност домаћинстава брачних парова са децом поново почиње да расте до 44. године живота, када се већина појединаца у овој старосној доби у оквиру ових домаћинстава налази у својству родитеља. Даље, од 45. године живота заступљеност овог типа домаћинстава све више опада са старошћу како све већи број појединаца (деце) напушта родитељско домаћинство, и са преко 50% заступљености на крају животног циклуса готово потпуно нестаје. Основна разлика у 2011. у односу на 2002. јесте у томе да се удео становништва млађег од 50 година смањује, а старијег повећава у оквиру домаћинстава брачних парова са децом (график 10).

Заступљеност домаћинстава брачних парова без деце на почетку животног циклуса је занемарљива, да би се у периоду од 15. до 34. године живота удео овог типа домаћинстава повећавао (око 6%). Од 35. до 44. године живота заступљеност овог типа домаћинстава се смањује као резултат рађања у оквиру брака, смањујући учешће ових домаћинстава на испод 4%. Даље, од 45. године живота заступљеност овог типа домаћинстава сада веома брзо расте са старошћу појединаца све до 69. године живота, када као резултат одласка деце из

родитељског домаћинства, али и одложеног и поновног склапања бракова (који су најчешће без потомства) заступљеност домаћинстава брачних парова без деце достиже свој максимум и износи преко 35%. Са повећањем старости од 70. године старости, учешће овог типа домаћинстава започиње своје веома брзо опадање, али сада као резултат деловања морталитета чиме ова домаћинства најчешће прелазе у категорију самачких, и то старачких самачких домаћинстава. Основне разлике у 2011. у односу на 2002. јесу у томе да се удео становништва старог од 25 до 39 година повећава, а становништва старог од 45 до 74 године смањује у оквиру овог породичног типа домаћинстава (график 11).

Једнородитељска домаћинства, иако током највећег дела животног циклуса (до 90. године појединца) бележе веома ниску заступљеност и то испод 10%, показују највеће варијације међу другим типовима породичног састава домаћинстава. На почетку животног циклуса заступљеност једнородитељских породице је испод 6% , да би у старостима од 15 до 24 година порасла на око 11%. Очигледно је да између 15. и 24. године појединаца долази до, поред тога што се одређени број лица ове старости налази у оквиру једнородитељских породица у својству детета, тога да се услед високог адолесцентног фертилитета (Станковић, 2005; 2011; Пенев и Станковић, 2010) значајан број појединаца (у највећем делу женског пола) налази у оквиру овог типа домаћинстава у својству родитеља ванбрачне деце. У периоду од 25. до 34. године живота заступљеност домаћинстава једнородитељских породица опада, највероватније на рачун домаћинстава брачних парова са децом, али и услед склапања брака чиме домаћинства једнородитељских породица прелазе у категорију домаћинстава брачних парова са децом. Од 35. до 49. године живота заступљеност ове категорије домаћинстава поново расте, али сада у највећој мери као резултат диворцијалитета, али и морталитета (најчешће мушког) становништва. Даље, са наставком животног циклуса заступљеност једнородитељских домаћинстава опада и то у највећој мери као резултат одласка деце из родитељског домаћинства, чиме ова домаћинства прелазе у категорију самачких домаћинстава, или настављају да живе са својом одраслом децом у оквиру њиховог домаћинства у категорији једне породице са другим члановима. Удео становништва старијег од

15 година које живи у оквиру једнородитељских породица се у 2011. повећава у односу на 2002, а повећање се интензивира са повећањем старости (график 12).

Удео лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава је, на почетку животног циклуса, релативно висок и износи око 25%. Већ у наредној старосној групи опада на око 15% када започиње раст све до 34. године старости појединаца прелазећи 20%. Од 35. до 49. године живота заступљеност лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава опада до око 13% и тада поново започиње раст све до 59. док 64. године живота. Током седме деценије живота појединаца поново започиње смањење удела лица која живе у оквиру ове категорије домаћинстава и траје све до краја животног циклуса када износи око 10%. Разлике између података за 2002. и 2011. годину нису значајне, а поготову је образац, на основу кога се током животног циклуса мења учешће лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава, остао готово исти. Извесне разлике у нивоу посматране појаве постоје код лица млађих од 20 година, и то су нивои у 2011. години чак виши него у попису из 2002. године. Са друге стране, у 2011. удели лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава у старости од 25 до 34 године су нешто нижи него у 2002. години. На крају, код лица старих 70 и више година у оба пописа учешће лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава опада са старосћу, с тим да је према подацима за 2011. годину опадање заступљености ових лица са старосћу веће него у 2002. години. Кретање удела лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава током животног циклуса показује веома специфичну путању, и на веома уочљив начин приказује постојање трогенерациских породичних домаћинстава у Србији (график 13). Високи удели лица у оквиру вишепородичних домаћинстава на почетку животног циклуса представљају децу, односно чланове млађе породице. Други „пик“ који је карактеристичан за лица у својим касним 20-им и раним 30-им годинама уствари представља чланове млађе породице, али сада у својству родитеља (најчешће младог брачног пара). И на крају, трећи пик је карактеристичан за лица у својој другој половини шесте и током седме деценије живота, који чине чланове старије породице. Дакле имамо генерацију унука (млађих од 15 година) и генерацију деце (око 30. године старости) који у својству деце и родитеља чине млађу породицу, и генерацију родитеља (од 55 до 69 година) који у својству бабе и деде чине старију

породицу. Међутим, како постоје три „пика“, односно избочине на овој кривој, тако постоје и три удубљења, односно старосних периода са нижим учешћем лица која живе у оквиру вишепородичних домаћинстава. Ова удубљења се готово савршено поклапају са периодима високе заступљености лица која живе у оквиру домаћинства једне породице са другим члановима. Оно што се намеће као закључак јесте да је категорију вишепородичних домаћинстава могуће посматрати заједно са категоријом домаћинства једне породице са другим члановима. Очигледно је да највећи део вишепородичних домаћинстава представљају двопородична домаћинства, односно трогенерациска домаћинства, тако да се најчешће дешава да вишепородична домаћинства прелазе у категорију једнопородичних домаћинстава са другим члановима под утицајем морталитета у оквиру старије породице.

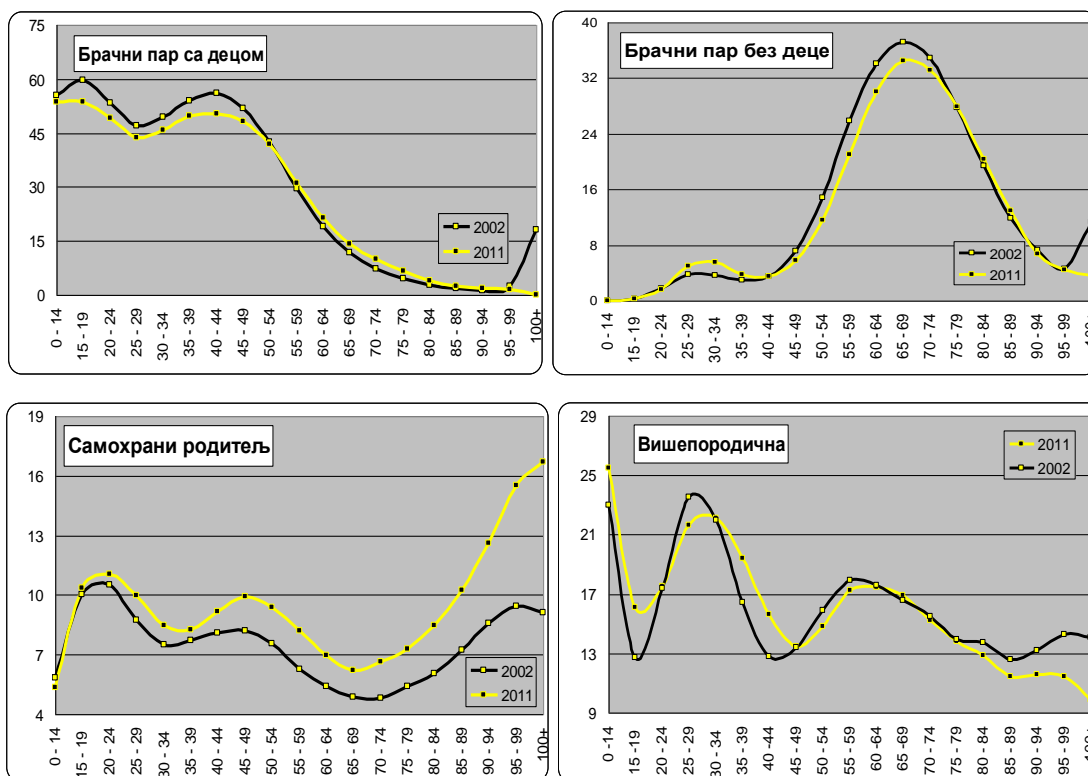
Вишечлана непородична домаћинства са нешто преко 1% заступљености у укупном становништву представљају најмалобројнију категорију домаћинстава према породичном саставу. У обе посматране године интензитет и начин на који се са старосћу мења учешће лица која живе у оквиру вишечланих непородичних домаћинстава је приближно исти. На почетку животног циклуса удео лица која живе у оквиру ових домаћинстава је занемарљиво мали и износи испод 0,5%. Прво значајно повећање заступљености лица која живе у оквиру ових домаћинстава догађа се између 20. и 29. године старости. Већ од 35. па све до 69. године старости (у обе посматране године) овај удео је поново низак и креће се око 1%. Од 70. године старости па све до краја животног циклуса удео лица која живе у оквиру вишечланих непородичних домаћинстава бива све већи, да би на крају животног циклуса достигао 8%. Најзначајнија разлика у 2011. у односу на 2002. јесте нарочито повећано учешће становништва старог од 20 до 34 и смањење учешће становништва старијег од 65 година у оквиру вишечланих непородичних домаћинстава (график 14).

Самачка домаћинства представљају једину категорију домаћинстава према породичном саставу чији је број једнак укупном броју чланова који живе у оквиру ових домаћинстава. Из разлога, које не треба објашњавати, удео самачких домаћинстава је на почетку животног циклуса занемарљив (близак нули) и лагано се повећава до 29. године живота, да би у средишњој фази животног циклуса (од

30 до 49 година старости) био веома уједначен и налазио се на нивоу од око 5%. Тек од 50. године живота појединаца удео самачких домаћинстава почиње значајније да расте, тако да се у периоду од 50. до 89. године старости повећава са испод 7% на чак изнад 33%. Учешће самачких домаћинстава на крају девете деценије живота је готово петоструко веће него на почетку шесте деценије живота. Крај животног циклуса, односно период након 90. године живота карактерише опадање удела самачких домаћинстава у односу на укупан број становника тих старосних група. Промене током периода 2002-2011. карактерише незнатно повећање удела становништва старог од 25 до 39 година које живи у оквиру самачких домаћинстава, али и значајно повећање удела становништва старијег од 85 година у оквиру самачких домаћинстава (график 15). Кретање удела самачких домаћинстава у укупном становништву према старости има карактеристичан облик. Наиме, у Србији изостаје повећање удела самачких домаћинстава током 20-их година живота у виду пика који је карактеристичан за становништво развијених светских економија. Такође, током прве половине животног циклуса појединаца удели самачких домаћинстава су у Србији значајно нижи. Очигледно је да самачки живот и није у потпуности ствар избора у Србији на почетку 21. века и да се једино удео од око 5% током периода од 30. до 50. године живота (и то не у целости) може уз одређену резерву узети као реално учешће које није под великим утицајем морталитета у оквиру других типова домаћинстава. Пораст удела самачких домаћинстава у старостима после 50. године у почетку је свакако резултат деловања морталитета у оквиру домаћинстава брачних парова без деце, али и диворцијалитета у оквиру других типова породичних домаћинстава, да би са старашћу утицај морталитета супружника код брачних парова без деце постајао све доминантнији. На крају, смањивање удела самачких домаћинстава у старостима након 90. године живота има најмање два доминирајућа узрока, а то су већи морталитет код старог становништва које живи само у односу на морталитет старих који живе у оквиру других домаћинстава, а други разлог је повећана неспособност старих да даље самостално живе и старају се о себи, тако да најчешће прелазе у домаћинство своје одрасле деце чиме највећим делом прелазе у категорију једнопородичних домаћинстава са другим члановима, једнородитељске породице, или пак живе са

другим сродницима који се о њима старају, чиме прелазе у категорију вишечланих непородичних домаћинстава.

Категорија једне породице са другим члановима нам не даје потпуну информацију о породичном саставу домаћинстава која у њу спадају. Тако се у оквиру ове категорије могу налазити сви типови једнопородичних домаћинстава, односно једнородитељска породица, брачни пар са децом и брачни пар без деце, а са другим члановима домаћинства који могу, а не морају, бити сродници ове породице. Очигледно је да је бар један део ових домаћинстава у неком тренутку припадао категорији вишепородичних, односно, двопородичних домаћинстава где би под утицајем морталитета чланова старије породице, то домаћинство прелазило у категорију домаћинства једне породице са другим члановима, што специфично кретање посматраног удела додатно потврђује (график 16).

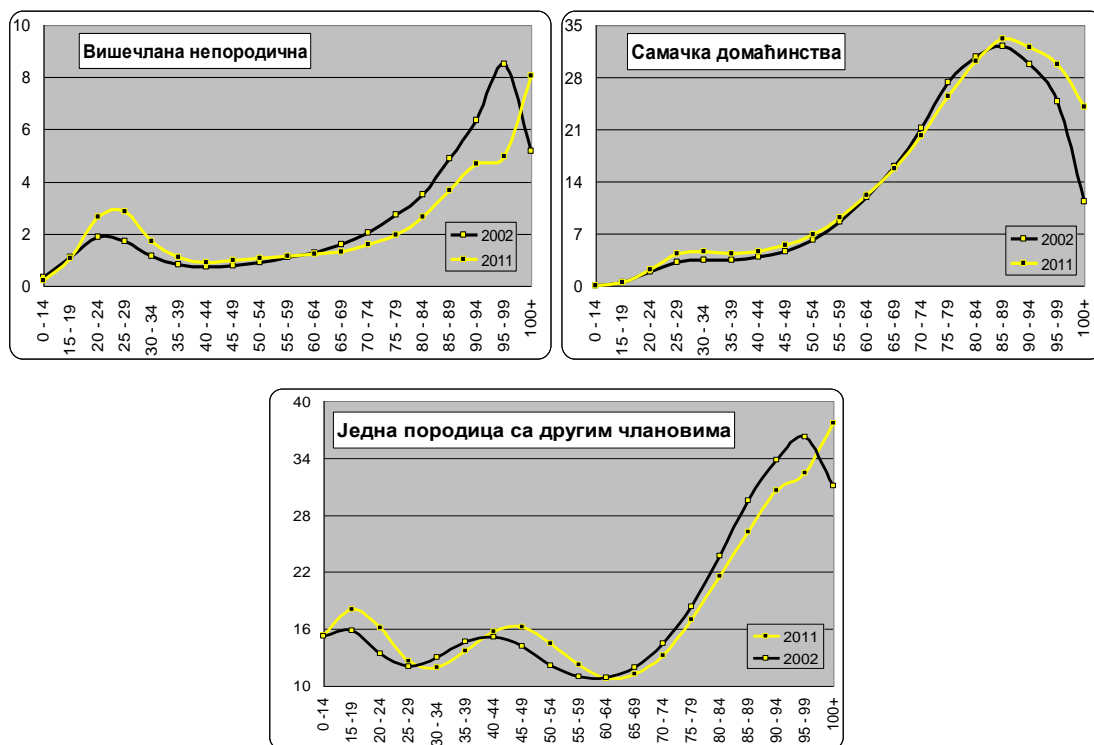

График 10-16. Удео становништва у оквиру домаћинстава различитог породичног састава према старости у Републици Србији, 2002. и 2011.

7.2.3. Домаћинства према старости носиоца

Структура домаћинства према старости носиоца први пут се у пописима становништва у Србији појављује у последњем попису, односно попису из 2011. године. На овакав начин приказана структура домаћинства приказује старост носиоца кроз велике старосне групе, и то: млађи од 15 година, од 15 до 29 година, од 30 до 49 година, од 50 до 64 године, од 65 до 74 године, и 75 и више година старости. Структура домаћинства према старости носиоца заправо представља релативни удео домаћинства чији су носиоци одређене старости у односу на укупан број домаћинства, а значајне разлике између руралних и урбаних подручја нису испољене, тако да ће бити прокоментарисана заједнички.

7.2.3.1. Домаћинства према старости носиоца и типу насеља

Како ће анализа потрошње бити вршена у доносу на старост носиоца домаћинства, то је дистрибуција домаћинства према старости носиоца од посебног значаја за разумевање специфичних старосних образаца потрошње, али

и за формулисање претпоставки о наступајућим променама у дистрибуцији домаћинства према старости носиоца. У најмлађој старосној категорији, до 15 година старости, број домаћинства је изузетно мали тако да је њихов удео у укупном броју домаћинства близак нули. Већ у наредној старосној групи овај број расте, тако да домаћинства чији су носиоци стари од 15 до 29 година чине око 5% од укупног броја домаћинства у Републици Србији. Следећој старосној групи припадају носиоци који су у старости од 30 до 49 година, тако да ова старосна категорија представља (изузимајући последњу старосну групу која представља отворени старосни интервал) највећи старосни интервал обухватајући двадесет појединачних година старости. Домаћинства чији су носиоци у овој старосној групи представљају другу најбројнију категорију домаћинства и чине око 28% од укупног броја домаћинства. Наредна старосна категорија домаћинства, односно категорија домаћинства чији се носиоци налазе у старостима између 50. и 64. године живота, јесте најбројнија категорија домаћинства. Није зачуђујуће што ова домаћинства учествују у укупном броју домаћинства са чак преко 36% јер обухвата све генерације baby boomer-а у својој најширој дефиницији. Већ у наредној старосној групи домаћинства, односно категорији домаћинства чији су носиоци у старости од 65 до 74 године живота, удео ове категорије домаћинства се готово преполовљава и износи око 17% од укупног броја домаћинства. Постоје најмање два разлога због којих је разлика у броју домаћинства ове и претходне старосне категорије домаћинства тако значајна. Први је да су генерације које су моменту пописа 2011. године биле старе између 65 и 74 године, највећим својим делом састављене од крњих генерација рођених током другог светског рата, а други је деловање морталитета које се у ове две суседне старосне групе веома различито испољава. Наиме, према таблицама смртности за период 2010-2012, само услед деловања морталитета лица која се налазе у старости од 50 до 60 година чине приближно 90% укупне бројности своје кохорте (89,1%), док лица у старости од 65 до 74 године чине свега око 70% од укупне бројности своје генерације (71,7%) (РЗС, 2014). На крају, последња старосна категорија, односно домаћинства чији су носиоци стари 75 и више година, чине испод 15% од укупног броја домаћинства. Међутим, иако је деловање морталитета на ове генерације снажно, број домаћинства чији су

носиоци у старости од 75 и више година се не смањује значајно у односу на претходну старосну групу из разлога значајног повећања учешћа самачких домаћинстава у овире ове старосне групе у односу на претходну. Наиме, учешће самачких домаћинстава у старосној групи од 65 до 74 године се креће око једне петине, док се у оквиру категорије лице старих 75 и више година пење и на преко једне трећине, тако да је релативно велики број домаћинстава у оквиру најстарије категорије становништва у ствари резултат њихове мале просечне величине.

Разлике у поменутој структури домаћинстава, иако мале, између руралних и урбаних подручја ипак постоје. Наиме, у руралним подручјима се бележи веће учешће домаћинстава чији су носиоци стари 50 и више година, док је учешће домаћинстава чији су носиоци млађи од 50 година старости веће у градским подручјима. Највећу разлику између градских и сеоских подручја показују домаћинства чији су носиоци у старости од 30 до 49 година. У сеоским подручјима ова домаћинства чине мање од четвртине укупног броја домаћинстава, док у градским подручјима представљају близу једне трећине укупног броја домаћинстава.

Што се тиче подручја Града Београда, кретање броја домаћинстава према старости носиоца показује сличне тенденције као и у укупном становништву Републике, са тим што је старосна структура нешто другачија. Број домаћинстава чији су носиоци млађи од 15 година старости је занемарљив, а њихов удео у укупном броју домаћинстава у Београду је приближно 0%. Домаћинства чији су носиоци стари између 15 и 29 година на подручју Београда чине око 6% од укупног броја домаћинстава, и већ у наредној старосној групи (од 30 до 49 година) број домаћинстава достиже приближно једну трећину од укупног броја домаћинстава. Међутим, удео домаћинстава чији су носиоци у старости од 50 до 64 године нешто је мањи од републичког просека и износи 34,5%. Преостале старосне групе, односно домаћинства чији су носиоци стари 65 и више година, показују слично кретање удела у укупном броју домаћинстава као што је то просек за Републику Србију. Такође, разлике између руралног и урбаног подручја Града Београда у многеме се поклапају са разликама између укупног руралног и урбаног подручја у Републици.

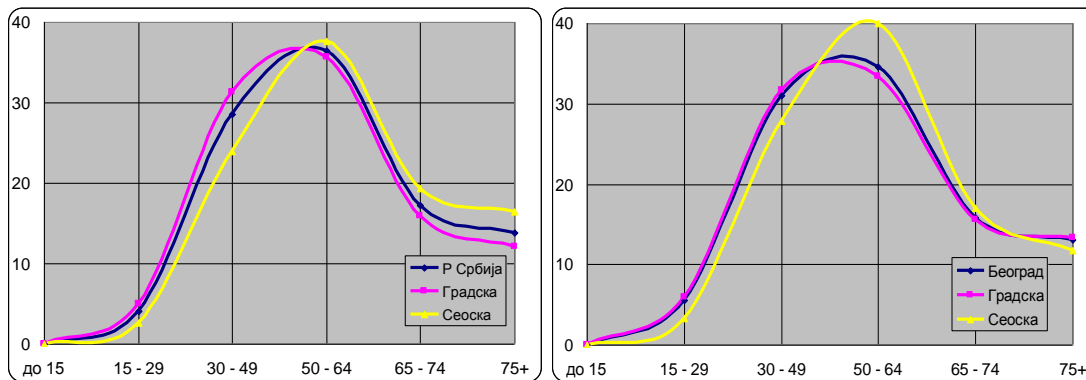

График 17-18. Удео броја домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, Република Србија и Београдски регион 2011. године

7.2.3.2. Домаћинства према старости носиоца, типу насеља и породичном саставу

Од великог значаја за ово истраживање би било да дамо увид у то на који начин се са старошћу носиоца домаћинства мења заступљеност различитих типова домаћинства према свом породичном саставу. Односно, ако бисмо појединачно посматрали сваки тип домаћинства према породичном саставу, могли бисмо у контексту животног циклуса пратећи промене у његовој заступљености са старошћу носиоца домаћинства, доћи до сазнања у којој старости носиоца домаћинства је одређени тип домаћинства доминантан.

Тако, се код домаћинства брачних парова без деце која у укупном броју домаћинства учествују са 18,45% и има их око 460 хиљада, јављају два пика. Први, током 20-их година старости носиоца, и други, између 65 и 74 године старости носиоца. У старосној групи од 30 до 49 година која заузима средишњи део животног циклуса удео овог типа домаћинства опада на испод 8% под утицајем репродукције чиме знатан део ових домаћинства прелази у категорију брачних парова са децом. Након тога, а све до старосне групе од 65 до 74 године удео ових домаћинства расте највише под утицајем одласка деце из родитељског домаћинства (код домаћинства брачних парова са децом). У последњој старосној групи од 75 и више година удео ових домаћинства опада под готово искључивим деловањем морталитета чиме ова домаћинства најчешће прелазе у категорију старачких самачких домаћинства. Оно што је битно нагласити, јесте да су разлике између градских и осталих насеља такве да су у првој половини животног

циклуса удели ове категорије домаћинстава већи у градским насељима (осим у старосној групи испод 15 година), и обрнуто, да су у другој половини животног циклуса већи у сеоским насељима (график 20).

Код категорије домаћинстава брачних парова са децом учешће се континуирано повећава до 50. године старости носиоца (60%) након чега, а све до краја животног циклуса заступљеност ове категорије домаћинстава опада у свим старосним групама носилаца под утицајем одласка деце из родитељског домаћинства. Код најстарије категорије носилаца овај удео износи испод 10%. Разлике између градских и сеоских насеља су такве да је учешће домаћинстава брачних парова са децом у првој половини животног циклуса веће у сеоским насељима, и то значајно. Тако у старосној групи носилаца домаћинства од 15 до 29 година у градским насељима домаћинства брачних парова са децом учествују са свега 28%, док у сеоским насељима овај удео износи преко 47%, међутим, у наредној старосној групи се ова разлика смањује на свега нешто изнад 4 процентна поена. Очигледно је да је феномен одлагања рађања далеко заступљенији у градским срединама и то нарочито у добу после 30. године старости појединаца, што потврђују нека новија истраживања фертилитета (Васић, Глигоријевић, Девеџић, 2014; Рашевић, 2006). У другој половини животног циклуса ове разлике се губе, тако да је удео домаћинстава брачних парова са децом чак нешто већи у градским него у сеоским насељима (график 19).

У случају једнородитељских породица разлике између градских и сеоских насеља су значајне, те ће на првом месту бити анализирано укупно кретање заступљености ове категорије домаћинстава за Републику Србију. Учешће домаћинстава једнородитељских породица чији су носиоци у старости испод 15 година је релативно високо и износи преко 12%, што може бити резултат адолесцентног ванбрачног фертилитета, али и повећаног степена заступљености једнородитељских породица чији су носиоци деца (старији малолетници). Овај тип домаћинстава је најзаступљенији у периоду од 30 до 64 године старости носиоца. Међутим, иако су флукуације удела једнородитељских породица у укупном броју домаћинстава према старости носилаца релативно мале, приметно је да након 75 година старости носиоца удели поново расту и то највећим делом услед немогућности старијих лица да живе самостално (у оквиру самачких

домаћинстава), те њихова одрасла деца (без брачног/ванбрачног партнера) сада брину о њима у оквиру заједничког домаћинства. У градским насељима ове флукуације су далеко веће, тако да већ у првој старосној категорији удео једнородитељских породица прелази 15%. У наредној старосној групи носиоца заступљеност једнородитељских породица опада на око 8% и од тада, а све до 64. године старости носиоца расте поново достижући 15%. Након 65. године старости носиоца ови удели опадају, али у последњој старосној категорији 75 и више година поново бележе мали раст (на око 12%). У сеоским насељима на територији Републике Србије кретање удела једнородитељских породица у укупном броју домаћинстава према старости носиоца показује значајно другачије тенденције. Наиме, учешће једнородитељских породица је највеће између 15 и 49 година старости носиоца домаћинства, након чега прати тренд карактеристичан за Републику у целини. Разлике у кретању заступљености домаћинстава једнородитељских породица са старошћу носиоца између градских и сеоских подручја јесу значајне, али је сигурно да је већа заступљеност вишепородичних домаћинстава у сеоским срединама и једнородитељских породица у оквиру њих, утицала да се ове разлике повећају (график 21).

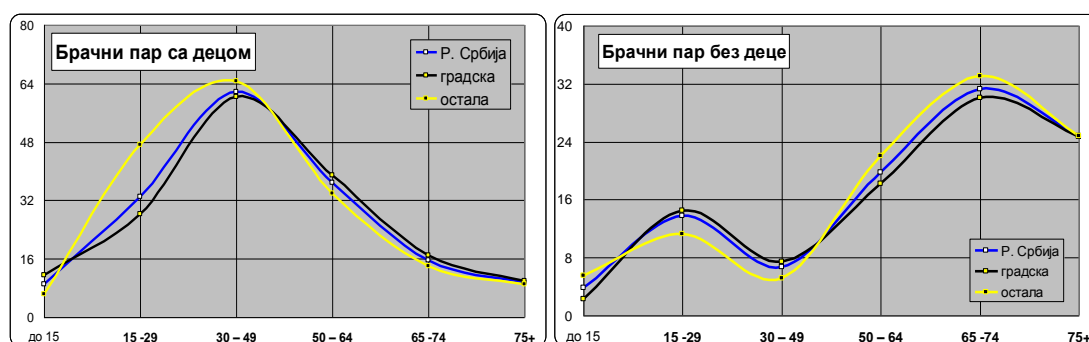
Вишепородична домаћинства која се по својој дефиницији састоје од две или више породица, представљају категорију домаћинстава са највећим просечним бројем чланова који за Републику износи 5,83 члана. Како се већина ових домаћинстава састоји од породица које припадају различитим генерацијама, то ће много чешће у првој половини животног циклуса као носилац домаћинства бити препознат неко од чланова старије породице, и обрнуто, у другој половини животног циклуса све више неко од чланова млађе породице. У том смислу потпуно је разумљива ниска заступљеност ове категорије домаћинстава на почетку животног циклуса која износи испод 1%. Током готово читавог животног циклуса се заступљеност вишепородичних домаћинстава повећава и до 64. године старости носиоца достиже свој максимум од преко 12%. Након 65. године старости носиоца заступљеност ове категорије домаћинстава опада до краја животног циклуса. Не постоје значајне разлике између градских и сеоских насеља када је у питању начин на који се са старошћу носиоца мења заступљеност ове категорије домаћинстава. Међутим, разлике у нивоу заступљености категорије

вишепородичних домаћинстава између градских и сеоских домаћинстава су значајне у свим старосним групама осим у првој старосној групи носиоца (испод 15 година). Даље, са повећањем старости носиоца, повећавале су се и разлике у заступљености вишепородичних домаћинстава у укупном броју домаћинстава између градских и сеоских домаћинстава, тако да је у градским насељима максимално учешће вишепородичних домаћинстава било 9,9%, док је у сеоским насељима максимално учешће ове категорије домаћинстава износило 17,1%. На оба подручја, и урбаном и руралном, приметан је раст заступљености ове категорије домаћинстава све до 64. године старости носиоца, што очигледно коинцидира са периодом радне активности носиоца домаћинства (график 22). Након 65. године старости носиоца, а са престанком радне активности, смањује се и заступљеност ове категорије домаћинстава, тако да је највероватније то прекретница у животном циклусу када се улога носиоца домаћинства преноси на неког од чланова млађе породице.

Вишечлана непородична домаћинства са старошћу носиоца бележе у неку руку атипично кретање. Учешће ове категорије домаћинстава чији су носиоци млађи од 15 година је веома високо и износи преко 23% и то највероватније из разлога што би то могла бити (и најчешће јесу) домаћинства бочних сродника (браће и сестара) без родитељског старања, или пак колективна домаћинства (која нису у фокусу овог истраживања). Већ након 30. године старости носиоца удео ових домаћинстава опада на испод 2%. Од 50. године старости носиоца у свакој наредној старосној групи лагано расте достижући свега 2,36% на крају животног циклуса (график 23).

Удели самачких домаћинстава у укупном броју домаћинстава према старости носиоца бележе слично кретање са старошћу као вишечлана непородична домаћинства (обе категорије спадају у групу непородичних домаћинстава). На почетку животног циклуса заступљеност самачких домаћинстава прелази 50% и до 49. године старости носиоца опада на испод 13%. Од 50. године старости носиоца све до краја животног циклуса удео ове категорије непородичних домаћинстава расте достижући скоро 45% (график 24). У првој половини животног циклуса удео самачких домаћинстава у укупном броју домаћинстава опада највише као последица нупцијалитета, док се у другој

половини животног циклуса повећава као последица диворцијалитета и морталитета, где се са повећањем старости повећава и доминантна улога морталитета. Међутим, како је последња старосна група агрегатно приказана, то не стичемо увид у то на који начин се мењају удели ове категорије домаћинстава код лица старијих од 75 година. Ако се старости од 75 и више година посматрају као одвојене петогодишње старосне групе, можемо приметити да се удели лица која живе у оквиру самачких домаћинстава повећавају све до 89. године старости носиоца, када почињу да опадају. Највероватније је да у највећем делу самачка домаћинства прелазе у друге категорије домаћинства и то у вишечлана непородична, домаћинства једне породице са другим члановима домаћинства, али и у категорију једнородитељских породица. Највеће разлике између градских и сеоских домаћинстава јављају се у старосној групи од 15 до 29 година, али и у категорији лица старих 75 и више година. У категорији носилаца који су стари између 15 и 29 година у градским насељима самачка домаћинства су заступљена са преко 36%, док у сеоским подручјима ово учешће износи испод 17%. Очигледно је да је главни разлог интензивнијег смањења учешћа самачких домаћинства у сеоским насељима у оквиру ове старосне категорије просечно раније ступање у брак него што је то случај у градским срединама чиме ова домаћинства прелазе у категорију брачног пара без деце или категорију брачног пара са децом, али и у категорију једнородитељских породица. У последњој старосној категорији носилаца старих 75 и више година ситуација је обрнута, односно у градским насељима је заступљеност самачких домаћинства нижа и износи око једне трећине од укупног броја домаћинства у овој старосној категорији, док у сеоским подручјима овај удео износи преко 45%.

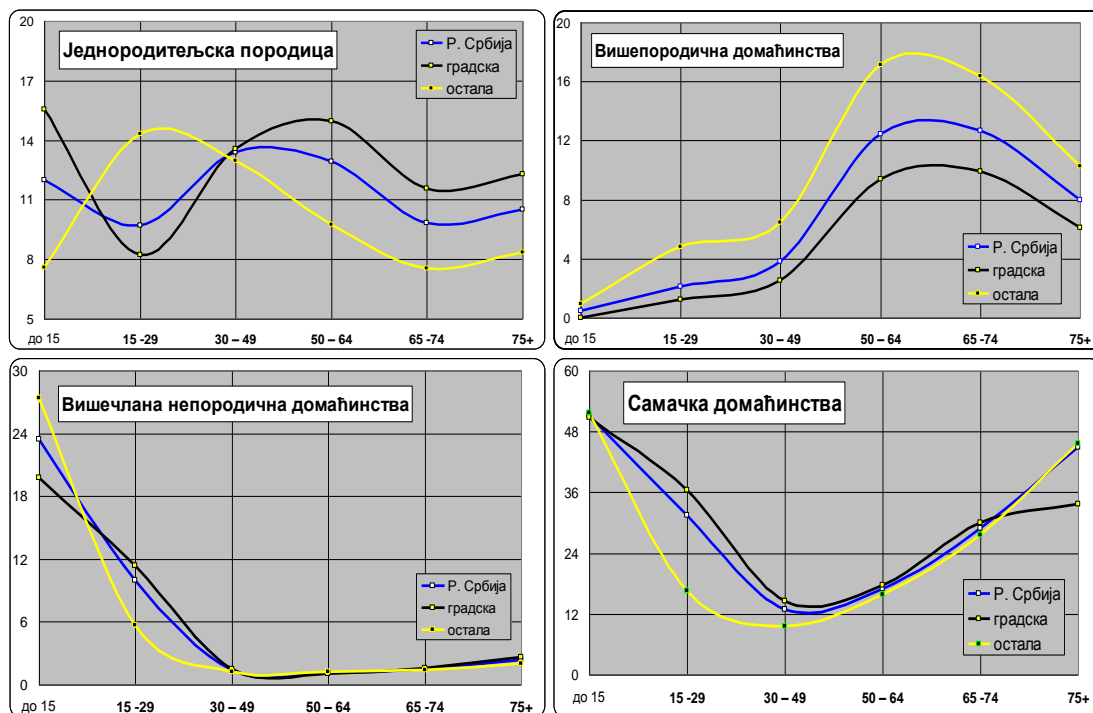

График 19-24. Удео домаћинстава према старости носиоца и породичном саставу у Републици Србији 2011. године

За подручје Београдског региона за већину типова домаћинстава према породичном саставу, тенденције у кретању удела према старости носиоца домаћинства потпуно су исте као и за ниво Републике, с тим што су неки нивои различити, али су и разлике између градских и сеоских насеља нешто веће него за Србију у целини (графици 25 – 30).

Тако је у случају домаћинстава брачних парова без деце у већини старосних група носилаца овај удео мањи него на нивоу Републике, осим управо у старости носиоца између 30 и 50 година када је виши. Код домаћинстава брачних парова са децом интресантно је да је на подручју Београдског региона кретање удела овог типа домаћинстава такво да је заступљеност брачних парова са децом нижа него на нивоу Републике код носилаца млађих од 50 година и супротно код носилаца старијих од 50 година. Такође, (осим у првој старосној групи) заступљеност домаћинстава брачних парова са децом у сеоским насељима Београдског региона до 50. године старости носиоца, значајно је већа него у градским насељима, што потврђује чињеницу да сеоска насеља Београдског региона прате исти образац као и остатак руралног подручја Републике. Удели домаћинстава које чини једнородитељска породица на територији Београдског

региона значајно су виши него што је то случај за Србију у целини. Код вишепородичних домаћинстава удели су током целог животног циклуса нешто нижи на територији Београдског региона него што је то случај за Републику у целини. Код вишечланих непородичних домаћинстава на територији Београда не постоји тако јасан пад удела ове категорије домаћинстава између прве две старосне категорије носилаца као што је то случај на нивоу Републике. Свакако да високо присуство младог становништва у Београдском региону због школовања и запослења утиче на високе уделе вишечланих непородичних домаћинстава код носилаца млађих од 30 година. Сличне разлике у односу на Републику у целини се јављају и када су у питању самачка домаћинства.

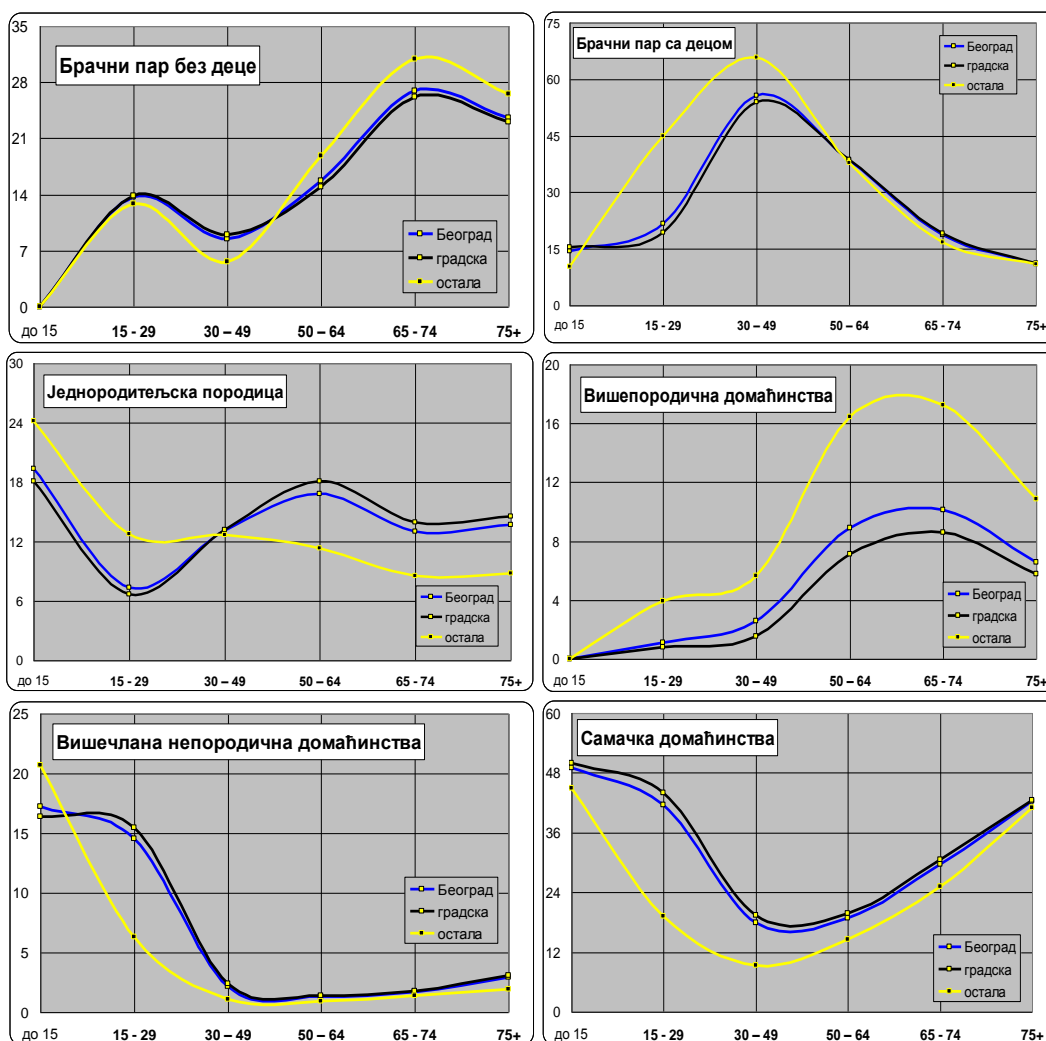

График 25-30. Удео домаћинстава према старости носиоца и породичном саставу у Београдском региону 2011.

7.2.3.3. Просечна величина домаћинства према старости носиоца и типу насеља

Просечан број чланова домаћинства према подацима пописа из 2011. године за Републику Србију износио је 2,89, у градским насељима 2,77 и у сеоским насељима 3,05 чланова. Међутим, уколико домаћинства посматрамо према старости носиоца онда ће на просечну величину домаћинства утицати структура домаћинстава према породичном саставу. Просечна величина домаћинства је на почетку животног циклуса најмања и износи 1,77 чланова. У читавој првој половини животног циклуса просечна величина домаћинства расте достижући свој максимум од 3,24 члана око 50. године старости носиоца домаћинства. Након 50. године живота носиоца домаћинства, просечна величина домаћинства се смањује до краја животног циклуса опадајући на 2,11 чланова. Уколико се осврнемо на републички просек (2,89), можемо рећи да је просечан број чланова домаћинства већи од укупног просека у старостима носиоца између 30. и 64. године живота, што се подудара са високим учешћем брачних парова са децом у овим старостима, али са периодом радне активности носиоца.

Разлике у просечном броју чланова домаћинства између градских и сеоских насеља према старости носиоца су у првој половини животног циклуса значајније него што је то разлика између укупних просечних вредности. На самом почетку животног циклуса домаћинстава разлике између градских и сеоских домаћинстава су веома мале, тако да је просечно градско домаћинство чији су носиоци млађи од 15 година бројало 1,8 чланова, док је просечно сеоско домаћинство у истој старости бројало 1,72 члана. Највеће разлике у просечној величини домаћинства између градских и сеоских насеља јављају се у старости носиоца до 30. године живота. Наиме, у градским насељима просечно домаћинство чији је носилац у старости од 15 до 29 година бројало је 2,26 чланова (што је испод укупног просека за градска домаћинства), док је у сеоским насељима у истој старости носиоца просечно домаћинства бројало 3,06 чланова (што је изнад укупног просека за сеоска домаћинства). Своју највећу просечну величину, домаћинства и у градским и у сеоским насељима бележе у старости носиоца од 30 до 49 година живота, тако да је у последњем попису у овој старосној групи носилаца на сеским подручјима просечно домаћинство бројало

3,52 члана, док је просечно градско домаћинство у истој старости носиоца бројало 3,10 чланова (график 31).

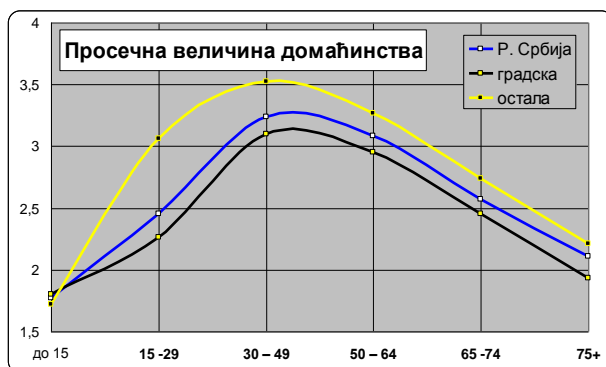

График 31. Просечна величина домаћинства према типу насеља и старости носиоца домаћинства у Републици Србији 2011.

Просечан број чланова домаћинстава у Београдском региону најмањи је на почетку животног циклуса (1,88) и расте до 49. године старости носиоца достижући своју максималну величину од 2,98 чланова. У другој половини животног циклуса просечан број чланова домаћинства се смањује и у последњој старосној групи износи 2,11 чланова (график 32). Оно што у највећој мери разликује кретање просечне величине домаћинства на територији Београда од укупног просека за Србију, јесте да се у Београду између прве две старосне категорије носилаца просечна величина домаћинстава повећава за свега 0,2 члана односно за 10,6% , док се на нивоу Србије у целини ова млада домаћинства у просеку повећавају за 0,7 чланова односно за 38,4%. Ово јасно указује да је феномен одлагања рађања и одлагања и опадања склапања бракова интензивнији на подручју Града Београда.

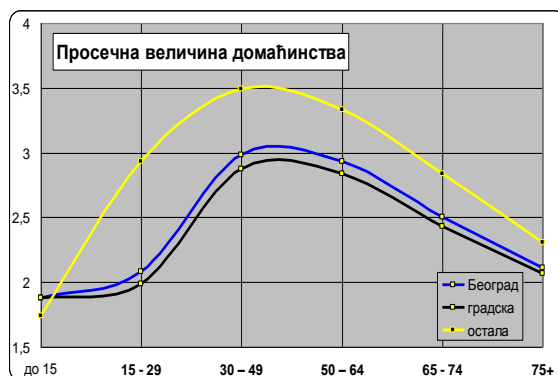

График 32. Београдски регион - просечна величина домаћинства према типу насеља и старости носиоца домаћинства

7.2.3.4. Специфичне стопе носилаца према старости и типу насеља (HR)

На крају анализе домаћинстава према старости носиоца приказаћемо уделе броја домаћинстава према старости носиоца у оквиру одговарајућих старосних група укупне популације. Циљ оваквог приказивања јесте да се покаже у ком степену припадници различитих старосних група заснивају сопствена домаћинства. Поменуто укрштање ћемо приказати за све стратуме.

У старостима испод 15 година учешће лица који су носиоци сопствених домаћинстава је занемарљиво (испод 0,1%), а већ у наредној старосној групи износи 7,6%. У старости од 30 до 49 година овај удео се повећава на 36,5%, тако да је више него сваки трећи становник у овој старосној категорији носилац сопственог домаћинства. У старостима преко 50 година живота удео лица која су носиоци сопствених домаћинстава се са старосћу повећава да би у најстаријој категорији од 75 и више година удео ових лица износио преко 61% (график 33).

Разлике између сеоских и градских насеља по питању ових учешћа су значајне у свим старосним групама осим у категорији лица млађих од 15 година. Тако су учешћа лица која су носиоци сопствених домаћинстава у свим старосним групама у градским насељима већа него у сеоским насељима. Оно што је такође значајно, јесте да на руралним подручјима након 75. године живота удели лица која су носиоци сопствених домаћинстава опадају. Очигледно је да се оваква разлика јавља из разлога веће просечне величине домаћинства и веће заступљености вишепородичних домаћинстава у сеоским срединама.

Београдски регион по питању поменутих учешћа такође карактеришу поменуте разлике између градских и сеоских насеља. Тако су учешћа лица која су носиоци сопствених домаћинстава у свим старостима већа у оквиру градских него у оквиру сеоских насеља са подручја Београда. Такође, удели лица која су носиоци сопствених домаћинстава су у оквиру свих старосних група већи у Београдском региону него на нивоу Републике (график 34).

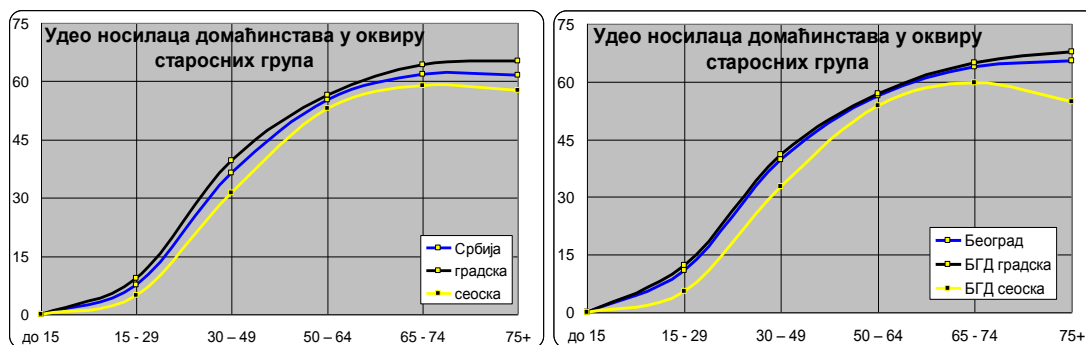

График 33-34. Процентуално учешће носилаца домаћинства у оквиру одговарајућих старосних група (HR), Р. Србија и Београдски регион, 2011.

На крају треба напоменути да се просечна старост носилаца домаћинства као агрегатни показатељ њихове старосне структуре не разликује много када одвојено посматрамо изабране стратуме. Тако је укупна просечна старост носилаца домаћинства, дакле за ниво Републике Србије, према подацима пописа из 2011. године износила 55,7 година, док је просечна старост носилаца домаћинства у градским насељима била 54,4 године, а у сеоским насељима 57,7 година. Београдски регион карактерише нешто нижа просечна старост носилаца домаћинства, па је тако укупна просечна старост носилаца домаћинства за подручје Београда износила 54,4 године, док је тај просек за градска насеља износио 54,2 година, односно за сеоска 55,6 година.

8. Карактеристике изабраних домаћинства – узорка

У поглављу о методологији истраживања било је речи о начину избора домаћинства у узорак, на основу кога је оцењиван основни скуп, тј. укупан број домаћинства. У овом поглављу ћемо анализирати демографске карактеристике домаћинства и висину прихода у односу на старост носиоца домаћинства, које смо у поглављу о хипотезама означили као значајне чиниоце обима и структуре потрошње домаћинства. Оно што је потребно истаћи јесте да се посматране карактеристике домаћинства у узорку веома разликују у неким од посматраних година, где у појединим примерима чак показују тенденције које нису у сагласју са „демографском логиком“. Поменути одступања се свакако могу приписати избору домаћинства у узорак, где се у појединим категоријама домаћинства, а поготову домаћинствима према старости носиоца, понекад нашао релативно мали број домаћинства, који иако репрезентативан у сврху анализе потрошње, не може увек бити репрезентативан у сврху анализе демографских обележја тих домаћинства. Поменути одступања ће бити табеларно приказана, али ће у циљу анализе везе између старости носиоца и демографских карактеристика домаћинства (али и потрошње) бити разматране просечне вредности посматраних показатеља, односно њихове пондерисане аритметичке средине за период од 2006. до 2013. године.

Како је у овом истраживању старост носиоца узета као основна карактеристика домаћинства, пре саме анализе посматраних карактеристика домаћинства биће приказана дистрибуција домаћинства према старости носиоца за све посматране стратуме (Табела 7). Дистрибуција домаћинства према старости носиоца у свим посматраним стратумима показује исте карактеристике, односно, у свим стратумима се испољава исти старосни образац у кретању броја домаћинства. Млада домаћинства до 35. године старости носиоца учествују са свега од 3,4 до 5,4 процената у укупном броју домаћинства одговарајућих стратума. Са друге стране, домаћинства носилаца од 35 до 49 година старости учествују са између 18,5 и 20,6 процената, а домаћинства носилаца од 50 до 64 године старости са између 21,9 и 27,4%. Најбројнију категорију представљају

домаћинства чији су носиоци стари 65 и више година, чији се удео креће између 36,8 и 42,2% од укупног броја домаћинстава одговарајућих стратума.

Табела 7. Просечан оцењени број домаћинстава према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Бр. домаћинстава	Р. Србија	Градско	Рурално	БГД	Градско	Рурално
до 24	12889	9693	3196	4652	4312	340
25-29	33549	24661	8888	10120	8997	1123
30-34	69060	48420	20640	15271	12593	2678
35-39	124515	83131	41384	32483	27237	5246
40-44	158413	99576	58837	39145	32736	6409
45-49	210355	130897	79458	50194	42576	7618
50-54	276551	170681	105870	62937	50992	11945
55-59	330989	203244	127745	73251	58269	14982
60-64	295011	179222	115789	63295	51446	11849
65+	983563	573276	410287	246886	210654	36232
УКУПНО	2494896	1522802	972094	598233	499811	98422

Извор: АПД одговарајућих година.

8.1. Просечна величина домаћинства

Једна од веома значајних карактеристика домаћинства јесте његова величина, која у посматраном периоду у Републици Србији на основу података АПД износи 2,98. Просечна величина домаћинства се веома разликује у зависности од старости носиоца. Тако домаћинства показују најмању просечну величину на почетку и на крају свог животног циклуса. Са старосћу носиоца просечна величина домаћинства расте све до старости од 40 до 44 године (3,76), када по први пут почиње да опада све до краја животног циклуса (график 35).

Уколико просечну величину домаћинства према старости носиоца посматрамо и према типу насеља потребно је да нагласимо да она на оба посматрана подручја (градском и руралном) показује потпуно исте тенденције у зависности од старости носиоца, а да се разлике јављају једино у висини посматраног показатеља. Тако је просечна величина домаћинства у градским насељима у посматраном периоду износила 2,84 члана. У градским насељима домаћинства бележе највећи просечан број чланова, такође, у старости носиоца од 40 до 44 године. Међутим, у овој старости носиоца, домаћинства у градским

насељима показују нешто мању величину него што је то републички просек (3,68 за градска насеља). Очекивано, просечна величина домаћинства у сеоским насељима је већа и износи 3,19 чланова. Посматрано према старости носиоца, домаћинства у руралним насељима, такође, своју максималну величину достижу у старости носиоца од 40 до 44 године и она износи 4,03 члана.

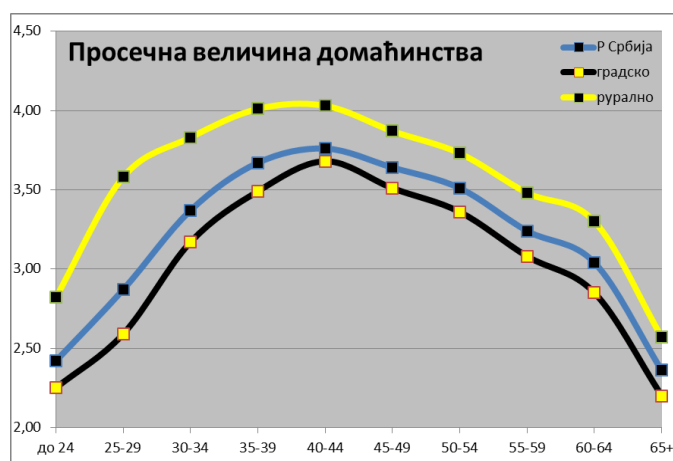

График 35. Просечна величина домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона бележе просечну величину мању од републичког просека која је у периоду од 2006. до 2013. износила 2,84 члана са максималном величином такође у старости носиоца од 40 до 44 године (3,53).

Просечна величина домаћинства у градским насељима Београдског региона износила је 2,73 члана. У старости носиоца од 40 до 44 године домаћинства градских насеља Београдског региона бележе своју максималну величину (3,40). Просечна величина домаћинства у руралном подручју Београдског региона износи 3,34 члана. Међутим, када је кретање просечне величине домаћинства према старости носиоца на руралном подручју Београдског региона у питању, слика је нешто другачија. Наиме, домаћинства достижу своју максималну величину већ у старости носиоца од 30 до 34 године и она износи 4,35 чланова. Оправдано се може тврдити да су испољена одступања од републичког обрасца промене величине домаћинства са старосћу носиоца резултат малог броја домаћинства у узорку сеоских домаћинства Београдског региона. При стопи избора из основног скупа у узорак од испод 0,002, узорак

домаћинстава из руралног подручја Београдског региона износио је нешто испод 200 домаћинстава.

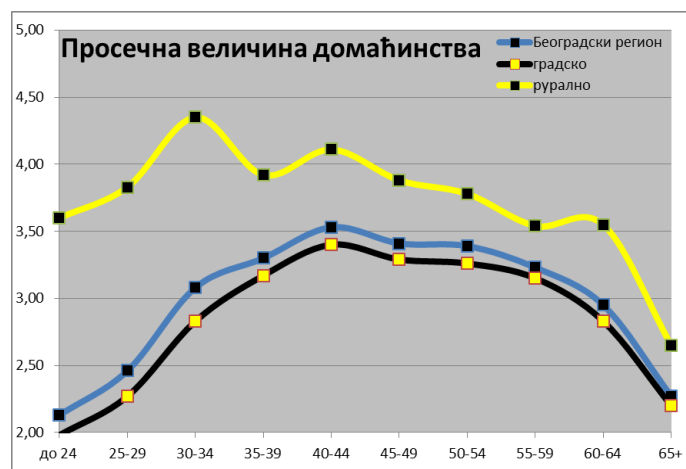

График 36. Просечна величина домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

8.2. Просечан број јединица једнаке потрошње

Анализа просечне величине домаћинства према старости носиоца дала нам је увид у стварни „физички“ обим домаћинства, међутим, у поглављу о методологији истраживања представљена је скала еквиваленције. Према усвојеној скали еквиваленције претпоставили смо да је за достизање подједнаког нивоа животног стандарда различитих чланова домаћинства потребно остварити различит ниво потрошње. У том смислу можемо разликовати носиоца домаћинства (без обзира на његову старост), остале одрасле чланове домаћинства и децу стару 14 година и млађу. Према вредностима усвојене скале еквиваленције могуће је израчунати просечан број јединица једнаке потрошње који ће увек бити мањи од просечне величине домаћинства, а представља показатељ „*потрошачке величине домаћинства*“. Просечан број јединица једнаке потрошње (ЈЈП) представља значајну детерминанту обима личне потрошње домаћинства и веома се разликује у зависности од старости носиоца домаћинства, старосне структуре чланова домаћинства и његове просечне величине.

Просечан број јединица једнаке потрошње према старости носиоца показује слично кретање као и просечна величина домаћинства, с тим да ће се највећа разлика између ова два показатеља јавити у оној старости носиоца када је

присуство деце у домаћинству највеће. Другим речима, просечан број јединица једнаке потрошње биће већи што је већа просечна величина домаћинства и што је мањи удео деце млађе од 15 година у домаћинству². Тако је у Републици Србији максималан број јединица једнаке потрошње забележен у старости носиоца од 45 до 49 година (2,75). На крајњим супротним крајевима старосне структуре носилаца домаћинства просечан број јединица једнаке потрошње је најмањи (график 37).

У градским насељима у Републици Србији просечан број јединица једнаке потрошње је нижи најпре као резултат мање просечне величине домаћинства. Са друге стране, ниже учешће деце млађе од 15 година у домаћинству је утицало на ублажавање разлика у просечном броју јединица једнаке потрошње између градских и сеоских домаћинстава. Тако домаћинства у градским насељима највећи број јединица једнаке потрошње достижу у старости носиоца од 40 до 44 године (2,69).

На руралном подручју већа просечна величина домаћинства утицала је на то да вредности просечног броја јединица једнаке потрошње буду више, међутим, веће присуство деце у руралним домаћинствима имало је супротан ефекат. Тако да, упркос значајној разлици у просечној величини и старосној структури између градских и сеоских домаћинстава, разлике у просечном броју јединица једнаке потрошње нису тако велике. Максималан просечан број ЈП (2,93) сеоска домаћинства достижу у старости носиоца од 40 до 44 године.

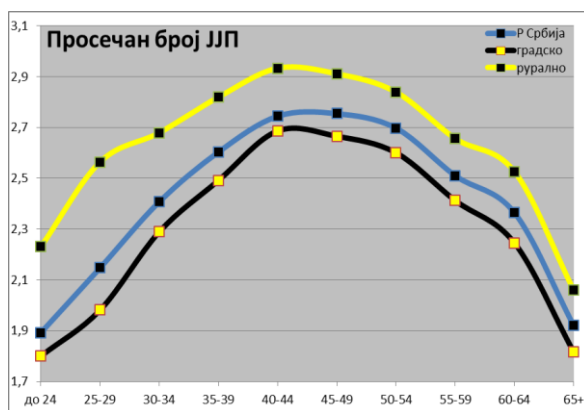

График 37. Просечан број јединица једнаке потрошње и просечна величина домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Р. Србији, 2006-2013.

² Према скали еквиваленције коришћене у АПД носилац домаћинства узима вредност 1, остали одрасли чланови 0,7 и деце млађа од 15 година вредност 0,5.

Домаћинства Београдског региона у кретању посматраног показатеља показују извесно одступање од Републике у целини. Поред тога што су просечна величина домаћинства и присуство деце у домаћинству нижи од републичког просека, присуство деце млађе од 15 година показује нешто другачију тенденцију према старости носиоца у односу на Републику. Наиме, присуство деце млађе од 15 година у старостима носиоца када је просечна величина домаћинства највећа утиче на то да вредности просечног броја ЈЈП буду релативно ниске. Услед споријег напуштања родитељског домаћинства, просечна величина домаћинства у Београдском региону се у старостима носиоца од 40 до 54 године веома споро смањује, а услед изласка деце из старосног контингента од 0 до 14 година, просечан број јединица једнаке потрошње остаје на истом нивоу (2,62) (график 38).

Вредности посматраног показатеља у градским насељима Београдског региона су нешто ниже, достижући максималну вредност од 2,53 ЈЈП. Оваква вредност просечног броја јединица једнаке потрошње остаје готово непромењена у периоду од 40. до 59. године старости носиоца домаћинства.

Са друге стране, веома је интересантно да домаћинства руралног подручја Београдског региона иако имају веома високу просечну величину (у односу на републички просек), показују не тако високе вредности просечног броја јединица једнаке потрошње из разлога високог и дуготрајног присуства деце млађе од 15 година у домаћинству. Наиме, високи удели вишепородичних домаћинстава у сеоским насељима Београдског региона су условили да је у великом броју старосних група носилаца присутан значајан удео деце млађе од 15 година. Тако, већ код најмлађих домаћинстава просечан број јединица једнаке потрошње износи 2,62, док максималну вредност бележи у старости носиоца од 40 до 44 године (2,96). Највише вредности (око 2,95) забележене су у старостима носилаца између 30 и 49 година, што представља изузетно дугачак период високе оптерећености буџета домаћинстава великим просечним бројем јединица једнаке потрошње.

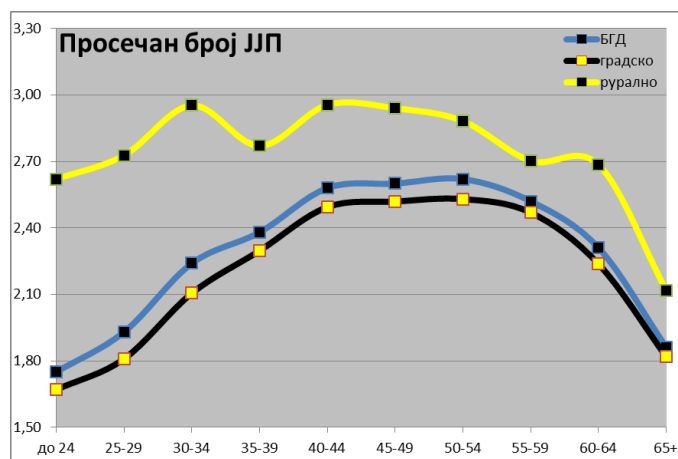

График 38. Просечан број ЈЈП и просечна величина домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

8.3. Старосна структура домаћинства

Као што је у поглављу о полазним претпоставкама и истакнуто, обим и структура потрошње домаћинства се могу значајно разликовати у зависности од старосног састава чланова домаћинства. У том смислу, на бази суштинског значења скала еквиваленције које су у широкој употреби у истраживањима потрошње домаћинства, постоји неколико старосних група које су препознате као носиоци различитог обима и структуре потрошње. Другим речима, да би постигле једнак животни стандард, ове старосне категорије, остварују различит обим потрошње у односу на друга лица у домаћинству. Скале еквиваленције, у смислу чланова домаћинства, препознају носиоца домаћинства, све остале одрасле чланове и децу до 14 година старости. У овом истраживању биће коришћена скала еквиваленције коју примењује АПД. Међутим, иако поменута скала еквиваленције приписује исти пондер (0,5) свој деци до 14 година старости, потребно је образложити због чега ће у даљој анализи одвојено бити разматрано присуство предшколске и школообавезне деце.

Претходно је истакнуто да међу економистима не постоји сагласност на који начин треба пондерисати потрошњу деце до 14 година старости. У том смислу постоји мноштво начина на који аутори придружују различите пондере деци различите старости унутар овог старосног контингента. Тако се сматра да Енгелов метод формирања скале еквиваленције прецењује потрошњу током животног циклуса (раније коришћен у АПД), са друге стране неки аутори користе

ске еквиленције у којима се пондер линеарно смањује са смањењем старости деце, и то до одређене граничне вредности (Lee, Sang and Mason, 2006). С обзиром да се ске еквиленције суштински односе на обим остварене потрошње у смислу издвојених средстава, то долазимо до закључка да различита структура остварене потрошње може резултирати подједнаким износом издвојених средстава. Међутим, како је у фокусу овог истраживања превасходно структура потрошње домаћинства, без обзира на једнак пондер који ће бити коришћен за сву децу до 14 година старости, то ћемо присуство деце у домаћинству анализирати кроз категорије предшколске и школообавезне деце из разлога оправдане претпоставке да се структура њихове потрошње суштински разликује, а да притом обим те потрошње не мора бити значајно различит. Такође, лица стара 65 и више година носе исти пондер као и сва остала одрасла лица (не рачунајући носиоца домаћинства без обзира на његову старост). Међутим, без обзира што није оправдано претпоставити да би могло бити другачије, ова старосна категорија ће свакако показивати значајно различиту структуру остварене потрошње у односу на лица која су млађа од њих (Thiesen, 2007; Wada, 2011; Lefebvre, 2006; Министарство рада и социјалне политике Србије, 2009). Тако, без обзира на подједнак ниво потрошње свих одраслих лица, категорију старих 65 и више година анализираћемо засебно из разлога другачије структуре њихове потрошње, али и због тога што ова категорија одраслих унутар себе садржи најмањи удео активних лица што такође имплицира другачију структуру потрошње.

8.3.1. Просечан број предшколске деце у домаћинству

Присуство деце до 6 година старости (предшколске деце) у Србији показује карактеристично кретање у односу на старост носиоца домаћинства. Са повећањем старости носиоца просечан број предшколске деце у домаћинству се повећава све до категорије носилаца старих од 30 до 34 године, од када започиње опадање све до старости носиоца од 45 до 49 година. Међутим, од те старосне категорије до 59. године старости носиоца домаћинства, просечан број предшколске деце у домаћинству поново лагано расте, да би након тога поново опадао до краја животног циклуса носиоца. Пораст просечног броја предшколске

деце у домаћинствима носилаца до 34. године старости је свакако резултат прокреације унутар једнопородичних домаћинстава. Даље, смањење просечног броја предшколске деце у домаћинству до 49. године старости носиоца је резултат старења те исте деце која прелазе у категорију школообавезне деце, а потом у категорију одраслих лица, такође у оквиру једнопородичних домаћинстава. Благо пораст просечног броја предшколске деце у домаћинствима носилаца од 50 до 59 година старости заправо је последица високог удела вишепородичних домаћинстава у оквиру ових старосних категорија носилаца, где долази до проширења млађих породица репродукцијом.

Тако на нивоу Републике просечан број предшколске деце у домаћинству током посматраног периода износи 0,16. Са повећањем старости носиоца, а до категорије лица старих од 30 до 34 године, просечан број предшколске деце у домаћинству достиже максималне вредности и износи 0,77. Даље са старошћу носиоца просечан број предшколске деце у домаћинству опада (изузев категорије старих између 50 и 60 година) на свега 0,06 у најстаријој категорији носилаца домаћинстава (график 39).

Домаћинства у градским насељима Републике Србије карактерише нешто нижи просечан број предшколске деце него што је то просек за Републику у целини и износи 0,14. Кретање просечног броја предшколске деце у домаћинству према старости носиоца показује исту правилност као и на нивоу Републике у целини. Највећи просечан број предшколске деце у домаћинству се бележи у старости носиоца од 30 до 34 године (0,73). Просечан број предшколске деце је најмањи у најстаријој категорији носилаца домаћинства (0,04). Очигледно је да су управо одлагање рађања, ниже репродуктивне норме и ниже учешће вишепородичних домаћинстава у градским насељима довели разлози мањег присуства предшколске деце у домаћинству. Ниже учешће вишепородичних домаћинстава у градским насељима је свакако разлог мање интензивног повећања просечног броја предшколске деце у домаћинству у старостима носиоца од 50 до 64 године (18% у односу на 22% на нивоу Републике у целини).

Сеоска насеља свакако карактерише виши просечан број предшколске деце у домаћинству, који је у периоду од 2006. до 2013. износио 0,18. Међутим, иако кретање просечног броја предшколске деце у домаћинству показује потпуно исту

тенденцију као и у градским насељима, основне разлике јесу виши просечан број предшколске деце у свим старостима носиоца домаћинства, али и раније отпочињање репродукције. Тако је у сеоским домаћинствима највећи просечан број предшколске деце забележен већ у старости носиоца од 25 до 29 година и износио је 0,92 (за разлику од градских домаћинстава која у тој старости носиоца бележе вредност 0,50). У најстаријој категорији носилаца просечан број предшколске деце у домаћинству је најнижи и износи 0,08. Повећање присуства предшколске деце у сеоским домаћинствима чији су носиоци у својим 50-им годинама старости свакако је резултат високог учешћа вишепородичних домаћинстава управо у овим старостима носилаца.

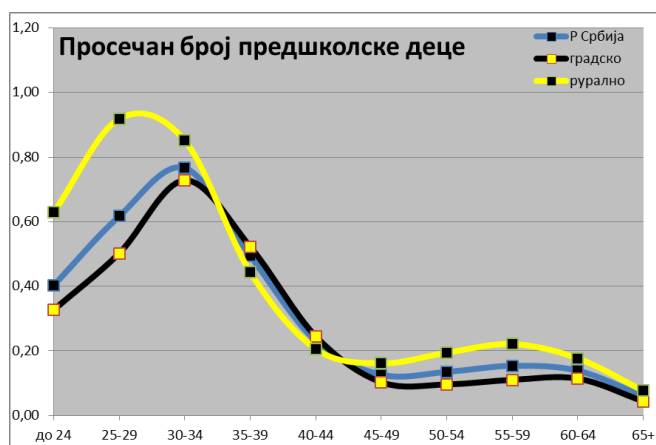

График 39. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број предшколске деце у домаћинствима Београдског региона мањи је од републичког просека и износи 0,13, међутим, образац промене броја предшколске деце у домаћинству према старости носица исти је као и у Републици. Тако се највећи број предшколске деце у домаћинству јавља у старости носиоца од 30 до 34 године (0,72) (график 40). Благо повећање просечног броја предшколске деце у домаћинству између 45 и 64 године старости носиоца је нешто ниже него што је то случај за Републику, а у највећој мери због нижег удела вишепородичних домаћинстава у овим старостима носиоца.

Просечан број предшколске деце у домаћинствима градских насеља Београдског региона нешто је нижи и износи 0,12, а такође су и вредности посматраног показатеља ниже у свим старостима носиоца домаћинства. Највиша

вредност просечног броја предшколске деце у домаћинству, која је забележена у старости носиоца од 30 до 34 године, износи 0,63. Кретање просечног броја предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у градским насељима Београдског региона прати исти образац као и у осталим посматраним подручјима. Домаћинства руралног подручја Београдског региона бележе значајно виши просечан број предшколске деце него домаћинства градских насеља. Тако просечан број предшколске деце у сеоским домаћинствима Београдског региона износи 0,20, а највиша вредност, која је забележена у старости носиоца од 30 до 34 године, је готово двоструко виша него у градским домаћинствима и износи 1,16. Поред тога што је образац промене просечног броја предшколске деце у домаћинству са старошћу носиоца исти као и у градским насељима, треба истаћи да је у старости носиоца од 25 до 29 година присуство предшколске деце у домаћинству три пута више него у градским домаћинствима Београдског региона, а у старости носиоца од 20 до 24 године чак седам пута. Вредности просечног броја предшколске деце у сеоским домаћинствима према старости носиоца нам јасно указују на ранији улазак сеоског становништва у репродукцију, али и на значајно више репродуктивне норме у односу на градско становништво Београдског региона.

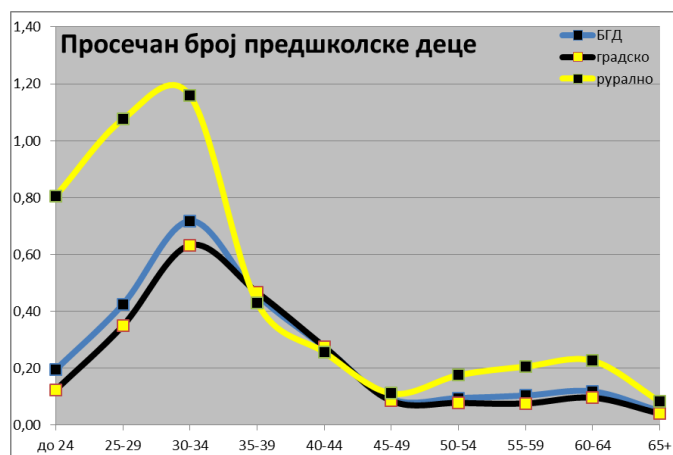

График 40. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

8.3.2. Просечан број школообавезне деце у домаћинству

Просечан број школообавезне деце у домаћинству показује исту тенденцију у кретању са старошћу носиоца као и просечан број предшколске деце. Међутим, иако је облик криве веома сличан, постоје две основне разлике у односу на просечан број предшколске деце. Прво, просечан број школообавезне деце је виши из разлога опадајућих стопа фертилитета у посматраном периоду. Друго, места промене пораста у опадање и обрнуто су забележена у пет година вишим старостима носиоца из разлога јер се ради о старијој деци. Просечан број школообавезне деце у домаћинству у Републици је у посматраном периоду износио 0,23. Највећи просечан број школообавезне деце (0,83) забележен је у домаћинствима носилаца у старости од 35 до 39 година. Такође, благи пораст просечног броја школообавезне деце у домаћинству у другој половини животног циклуса је датиран између 55 и 64 године старости носиоца (график 41). Оно што издваја категорију школообавезне деце у односу на остале две посматране старосне категорије јесте да у посматраном периоду постоји јасан пад просечног броја ове деце у домаћинству. Са 0,27 у 2006. просечан број школообавезне деце у домаћинству опада на 0,19 у 2013. години. Такође, 2013. је прва година у којој је максималан просечан број школообавезне деце забележен у старости носиоца од 40 до 44 године. У старосној групи од 35 до 39 година је износио 0,66, а у старосној групи од 40 до 44 износио је 0,68.

Као и код предшколске деце, домаћинства у градским насељима карактерише нижи просечан број школообавезне деце који је у посматраном периоду износио 0,21. Максимална вредност је износила 0,74 и забележена је у старости носиоца од 35 до 39 година. Повећање просечног броја школообавезне деце у домаћинству у другој половини животног циклуса је нешто ниже, тако да се у периоду од 55 до 64 године старости носиоца повећава за 27% и износи 0,14.

Током посматраног периода просечан број школообавезне деце у сеоским домаћинствима износио је 0,25, у свим старостима носиоца је виши него у градским насељима, а максимална забележена вредност је 1,00 и то у старости носиоца од 35 до 39 година као и у градским насељима. Међутим, у сеоским домаћинствима након 40 година старости носиоца просечан број школообавезне деце опада до старосне групе 50 до 54 године, а не од 55 до 59 година као што је

то случај у градским насељима и износи 0,17. Разлог је свакако у ранијем започињању репродукције у сеоским насељима, тако да школообавезна деца у нижој старости носиоца прелазе у категорију осталих одраслих чланова. Такође, вредност просечног броја школообавезне деце у домаћинству од ове до старосне категорије носилаца од 60 до 64 године расте за чак 41%. Разлог овако високог присуства школообавезне деце у домаћинствима носилаца старих од 60 до 64 године је свакако веома високо учешће вишепородичних домаћинстава. У овој старосној категорији носилаца у сеоским насељима вишепородична домаћинства су учествовала са преко 17%, док је у градским насељима тај удео испод 10%. Високо учешће вишепородичних домаћинстава у овој старости носиоца је у многама допринело високом просечном броју школообавезне деце у домаћинству, тако да његова вредност превазилази укупан републички просек.

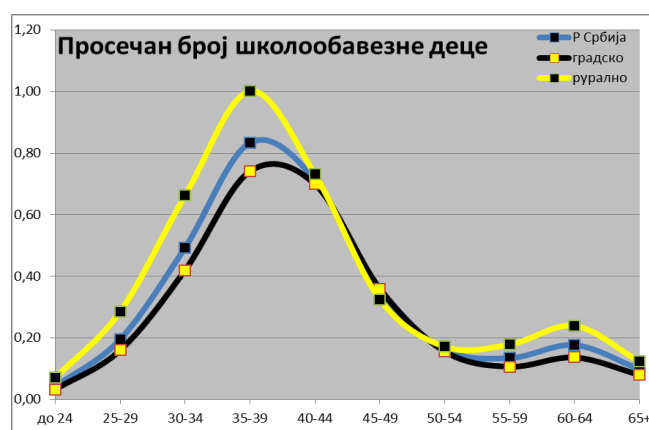

График 41. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

С обзиром да скала еквиваленције која ће бити коришћена у овом истраживању предвиђа исти пондер за све чланове домаћинства млађе од 15 година, уколико посматрамо њихов број у домаћинству агрегатно можемо да приметимо да је број деце млађе од 15 година у домаћинству у свим старостима носиоца већи у сеоским него у градским насељима. Једино се током 40-их година старости носиоца њихов број изједначава (график 42). Међутим, с обзиром на мању просечну величину градских домаћинстава удео чланова млађих од 15 година у овој старости носиоца у градским насељима чак превазилази одговарајуће уделе у сеоским насељима. Оно што је такође веома индикативно

јесте значајно већи просечан број деце млађе од 15 година у домаћинству до 40. године носиоца у сеоским у односу на градска домаћинства. Тако је у старости носиоца од 25 до 29 година просечан број деце млађе од 15 година у сеоским домаћинствима готово двоструко већи него у градским.

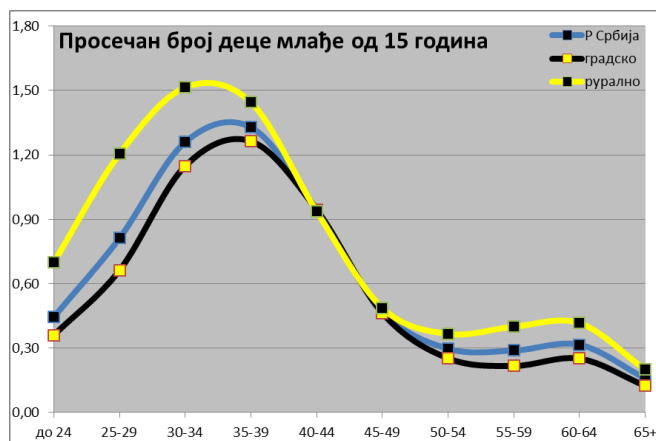

График 42. Просечан број деце млађе од 15 година у домаћинству према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број школообавезне деце у домаћинствима Београдског региона је нешто нижи од републичког просека и износи 0,20. Према претходно поменутом старосном обрасцу промене просечног броја школообавезне деце у домаћинству највећа вредност забележена је у старости носиоца од 35 до 39 година и износи 0,69 (график 43). Виши просечан број школообавезне деце у домаћинству у односу на предшколску децу је јасна последица опадајућих стопа фертилитета у посматраном периоду. Такође, без обзира на просечне вредности у посматраном периоду, од 2010. године највише вредности се бележе у старости носиоца од 40 до 44 године, што нам јасно указује на постојање феномена одлагања рађања. Очигледно је да је у Београдском региону ово померање старосног обрасца раније започело него у остатку Републике с обзиром да је на нивоу Србије у целини ово померање забележено једино у 2013. години.

Иако градска домаћинства Београдског региона бележе померање обрасца промене просечног броја школообавезне деце, оно није значајно. Тако се највиши просечан број школообавезне деце у домаћинству јавља у старости носица од 40 до 44 године и износи 0,65, међутим, овај број је у претходној старосној групи носилаца готово идентичан и износи 0,64. Значајно већи број градских у односу

на сеоска домаћинства у Београдском региону свакако је опредељујуће утицао на кретање укупних вредности посматраних показатеља за Београдски регион у целини.

Са друге стране, домаћинства руралног подручја Београдског региона поред тога што бележе више вредности посматраног показатеља, не показују знаке промене старосног обрасца кретања просечног броја школообавезне деце у домаћинству. Просечан број школообавезне деце у сеоским домаћинствима Београдског региона износи 0,26, што је виша вредност у односу на просечан број предшколске деце у домаћинству, што указује на опадајуће стопе рађања руралног становништва Београдског региона. Сеоска домаћинства бележе највиши просечан број школо-обавезне деце у старости носиоца од 35 до 39 година (0,94). Ипак, постоје одређена одступања од правилног обрасца промене просечног броја школообавезне деце у домаћинству, али она су свакако последица малог броја млађих сеоских домаћинстава Београдског региона у узорку. Такође, значајан удео вишепородичних домаћинстава резултирао је интензивним повећањем присуства школообавезне деце у домаћинствима носилаца старих између 50 и 64 године, где просечан број школообавезне деце у домаћинству код носилаца старих од 60 до 64 године надмашује укупан просек за сеоска домаћинства Београдског региона и износи 0,27.

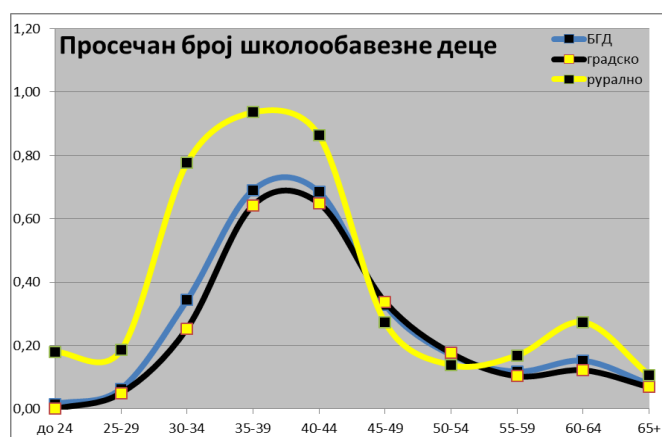

График 43. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Ако заједно посматрамо просечан број све деце млађе од 15 година у домаћинству према старости носиоца и типу насеља, разлике између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона постају много очигледније. Просечан број деце млађе од 15 година у домаћинству на градском и руралном подручју се у старости носиоца од 45 до 49 и 65 и више година готово изједначава, у свим осталим старостима носиоца он је већи у сеоским домаћинствима. Тако је до 35. године старости носиоца просечан број деце млађе од 15 година у сеоским насељима од два до осам пута већи него у градским насељима. У домаћинствима чији су носиоци у старости од 30 до 34 године просечан број деце млађе од 15 година је двоструко, у домаћинствима носилаца старих од 25 до 29 година троструко, а у домаћинствима носилаца старих од 20 до 24 године чак осам пута већи у сеоским него у градским насељима Београдског региона (график 44).

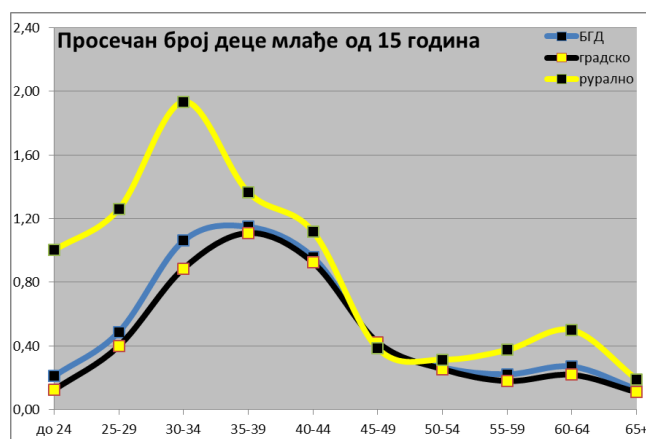

График 44. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

8.3.3. Просечан број чланова старих 65 и више година у домаћинству

Просечан број чланова старих 65 и више година (старији чланови домаћинства) у домаћинствима у Републици је у посматраном периоду износио 0,63. Кретање просечног броја старијих чланова са старошћу носиоца домаћинства испољава специфичну путању која указује на постојање вишегенерацијских домаћинстава. Другим речима, овакво кретање просечног броја старијих чланова домаћинства према старости носиоца јасно истиче чињеницу да постоји значајан удео лица старих 65 и више година који живе у

саставу домаћинстава својих потомака (деце или унука). Када говоримо о Републици Србији у целини можемо да приметимо да је просечан број старијих чланова домаћинства веома низак до 40. године старости носиоца, као и између 55 и 64 године старости носиоца. Међутим, вредности су опадајуће до категорије носилаца од 25 до 29 година, као и од 45 до 64 година старости носиоца, са друге стране, вредности су растуће у периоду од 25 до 49 година старости носиоца. Наравно, просечан број старијих чланова домаћинства је највиши у домаћинствима носилаца старих 65 и више година и износи 1,36 (график 45). Овакво кретање просечног броја старијих чланова домаћинства указује да највероватније лица стара преко 75 или још вероватније 80 година, услед смањене могућности самосталног живота прелазе у домаћинства својих одраслих потомака. Не рачунајући вредности просечног броја старијих чланова домаћинства чији су носиоци и сами у овој старосној категорији, највише вредности се бележе у оквиру домаћинства чији су носиоци у својим касним 40-им годинама старости, што додатно потврђује и старосна структура лица која су живела у оквиру домаћинства једне породице са другим члановима (График 16).

У градским насељима просечан број старијих чланова домаћинства показује тенденцију пораста са старосну носиоца све до 50. године старости носиоца. Међутим, ово је резултат веома ниских вредности просечног броја старијих чланова домаћинства у читавој првој половини животног циклуса. Укупан просечан број старијих чланова домаћинства у градским насељима износи 0,57. Период између 40 и 54 године старости носиоца карактеришу релативно високе вредности просечног броја старијих чланова домаћинства, међутим, док се просечан број старијих чланова домаћинства у овом старосном добу за Републику у целини креће око 0,20, у градским насељима не достиже ни 0,15. Просечан број старијих чланова домаћинства чији су носиоци и сами стари 65 и више година, у градским насељима је износио 1,33.

Домаћинства руралног подручја Републике Србије карактерише значајно виши просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година него што је то случај у градским насељима и то у свим старостима носиоца домаћинства. Период између 40 и 54 године старости носиоца домаћинства који укупно карактеришу веома високе вредности просечног броја старијих чланова домаћинства се

посебно истиче у сеоским домаћинствима. Док се у градским домаћинствима у овим старостима носиоца просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година креће око 0,15, он је у сеоским домаћинствима двоструко виши и креће се око 0,30. Уколико у старосној категорији носилаца од 65 и више година изузмемо носиоце који су и сами у посматраној старости, број осталих одраслих чланова који су стари 65 и више година износи 0,38. Очигледно је да у сеоским домаћинствима велики број лица старих 65 и више година живи у оквиру домаћинстава својих одраслих потомака. Удео лица старих 65 и више година који су живели о оквиру домаћинстава млађих носилаца износио је 19% за разлику од градских насеља где је одговарајући удео износио 12%. Уколико изузмемо саме носиоце домаћинства који су стари 65 и више година, онда долазимо до чињенице да је 54% осталих одраслих чланова домаћинства старих 65+ година у сеоским насељима живело у оквиру домаћинстава млађих носилаца, односно 28% у градским насељима.

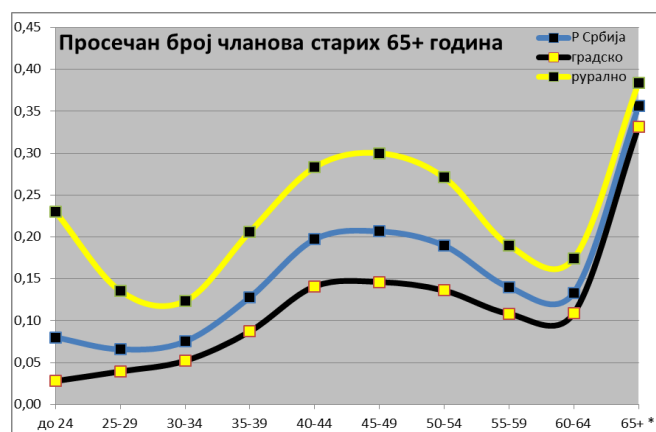

График 45. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година³ према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Веома је интересантно да домаћинства Београдског региона не показују значајнију разлику у обрасцу кретања просечног броја чланова старих 65 и више година у односу на Републику. Укупна просечна вредност је чак нешто виша од републичког просека и износи 0,64. Једина значајна разлика у односу на Србију целини се огледа у нижем просечном броју чланова домаћинства старих 65 и више година у домаћинствима носилаца млађих од 35 година (график 46).

³ Вредности просечног броја старијих чланова у овој групи носилаца умањене су за 1, односно, ради лакшег графичког приказа искључени су сами носиоци домаћинства који припадају истој старосној групи.

Домаћинства градског подручја Београдског региона карактеришу исте тенденције у кретању просечног броја чланова домаћинства старих 65 и више година, са једином разликом да домаћинства носилаца млађих од 30 година бележе веома ниске вредности. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година у градским насељима Београдског региона износи 0,63, што је изнад просека градских домаћинстава у Републици (0,57). Сеоска домаћинства Београдског региона бележе просечан број чланова старих 65 и више година 0,70, што је нешто испод просека за сеоска насеља на нивоу Републике. Вредности просечног броја старијих чланова у свим старостима носиоца домаћинства су у сеоским насељима Београдског региона више него у градским насељима. Рецимо, висок просечан број старијих чланова домаћинства у старости носиоца између 40. и 54. године старости који је карактеристичан за сва посматрана подручја, је у сеоским домаћинствима Београдског региона изузетно висок. Тако, просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година у сеоским насељима у поменутиим старостима носиоца преко два и по пута премашује одговарајуће вредности забележене у градским домаћинствима што потврђује високо учешће вишепородичних домаћинстава на руралном подручју Београдског региона.

Значајне разлике између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона у просечном броју чланова старих 65 и више година се поготову могу видети ако упоредимо уделе ових лица која живе у оквиру домаћинстава носилаца млађих од 65 година и уделе лица која живе у оквиру домаћинстава носилаца старих 65 и више година. Тако, је у посматраном периоду у сеоским насељима Београдског региона у оквиру домаћинстава носилаца млађих од 65 година живело 26% свих лица старих 65 и више година, односно 10% ових лица у градским насељима. Са друге стране, ако посматрамо само остала одрасла лица стара 65 и више година (не рачунајући носиоце домаћинства у овој старосној категорији), чак 55% их је живело у оквиру домаћинстава носилаца млађих од 65 година у сеоским насељима, односно, 29% у градским насељима Београдског региона. Поменути удели су у Београдском региону чак нешто виши него што је то случај за градска и сеоска насеља на нивоу Републике.

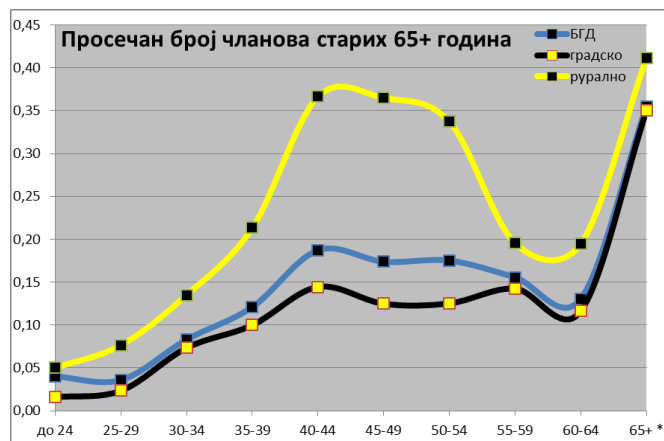

График 46. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година⁴ према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

8.4. Приходи домаћинства према старости носиоца

Висина прихода домаћинства свакако представља значајну детерминанту обима, али и структуре потрошње. Приходи које појединци остварују налазе се у високој корелацији са старосћу појединца што потврђују економска теорија и пракса (Modigliani and Brumberg, 1980; Deaton, 1994; Browning and Crossley, 2001; Baranzini 2005). Међутим, иако приходе не остварују сви чланови домаћинства, ипак потрошњу остварују сви чланови домаћинства коју као такву анализирамо, те ћемо и приходе посматрати као приходе домаћинства. Без обзира што висина прихода домаћинства свакако није демографска карактеристика, она се може јавити као ограничавајући фактор обима и структуре потрошње домаћинства. Међутим, често обим и структура потрошње према старости носиоца домаћинства могу одступати од висине прихода, када се налазе под доминантним утицајем старосне структуре чланова домаћинства, односно, етапе животног циклуса у којој се домаћинство налази. Дакле, поред величине и старосне структуре домаћинства и висина прихода се мења у функцији од старости носиоца, а све заједно представља значајну одредницу обима и структуре потрошње домаћинства, те ће се и потрошња мењати као функција старости носиоца домаћинства.

⁴ Вредности просечног броја старијих чланова у овој категорији носилаца умањене су за 1, односно, ради лакшег графичког приказа искључени су сами носиоци домаћинства који припадају овој категорији.

8.4.1. Просечна висина прихода домаћинства

Са повећањем старости носиоца домаћинства висина прихода у домаћинству се повећава оквирно до 50. године старости носиоца, након чега се смањује до краја животног циклуса. На посматраним подручјима забележена су извесна одступања, међутим, она нису значајна и не ремете исказану правилност. Другим речима, висина прихода домаћинства се увек повећава до одређене старости носиоца од када започиње опадање висине прихода домаћинства као иреверзибилан процес (график 47). Висина прихода ће бити приказана у апсолутном износу, али ће у анализи бити разматрана као удео висине прихода домаћинства према старости носиоца у односу на укупну просечну висину прихода одговарајућих домаћинстава током посматраног периода.

У Републици Србији домаћинства остварују приходе више од просека у периоду од 30 до 64 године старости носиоца. Другим речима, једино домаћинства чији су носиоци млађи од 30 година и стари 65 и више година остварују приходе ниже од укупног просека. Висина прихода домаћинства се повећава до прве половине 50-их година старости носиоца, где од почетних 79,4% укупног просека у најмлађим домаћинствима расте на 116% од укупног просека у домаћинствима носилаца старих од 50 до 54 године. Након ове старости носиоца висина прихода домаћинства опада у свим старосним групама и у најстаријој категорији износи 82,9% укупног просека.

Домаћинства у градским насељима остварују приходе који су виши од укупног републичког просека (5,4% више од републичког просека). Такође, интензитет раста висине прихода домаћинства је већи, тако да градска домаћинства максималне приходе остварују већ у старости носиоца од 40 до 44 године. Са почетних 78,4% од укупног просека за градска насеља у најмлађим домаћинствима, висина прихода расте на 116,7% у домаћинствима носилаца старих од 40 до 44 године. Другу половину животног циклуса карактерише сличан начин опадања висине прихода домаћинства са старошћу носиоца. Међутим, период опадања је дужи, самим тиме је и интензитет нешто нижи.

Домаћинства у сеоским насељима остварују 7,9% ниже приходе од републичког просека, а чак 12,7% ниже од домаћинстава у градским насељима. На руралном подручју Републике Србије домаћинства у најмлађој старости носиоца

започињу раст висине прихода са нешто ниже тачке где њихови приходи представљају 76,7% од укупног просека за сеоска домаћинства. Највећу висину прихода сеоска домаћинства достижу у старости носиоца од 50 до 54 године када њихови приходи представљају 121,6% од укупног просека за сеоска насеља.

Дакле, постоје три основне разлике у кретању просечне висине прихода између градских и сеоских домаћинстава. Прво, просечни приходи градских домаћинстава су у свим старостима носиоца виши, друго, градска домаћинства максимум прихода бележе око 40, а сеоска око 50. године старости носиоца, и треће, највеће разлике између градских и сеоских домаћинстава се јављају између 30 и 45 година старости носиоца. Намећу се два основна закључка, прво, кретање висине прихода са старашћу у Србији је у потпуности у складу са претпоставкама LCH, и друго, градска домаћинства између 30 и 45 година старости носиоца остварују значајно више приходе у односу на сеоска домаћинства одговарајућих старости носиоца (између 20,8 и 26,4% већи приходи).

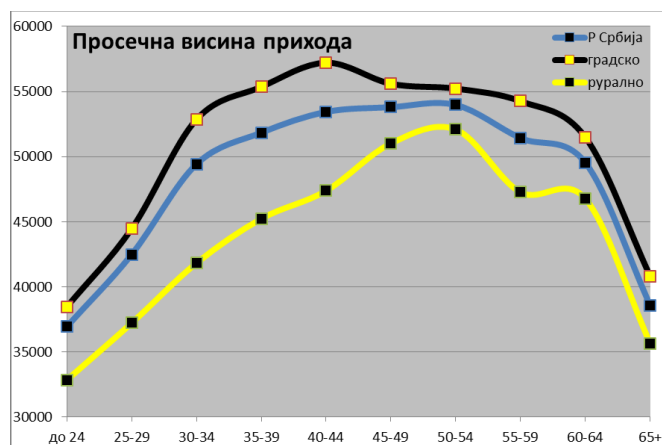

График 47. Просечна висина прихода према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона бележе просечну висину прихода вишу од републичког просека и то за 17,1%. Просечна висина прихода домаћинства према старости носиоца расте до старосне групе од 40 до 44 када достиже 121,4% укупног просека за Београдски регион и започиње опадање до краја животног циклуса. Током периода од 30 до 64 године старости носиоца домаћинства просечно остварују 13% више приходе од укупног просека за Београдски регион (график 48).

Градска домаћинства бележе незнатно већу висину прихода од просека за Београдски регион, а највећа висина прихода се бележи у старости носиоца од 40 до 44 године и за 22,3% је виша од укупног просека за градска насеља Београдског региона. Домаћинства руралног подручја Београдског региона бележе нешто нижу висину прихода, односно, просечан приход сеоских домаћинстава је 3,6% нижи од просечног прихода градских домаћинстава Београдског региона. Највеће приходе остварују домаћинства носилаца у старости од 45 до 49 година, за чак 41,7% више од укупног просека за сеоска насеља Београдског региона.

Дакле, домаћинства Београдског региона остварују више приходе од републичког просека у свим старостима носиоца, а старосни обрасци кретања висине прихода градских и сеоских домаћинстава прате описане старосне обрасце за градска и сеоска домаћинства на нивоу Републике. Разлике у висини прихода између градских и сеоских домаћинства Београдског региона су нешто мање него између градских и сеоских домаћинстава на нивоу Републике, али се највеће разлике јављају управо у старости носиоца између 30 и 45 година. Напоменућемо да извесна одступања криве прихода од „глатког“ старосног обрасца кретања висине прихода на нивоу Републике произилазе из мање величине узорка⁵.

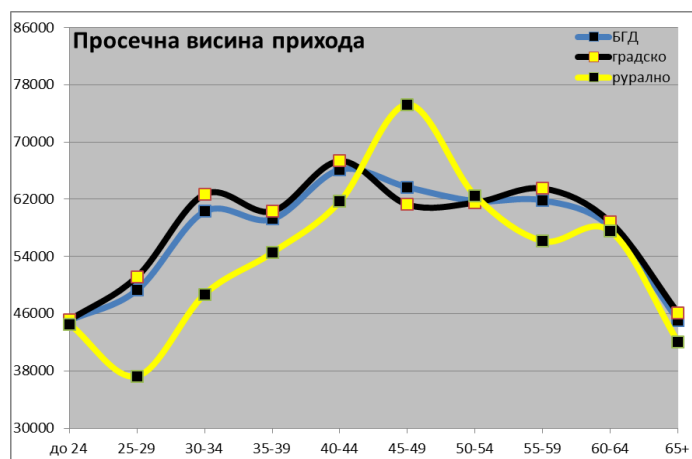

График 48. Просечна висина прихода према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

⁵ Особина нормалног распореда јесте да крива постаје „глаткија“ како се број елемената у узорку повећава.

8.4.2. Приходи и величина домаћинства

На почетку шестог поглавља анализирали смо просечну величину домаћинства, како преко просечног броја чланова, тако и преко просечног броја јединица једнаке потрошње. У оквиру овог поглавља биће анализирана висина прихода домаћинства у односу на његову стварну величину и у односу на његову стандардизовану или „потрошачку величину“.

Оба показатеља показују сличну правилност у односу на старост носиоца домаћинства, односно, са старошћу носиоца повећавају се просечна величина домаћинства и просечан број јединица једнаке потрошње до одређене старости од када започиње неповратно опадање вредности ова два показатеља. Међутим, како и кретање просечне висине прихода домаћинства према старости носиоца испољава веома сличну правилност, може се доћи до закључка да би просечан приход по члану домаћинства и јединици једнаке потрошње могао бити поприлично уједначен током животног циклуса домаћинства.

8.4.2.1. Просечна висина прихода по члану домаћинства

Ако посматрамо просечну висину прихода по члану домаћинства у односу на старост носиоца у Републици Србији можемо да приметимо да до 40. године носиоца, просечан приход по члану домаћинства опада од када све до краја животног циклуса домаћинства расте. Другим речима, у домаћинствима свих носилаца млађих од 55 година старости просечан приход по члану домаћинства је нижи од укупног републичког просека, без обзира што нека од ових домаћинстава остварују укупне приходе значајно више од укупног просека за Републику. Међутим, ова колебања нису велика и крећу се између 90% и 105% у односу на укупан републички просек. Просечан приход по члану домаћинства на нивоу Републике је опадајући до 40 година старости носиоца након чега са старошћу носиоца расте, сличну тенденцију бележе и градска домаћинства. Са друге стране, код сеоских домаћинстава, приходи по члану домаћинства су опадајући до 30. године старости носиоца од када започињу повећање до старосне групе од 50 до 54 године старости носиоца, а након тога остају на приближно истом нивоу до краја животног циклуса. Као и у случају укупних прихода домаћинства, највеће

разлике између сеоских и градских домаћинстава се јављају у првој половини животног циклуса када је просечан приход по члану домаћинства у градским домаћинствима и до 65% виши у односу на сеоска домаћинства одговарајуће старости носиоца (график 49).

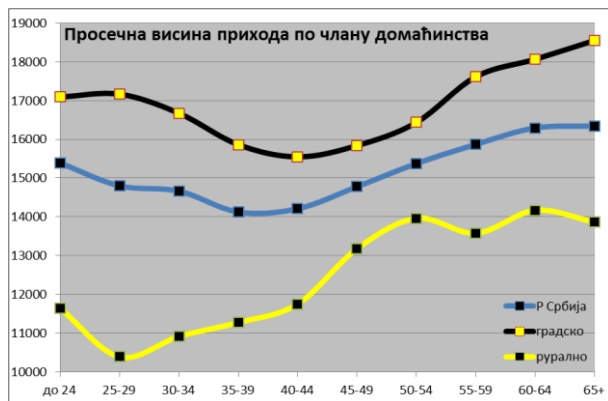

График 49. Просечна висина прихода по члану домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона карактеришу укупно виши приходи, али и виши приходи по члану домаћинства него на нивоу Републике у целини. Просечни приходи по члану домаћинства у Београдском региону су највиши у најмлађим домаћинствима до 35 година старости носиоца. Након тога, а до 50-их година старости носиоца, просечан приход по члану домаћинства је најнижи и износи приближно 96% од укупног просека за београдска домаћинства. Након 50. године старости носиоца приходи по члану домаћинства су растући и до краја животног циклуса надмашују укупан просек за Београдски регион (график 50).

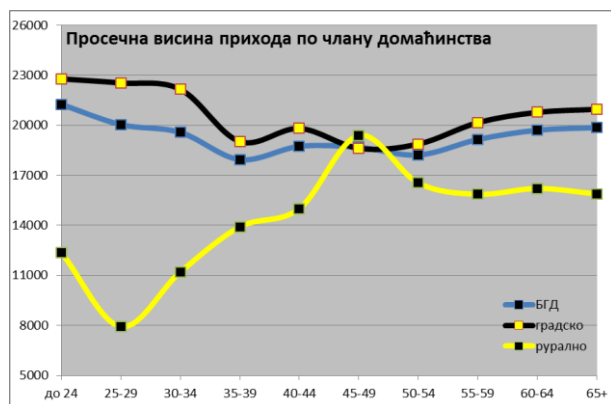

График 50. Просечна висина прихода по члану домаћинства према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Ако одвојено посматрамо градска и сеоска домаћинства Београдског региона, долазимо до сличног закључка као и код градских и сеоских домаћинстава на нивоу Републике у целини. Наиме, просечан приход по члану домаћинства је виши у градским у односу на сеоска домаћинства. Такође, у сеоским домаћинствима просечан приход по члану домаћинства је растући до 50. године старости носиоца од када започиње опадање, али остаје на релативно високом нивоу. Међутим, код градских домаћинстава приходи по члану домаћинства су опадајући све до 50. године старости носиоца од када започињу свој раст, али ипак не достижу ниво који је забележен код домаћинстава чији су носиоци у својим двадесетим годинама старости. У односу на Републику у целини, домаћинства Београдског региона се, посматрајући просечан приход по члану домаћинства, издвајају вишим приходима по члану у свим старостима носиоца, одржањем високих прихода по члану домаћинства до 35 година старости носиоца у градским домаћинствима (до 30 година старости у градским домаћинствима на нивоу Републике), и највишим приходима по члану управо у овим домаћинствима (код градских домаћинстава на нивоу Републике највише приходе по члану бележе најстарија домаћинства).

8.4.2.2. Просечна висина прихода по јединици једнаке потрошње

Код просечне висине прихода по јединици једнаке потрошње слика је нешто другачија. Просечан приход по јединици једнаке потрошње је због примене скале еквиваленције нешто виши од просечног прихода по члану домаћинства. Међутим, како су приходи домаћинства у Републици у првој половини животног циклуса растући повећање величине домаћинства репродукцијом резултује релативно спорим повећањем просечног броја јединица једнаке потрошње, што доводи до пораста прихода по јединици једнаке потрошње до 34. године старости носиоца домаћинства. Након тога, а до 44. године старости носиоца домаћинства просечан приход по јединици једнаке потрошње опада под утицајем све интензивнијег повећања „потрошачке величине домаћинства“ без обзира на растуће укупне приходе домаћинства у поменутиим старостима носиоца. Са друге стране, између 40 и 64 године старости носиоца просечан приход по јединици једнаке потрошње је растући. Након 65. године старости носиоца просечан

приход по јединици једнаке потрошње опада без обзира на значајно смањење потрошачке величине ових домаћинстава, а као резултат интензивног смањења висине прихода домаћинства. Међутим, иако су домаћинства носилаца различитих старости различито оптерећена, просечан приход по јединици једнаке потрошње према старости носица показује веома мала одступања од укупног републичког просека и креће се између 97% и 104% од просечне вредности. Другим речима, домаћинства у Србији током највећег дела животног циклуса остварују приближно једнак ниво животног стандарда мерено кроз висину прихода (график 51).

Када посматрамо приходе по јединици једнаке потрошње у градским и сеоским насељима, не само да се њихова висина значајно разликује, већ и начин на који се мења са старашћу носиоца. У градским домаћинствима ова колебања у висини просечног прихода по јединици једнаке потрошње са старашћу носиоца нису тако велика и крећу се од 94,3% и 104,4% од укупног просека за градска насеља. У том смислу градска домаћинства чији су носиоци стари између 40 и 54 године исторемено остварују највише приходе по домаћинству, али и најниже приходе по јединици једнаке потрошње. Са друге стране, просечан приход по јединици једнаке потрошње се у сеоским домаћинствима са старашћу носиоца повећава те су одступања у односу на укупан просек за сеоска насеља су нешто већа тако да се просечни приходи по јединици једнаке потрошње крећу у распону од 82,4% до 104,8% укупног просека за сеоска домаћинства.

Основне карактеристике кретања висине прихода по ЈПП према старости носиоца домаћинства у Србији јесу, поприлична уједначеност током животног циклуса домаћинства и веома значајне разлике између сеоских и градских домаћинстава у првој половини животног циклуса.

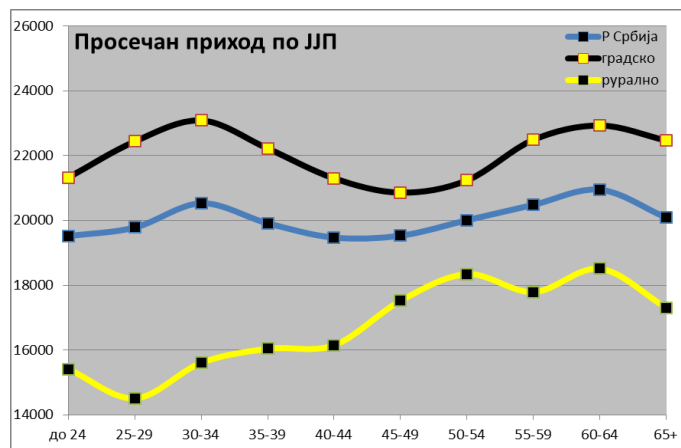

График 51. Просечна висина прихода по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

У Београдском региону просечна висина прихода по јединици једнаке потрошње показује слично кретање са старошћу носиоца као и просечан приход по члану домаћинства. Највиша забележена вредност је код домаћинстава носилаца у старости од 30 до 34 године и износи 109,6% укупног просека за београдска домаћинства. Међутим, може се рећи да је просечна висина прихода по јединици једнаке потрошње у београдским домаћинствима опадајућа током животног циклуса. Са друге стране, колебања ове вредности са старошћу носиоца ипак нису велика и крећу се у распону од 96,1% и 109,6% од укупног просека за Београдски регион. Код градских домаћинстава приход по јединици једнаке потрошње је опадајући до 50. године старости носиоца. Међутим, без обзира на извесно повећање након 50 година старости носиоца, старија градска домаћинства ипак остварују ниже приходе по ЈП у односу на градска домаћинства у првој половини свог животног циклуса. Код сеоских домаћинстава Београдског региона, изузимајући „пик“ у старосној гупи од 45 до 49 година старости носиоца, приходи по ЈП прате описани старосни образац карактеристичан за сеоска домаћинства на нивоу Републике. На крају, домаћинства Београдског региона се, у односу на Републику у целини, издвајају вишим приходима по ЈП у свим старостима носиоца и опадајућим приходима по ЈП са старошћу носиоца домаћинства (график 52).

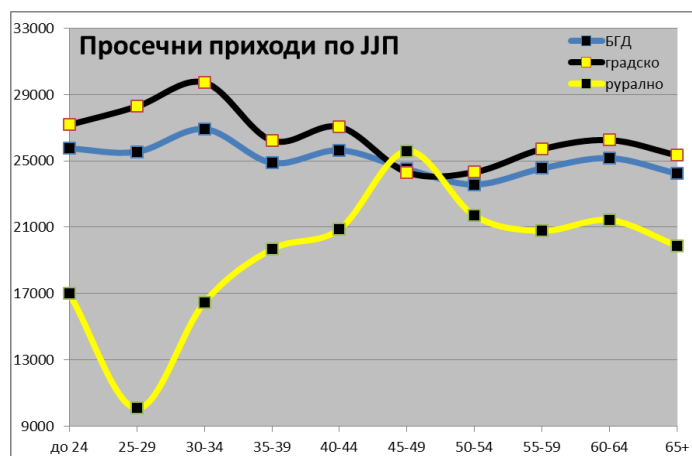

График 52. Просечна висина прихода по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

8.5. Главни закључци о карактеристикама домаћинства у узорку

Величина узорка домаћинства у АПД се током посматраног периода (2006-2013) кретала између 4500 и 4600 домаћинства, што представља статистички значајну величину када се ради са груписаним подацима. У том смислу, у односу на посматране стратуме, емпиријски подаци су испољавали правилније кретање што је број домаћинства у посматраном стратуму био већи. Тако је кретање посматраних карактеристика домаћинства било најправилније на нивоу Републике у целини, а следе га, градска домаћинства, сеоска домаћинства, домаћинства Београдског региона, градска домаћинства Београдског региона, и на крају, сеоска домаћинства Београдског региона.

Када су посматране карактеристике домаћинства према старости носиоца у питању, намеће се неколико главних закључака у вези са сличностима и разликама међу посматраним стратумима:

- Карактеристике домаћинства у вези са величином и старосном структуром чланова домаћинства показују исте старосне обрасце у свим посматраним стратумима.
- Разлике у посматраним старосним обрасцима градских и сеоских домаћинства на нивоу Републике и Београдског региона не постоје.
- Једине разлике између посматраних стратума се тичу нивоа посматраних карактеристика, а не старосних образаца.

- Најзначајније разлике између градских и сеоских домаћинстава се јављају у домаћинствима носилаца млађих од 40 година.
- Присуство деце у домаћинству је значајно веће у сеоским у односу на градска домаћинства и то у домаћинствима носилаца млађих од 40 година старости.
- Највеће присуство деце у сеоским домаћинствима се јавља почетком 30-их година старости носиоца домаћинства, а у градским око 40. године старости носиоца, како на нивоу Републике тако и у Београдском региону.
- Присуство старијих чланова домаћинства је значајно веће у сеоским домаћинствима, а разлике у односу на градска домаћинства су највеће током 40-их година старости носиоца, како на нивоу Републике тако и у Београдском региону.

Кретање посматраних показатеља у вези са приходима домаћинстава према старости носиоца испољило је значајне правилности у свим стратумима и наметнуло неколико основних закључака:

- Старосни образац кретања висине прихода домаћинства заједнички је за све посматране стратуме.
- Постоје значајне разлике у висини прихода домаћинстава код посматраних стратума, али не и у старосним обрасцима.
- Разлике између градских и сеоских домаћинстава су највеће у првој половини животног циклуса, како на нивоу Републике тако и у Београдском региону.
- Млада градска домаћинства (носилаца млађих од 35 година) Београдског региона се издвајају највишим приходима по јединици једнаке потрошње, чиме одступају од старосног обрасца карактеристичног за градска насеља на нивоу Републике.

9. Потрошња домаћинства према старости носиоца

Основни циљ овог истраживања јесте идентификација и објашњење везе између старости носиоца домаћинства и остварене потрошње. Претпоставка да ће се старосна структура чланова домаћинства мењати у односу на старост носиоца на веома типичан начин, потврђена је у претходном поглављу. У том смислу, старосну структуру и величину домаћинства можемо сматрати функцијом старости носиоца домаћинства. У анализи потрошње домаћинства свакој старости носиоца припадаће одређена просечна величина и старосна структура домаћинства као трансформација независне променљиве (старости носиоца домаћинства), која се и сама може сматрати независном променљивом⁶.

У анализи потрошње домаћинства и идентификацији карактеристичних старосних образаца потрошње, појединачне категорије личне потрошње из АПД посматраћемо кроз три велике групе: трошкове првог реда, трошкове другог реда и трошкове трећег реда. Основни смисао груписања категорија потрошње у три велике целине јесте њихово раздвајање на основу егзистенцијалности потреба које се потрошњом одређених добара и услуга задовољавају. Тако се најгрубље може рећи да трошкове првог реда чини задовољавање потреба за исхраном, становањем и лечењем; трошкове другог реда задовољавање потреба које произилазе из различитих животних етапа домаћинства; и на крају кроз трошкове трећег реда домаћинства задовољавају директну потребу за подизањем квалитета живљења и уживањем, остварујући потрошњу усмерену искључиво на слободно време, а без карактера егзистенцијалности ових добара и услуга.

9.1. Структура потрошње домаћинства 2003-2013.

Структура остварене потрошње домаћинства независно од старости носиоца током периода потпуне методолошке упоредивости података из АПД (2003-2013) представља оквир за анализу потрошње домаћинства према старости носиоца. Приказивање укупне потрошње домаћинства даће увид у главне тенденције у структури потрошње домаћинства током периода посматрања. Између посматраних стратума заправо, не постоје тако значајне разлике као што

⁶ Према Жижић, Ловрић, Павличић (1996).

би се могло очекивати када је у питању структура остварене потрошње. Домаћинства у Републици Србији су највише издвајала за храну (40,9%), становање (15,9) и транспорт (9,1%), односно готово две трећине остварене потрошње. Овај удео се током посматраног периода кретао од 64,2% у градском до 68,9% у руралном подручју. У том смислу домаћинства Београдског региона нису изузетак (63,3%), где се одговарајући удео кретао између 62,9% у градским и 66,3% у домаћинствима руралног подручја. Остале категорије потрошње учествују у далеко мањем уделу, односно, преосталих девет категорија потрошње у посматраним стратумима учествује са између 31,1% и 37,1%. На нивоу Републике, једине значајније разлике између градских и сеоских домаћинстава се испољавају у уделима потрошње усмерене на храну, транспорт, алкохолна пића и дуван, рекреацију и културу, и образовање. Наиме, сеоска домаћинства већи удео своје потрошње усмеравају на храну, алкохолна пића и дуван, и транспорт, и обрнуто, градска домаћинства веће уделе потрошње усмеравају на рекреацију и културу и образовање. Код осталих категорија потрошње не постоје значајније разлике између градских и сеоских домаћинстава. У том смислу ни домаћинства Београдског региона нису изузетак, с тим да не постоје значајне разлике у уделима издвајања за храну између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона.

Табела 8. Структура потрошње домаћинстава у периоду 2003-2013. година (%)

2003-2013	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
Храна	40,9	39,5	43,3	39,5	39,6	39,3
Становање	15,9	16,1	15,6	15,2	15,1	16,6
Здравство	3,9	4,1	3,7	4,9	5,0	4,2
Намештај	4,5	4,5	4,6	3,8	3,7	4,1
Одећа и обућа	5,5	5,7	5,1	5,5	5,6	5,1
Комуникације	3,5	3,7	3,1	3,6	3,7	3,3
Образовање	1,2	1,5	0,7	1,6	1,8	0,9
Транспорт	9,1	8,6	10,0	8,6	8,2	10,4
Алкохол	4,6	4,2	5,3	4,1	3,8	5,4
Рекреација	4,5	5,2	3,0	5,6	5,8	3,9
Ресторани	1,7	1,9	1,5	2,1	2,1	1,8
Остало	4,7	5,0	4,1	5,5	5,6	5,0

Извор: АПД одговарајућих година

Током посматраног периода већина категорија потрошње није показивала начелну тенденцију промене (раста или опадања) удела у структури укупне потрошње домаћинства у Србији, иако су била присутна извесна варирања. Међутим, током посматраног периода у свим стратумима је испољена тенденција пораста удела издвајања за комуникације, и ресторане и хотеле, и тенденција опадања удела издвајања за образовање, и одећу и обућу. Такође, у домаћинствима Београдског региона (градским и сеоским) испољена је тенденција опадања удела издвајања за намештај и транспорт. Ипак, структура укупне потрошње се није значајније мењала током посматраног периода, а такође, разлике у структури потрошње домаћинства међу стратумима нису велике. Ако у односу на постављене хипотезе структуру потрошње прикажемо на основу трошкова првог, другог и трећег реда са припадајућим пондерима (1, 2 и 3) долазимо до вредности структуре потрошње на нивоу Републике од 1,55 и у Београдском региону 1,58. Разлике у структури потрошње између градских и сеоских домаћинства на нивоу Републике су веће него што је то случај између градских и сеоских домаћинства Београдског региона (1,57 и 1,51; односно 1,58 и 1,56 респективно).

9.2. Трошкови првог реда – нужни трошкови

У трошкове првог реда спадају издаци домаћинства за храну и безалкохолна пића; становање, воду, струју, гас и друга горива; и здравство. Ове три категорије потрошње карактерише заједничка особина да сви појединци без обзира на њихову старост имају потребе које се тичу исхране, становања и лечења, а карактерише их највиши степен егзистенцијалности. Може се очекивати да ће домаћинства остваривати већу потрошњу трошкова првог реда у старости носиоца када је просечна величина домаћинства већа, и обрнуто, у старости носиоца када је просечна величина домаћинства мања остваривати мању потрошњу. Са друге стране, током живота, без обзира на највиши степен егзистенцијалности ове категорије потрошње, како се истовремено остварује и потрошња преостале две велике категорије, то ће се потрошња егзистенцијалних добара и услуга смањивати или расти како се са старашћу мењају преференције.

Све промене трошкова првог реда биће ограничене висином прихода домаћинства.

9.2.1. *Храна и безалкохолна пића*

Потрошња хране и безалкохолних пића у друштвима нижег економског развитка представља најзаступљенију категорију потрошње. Такође, потрошња хране и безалкохолних пића је обрнуто пропорционална висини дохотка домаћинства, односно, што је доходак нижи, то је виши удео издатака за храну и безалкохолна пића у укупној потрошњи. Са порастом дохотка повећаваће се апсолутни износ издвајања за храну и безалкохолна пића, али ће се истовремено удео средстава усмерених на исхрану у укупној потрошњи смањивати, те се ова категорија потрошње може сматрати инфериорним добром (Мијатовић, 2000). Током посматраног периода у Србији домаћинства су на храну и безалкохолна пића усмеравала око 40% своје укупне потрошње. Категорија „храна и безалкохолна пића“ укључује издатке за производе од житарица, месо и месне прерађевине, рибу и рибље прерађевине, млеко и млечне производе, уља и масноће, воће и прерађевине од воћа, поврће и прерађевине од поврћа, шећер, џем, чоколаду и кондиторске производе, зачине, додатке јелима, освежавајућа пића, сирупе за припрему напитака, чај, кафу и какао.

Потрошња хране и безалкохолних пића испољава веома типичан образац кретања са старошћу носиоца у свим посматраним насеобинским стратумима. Наиме, потрошња хране и безалкохолних пића готово у потпуности прати промену просечне величине домаћинства, тако да домаћинства издвајају највише средстава за исхрану управо у старости носиоца од 40 до 44 године (табела 9), када је и просечна величина домаћинства највећа.

Старосни образац потрошње хране и безалкохолних пића показује извесне разлике између градских и сеоских домаћинстава, док значајније разлике у старосном обрасцу између Републике Србије и Београдског региона нису испољене. Наиме, висина издатака за храну и безалкохолна пића код градских домаћинстава у великој мери прати промену просечне величине домаћинства и висине прихода, док код сеоских домаћинстава висина издатака за храну и безалкохолна пића достиже максимум пре него што сеоска домаћинства достигну

своју максималну величину. Са друге стране, висина издатака за исхрану код сеоских домаћинстава између 35 и 64 године старости носиоца остаје на приближно једнаком нивоу, не смањујући се како се смањују просечна висина прихода и просечна величина домаћинства. Већи просечан број деце (поготову у старостима носиоца испод 40 година) и веће присуство вишепородичних домаћинстава (које код руралних насеља значајно повећава број деце од 0 до 14 година у домаћинствима носилаца од 50 до 64 године старости) у руралним насељима условљава одржавање високих издатака за храну и безалкохолна пића кроз повећане издатке исхране најмлађих чланова домаћинства.

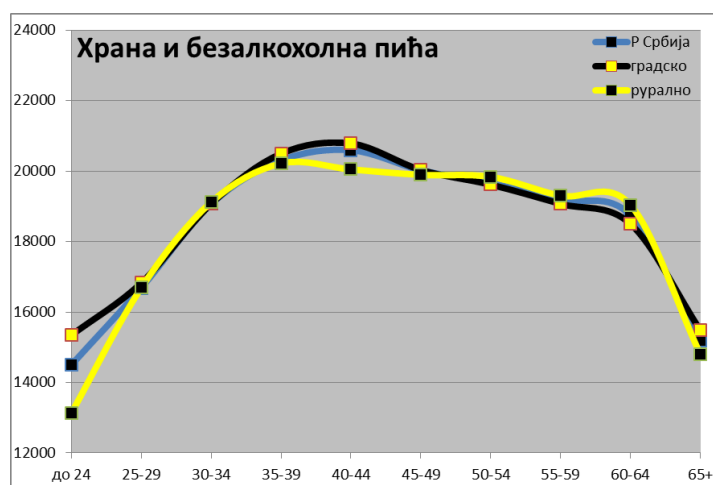

График 53. Издвајања за храну и безалкохолна пића према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 9. Издвајања за храну и безалкохолна пића према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Храна	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	14502	15346	13136	16476	16707	13097
25-29	16686	16825	16688	18003	18339	15701
30-34	19068	19070	19119	21711	21992	20237
35-39	20305	20497	20216	22660	23001	20639
40-44	20595	20784	20050	23711	24074	22584
45-49	20025	20033	19894	22749	22751	21537
50-54	19660	19616	19837	22447	22471	22248
55-59	19191	19071	19302	22499	22836	21066
60-64	18748	18501	19039	21358	21626	20851
65+	15185	15480	14794	18087	18336	17521
УКУПНО	17781	17899	17534	20428	20740	19895

Издавања за храну и безалкохолна пића су јако добар пример који говори у прилог тврдњи да чак и велике разлике у висини прихода домаћинства најчешће не ремете утврђене старосне обрасце потрошње. Наиме, Београдски регион карактерише значајно виши ниво прихода него што је то случај за Републику у целини, како код градских, тако и код сеоских домаћинстава. Међутим, иако је у свим старостима носиоца домаћинства у Београдском региону апсолутни износ издавања за исхрану виши, а релативни износ готово подједнак као што је то случај за Републику, како код градских, тако и код сеоских домаћинстава, он и у апсолутном и у релативном износу прати испољени старосни образац. Износ издавања за исхрану у домаћинствима Београдског региона, такође, прати промену просечне величине домаћинства, тако да се највећа издавања за храну и безалкохолна пића бележе у оним старостима носиоца када је просечан број чланова домаћинства највећи, како у градским, тако и у сеоским домаћинствима, с тим да су разлике у висини издавања за исхрану између градских и сеоских домаћинстава у Београдском региону нешто веће него што је то случај на нивоу Републике.

Такође, као што је случај и за Републику у целини, сеоска домаћинства Београдског региона бележе одступања од утврђеног старосног обрасца за сва домаћинства, а у складу са променом просечног броја деце у домаћинству према старости носиоца. Издаци за храну безалкохолна пића у сеоским домаћинствима у Београдском региону остају на високом нивоу између 30 и 64 године носиоца домаћинства. Оно што је битно нагласити јесте да, иако је у посматраном периоду било приближно 100 хиљада домаћинстава у руралном подручју Београдског региона, при стопи избора домаћинстава у узорак од 0,18% долазимо до броја од приближно 180 домаћинстава у појединачним годинама посматрања. Овако мала величина узорка сеоских домаћинстава у Београдском региону условила је знатне осцилације у посматраним карактеристикама домаћинстава, а поготову у структури њихове потрошње. Случајне варијације постају још веће када се домаћинства посматрају према старости носиоца, а као резултат веома ниске заступљености домаћинстава у млађим старосним категоријама носиоца. Из овог разлога резултате анализе карактеристика сеоских домаћинстава Београдског региона, а поготову њихове потрошње, биће интерпретиране са извесном дозом

сумње, а у складу са веома ниском статистичком значајношћу добијених података.

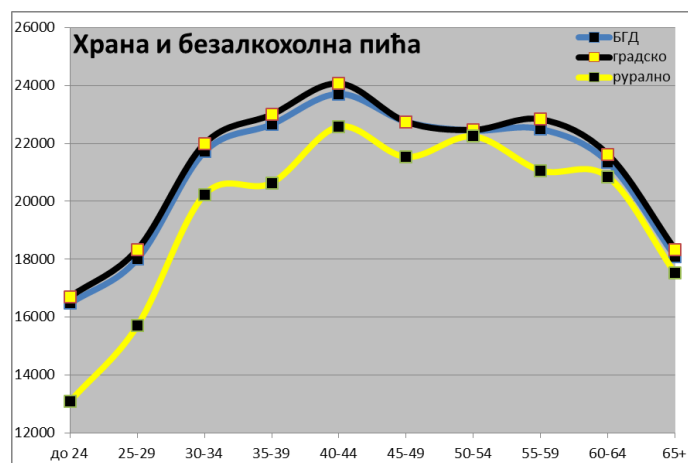

График 54. Издвајања за храну и безалкохолна пића према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Са друге стране, удео издатака за исхрану у домаћинствима Републике Србије се континуирано повећава са старосћу носиоца домаћинства, без обзира на просечну величину домаћинства и висину прихода. Тако домаћинства носилаца до 24 године старости усмеравају свега 35% своје потрошње на исхрану, док домаћинства носилаца старих 65 и више година на исхрану усмеравају чак 45% своје укупне потрошње, без обзира на подједнаку величину домаћинства и чак више приходе него што је то случај код најмлађих домаћинстава. Оно што је веома значајно јесте да кретање удела издатака за храну показује статистичку значајност једино у односу на просечан број предшколске деце у домаћинству и просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година. У свим посматраним стратумима корелациона веза је истог смера и сличног интензитета као и на нивоу Републике у целини. Тако удео издатака за храну опада како расте просечан број предшколске деце (коэффициент корелације $-0,815$), а расте како расте број чланова старих 65+ година (коэффициент корелације $0,781$) (Табела 32). Такође, на основу параметара добијених помоћу линеарне регресије, свако додатно дете предшколског узраста смањиваће удео издатака за исхрану за 8,4% и обрнуто, сваки додатни члан домаћинства стар 65+ година повећаваће удео за исхрану за 26,3% (Табела 33). Иако овакав смер везе са бројем предшколске деце у домаћинству на први поглед не изгледа сасвим логично, заправо, раст издвајања

за храну се дешава истовремено са још бржим растом трошкова за остале категорије потрошње, што укупно води смањењу удела издвајања за храну.

Веома је интересантан начин на који се кретање удела издвајања за храну и безалкохолна пића према старости носиоца домаћинства разликује у градским и сеоским домаћинствима Републике Србије. Наиме, док кретање удела издвајања за исхрану код градских домаћинстава прати већ описани старосни образац (као за Републику у целини), код сеоских домаћинстава велика просечна величина у домаћинствима носилаца до 40 година старости утиче на формирање „пика“ у 30-им годинама старости носиоца. Ипак, удели издвајања за храну и безалкохолна пића у сеоским домаћинствима су у свим старостима носиоца виши него што је то случај у градским домаћинствима, а као резултат значајно нижих прихода сеоских домаћинстава. Са друге стране, док најмлађааа градска домаћинства на исхрану усмеравају 34% своје укупне потрошње, најстарија домаћинства усмеравају чак 44% своје укупне потрошње, истовремено се у сеоским насељима овај удео креће од 40 до 46 процената. Не само да је удео издвајања за исхрану у сеоским домаћинствима већи него у градским, већ су и разлике у уделима према старости носиоца у сеоским насељима мање огледајући се у високим уделима издвајања за храну у домаћинствима носилаца млађих од 40 година старости. Дакле, разлике у кретању удела издвајања за исхрану према старости носиоца између градских и сеоских домаћинстава се са старосћу смањују како се смањују и разлике у њиховој просечној величини. Ниски удели издвајања за храну у градским домаћинствима носилаца млађих од 40 година резултат су значајно нижег просечног броја старијих чланова домаћинства у односу на сеоска домаћинства одговарајућих старости носиоца. Са друге стране, удео издатака за исхрану у млађим сеоским домаћинствима је у највећој мери одређен њиховом просечном величином. Укупно виши издаци за исхрану у сеоским насељима резултат су њихових нижих прихода и веће просечне величине, такође, високо присуство старијих чланова домаћинства и већа стопа сиромаштва у руралним срединама додатно потврђују вишу егзистенцијалност њихове потрошње (Мијатовић, 2015; Матковић, Крстић и Мијатовић, 2015).

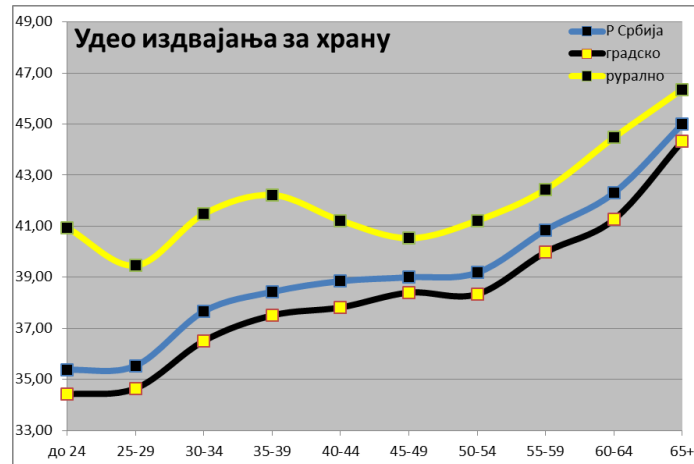

График 55. Удео издвајања за храну и безалкохолна пића у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца градским насељима у Р. Србији, 2006-2013.

Промена удела издвајања за исхрану у укупној потрошњи домаћинства Београдског региона према старости носиоца, такође, прати утврђени старосни образац у оба насеобинска стратума. Удео издатака за храну и безалкохолна пића у домаћинствима Београдског региона континуирано расте са старашћу носиоца, односно, док најмлађа домаћинства на исхрану усмеравају свега 31% своје укупне потрошње, код најстаријих домаћинства овај удео износи чак 45%. Интересантно је да су разлике у уделима издвајања за исхрану према старости носиоца у Београдском региону веће него што је то случај за Републику у целини.

Удео издвајања исхрану у градским домаћинствима Београдског региона нешто је нижи у односу на одговарајући удео у сеоским домаћинствима. Пратећи утврђени старосни образац, удео издвајања за исхрану се повећава са 30% у најмлађим градским домаћинствима, на 45% код најстаријих домаћинства. У складу са претходно израженом бојазни и великим случајним одступањима емпиријских података из разлога мале величине узорка сеоских домаћинства Београдског региона, јавила су се одступања од утврђеног старосног обрасца промене удела издвајања за исхрану према старости носиоца за сеоска домаћинства. Наиме, поред тога што су, услед значајно виших прихода сеоских домаћинства Београдског региона у односу на укупна сеоска домаћинства за Републику у свим старостима носиоца, удели издвајања за исхрану нижи, они показују извесна одступања од старосног обрасца карактеристичног за сеоска домаћинства. Међутим, ова одступања нису значајна и последица су веома малог

броја ових домаћинстава у узорку, а поготову малог броја домаћинстава чији су носиоци млађи од 40 година што је резултирало мање „глатким“ старосним обрасцем, без суштинске разлике у односу на сеоска домаћинства на нивоу Републике у целини. Са друге стране, оно што се са сигурношћу може рећи јесте да се удео издвајања за исхрану у сеоским домаћинствима Београдског региона са старошћу носиоца повећава и то са 30% код најмлађих домаћинстава, на чак 47% у најстаријим домаћинствима овог стратума.

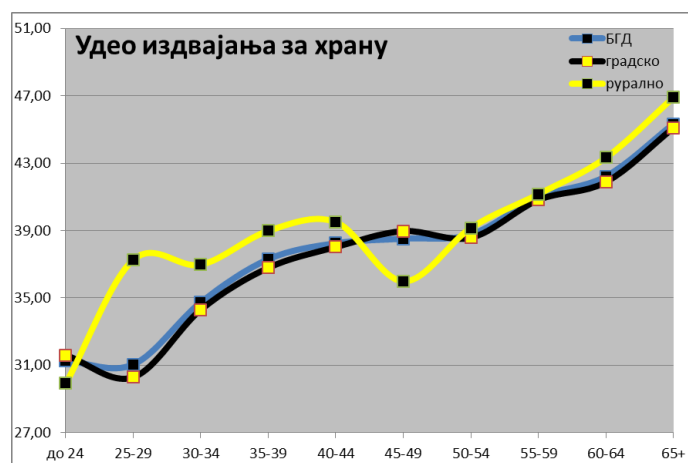

График 56. Удео издвајања за храну и безалкохолна пића према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.2.2. Становање, вода, струја, гас и друга горива

Категорија *становање, вода, струја, гас и друга горива* укључује издатке за плаћање закупнине, комуналних услуга, електричне енергије, воде, гаса, материјал и услуге за редовно одржавање и поправке стана. Износ трошкова усмерених на становање, воду, струју, гас и друга горива свакако је одређен висином прихода домаћинства и његовом величином, али и врстом и величином објекта у коме станују и многим другим карактеристикама стамбене јединице што ипак није предмет демографске анализе потрошње. Ова категорија потрошње представља издатке за становање (закупнина-кирија или инпутирана рента⁷) и плаћање рачуна за енергенте и комуналне услуге, који се у свакодневној комуникацији најчешће називају режијским трошковима (режије). Међутим, због

⁷ Анкетар уписује колика би била вредност закупнине за домаћинство које станује у властитом стану (изјава испитаника). Испитаник треба да наведе реалан износ месечне закупнине која се плаћа за изнајмљивање стана сличног њиховом.

специфичности ових издатака, линијско слагање промене ових трошкова према старости носиоца домаћинства са висином прихода домаћинстава и просечним бројем чланова се не испољава. Трошкови за становање и „режије“ су највиши у најмлађим домаћинствима чији су приходи најнижи и чија је просечна величина најмања, а са старошћу носиоца се континуирано смањују без обзира на раст дохотка и величине домаћинства. Једино се између прве и друге старосне категорије домаћинстава јавља незнатно повећање ових издатака, што коинцидира са најинтензивнијим повећањем просечне величине домаћинства (за готово 20%) и најинтензивнијим повећањем броја деце предшколског узраста (за 55%). Како је овај пораст просечне величине домаћинства у највећој мери резултат повећања просечног броја деце у домаћинству, односно последица репродукције, очигледно је да највећи број домаћинстава у Србији у овој старосној групи прелази из категорије брачног пара без деце у категорију брачних парова са децом. Управо то представља прекретницу у животном циклусу домаћинстава када домаћинства мењају свој однос према становању и трошковима везаним за становање. Присуство деце поставља нове захтеве пред ова млада домаћинства у виду потребне величине и квалитета стамбеног простора, али и потрошње енергената и комуналних услуга. Са друге стране, појављивање нових потреба ових домаћинстава које произилазе из новонастале родитељске улоге младих брачних парова, веома брзо улазе у конкуренцију са њиховим дотадашњим потрошачким преференцијама чиме они сада настоје да смање своје издатке за становање и енергенте, без обзира на растући доходак и величину ових домаћинстава.

С обзиром на нешто нижи степен егзистенцијалности ове у односу на претходну категорију потрошње, разлике између градских и сеоских домаћинстава постају значајније. Наиме, издаци за становање у градским домаћинствима са старошћу носиоца домаћинства опадају и то бржим темпом него што је то случај за Републику у целини. Најмлађа градска домаћинства издвајају чак 50% више средстава за становање у односу на најстарија домаћинства (одговарајући удео за Републику износи 30%)(табела 10). Како се пораст броја чланова градских домаћинстава интензивира, тако трошкови за становање опадају, остајући на приближно истом (благо опадајућем) нивоу до 64 године старости носиоца. Већ у наредној старосној групи (65+) ови издаци

значајније опадају како највећи број носилаца домаћинства улази у категорију лица са личним приходом остварујући „пензијско-потрошну слагалицу“.

Сеоска домаћинства, са друге стране, карактерише потпуно другачији старосни образац кретања издатака за становање и енергенте. Ови издаци су најмањи у најмлађим домаћинствима и расту све до 50. године старости носиоца, од када прате старосни образац карактеристичан за Републику у целини. Издаци за становање код најмлађих домаћинства су 36% мањи од највише забележених (око 50. године старости носиоца домаћинства). Чак и најстарија домаћинства бележе 16% веће издатке за становање у односу на домаћинства носилаца до 24 године старости. На први поглед се може приметити да издаци за становање и енергенте у сеоским домаћинствима искључиво корелирају са висином прихода ових домаћинства и њиховом просечном величином. Нижи приходи сеоских домаћинства и недостатак конкуренција са преференцијама нижег степена егзистенцијалности током животног циклуса, допринели су формирању оваквог старосног обрасца потрошње усмерене на становање. Свакако, разлике између градских и сеоских домаћинства су највеће у првој половини животног циклуса домаћинства. Очигледно је да је разлика између стварне закупнине коју плаћају млада градска домаћинства која немају стан у власништву и импутиране ренте која се урачунава старијим домаћинствима која најчешће имају стан у свом власништву, веома значајна. Наиме, веома често је, у случају када се ради о стамбеним јединицама исте величине, опремљености и квалитета изградње, висина закупнине далеко виша него када је у питању импутирана рента за дату стамбену јединицу. Тако је удео градских домаћинства која користе стан по основу закупа или подстанарства 7,4%, док је у осталим насељима тај удео свега 2%. У том смислу веће учешће подстанарства у градским срединама доприноси значајно већим трошковима становања управо у млађим старостима носиоца домаћинства (Бубало-Живковић, Лукић, 2015).

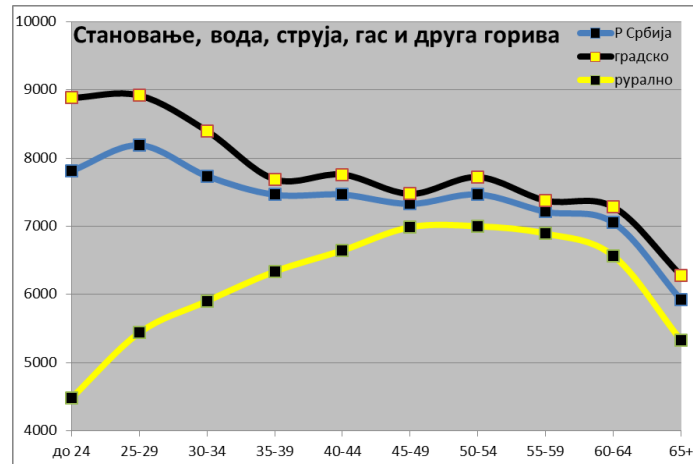

График 57. Издвајања за становање, воду, струју, гас и друга горива према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 10. Издвајања за становање, воду, струју, гас и друга горива према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Становање	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	7812	8883	4481	12282	12298	7010
25-29	8188	8920	5438	11597	12446	6439
30-34	7737	8398	5903	9109	9839	5651
35-39	7464	7690	6337	8520	8913	6870
40-44	7465	7760	6646	8288	8530	7283
45-49	7329	7477	6987	7729	7538	8144
50-54	7467	7722	7001	7848	7820	7891
55-59	7213	7377	6893	7548	7563	7602
60-64	7053	7283	6566	7332	7439	7230
65+	5921	6278	5324	6735	6846	6300
УКУПНО	6784	7106	6131	7489	7617	7021

Домаћинства Београдског региона бележе веома сличне старосне обрасце у кретању издатака за становање и енергенте како апсолутном тако и у релативном исказу. Најзначајније разлике у односу на Републику у целини тичу се висине апсолутног износа издвајања за становање чија је и цена у Београдском региону виша него у остатку Републике, међутим, како је и просечна висина прихода домаћинстава у Београдском региону већа, то су и разлике у висини удела издвајања за становање далеко мање значајне. Износ издвајања за становање и енергенте са повећањем старости носиоца домаћинства бележи континуирано смањење, тако најмлађа домаћинства издвајају чак 82% више средстава за ову категорију потрошње у односу на најстарија домаћинства Београдског региона.

Београдски регион карактерише и више учешће домаћинстава која користе стан по основу закупа или подстанарства (9,5%) у односу на Републику у целини (6,8%), што резултира просечно вишим трошковима за становање.

Како градска, тако и сеоска домаћинства Београдског региона, испољавају типичне старосне обрасце потрошње усмерене на становање карактеристичне за градска, односно, сеоска домаћинства на нивоу Републике. Троструко веће учешће подстанарства и закупљивања стамбеног простора у градским насељима у односу на сеоска насеља Београдског региона, условило је значајно веће издатке за становање код млађих градских домаћинстава. Међутим, поново, услед мале величине узорка сеоских домаћинстава Београдског региона, јављају се случајна одступања од утврђеног старосног обрасца за сва сеоска домаћинства. Ипак, одступања нису таква да у потпуности ремете старосни образац потрошње усмерене на становање, тако да се може рећи да се издаци за становање и енергенте у сеоским домаћинствима Београдског региона са старошћу носиоца повећавају до његове 50. године од када започиње опадање, пратећи старосни образац карактеристичан за сеоска домаћинства.

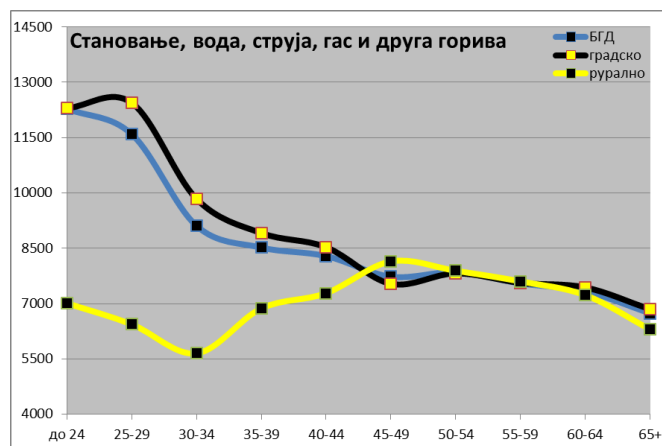

График 58. Издвајања за становање, воду, струју, гас и друга горива према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Како издвајања за становање током животног циклуса показују тенденцију благог опадања, то се у годинама растућих прихода домаћинства удео потрошње усмерене на становање смањује, а у годинама опадајућих прихода повећава. Удео издвајања за становање највећи је код најмлађих домаћинстава у Републици надмашујући 19%, а најмањи у 40-им годинама старости носиоца када су приходи

домаћинства највећи (око 14%), након тога овај удео континуирано расте да би код најстаријих домаћинстава износио преко 17%. Кретање удела издвајања за становање показује статистичку значајност у односу на величину домаћинства, просечан број школообавезне деце и висину прихода домаћинства. Повећање вредности сваке од набројаних карактеристика домаћинства снижава удео издвајања за становање у свим посматраним стратумима у веома сличном интензитету. Тако сваки додатни члан домаћинства снижава удео издвајања за становање за 3,2%, свако додатно дете школског узраста за 4,4% и повећање дохотка од 10000 динара снижаваће удео издатака за становање за 2,5%. Одговарајући коефицијенти корелације износе -0,925, -0,818 и -0,959 (Табела 32). Свакако да егзистенцијална природа ових трошкова условљава овакав смер корелационе везе јер се налази у конкуренцији са трошковима нижег степена егзистенцијалности.

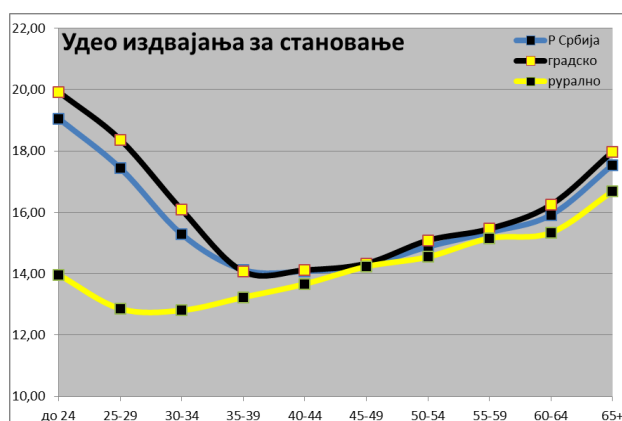

График 59. Удео издвајања за становање, воду, струју, гас и друга горива према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Кретање удела издвајања за становање између градских и сеоских домаћинства се, са друге стране, само донекле разликује. Наиме, код најмлађих градских домаћинства удео издвајања за становање је највиши (20%), али опадајући услед константног смањивања ових издатака са старашћу носиоца, све до његове 40. године. Након ове старости удели издвајања за становање почињу да расту и то као последица опадања просечне висине дохотка домаћинства. Удео издвајања усмерен на становање и енергенте код градских домаћинстава најнижи је око 40. године старости носиоца и износи 14%. Удео ових издатака у другој половини животног циклуса је растући и у најстаријој категорији домаћинстава

достигне 18%. Дакле, градска домаћинства након иницијално високих издатака за становање са старошћу носиоца настоје да смање ове трошкове без обзира на повећање своје просечне величине и дохотка, али сам удео ових издатака у укупној потрошњи домаћинства опада само током периода њихових растућих прихода. Иако домаћинства и у другој половини свог животног циклуса редукују издатке за становање, ово смањење је далеко спорије него темпо опадања њихових прихода, што резултује повећањем удела трошкова за становање у укупној потрошњи домаћинства са старошћу носиоца чиме њихова потрошња све више поприма карактер егзистенцијалности.

Код сеоских домаћинства кретање удела издатака за становање и енергенте испољава сличан старосни образац премда су удели нешто нижи. Наиме, како се трошкови за становање и енергенте у сеоским домаћинствима повећавају све до 50. године старости носиоца, то се и удео издвајања за ову категорију потрошње повећава готово током целог животног циклуса домаћинства. Једини изузетак представљају прве две старосне групе носилаца где се удео издвајања смањује са 14 на 13 процената и то једино као последица значајног повећања просечног дохотка између прве и друге старосне групе. Иако је повећање трошкова између ове две старосне групе носилаца најинтензивније, повећање висине дохотка домаћинства од 20% доприноси смањењу удела издвајања за становање од једног процентног поена. Дакле, удео издвајања за становање и енергенте у сеоским домаћинствима већ од 30. године старости носиоца бележи константно повећање све до краја животног циклуса достижући 17% у најстаријој категорији домаћинства. Веома је интересантно да се и у овој категорији потрошње разлике у кретању удела у укупној потрошњи између градских и сеоских домаћинства губе са повећањем старости носиоца. Разлике су највеће у млађим домаћинствима (20% за градска, односно 13% за сеоска домаћинства), са старошћу носиоца се смањују, а након његове 40. године старости потпуно нестају. Начин на који се ове разлике смањују се поклапа са начином на који се разлике у просечном броју деце између градских и сеоских домаћинства са старошћу носиоца смањују. Наиме, разлике у просечном броју деце од 0 до 14 година старости између градских и сеоских домаћинства око 40. године старости носиоца готово у потпуности нестају, са друге стране, у

најмлађим домаћинствима (испод 30 година старости носиоца) просечан број деце у сеоским домаћинствима је двоструко већи него у градским домаћинствима исте старости носиоца. Као и у претходној категорији потрошње и у овој категорији се јавља виши степен егзистенцијалности остварене потрошње млађих сеоских домаћинстава у односу на градска домаћинства исте старости носиоца.

Кретање удела трошкова усмерених на становање и енергенте у домаћинствима Београдског региона бележи утврђени старосни образац који је карактеристичан за Републику у целини. Тако најмлађа домаћинства остварују највећи удео потрошње усмерен на становање. Ови издаци учествују у укупној потрошњи најмлађих домаћинстава са преко 23%, а са старошћу носиоца опадају до његових 40-их година од када започињу пораст. У 40-им годинама старости носиоца, домаћинства Београдског региона на становање усмеравају свега 13% своје укупне потрошње, а одговарајући удео се до краја животног циклуса повећава на 17%. Разлике у старосном обрасцу кретања удела ове категорије потрошње између Београдског региона и Републике у целини, огледају се једино у значајно вишим уделима издвајања за становање код домаћинстава Београдског региона чији су носиоци млађи од 30 година. Наиме, удео домаћинстава носилаца млађих од 30 година која користе стан по основу подстанарства и закупа је веома висок и у Београдском региону износи око 28% (у Републици 23,6%)(Бубало-Живковић, Лукић, 2015). Старосни обрасци потрошње ове категорије добара и услуга код градских и сеоских домаћинстава Београдског региона прате старосне обрасце карактеристичне за градска и сеоска домаћинства у Републици.

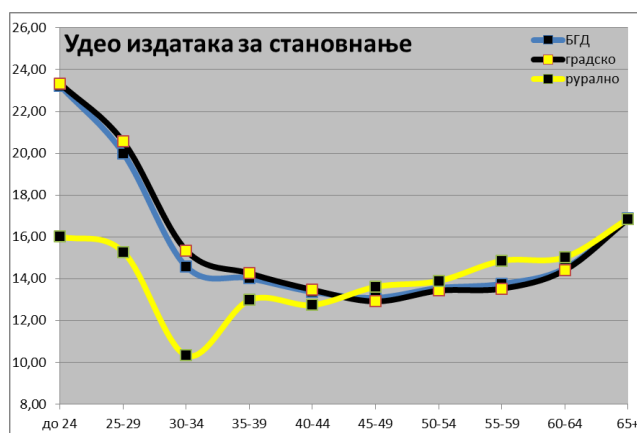

График 60. Удео издвајања за становање, воду, струју, гас и друга горива према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.2.3. Здравство

Категорија „здравство“ укључује издатке за болничке и неболничке услуге, куповину лекова, издатке за партиципацију или приватне здравствене услуге. Важно је нагласити да ова категорија потрошње не укључује укупно коришћење роба и услуга усмерених на лечење чланова домаћинства, већ само онај део здравствених добара и услуга за коју се издваја новац у виду личне потрошње. Највећи део потрошње домаћинстава усмерене на здравство не остварује се у виду личне, већ јавне потрошње, кроз систем здравственог осигурања. Издаци за здравство повећавају се и у апсолутном и у релативном износу током животног циклуса домаћинстава. Другим речима, што је старији носилац домаћинства то су издаци за здравство већи. Кретање трошкова за здравство показује веома карактеристичну старосну условљеност, тако да су издаци за здравство у најстаријим домаћинствима више него два и по пута већи него у најмлађим домаћинствима (табела 11).

Старосни образац издвајања за здравство у градским и сеоским домаћинствима се значајније не разликује. Иако су виша издвајања у апсолутном износу у градским домаћинствима условљена већом висином прихода ових домаћинстава у односу на сеоска домаћинства, значајније разлике се јављају тек након 50-их година старости носиоца домаћинства. Сеоска домаћинства прате исти старосни образац као и градска, са једином разликом да износ трошкова за здравство опада у најстаријој групи домаћинстава. Највероватније да је разлог оваквог пада издвајања за здравство, нешто оштрији пад висине прихода у односу на претходну старосну групу носилаца него што је то случај код градских домаћинстава (24% односно 20% респективно). Овај незнатни пад апсолутног износа издвајања за здравство је свакако мањи него пад прихода, тако да удео издатака за здравство у укупној потрошњи наставља да расте. Поред тога, оно што је веома значајно јесте да услед карактеристичног начина живота руралног становништва, ова домаћинства настављају своју економску активност и након 65 година старости, мање се посвећују свом здрављу услед недостатка времена, мање информисаности, али и мале диверзификованости понуде лекова, медицинских помагала и здравствених услуга на руралном подручју, смањујући издатке за здравство услед опадајућих прихода. Приступ здравственим услугама за старија

сеоска домаћинства најчешће значи и трошкове транспорта до најближег градског насеља, тако да веома често трошак транспорта превазилази саму цену здравствене услуге услед чега се цена перципира као неприхватљива и води одустајању од саме здравствене услуге. Наиме, више од петине сеоских домаћинстава јесу старачка домаћинства (у којима су сви чланови стари 65 и више година) што је логична последица вишедеценијског одлива младог становништва, услед чега је дошло до поремећаја у старосној структури сеоске популације (Ђорђевић, 2008). Ово индиректно упућује на висок удео сиромашних старачких домаћинстава у руралним срединама и њихов отежан приступ здравственим услугама што доводи до пада апсолутног износа издвајања за здравство. Здравство свакако није једина категорија потрошње која је у руралних срединама уско повезана са трошковима транспорта. Исто важи и за образовање, намештај и одржавање, одећу и обућу, рекреацију и културу, итд. Такође, приближно исти апсолутни износи издвајања за здравство код сеоских домаћинстава чији су носиоци млађи од 50 година као и у градским домаћинствима одговарајућих старости (без обзира на ниже приходе сеоских домаћинстава), свакако да имају узрок у значајно већем просечном броју старијих чланова домаћинства (65+) у сеоским насељима, што је последица високе заступљености вишепородичних домаћинстава.

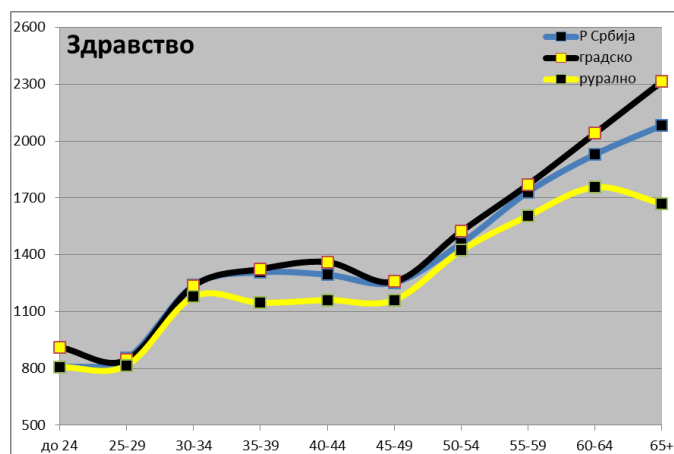

График 61. Издвајања за здравство према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 11. Трошкови за здравство према старости носиоца домаћинства, 2006-2013

Здравство	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	805	912	807	1522	1432	1846
25-29	853	845	816	1395	1302	2210
30-34	1239	1236	1179	1843	1890	1609
35-39	1307	1325	1147	2001	2011	1959
40-44	1295	1361	1161	1777	1879	1346
45-49	1253	1258	1162	1708	1673	1867
50-54	1461	1523	1423	1990	2070	1672
55-59	1732	1770	1605	2314	2450	1824
60-64	1930	2041	1757	2499	2541	2304
65+	2083	2314	1671	2919	3035	2462
УКУПНО	1744	1849	1530	2412	2491	2078

На почетку животног циклуса удели издатака за здравство су веома ниски и у домаћинствима носилаца млађих од 30 година не прелазе 2%. Између 30. и 50. године старости носиоца они се налазе на нешто вишем, али уједначеном, нивоу (2,5%). Међутим, имајући у виду растуће приходе у првој половини животног циклуса домаћинства, заправо се ради о растућим апсолутним износима издвајања за здравство. Након 50. године старости носиоца трошкови за здравство поново почињу да расту до краја животног циклуса. У контексту потрошње добара и услуга везаних за лечење чланова домаћинства, животни циклус се може поделити на три дела. Први, до 30. године старости носиоца; други, од 30. до 50. године старости носиоца; и трећи, након 50. године старости носиоца. Током првог дела животног циклуса трошкови за здравство су ниски услед младе старосне структуре ових домаћинства, али и веома ниског присуства деце од 0 до 6 година старости и старијих чланова домаћинства. Даље, током другог дела животног циклуса, трошкови за здравство су нешто виши и то до 40. године старости носиоца услед високог броја деце у домаћинству, а након 40. године старости носиоца услед високог просечног броја чланова домаћинства старих 65 и више година. У трећем делу животног циклуса, након 50. године старости носиоца, трошкови за здравство се повећавају услед старења чланова домаћинства, али и самог носиоца домаћинства.

Веома је интересантно како смењивање високог присуства деце у домаћинству високим присуством чланова старих 65+ година, одржава

константно високу оптерећеност домаћинстава трошковима за здравство у периоду између 30 и 50 године старости носиоца. Са друге стране, удео трошкова за здравство се током животног циклуса више него троструко повећава, тако да са 2% издвајања у најмлађим домаћинствима расте на преко 6% код најстаријих домаћинстава. Дакле, постоје две животне прекретнице у расту трошкова усмерених на лечење чланова домаћинства. Прва је рођење деце, а друга старење чланова домаћинства, односно прелазак носиоца домаћинства у категорију старих 50 и више година. На основу корелационе анализе, као статистички значајна, потврђена је веза кретања удела издатака за здравство једино са просечним бројем бројем лица старих 65 и више година у домаћинству (0,744) у свим посматраним стратумима (Табела 32). Тако ће на основу регресионе анализе сваки додатни члан домаћинства стар 65 и више година повећавати удео издатака за здравство за чак 11,4% (Табела 33). Не постоје разлике у старосним обрасцима кретања удела издвајања за здравство између градских и сеоских домаћинстава.

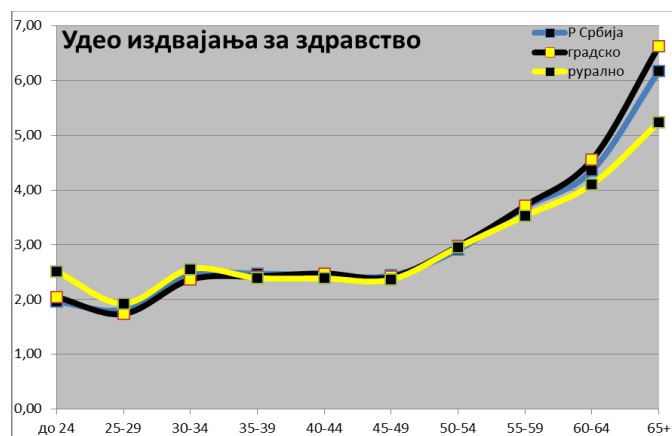

График 62. Удео издвајања за здравство према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013.

Код домаћинстава у Београдском региону трошкови за здравство и њихов удео у укупној потрошњи домаћинства са старосну носиоца се повећавају. Међутим, услед већих прихода и апсолутни износ и удео у укупној потрошњи домаћинства виши су него за Републику у целини. Најмлађа домаћинства издвајају двоструко мањи износ средстава за здравство него најстарија домаћинства. Међутим, издвајања за здравство у домаћинствима Београдског региона не расту континуирано током читавог животног циклуса. Како смо

претходно, у контексту потрошње усмерене на здравство, поменули поделу животног циклуса домаћинства на три дела, то ћемо на исти начин анализирати трошкове за здравство и у Београдском региону. Наиме, у првом делу животног циклуса (домаћинства носилаца млађих од 30 година) трошкови за здравство су ниски; у другом делу животног циклуса они се значајно повећавају (за готово 50%) услед значајно повећаног присуства деце у домаћинству до 40. године старости носиоца, међутим, у периоду између 40 и 50 година старости носиоца присуство лица старих 65+ година у домаћинству је ниже него у остатку Републике тако да издаци за здравство опадају; и у трећем делу животног циклуса трошкови усмерени на здравство континуирано расту. Оно на основу чега се старосни образац потрошње усмерене на здравство у Београдском региону разликује у односу на Републику у целини јесте да у средишњем делу животног циклуса домаћинстава високо присуство деце у домаћинству не бива замењено довољно значајним просечним бројем старијих чланова домаћинства (25% нижи број старијих чланова домаћинства у односу на одговарајућа домаћинства на нивоу Републике) тако да и апсолутни и релативни исказ потрошње здравствених добара и услуга између 40 и 50 година старости носиоца бележи опадање.

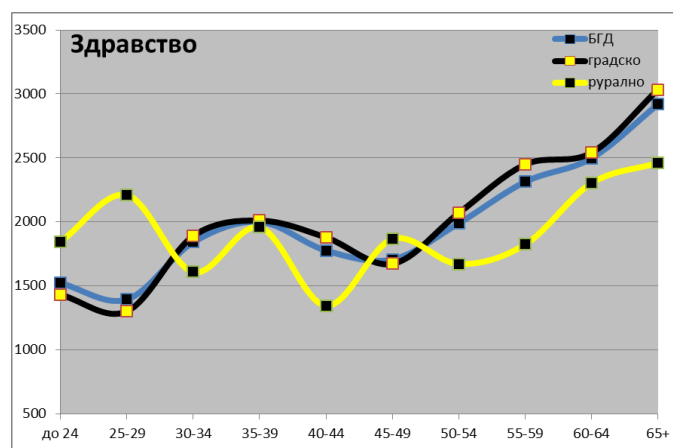

График 63. Издвајања за здравство према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Старосни образац потрошње усмерене на здравство код градских домаћинстава Београдског региона прати описану путању за Београдски регион у целини, док сеоска домаћинства испољавају значајна одступања код млађих домаћинстава до 30 година старости носиоца. Осцилације добијених података за

рурално подручје Београдског региона су такве да се не може утврдити правилан старосни образац потрошње усмерене на здравство, а самим тим ни довести у везу са посматраним карактеристикама домаћинства према старости носиоца. Не само да је недовољна величина узорка домаћинства са руралног подручја Београдског региона утицала на ова одступања, већ и низак ниво остварене потрошње за ову категорију добара и услуга. Може се очекивати да ће се за овај стратум у већини категорија потрошње коју карактерише ниска заступљеност у структури укупне потрошње, јавити веома значајна одступања од карактеристичних старосних образаца, која се не могу објаснити демографским карактеристикама домаћинства, већ представљају искључиву последицу недовољне величине узорка и ниске репрезентативности његових посматраних демографских карактеристика.

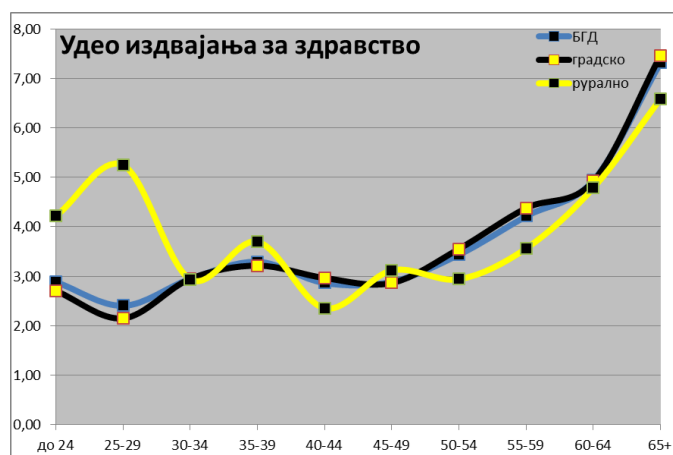

График 64. Удео издвајања за здравство према старости носиоца домаћинства у градским насељима Београдског региона, 2006-2013.

9.2.4. Агрегат трошкова првог реда

Агрегат трошкова првог реда заправо представља укупне издатке за егзистенцијална добра и услуге. У том смислу, укупна издвајања домаћинства за исхрану, становање и лечење зваћемо трошковима првог реда. Како ова добра и услуге карактерише висок степен егзистенцијалности, односно нужности, то је и њихова заступљеност у структури потрошње домаћинства највећа. Као што је у полазним претпоставкама истакнуто, да се висина ових издатака налази у позитивној вези са висином прихода домаћинства и његовом просечном величином, то старосни образац кретања трошкова првог реда у потпуности

потврђује изнесу хипотезу. Трошкови првог реда у најмлађим домаћинствима Републике Србије веома су ниски услед мале просечне величине домаћинства и ниских прихода. Ови трошкови су растући до 40-их година старости носиоца домаћинства, односно у периоду најбржег раста прихода и раста просечне величине домаћинства. Након тога трошкови првог реда опадају до краја животног циклуса домаћинства. Међутим, овај пад је најинтензивнији између две најстарије старосне групе носилаца. Ове године старости носилаца домаћинства управо представљају животну прекретницу и прелаз између активних и лица са личним приходима. Оштар пад висине прихода у најстаријим домаћинствима, али и још интензивнији пад просечне величине домаћинства доприноси значајном смањењу трошкова првог реда. Такође, нешто оштрији пад висине трошкова првог реда током 40-их година старости носиоца привлачи пажњу. Иако просечна висина прихода наставља успорено да расте до 50-их година старости носиоца, лагано смањивање просечне величине домаћинства доприноси снижавању трошкова првог реда. Ипак, смањење просечне величине домаћинства није таквог интензитета да би условило приметан пад трошкова првог реда. Међутим, управо је опадање просечног броја деце од 0 до 14 година у 40-им годинама старости носиоца најинтензивније. Просечан број деце у домаћинству у овом периоду живота носиоца опада за 50% утичући на смањење трошкова првог реда. Чак, незнатно повећање присуства деце у домаћинствима носилаца у својим раним 60-им (услед високог процента вишепородичних домаћинстава) значајно доприноси успоравању смањења трошкова првог реда. Свакако да пад трошкова првог реда у најстаријој категорији домаћинстава не би био тако значајан да ова домаћинства не бележе двоструко мање присуство деце у домаћинству у односу на претходну старосну групу носилаца. Оправдано се може рећи да на висину трошкова првог реда не само да утиче висина прихода домаћинства и њихова просечна величина, већ и присуство деце у домаћинству. Иако се ради о егзистенцијалним трошковима, приходи активних одраслих чланова већи су у домаћинствима са децом него у домаћинствима без деце (Мијатовић, 2015), тако да њихови виши приходи, али више присуство деце воде повећању трошкова првог реда.

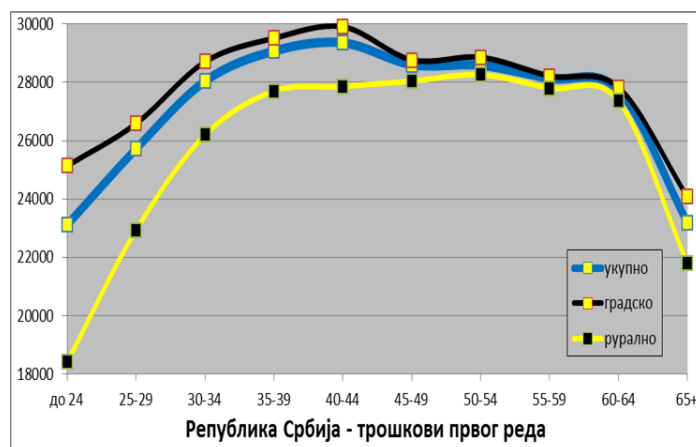

График 65. Трошкови првог реда према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Градска домаћинства, поред тога што бележе више издатке за егзистенцијална добра и услуге, карактеришу и виши приходи у свим старостима носиоца домаћинства, ипак, у потпуности прате описани старосни образац потрошње егзистенцијалних добара и услуга. Домаћинства руралног подручја Републике Србије, такође, прате описани старосни образац, међутим, њихова другачија старосна структура и висина прихода утицале су на појаву извесних специфичности у кретању трошкова првог реда према старости носиоца домаћинства. Трошкови првог реда значајно расту до 40. године старости носиоца, настављајући даље лагани раст током периода растућих прихода домаћинства, а до категорије носилаца старих од 50 до 54 године, након тога опадају до краја животног циклуса. Међутим, између 35 и 64 године старости носиоца трошкови првог реда у сеоским домаћинствима налазе се на приближно истом нивоу. Постоји неколико разлога за формирање оваквог старосног обрасца кретања трошкова првог реда. Прво, сеоска домаћинства већ у другој половини 30-их година старости носиоца готово достижу своју максималну величину (99,5% максималне величине домаћинства); друго, приходи сеоских домаћинстава су растући до 54. године старости носиоца, а самим тим и висина трошкова првог реда, без обзира на опадајућу величину домаћинства; треће, сеоска домаћинства у старости носиоца између 55 и 64 године бележе готово двоструко већи просечан број деце у домаћинству у односу на градска домаћинства одговарајуће старости; и четврто, присуство старијих чланова у сеоским домаћинствима чији су носиоци

млађи од 65 година је двоструко веће него у градским домаћинствима одговарајућих старости носиоца, што одржава висок ниво потрошње егзистенцијалних добара и услуга. Највеће разлике између градских и сеоских домаћинстава се испољавају у домаћинствима носилаца млађих од 50 година и смањују се старошћу.

Са друге стране, кретање удела трошкова првог реда у укупној потрошњи домаћинстава показује потпуно другачији старосни образац. Удео трошкова првог реда је код младих домаћинстава низак и опадајући, тако да удео трошкова првог реда остаје на релативно ниском нивоу до 50. године старости носиоца, након чега континуирано расте до краја животног циклуса. У најмлађим домаћинствима нешто виши удео трошкова првог реда представља последицу веома ниског дохотка, а не резултат изразите егзистенцијалности њихове потрошње. Такође, управо се код најмлађих домаћинстава испољава кључни недостатак трансферзалног метода анализе о чему ће бити речи у наредним поглављима. Даље са старошћу, а до 50. године старости носиоца домаћинства, раст трошкова првог реда прати раст дохотка тако да удео трошкова првог реда остаје стабилан. Након 50. године старости носиоца редуција трошкова првог реда заостаје за смањењем прихода домаћинства, тако да се са старошћу носиоца повећава и удео издатака за егзистенцијална добра и услуге. Удео трошкова првог реда током животног циклуса домаћинства расте за чак 14 процентних поена, са 55 на скоро 69 процената.

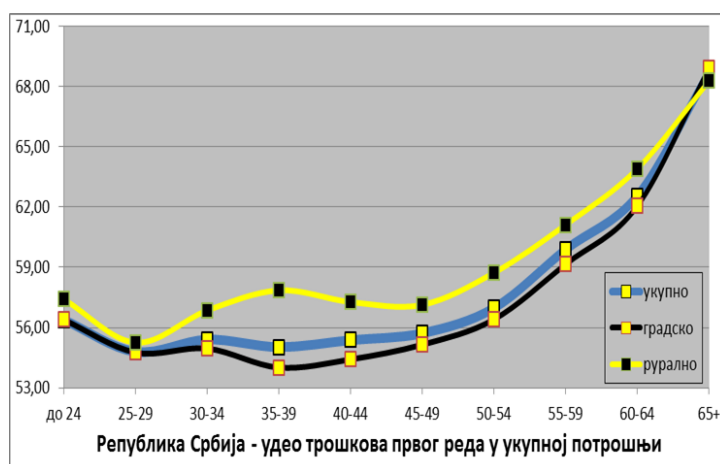

График 66. Удео трошкова првог реда у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава у старосном обрасцу кретања удела трошкова првог реда далеко су мање значајне него у кретању апсолутног износа ових трошкова. Међутим, значајан пораст величине сеоских домаћинстава и просечног броја деце у домаћинству током 30-их година старости носиоца није пропраћен пропорционалним растом дохотка ових домаћинстава, тако да се удели трошкова првог реда повећавају померајући потрошњу ових домаћинстава ка егзистенцијалнијој расподели буџета домаћинства. Свакако да виши удео трошкова првог реда у руралним срединама потврђује вишу стопу сиромаштва која је последица неповољне привредне структуре са традиционалним гранама индустрије, доминацијом пољопривреде, нижим дохотком и последичним заостајањем потрошње (Мијатовић, 2015).

Београдски регион карактеришу готово идентични старосни обрасци промене трошкова првог реда. Трошкови првог реда код најмлађих домаћинстава су ниски али растући до 40-их година старости носиоца, од када започињу опадање. Такође, значајан пад трошкова првог реда забележен је у домаћинствима носилаца у 40-им годинама старости када је и опадање просечног броја деце у домаћинству највеће (преко 56%).

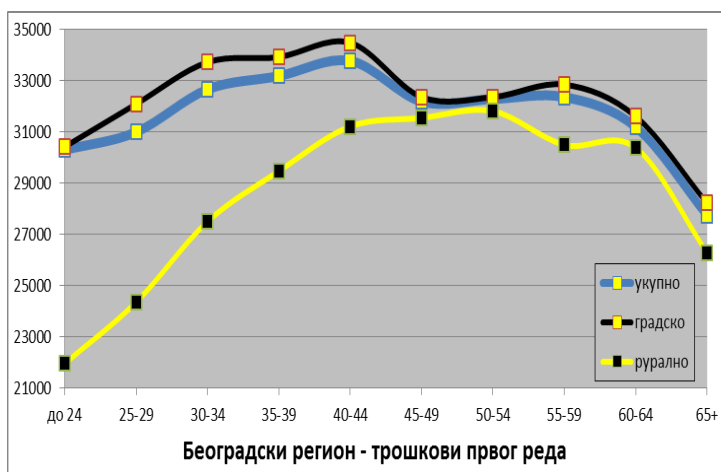

График 68. Трошкови првог реда према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава су највеће у најмлађим домаћинствима, са старосћу носиоца опадају и након 45. године старости готово у потпуности нестају. Свакако се издаци за егзистенцијална добра и услуге код градских домаћинстава Београдског региона, у односу на сеоска домаћинства

одговарајућих старости носиоца, налазе на вишем апсолутном нивоу као резултат већих прихода градских домаћинстава.

И анализа удела показује да се Београдски регион не разликује од Републике у целини. Најмлађа домаћинства усмеравају 57% своје укупне потрошње на егзистенцијална добра и услуге, до 30-их година старости носиоца овај удео опада на 52% од када расте до краја животног циклуса достижући готово 70% код најстаријих домаћинстава. Међутим, веома је специфично смањење удела трошкова првог реда код домаћинстава носилаца млађих од 35 година. Иако је тренд повећања прихода и величине домаћинства у Републици и Београдском региону исти, опадање удела егзистенцијалних трошкова траје до 35, а не до 30 година старости носиоца. Оно што скреће пажњу на могући узрок овог опадања јесте да, удео трошкова првог реда има могућност опадања (услед растућих прихода) јер ова домаћинства имају 50% мањи просечан број деце него домаћинства одговарајуће старости на нивоу Републике. Домаћинства београдског региона до 35. године старости носиоца карактеришу растући приходи и просечна величина домаћинства, али далеко мање присуство деце у домаћинству, мања оптерећеност буџета домаћинства и мање потребе за егзистенцијалним добрима и услугама. Карактеристичан образац промене удела трошкова првог реда у укупној потрошњи домаћинстава у Београдском региону код младих домаћинстава, нарочито говори у прилог чињеници да присуство деце у домаћинству повећава тражњу за егзистенцијалним добрима и услугама.

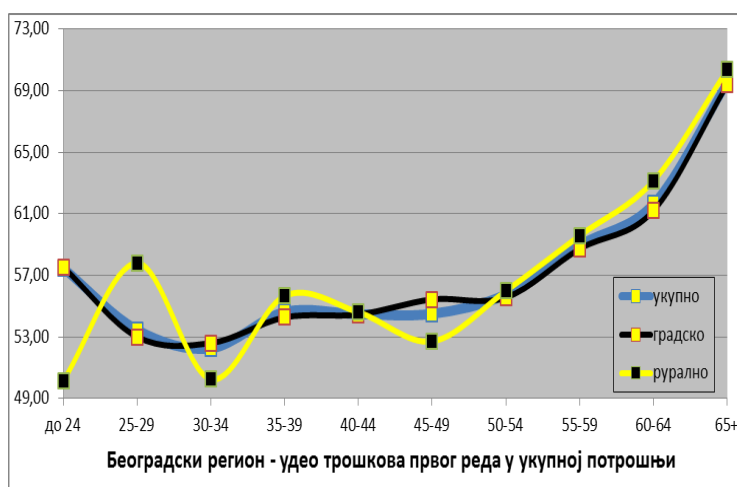

График 69. Удео трошкова првог реда у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.2.4.1 Трошкови првог реда по јединици једнаке потрошње

Нешто прецизнији исказ егзистенцијалности остварене потрошње кроз потрошњу егзистенцијалних добара и услуга, могуће је постићи анализом трошкова првог реда по јединици једнаке потрошње. На овај начин је могуће далеко јасније уочити разлике у старосним обрасцима потрошње егзистенцијалних добара и услуга између градских и сеоских домаћинстава. Најмлађа домаћинства у Републици Србији бележе високе трошкове првог реда по ЈП најпре као резултат њихове мале просечне величине. Са старашћу носиоца, а до 50. године старости износи трошкова првог реда по ЈП опадају као резултат повећања њихове просечне величине без обзира на растуће приходе. Након 50. године старости носиоца приходи су опадајући, као и просечна величина њихових домаћинстава, међутим, далеко спорије опадање трошкова првог реда резултира повећањем издатака за егзистенцијална добра и услуге по ЈП, чиме потрошња старијих домаћинстава поприма све егзистенцијалнији карактер. Релативно високи и стабилни приходи по ЈП у домаћинствима носилаца старијих од 50 година, као и ниско и опадајуће присуство деце у домаћинству, требало би да резултирају стабилизацијом трошкова првог реда по ЈП. Ипак, трошкови првог реда по ЈП настављају да расту, што говори да са старашћу потрошња домаћинстава добија све егзистенцијалнији карактер, иако висина прихода по јединици потрошње то не дозвољава. Опадање висине прихода домаћинства требало би да за последицу има редукацију трошкова свих редова потрошње у апсолутном износу, што би значило да је егзистенцијална расподела кућног буџета старијих домаћинстава израз растућег „сиромаштва“ са старашћу носиоца домаћинства. Очигледно је да ни економски параметри (у виду висине дохотка као најзначајније одредице потрошње), а ни старосна структура, па ни величина домаћинства нису ни једини ни опредељујући фактори личне потрошње. На овом месту се на првом месту старење носиоца домаћинства може узети као значајна одређица потрошње егзистенцијалних добара и услуга у виду промене потрошачких преференција код старијег становништва. На основу корелационе анализе, као статистички значајне, потврђене су једино везе са просечном величином (-0,925) и висином дохотка домаћинства (-0,976). У том смислу, на основу регресионе анализе, сваки додатни члан домаћинства смањиваће трошкове

првог реда по ЈЈП за 9,9% у односу на републички просек, а повећање дохотка домаћинства од 10000 динара за 8% у односу на републички просек.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава су свакако значајне. Како старосни образац промене трошкова првог реда по јединици једнаке потрошње градских домаћинстава у потпуности прати утврђени старосни образац за Републику у целини, то су једино разлике у просечној величини домаћинства и висини прихода градских домаћинстава утицале на већу висину апсолутног износа ових трошкова. Са друге стране, сеоска домаћинства испољавају потпуно другачији старосни образац промене трошкова првог реда по ЈЈП. Наиме, трошкови првог реда по ЈЈП у сеоским домаћинствима расту током целог животног циклуса, што потврђује пораст егзистенцијалности њихове потрошње са старосћу носиоца домаћинства. Једини изузеци од готово праволинијског повећања трошкова првог реда по јединици једнаке потрошње, јесу периоди високог присуства деце у домаћинству. Другим речима, износ трошкова првог реда по ЈЈП нешто је већи у оним старосним групама носилаца у којима је присуство деце значајно више у односу на суседне старосне групе. Тако домаћинства носилаца у својим 30-им и раним 60-им годинама старости бележе атипично високе трошкове првог реда по ЈЈП. Без обзира на растући износ трошкова првог реда по ЈЈП у сеоским домаћинствима, ова издвајања су значајно мања у односу на градска домаћинства у одговарајућим старостима носιοца. Разлике између сеоских и градских домаћинстава су највеће у најмлађим домаћинствима, веома су значајне до 50. године старости носиоца и са старосћу носиоца опадају. Битно је истаћи да најстарија категорија сеоских домаћинстава бележи смањење трошкова првог реда по ЈЈП у односу на претходну старосну групу носилаца најпре услед растућег „сиромаштва“ ове старосне категорије домаћинстава (Сатарић *et. al*, 2009; Мијатовић, 2014 и 2015). Такође, стопа сиромаштва у руралном подручју је у периоду од 2008. до 2014. била готово двоструко већа него у градским насељима што је уобичајено за земље источне и југоисточне Европе (Мијатовић, 2015).

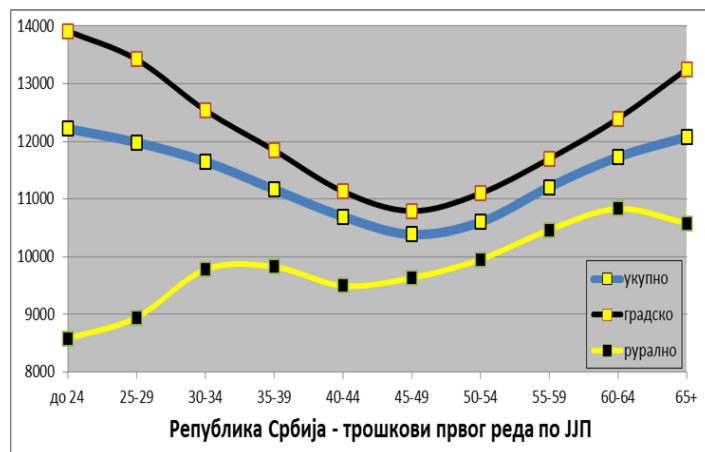

График 67. Трошкови првог реда по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Старосни образац кретања трошкова првог реда по ЈЛП у Београдском региону, такође прати утврђени старосни образац карактеристичан за Републику Србију. Разлике између градских сеоских домаћинстава Београдског региона испољавају се на идентичан начин као и на нивоу Републике. Оно што се може издвојити као карактеристично за Београдски регион, заправо, јесу већи трошкови првог реда по ЈЛП услед виших прихода домаћинстава и њихове мање просечне величине.

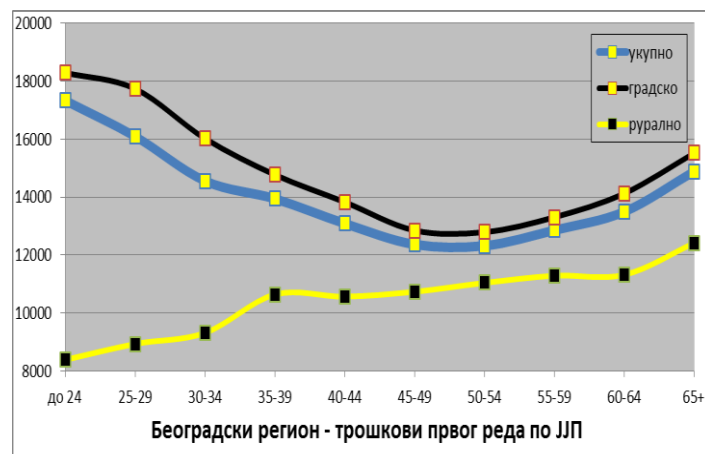

График 70. Трошкови првог реда по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.3. Трошкови другог реда – могући трошкови

Обим потрошње одређених добара и услуга представља степен достигнутог животног стандарда, таква добра и услуге карактерише нешто нижи степен егзистенцијалности. Кроз потрошњу ове категорије добара и услуга домаћинства ће задовољавати потребе за подизањем квалитета живљења, а ниво потрошње ових категорија добара и услуга се може значајно разликовати у односу на старосну структуру чланова домаћинства и старост носиоца. Ова категорија добара и услуга представља *могуће трошкове* јер се њихова потрошња може значајно разликовати у зависности од специфичних животних околности домаћинстава различите старосне структуре чланова.

У трошкове другог реда спадају: намештај, опремање домаћинства и одржавање (намештај); одећа и обућа; комуникације; образовање; и транспорт. Потрошња појединачних категорија добара и услуга у оквиру ове велике групе показиваће специфично кретање са старосну носиоца домаћинства и променом старосне структуре чланова домаћинства. Наиме, пет набројаних категорија потрошње испољаваће различите старосне обрасце, а у зависности од периодичности испољавања одређених потреба домаћинства. Тако се на пример може очекивати да издаци за образовање буду највећи у оним старостима носиоца када је највеће присуство школообавезне деце у домаћинству, да издаци за намештај буду највећи у младим домаћинствима која се тек „куће“, да издаци за транспорт буду велики током периода радне активности одраслих чланова домаћинства и школовања деце, да издаци за одећу и обућу буду највећи код млађих домаћинстава са високим присуством деце и растућом просечном величином домаћинства, и да издаци за комуникације буду високи у старостима носиоца када је величина домаћинства највећа и када је присуство младих чланова домаћинства највеће.

9.3.1. Намештај, опремање домаћинства и одржавање

Категорија *намештај, опремање домаћинства и одржавање* укључује издатке за куповину покућства, кућног текстила, поправке намештаја, рестаурације, издатке за куповину великих и малих кућних апарата, прибора за кућу и врт, посуђа, производа за чишћење и одржавање стана и ствари у домаћинству и издатке за кућне услуге (РЗС, 2009). Током посматраног периода домаћинства у Србији су у просеку усмеравала 4,5% своје укупне потрошње на намештај. Такође, не постоје значајне разлике у старосним обрасцима потрошње ове категорије добара и услуга, као и у висини апсолутног износа издвајања између посматраних стратума.

На нивоу Републике у целини издвајања за намештај најмања су код најмлађих домаћинстава и расту до 35. године старости носиоца (табела 12). Након 35. године старости носиоца издвајања за намештај, опремање домаћинства и одржавање се смањују до краја животног циклуса. Очигледно је да се старосни образац потрошње ове категорије добара и услуга налази у вези са просечним годинама у којима највећи број лица заснива сопствено домаћинство. Тако млада домаћинства све више издвајају за намештај и опремање домаћинства како расте просечан број деце у домаћинству. Свакако да рођење деце представља прекретницу у животном циклусу домаћинстава те ова млада домаћинства са рођењем деце настоје да што боље опреме свој животни простор и изађу у сусрет задовољењу потреба које произилазе из новонастале родитељске улоге. Са рођењем деце млада домаћинства све више времена проводе у кући/стану, а самим тиме све већи број својих потреба задовољавају код куће што повећава потрошњу усмерену на опремање и одржавање домаћинства. Када се једном опреме, домаћинства са старошћу носиоца све мање издвајају за ову категорију добара и услуга и то у највећој мери издвајају за добра и услуге које се тичу одржавања домаћинства (Lefèbvre, 2006; Stöver, 2012).

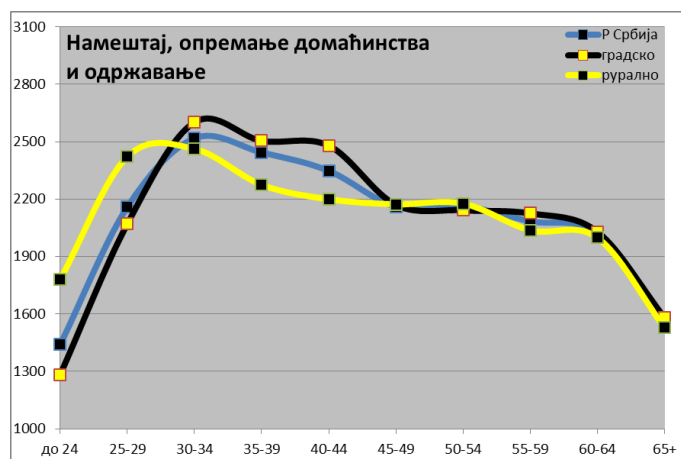

График 71. Издвајања за намештај, опремање домаћинства и одржавање према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 12. Издвајања за намештај, опремање домаћинства и одржавање према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Намештај	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	1440	1282	1780	1280	1108	2994
25-29	2158	2070	2422	1969	1811	2797
30-34	2518	2602	2462	2333	2266	2648
35-39	2444	2504	2275	2243	2201	2585
40-44	2348	2479	2200	2335	2273	2740
45-49	2160	2170	2173	1979	1894	2297
50-54	2164	2142	2177	2002	1998	2071
55-59	2084	2125	2037	1983	2024	1854
60-64	2021	2029	1998	1922	1856	2196
65+	1549	1579	1527	1468	1485	1400
УКУПНО	1926	1962	1875	1810	1795	1918

Разлике у потрошњи ове категорије добара и услуга између градских и сеоских домаћинстава нису значајне. Старосни обрасци потрошње веома су слични, а разлике које се испољавају тичу се дужег присуства мале деце у градским домаћинствима услед интензивнијег процеса одлагања рађања у градским насељима и каснијих година заснивања сопственог домаћинства. Наиме, значајнији пад издвајања за намештај у градским домаћинствима дешава се тек након 45 година старости носиоца када се просечан број деце двоструко смањује у односу на претходну старосну групу. Са друге стране, у сеоским домаћинствима опадање издвајања за намештај и одржавање домаћинства се дешава већ након 35.

године старости носиоца, односно, у периоду када се просечан број деце предшколског узраста у домаћинству двоструко смањује.

Током посматраног периода домаћинства Београдског региона испољила су такав старосни образац кретања издатака за намештај који је сличнији кретању издатака за намештај код градских домаћинстава РС (него за Републику у целини) услед значајно већег удела градских домаћинстава у Београдском региону (преко 80% у односу на 62% на нивоу Републике). Интересантно је да су издвајања за намештај код домаћинстава у Београдском региону чак нешто нижа него што је то случај за Републику у целини, без обзира на значајно више приходе домаћинстава Београдског региона.

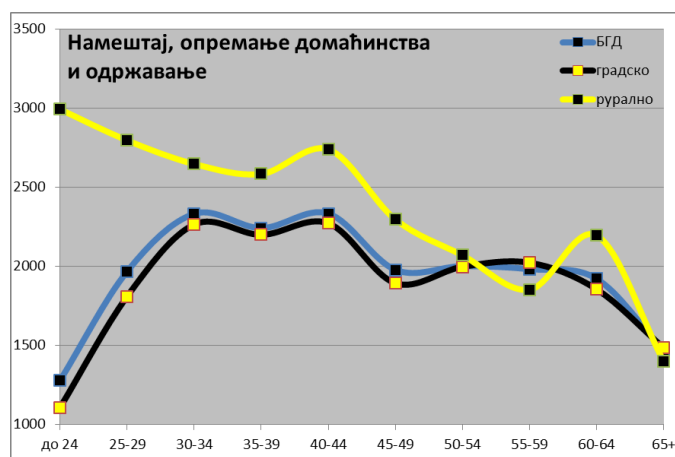

График 72. Издвајања за намештај, опремање домаћинства и одржавање према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Приметно је да у градским домаћинствима Београдског региона у другој половини свог животног циклуса постоје извесна одступања од описаног старосног обрасца. Наиме, у периоду између 45 и 59 година старости носиоца домаћинства, износ издвајања за намештај се повећава. Међутим, основни узрок овог одступања је управо незнатно повећање просечне висине прихода домаћинства која се између 45 и 59 година старости носиоца повећава за 3,7% утичући на повећање издвајања за добра и услуге нижег степена егзистенцијалности. Као што је у претходном поглављу и истакнуто, мала величина узорка у сеоским насељима Београдског региона утицала је на „искривљење“ старосног обрасца кретања трошкова за опремање домаћинства у односу на старосни образац карактеристичан за сеоска домаћинства на нивоу Републике. Међутим, свакако се

са сигурношћу може рећи да трошкови за намештај опадају са старошћу носиоца домаћинства.

На нивоу Републике, трошкови овог типа имају исти старосни образац и када су у питању апсолутни износи и удели, са једином разликом да се у периоду опадајућих прихода домаћинства удео издвајања за ову категорију потрошње повећава. Удео издвајања за намештај је најнижи, али растући до 35. године старости носиоца, након чега се до краја животног циклуса креће између 4 и 4,5 процената. Интересантно је да ниједна од посматраних карактеристика домаћинства не показује статистички значајну корелациону повезаност са кретањем удела издвајања за опремање домаћинства.

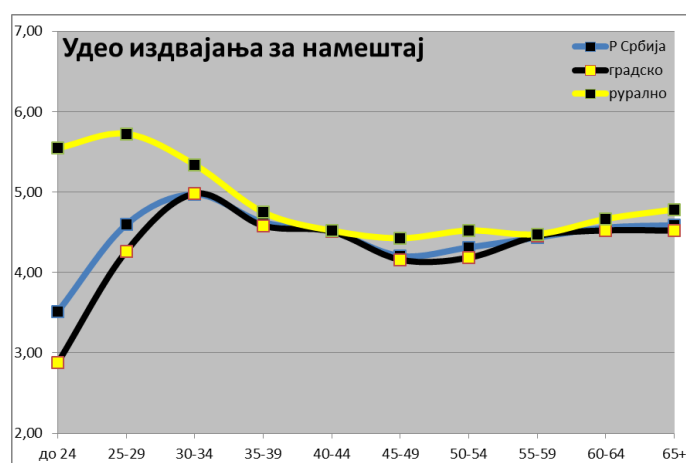

График 73. Удео издвајања за намештај, опремање домаћинства и одржавање према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Р. Србији, 2006-2013.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава су најзначајније код младих домаћинстава. Наиме, најмлађа градска домаћинства издвајају најмање за намештај (испод 3%), до 35. године старости носиоца достижу максимум издвајања са 5%, након чега се удео издвајања за намештај креће између 4 и 4,5 процената као и на нивоу Републике. Са друге стране, укупан удео издвајања за намештај у сеоским домаћинствима је већи током читавог животног циклуса у односу на градска домаћинства. Најмлађа сеоска домаћинства издвајају готово двоструко већи удео за намештај у односу на градска домаћинства исте старости, али истовремено бележе и двоструко веће присуство предшколске деце у домаћинству. Највеће уделе издвајања за намештај бележе до 30. године старости носиоца домаћинства, након чега кретање удела ових издвајања прати описани

старосни образац. Кретање удела издвајања за намештај код сеоских домаћинстава показује статистички значајну корелациону везу са просечним бројем предшколске деце (0,903) (Табела 32). Тако ће свако додатно дете прешколског узраста повећавати удео издатака за намештај за 1,4% (Табела 33).

Домаћинства Београдског региона бележе нешто дуже задржавање високих удела издвајања за намештај између 30 и 44 године старости носиоца након чега прате утврђени старосни образац. Може се рећи да постоје две главне разлике у старосном обрасцу кретања удела издвајања за намештај између домаћинстава Београдског региона и Републике у целини. Наиме, домаћинства Београдског региона не само да издвајају ниже апсолутне износе и релативне уделе потрошње за намештај, већ и у првој половини животног циклуса током дужег периода задржавају високе уделе издвајања за намештај у укупној потрошњи, као резултат виших година заснивања сопственог домаћинства. Као и на нивоу Републике, кретање удела издвајања за намештај не испољава статистички значајну корелациону везу са посматраним карактеристикама домаћинства. Са друге стране у сеоским домаћинствима Београдског региона, кретање удела издвајања за намештај према старости носиоца испољава необјашњиве периоде пораста и опадања током животног циклуса домаћинства. Међутим, испољено кретање удела ових издатака показује статистичку значајност у односу на број предшколске деце (0,806) као и код сеоских домаћинстава на нивоу Републике, а свако додатно предшколско дете повећава удео издвајања за намештај за 2,2%.

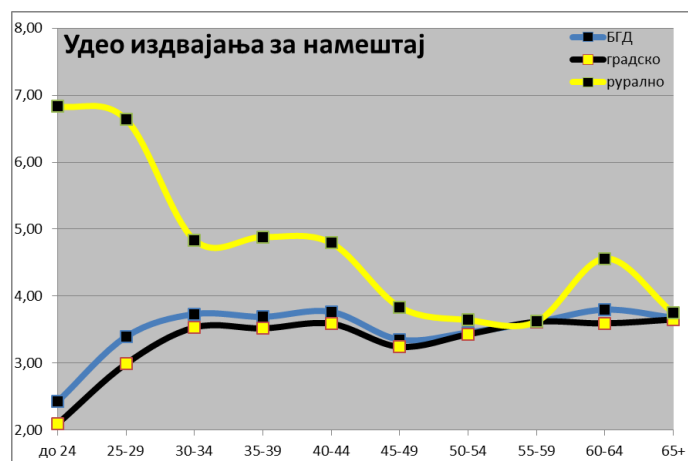

График 74. Удео издвајања за намештај и опремање домаћинства према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.3.2. Одећа и обућа

Категорија *одећа и обућа* укључује издатке за све врсте мушке, женске и дечије одеће и обуће, њихову поправку, чишћење и изнајмљивање. Оправдано се може очекивати да ће издаци за одећу и обућу бити већи у већим домаћинствима, а поготово у домаћинствима са високим просечним бројем деце и вишим приходима. Деца ће утицати на повећање издатака за одећу и обућу јер је ова старосна категорија чланова домаћинства још увек у развоју, односно, деца расту тако да је честа куповина одеће и обуће у домаћинствима са децом неопходна. Такође, високи удели у потрошњи, усмерени на одевање, се могу очекивати у младим домаћинствима и домаћинствима са високим приходима.

У Републици Србији издаци за одећу и обућу у најмлађим домаћинствима су релативно високи и растући до 40-их година старости носиоца, од када неповратно опадају до краја животног циклуса. Домаћинства чији су носиоци у својим 20-им годинама старости издвајају двоструко веће износе за одећу и обућу него најстарија домаћинства, а у домаћинствима носилаца око 40. године старости чак троструко више него код најстаријих домаћинстава (табела 13). Дакле, износ издвајања за одевање расте са растом просечне величине домаћинства и просечне висине прихода у домаћинству.

Износи издвајања за одећу и обућу између градских и сеоских домаћинстава се значајно разликују, а такође и старосни обрасци потрошње ове категорије добара и услуга. Градска домаћинства током прве половине животног циклуса издвајају око 25% веће износе за одећу и обућу у односу на сеоска домаћинства исте старости без обзира на значајно мању просечну величину градских домаћинстава. Након 45. године старости носиоца домаћинства, како издвајања за одевање опадају, разлике између градских и сеоских домаћинстава се смањују и код најстаријих домаћинстава потпуно нестају. Истовремено, сеоска домаћинства до 40-их година старости носиоца домаћинства бележе уједначен износ издвајања за одевање с обзиром да су чак и у најмлађој старосној категорији домаћинстава веома оптерећена присуством деце. Тако сеоска домаћинства носилаца до 24 године старости бележе чак двоструко већи просечан број деце у домаћинству у односу на градска домаћинства одговарајућих старости носиоца. Након 40-их година старости носиоца износи издвајања за одећу и обућу у

сеоским домаћинствима опадају и са порастом старости носиоца домаћинства приближавају се градским домаћинствима одговарајућих старости носилаца.

Интересантно је да се код градских домаћинстава у периоду растућих издатака за одевање посебно издваја категорија домаћинстава чији су носиоци у старости од 25 до 29 година. Ова домаћинства у односу на претходну старосну групу бележе раст издвајања за одевање од 50%, истовремено њихов просечан број чланова расте за свега 15%, а висина прихода за такође 15%. Током 20-их година старости носиоца просечан број деце у домаћинству се повећава за 52%, али је и даље мали (0,5). Са друге стране, домаћинства носилаца старих од 30 до 34 године бележе смањење издатака за одевање од 5%, а истовремено њихови приходи расту за 19%, просечна величина домаћинства за 22% и просечан број деце за чак 46%. Очигледно је да градска домаћинства носилаца који су у својим касним 20-им годинама старости и које карактериша мала просечна величина домаћинства, растући приходи и још увек мали број деце у домаћинству могу своју потрошњу усмерити ка добрима и услугама нижег степена егзистенцијалности с обзиром да њихова домаћинства нису оптерећена присуством зависних чланова домаћинства.

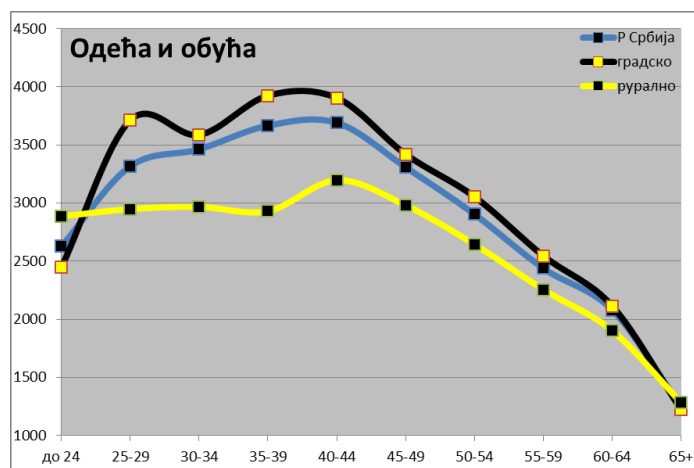

График 75. Издвајања за одећу и обућу према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 13. Издвајања за одећу и обућу према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Одећа	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	2628	2448	2886	3154	2846	7942
25-29	3317	3713	2949	4016	4369	1565
30-34	3463	3587	2968	4071	4269	3093
35-39	3667	3925	2930	3786	4054	2473
40-44	3691	3905	3197	4008	4043	4080
45-49	3309	3420	2981	3673	3755	3213
50-54	2904	3055	2644	3288	3305	3279
55-59	2438	2546	2256	2830	2944	2407
60-64	2081	2115	1902	2320	2450	1904
65+	1249	1222	1285	1347	1363	1208
УКУПНО	2234	2334	2015	2472	2537	2208

Домаћинства Београдског региона бележе веће издатке за одећу и обућу услед виших прихода домаћинстава у односу на Републику у целини, међутим, старосни образац кретања трошкова за одевање је готово исти као и на нивоу Републике. Издаци за одећу и обућу код најмлађих домаћинстава Београдског региона су високи и растући, већ у наредној старосној групи носилаца достижу максимум и остају на приближно истом нивоу до 40-их година старости носиоца од када неповратно опадају до краја животног циклуса. Градска домаћинства Београдског региона бележе карактеристично високе издатке за одећу и обућу и то са веома наглашеним „пиком“ код домаћинстава чији су носиоци у старости од 25 до 29 година. Међутим, као и код претходних категорија потрошње, мала величина узорка сеоских домаћинстава Београдског региона утицала је испољавање значајних неправилности у старосном обрасцу кретања апсолутних и релативних вредности потрошње ове категорије добара и услуга. Такође, како опада степен егзистенцијалности потрошње посматраних категорија добара и услуга тако расту случајна одступања од испољеног старосног обрасца карактеристичног за сеоска домаћинства, а корелациона веза са карактеристикама домаћинства се не испољава. У том смислу кретање издатака за одећу и обућу у сеоским домаћинствима Београдског региона не показује јасну тенденцију у односу на старост носиоца домаћинства. Испољени старосни образац потрошње ове категорије добара и услуга не показује карактеристике ни градских ни сеоских

домаћинстава већ је под искључивим утицајем недовољне величине узорка и, последично, великих случајних одступања.

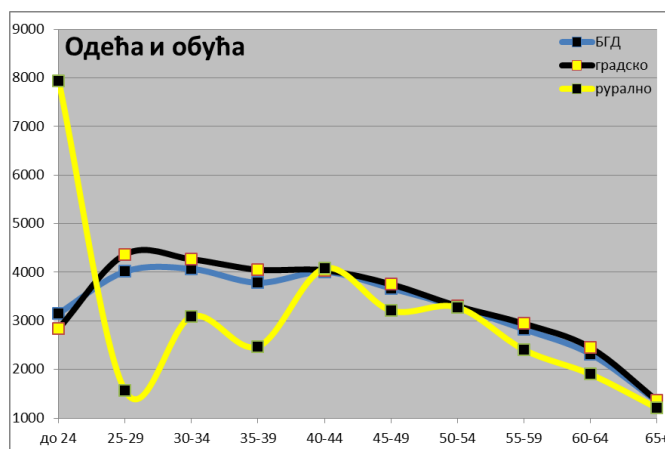

График 76. Издвајања за одећу и обућу према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Са друге стране, на нивоу Републике удео издвајања за одећу и обућу у укупној потрошњи домаћинства је током целе прве половине животног циклуса домаћинства висок и до 45. године старости носиоца домаћинства налази се на нивоу од око 7%. Током 40-их година старости носиоца домаћинства удео издвајања за одевање почиње континуирано да опада са старашћу тако да у најстаријим домаћинствима износи свега 3,7%. Корелациона анализа је, као статистички значајну у свим посматраним стратумима, потврдила везу кретања удела издвајања за одевање са просечним бројем предшколске деце (0,723) и просечним бројем старијих чланова домаћинства (-0,644) (Табела 32). Тако би свако додатно дете педшколског узраста у домаћинству повећавало удео издатака за одевање за 3,2%, а сваки додатни члан домаћинства стар 65 и више година смањивао удео издатака за одевање за 8,4% (Табела 33).

Старосни обрасци кретања удела издвајања за одећу и обућу код градских и сеоских домаћинства су веома слични, а главна разлика се јавља у домаћинствима носилаца млађих од 30 година старости. Наиме, најмлађа градска домаћинства на одевање усмеравају свега 5,5% своје укупне потрошње и већ у наредној старосној групи носилаца повећавају ова издвајања на 7,6% након чега се удели смањују до краја животног циклуса домаћинства. Са друге стране, најмлађа сеоска домаћинства (која имају двоструко већи просечан број деце у

домаћинству у односу на градска домаћинства) усмевају чак 9% своје укупне потрошње на одевање и са старошћу носиоца домаћинства снижавају ове уделе до краја животног циклуса домаћинства. Очигледно је да постоји суштинска разлика у начину на који домаћинства носилаца млађих од 30 година троше на одећу и обућу у градским, односно сеоским насељима. Док градска домаћинства са растом прихода повећавају уделе издвајања за одевање неоптерећена присуством зависних чланова домаћинства, сеоска домаћинства са растом прихода смањују удео издвајања за одевање услед значајне оптерећености присуством зависних чланова домаћинства. Такође, јасно је да млада градска домаћинства у већој мери усмеравају издатке за одевање на задовољење потреба одраслих чланова домаћинства, док млада сеоска домаћинства усмеравају издатке за одевање на задовољење потреба мале деце у домаћинству. Међутим, на овом месту поново долази до изражаја један од кључних недостатака трансферзалног метода анализе, јер је очигледно да прве две старосне групе носилаца чине припадници различитих социо-економских карактеристика што је од веома велике важности у анализи њихове потрошње. Сеоска домаћинства се свакако заснивају у нижим старостима носиоца, тако да највећи део домаћинстава и започиње свој животно циклус у 20-им година старости носиоца, са друге стране, највећи део градских домаћинстава свој животно циклус заправо започиње око 30. године старости носиоца.

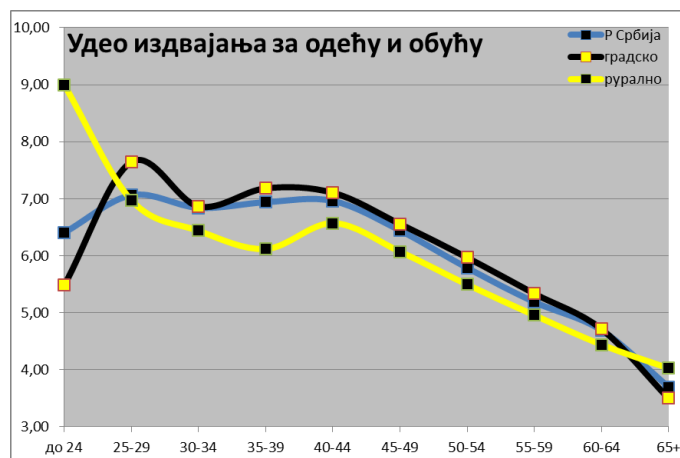

График 77. Удео издвајања за одећу и обућу према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Старосни образац кретања удела издвајања за одећу и обућу у Београдском региону је веома сличан као и на нивоу Републике, али са приметнијим карактеристикама старосног обрасца градских домаћинстава услед већег удела градских домаћинстава у Београдском региону. Иако су апсолутни износи издвајања за одећу и обућу у Београдском региону виши него што је то случај на нивоу Републике, веома је индикативно колико су удели ових издвајања у одговарајућим старостима носилаца слични (готово идентични).

Градска домаћинства Београдског региона максимум трошкова за одевање бележе већ у домаћинствима носилаца старих између 25 и 29 година, за разлику од градских домаћинстава на нивоу Републике која бележе највеће издатке за одевање око 40. године старости носиоца када је просечна величина домаћинства највећа и приходи домаћинства највећи. Иако су приходи градских домаћинстава Београдског региона чији су носиоци стари од 25 до 29 година за 24% нижи у односу на приходе домаћинстава носилаца старих од 40 до 44 године и иако је њихова просечна величина за 33% мања, њихова издвајања за одећу и обућу су за више од 8% већа. Ипак, старосни образац кретања удела издвајања за одећу и обућу градских домаћинстава Београдског региона прати карактеристичан старосни образац за градска насеља у Републици, а чак су и вредности удела у појединачним старосним групама готово идентичне.

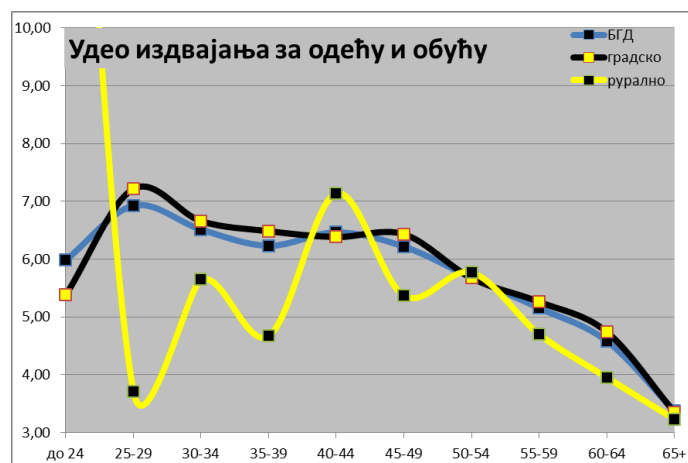

График 78. Удео издвајања за одећу и обућу према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.3.3. Комуникације

Категорија *комуникације* укључује издатке за куповину, одржавање и поправку опреме за комуникацију, издатке за поштанске и телефонске услуге и интернет. У односу на специфичности ове категорије добара и услуга и њихове експанзије, може се очекивати да ће млађа домаћинства, домаћинства са великим бројем чланова и домаћинства са високим бројем школообавезне деце остваривати високу потрошњу у сфери комуникација. Експанзија нових технологија и растућа понуда и приступачност добара и услуга везаних за комуникације чији су најчешћи корисници млађе особе (не укључујући децу предшколског узраста) утицаће на формирање старосног обрасца потрошње који ће одржавати високу потрошњу ове категорије потрошње до оних старости носиоца до којих је присуство „деце“ у домаћинству високо.

Најмлађа домаћинства у Републици бележе ниске издатке за комуникације услед ниских прихода и мале просечне величине ових домаћинстава. Већ у наредној старосној категорији издаци за комуникације се повећавају и остају на релативно високом нивоу до 50-их година старости носиоца домаћинства. Након 50. године старости носиоца домаћинства ови трошкови се смањују са повећањем старости носиоца (табела 14). Као и код категорије *одећа и обућа*, појављује се карактеристично висок ниво издатака за комуникације код домаћинстава чији су носиоци у старости од 25 до 29 година. Очигледно је да високе преференције ових домаћинстава ка категоријама *одећа и обућа* и *комуникације* резултирају карактеристично високим издвајањима и типично високим уделима ових категорија у структури укупне потрошње ових домаћинстава. Специфична природа ових добара и услуга које се често могу описати као „*must have*“, заједно са малом величином домаћинства и растућим приходима, доприносе изразитом потрошачком понашању ових домаћинстава када су у питању добра и услуге у сфери комуникационих технологија (најчешће мобилни телефони и опрема за информационе технологије). Такође, висока потрошња ове категорије добара и услуга даље са старашћу носиоца домаћинства остаје на високом нивоу током периода када је високо присуство школообавезне деце у домаћинству.

Табела 14. Издвајања за комуникације према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Комуникације	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	1570	1691	1188	2129	2081	2142
25-29	2079	2272	1435	2628	2859	1144
30-34	1936	2129	1489	2272	2412	1602
35-39	2127	2285	1731	2390	2462	2052
40-44	2165	2330	1793	2574	2640	2258
45-49	2169	2303	1885	2511	2523	2388
50-54	2079	2253	1727	2574	2719	2062
55-59	1830	1963	1558	2218	2323	1856
60-64	1640	1784	1384	1958	2098	1529
65+	1101	1218	926	1348	1399	1141
УКУПНО	1618	1770	1334	1937	2014	1637

Старосни образац потрошње усмерене на комуникације према типу насеља открива значајне разлике између младих градских и сеоских домаћинстава. Градска домаћинства не само да више издвајају за комуникације услед вишег дохотка ових домаћинстава, него и показују другачији старосни образац до 40-их година старости носиоца домаћинства. Поред карактеристичног „пика“ у старости носиоца домаћинства од 25 до 29 година постоји и карактеристично „удубљење“ у старости носиоца од 30 до 34 године када је присуство предшколске деце у градским домаћинствима 50% више у односу на претходну и наредну старосну групу носилаца. Издвајања за комуникације остају висока до 50-их година старости носиоца до тренутка када већина „деце“ напушта родитељско домаћинство. Са друге стране, у сеоским домаћинствима износи издвајања за комуникације континуирано расту до 50. године старости носиоца од када прате описани старосни образац карактеристичан за Републику. Другим речима, иако се не ради о добрима и услугама егзистенцијалне природе, старосни образац издвајања за комуникације показује карактеристике егзистенцијалне расподеле, односно, расте са порастом величине домаћинства и висине прихода и обрнуто са смањењем величине домаћинства и висине прихода опада.

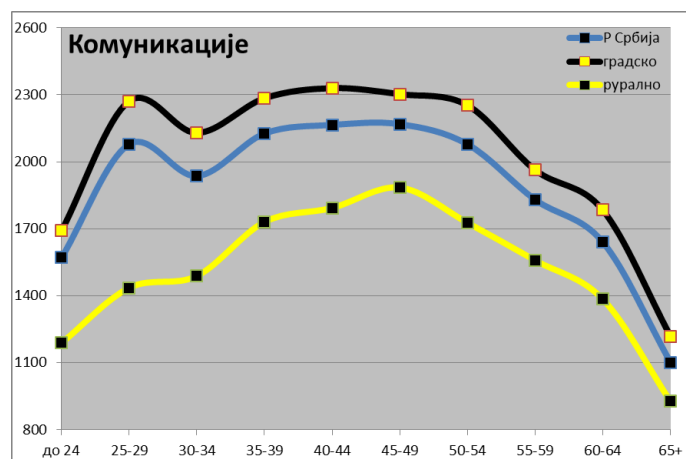

График 79. Издвајања за комуникације према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Издвајања за комуникације су на вишем нивоу у Београдском региону, али се посебно издвајају две специфичности у старосном обрасцу потрошње усмерене на комуникације у домаћинствима Београдског региона. Прво, „пик“ потрошње комуникационих добара и услуга у старости носиоца од 25 до 29 година је нешто израженији услед већег учешћа градских домаћинстава и услед значајно мањег просечног броја деце у домаћинству. Друго, карактеристично „удубљење“ траје нешто дуже (од 30 до 39 година старости носиоца домаћинства) услед интензивнијег процеса одлагања рађања и нижег просечног броја шкообавезне деце у домаћинству (у старости носиоца од 35 до 39 година домаћинства у Србији бележе 20% већи број школообавезне деце него домаћинства Београдског региона).

Код градских домаћинстава Београдског региона „пик“ у касним 20-им годинама старости носиоца је далеко израженији и заправо представља максимум потрошње добара и услуга у сфери комуникација. Градска домаћинства Београдског региона чији су носиоци стари од 25 до 29 година имају чак 43% мањи просечан број предшколске деце што им олакшава усмеравање потрошње на добра и услуге нижег степена егзистенцијалности, а самим тим и на комуникације. Друго, између 30 и 54 године старости носиоца домаћинства не достижу поново потрошњу у сфери комуникација коју су остваривала током касних 20-их година старости носиоца. Без обзира што је просечан број предшколске и школообавезне деце у домаћинству, између 30 и 54 године

старости носиоца у градским домаћинствима Београдског региона приближан броју деце у градским насељима на нивоу Републике, ова домаћинства ипак нису у могућности да поново достигну изузетно високу потрошњу коју су остваривала током касних 20-их година старости носиоца. Са друге стране, сеоска домаћинства Београдског региона показују кретање потрошње у сфери комуникација карактеристично за сеоска насеља на нивоу Републике, с тим да је потрошња ове категорије добара и услуга атипично висока у домаћинствима носилаца млађих од 25 година старости. Оправдано се може посумњати у исказане вредности потрошње с обзиром на веома мали број анкетираних домаћинстава у млађим старостима носиоца.

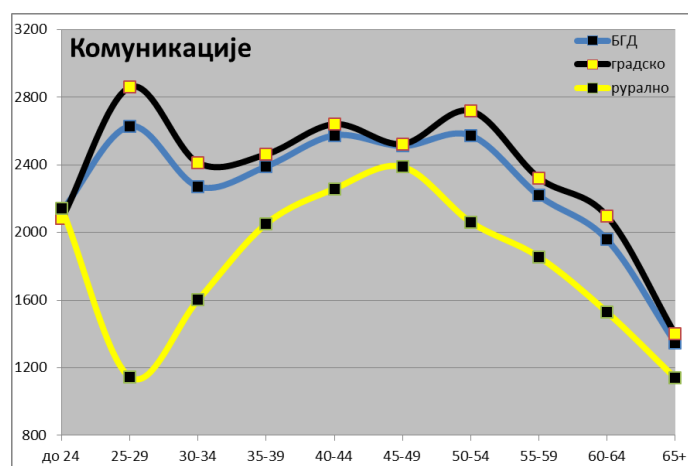

График 80. Издвајања за комуникације према старости носиоца домаћинства у Београдском региону, 2006-2013.

Старосни образац кретања удела издвајања за комуникације у укупној потрошњи домаћинстава у Србији у нешто већој мери осликава карактеристичну условљеност старошћу чланова домаћинства. У том смислу су веома индикативни релативно ниски удели издвајања за комуникације у домаћинствима чији су носиоци у својим 30-им годинама старости, а присуство предшколске деце у домаћинству највеће. Даље, удео издвајања за комуникације расте до 50. године старости носиоца како просечна величина и висина прихода домаћинства расту. Интересантно је да је кретање удела издатака за комуникације испољило статистички значајну корелациону везу једино на нивоу Републике у целини и то једино у односу на просечну величину домаћинства (0,687) (Табела 32), где сваки

додатни члан домаћинства подиже удео издатака за комуникације за свега 0,4% (Табела 33).

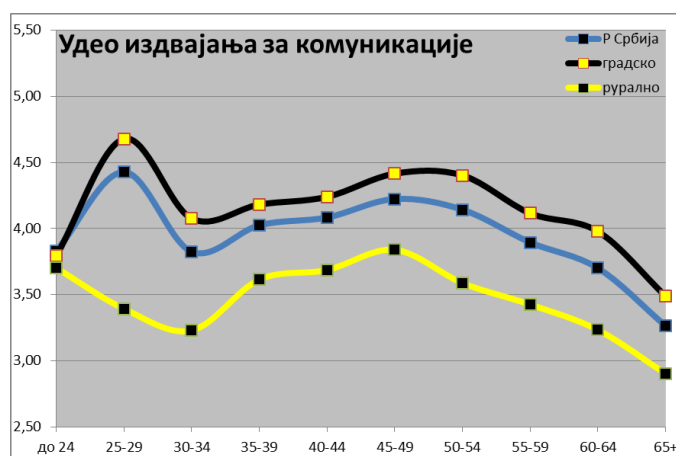

График 81. Удео издвајања за комуникације према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Старосни образац кретања удела издвајања за комуникације код градских домаћинстава прати описани старосни образац за Републику али уз нешто више релативне износе, док код сеоских домаћинстава не само да су вредности удела ниже, већ се и старосни образац кретања удела издвајања за комуникације до 50. године старости носиоца разликује у односу на градска насеља. Тако, почевши од најмлађих домаћинстава, како расте просечан број предшколске деце у домаћинству тако се и удео издвајања за комуникације смањује (до 35. године старости носиоца). Даље, како приходи и величина домаћинства расту тако расте и удео издвајања за комуникације. Интересантно је да се код сеоских домаћинстава прво повећање удела издвајања за комуникације дешава након 35. године старости носиоца када се просечан број предшколске деце у домаћинству преполовљава, а просечан број школообавезне деце у домаћинству расте за 52% у односу на претходну старосну групу носилаца.

Старосни образац кретања удела издвајања за комуникације у домаћинствима Београдског региона прати описани старосни образац карактеристичан за Србију у целини, с тим да су „пикови“ и „удубљења“ нешто наглашенији у Београдском региону услед значајно већег учешћа градских домаћинстава у укупном броју домаћинстава одговарајућих старости. Са друге стране, старосни обрасци кретања удела издвајања за комуникације у Београдском

региону код градских и сеоских домаћинства не одступају значајније од испољених старосних образаца карактеристичних за градска, односно, сеоска домаћинства на нивоу Републике.

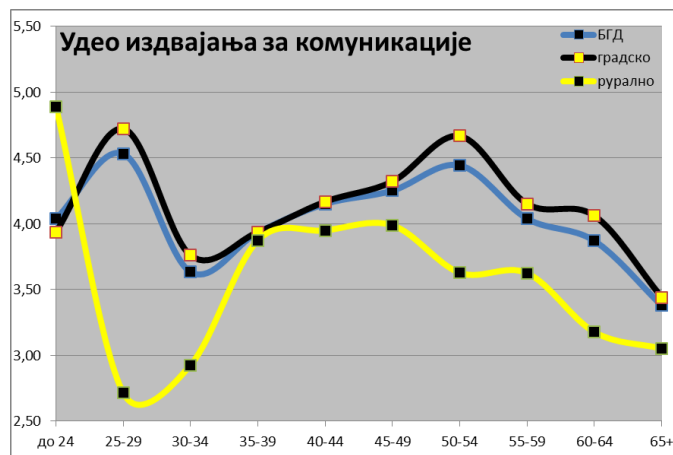

График 82. Удео издвајања за комуникације у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца у Београдском региону, 2006-2013.

9.3.4. *Образовање*

Категорија *образовање* укључује све издатке за предшколско, основно, средње и високо образовање. Ова група укључује и издатке за приватне часове, обуке и курсеве. У овој категорији потрошње можемо очекивати значајне разлике између градских и сеоских домаћинства најпре из разлога различитог степена доступности услуга у сфери образовања у градским и сеоским насељима, а такође и између Београдског региона и Републике у целини. Међутим, значајне разлике се могу испољити једино у висини издатака за образовање, а никако у старосним обрасцима потрошње ове категорије добара и услуга. Такође, треба напоменути да се највећи део потрошње у сфери образовања заправо остварује као јавна, а не лична потрошња домаћинства.

Кретање издатака за образовање показује изразито високу условљеност старошћу чланова домаћинства. Тако на нивоу Републике убедљиво највише издатке за образовање бележе најмлађа домаћинства чији се одрасли чланови још увек формално или неформално образују. Са старошћу носиоца, како расте број предшколске деце у домаћинству, трошкови за образовање се налазе на веома ниском нивоу. Даље, са повећањем броја школообавезне деце у домаћинству

издаци за образовање расту и трају онолико дуго колико траје њихово образовање. Током 50-их година старости носиоца трошкови за образовање почињу да опадају како опада просечан број школообавезне деце у домаћинству и како „деца“ напуштају процес образовања (табела 15). С обзиром на високу старосну условљеност потрошње добара и услуга у сфери образовања, старосни обрасци потрошње у посматраним стратумима се не разликују.

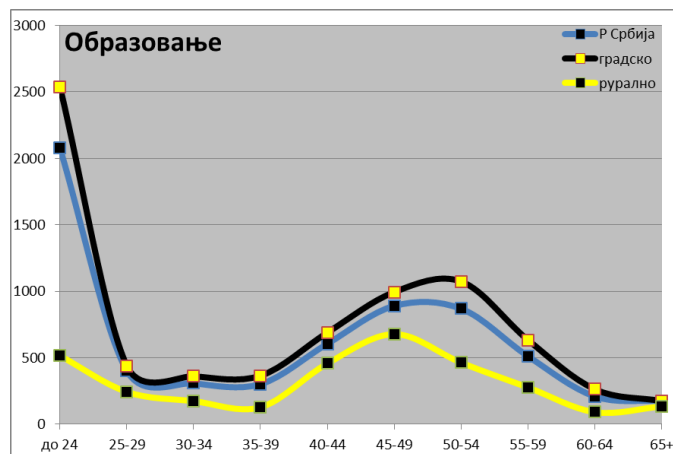

График 83. Издвајања за образовање према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 15. Издвајања за образовање према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Образовање	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	2077	2537	516	3990	4306	0
25-29	402	439	244	819	736	1638
30-34	308	361	174	471	403	831
35-39	302	365	128	384	380	466
40-44	605	690	457	901	996	560
45-49	890	994	678	1152	1214	745
50-54	869	1073	463	1367	1534	820
55-59	511	633	277	922	1110	232
60-64	209	263	91	430	477	277
65+	173	175	135	232	259	143
УКУПНО	410	485	250	636	698	381

Разлике у старосном обрасцу потрошње усмерене на образовање између градских и сеоских насеља нису значајне, али су износи издвајања за образовање у градским домаћинствима неупоредиво виши и то без обзира на значајно мањи

просечан број школообавезне деце у домаћинству у одговарајућим старостима носиоца. Тако, градска домаћинства издвајају у просеку двоструко веће износе за образовање у односу на сеоска домаћинства, а код најмлађих домаћинстава чак петоструко веће износе. Градска домаћинства (не рачунајући најмлађа) максимум потрошње усмерене на образовање остварују око 50. године старости носиоца услед продуженог школовања „деце“ у домаћинству, која према уобичајеној подели у истраживањима потрошње спадају у одрасле чланове домаћинства. Сеоска домаћинства максимум потрошње усмерене на образовање достижу у касним 40-им годинама старости носиоца с обзиром да се веома мали број одраслих чланова најмлађих домаћинстава формално или неформално школује тако да не постоје изузетно високи издаци за образовање какви су карактеристични за градска домаћинства исте старости носиоца. Сеоска домаћинства, дакле, нешто раније достижу максимум потрошње усмерене на образовање и то зато што се у нижим старостима носиоца сусрећу са изласком деце из школообавезног контингента, али и из разлога просечно краћег учествовања у образовном процесу.

Најмлађа домаћинства у Београдском региону издвајају двоструко веће износе за образовање у односу на домаћинства исте старости носиоца у Републици, док су износи издвајања за образовање за 50% виши око 50. године старости носиоца него што је то случај на нивоу Републике. Градска домаћинства Београдског региона показују типичну расподелу кућног буџета када је у питању образовање која је карактеристична за градска насеља на нивоу Републике. Као што је и очекивано апсолутни и релативни износи издвајања за образовање су виши него у осталим посматраним насеобинским стратумима. Најмлађа градска домаћинства Београдског региона у релативном износу издвајају чак 13 пута више за образовање него у 30-им годинама старости носиоца, чак три пута више него у 50-им и 10 пута више него у домаћинствима носилаца старијих од 60 година. О старосном обрасцу кретања издвајања за образовање у сеоским насељима Београдског региона није могуће говорити, а поготову извести закључке у вези са старосном структуром њихових чланова.

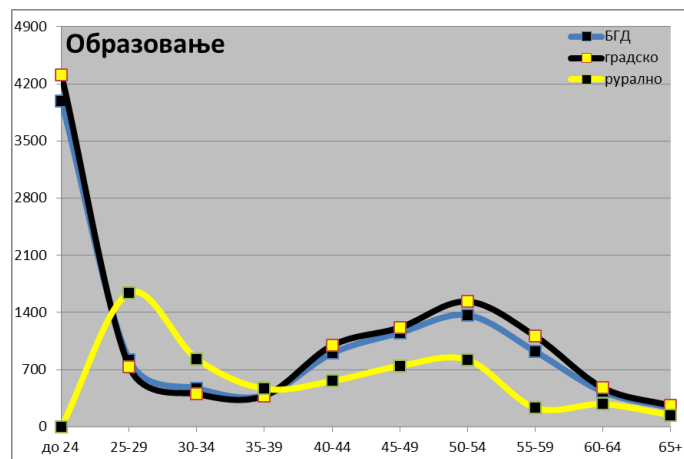

График 84. Издвајања за образовање према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Када је у питању кретање удела издвајања за образовање, оно што се издваја као веома интересантно јесу веома велике старосне разлике. Тако најмлађа домаћинства у Србији издвајају готово деветоструко већи удео потрошње него домаћинства чији су носиоци у својим 30-им годинама старости, а чак више него десетоструко у односу на домаћинства чији су носиоци старији од 60 година. Не рачунајући најмлађа домаћинства, максимум удела потрошње усмерене на образовање домаћинства остварују у периоду између 45 и 54 године старости носиоца, а удели издвајања за образовање су чак троструко већи него у домаћинствима носилаца који су у својим касним 20-им и 30-им годинама старости. Кретање удела издвајања за образовање не показује статистички значајну корелациону везу ни са једном од посматраних карактеристика домаћинстава и то ни у једном од посматраних стратума.

Разлике у кретањима удела издвајања за образовање између градских и сеоских домаћинстава исте су као и разлике у апсолутним износима ових издвајања. Најмлађа градска домаћинства на образовање усмеравају чак 5,7% своје укупне потрошње, док најмлађа сеоска домаћинства издвајају свега 1,6% своје укупне потрошње за образовање. Такође, током „пика“ када су издаци домаћинства за образовање заправо усмерени на образовање „деце“ у домаћинству, градска домаћинства издвајају чак 50% веће уделе своје укупне потрошње за образовање. Ипак, укупно посматрано градска домаћинства за

образовање опредељују свега 1,10% своје укупне потрошње, док је код сеоских домаћинстава овај удео још нижи и чини само 0,62% укупне потрошње

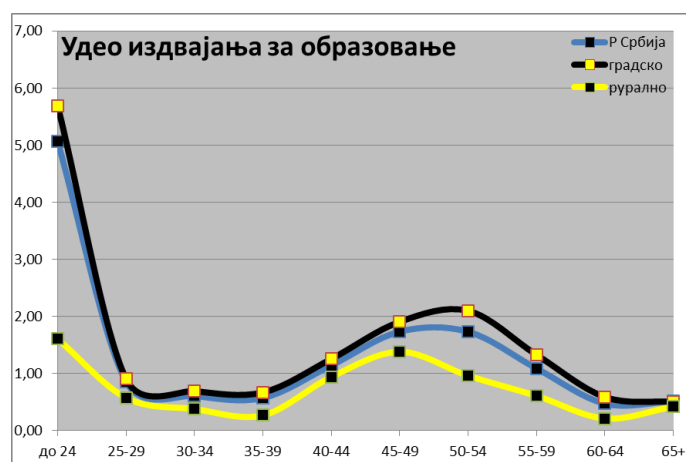

График 85. Удео издвајања за образовање према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Удели издвајања за образовање у домаћинствима Београдског региона су у свим старостима носиоца осим између 30 и 40 године старости (када су приближно једнаки) значајно виши него у Републици. Тако најмлађа домаћинства Београдског региона усмеравају чак 7,6% своје укупне потрошње на образовање својих одраслих чланова, а око 50. године старости носиоца 2,4% своје укупне потрошње на образовање „деце“. Дакле, највеће разлике између Београдског региона и Републике се јављају управо у оним старостима носиоца када су издвајања за образовање највећа. Иако не постоје разлике у старосном обрасцу потрошње усмерене на образовање, јасно је да домаћинства Београдског региона више троше на образовање из неколико разлога. Прво, домаћинства Београдског региона остварују више приходе; друго, у домаћинствима на нивоу Републике трошкови за образовање најчешће повлаче и додатне трошкове за транспорт и становање лица која се образују; и треће, Београдски регион карактерише значајно већа диверзификованост понуде услуга у сфери образовања.

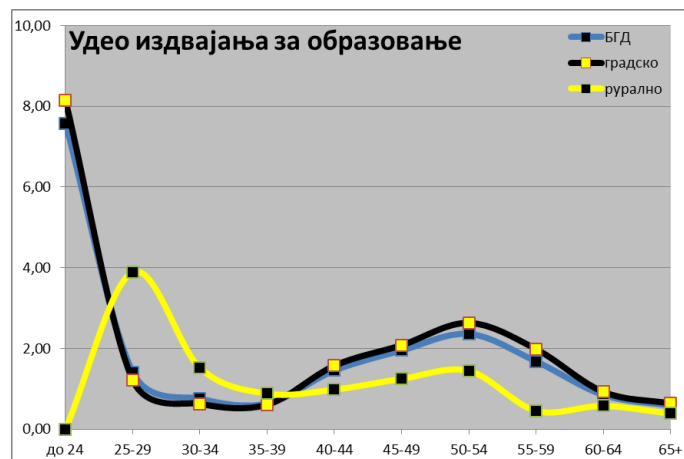

График 86. Удео издвајања за образовање према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.3.5. Транспорт

Категорија *транспорт* укључује издатке за куповину нових и половних возила, куповину резервних делова, издатке за поправку возила, куповину горива и мазива. Ова група такође укључује издатке за јавни превоз железницом, друмски, морски и ваздушни саобраћај. Транспорт представља једну од значајнијих категорија личне потрошње са чак 9% удела у укупној потрошњи домаћинства. Једино издаци за исхрану и становање учествују са већим уделима у структури укупне потрошње домаћинства. Трошкови за транспорт расту до 40. године старости носиоца и остају на високом нивоу до 54. године старости носиоца након чега значајно опадају до краја животног циклуса домаћинства (табела 16). Између 35 и 54 године старости носиоца домаћинства издаци за транспорт су 80% виши него код најмлађих домаћинства и чак два и по пута већи него код најстаријих домаћинства.

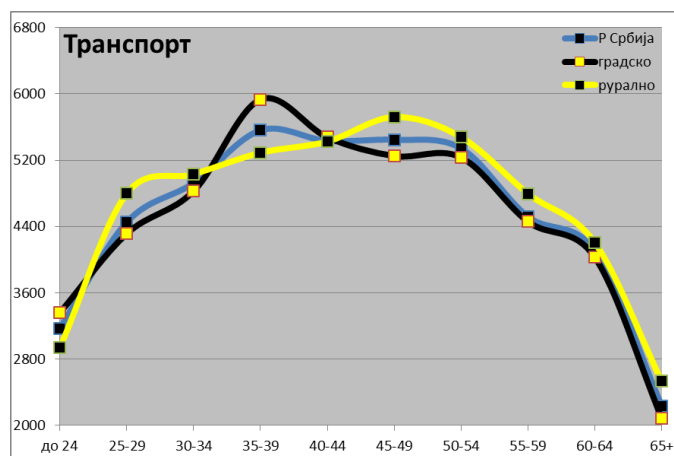

График 87. Издвајања за транспорт према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Табела 16. Издвајања за транспорт према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Транспорт	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	3172	3361	2939	2166	2126	2028
25-29	4452	4315	4799	4697	4710	4510
30-34	4926	4828	5031	6196	5989	7557
35-39	5561	5934	5290	6402	6408	6934
40-44	5433	5477	5426	6419	6162	7766
45-49	5446	5251	5721	6333	5718	8735
50-54	5343	5233	5478	5955	5592	7337
55-59	4518	4457	4795	4868	4735	5427
60-64	4107	4029	4204	4393	4367	4215
65+	2234	2087	2531	2245	2245	2277
УКУПНО	3853	3799	3980	4186	4060	4819

Старосни образац кретања издатака за транспорт код градских домаћинстава показује извесне специфичности, а у складу са променом старосне структуре чланова домаћинства према старости носиоца. Најмлађа градска домаћинства издвајају ниске износе за транспорт који се до 40. године старости носиоца повећавају и након чега започиње њихово смањење. Наиме, прво значајније повећање трошкова транспорта дешава се у тренутку рођења деце (просечан број деце расте за 50%) и друго значајније повећање у тренутку поласка деце у школу (просечан број школообавезне деце у домаћинству расте за 76%). Након 40. године старости трошкови транспорта лагано опадају до 54. године старости носиоца како се смањује број школообавезне деце у домаћинству. Даље

значајније смањење трошкова транспорта дешава се са престанком радне активности носиоца и осталих одраслих чланова домаћинства.

У сеоским домаћинствима старосни образац кретања трошкова транспорта има нешто другачији облик. Наиме, већ у старости носиоца од 25 до 29 година трошкови транспорта расту за преко 60% уједно са значајним повећањем броја деце у домаћинству, како предшколског, тако и школообавезног узраста. Током касних 20-их година старости носиоца у сеоским домаћинствима просечан број предшколске деце расте за 50% док се просечан број школообавезне деце четвороструко повећава утичући на значајан пораст трошкова транспорта. Међутим, трошкови транспорта у сеоским домаћинствима настављају да расту до 50. године старости носиоца домаћинства, пратећи раст прихода домаћинства. Трошкови транспорта код сеоских домаћинстава су у свим старостима носиоца (осим код најмлађих домаћинстава) већи него у градским домаћинствима и то из неколико разлога. Прво, сеоска домаћинства имају већи просечан број деце која се већ током средњег образовања, а често и током основног образовања, школују ван места боравка; друго, одрасли чланови домаћинства који раде у непољопривредним делатностима најчешће раде ван места боравка (Митровић, 2015); треће, сеоска домаћинства имају велики просечан број чланова домаћинства, а поготову велики број старијих чланова домаћинства који своју здравствену заштиту често остварују ван места боравка; и четврто сеоска домаћинства су приморана да у остваривању великог дела своје потрошње укључе и трошкове транспорта.

Београдски регион, односно, домаћинства Београдског региона бележе нешто другачије старосне обрасце кретања трошкова транспорта у мери у којој се њихова старосна структура разликује у односу на Републику. Издвајања за транспорт код најмлађих домаћинстава Београдског региона су ниска, али растућа, тако да се од 30. године старости носиоца утростручују и остају на високом нивоу до 50-их година старости носиоца након чега опадају до краја животног циклуса. Интересантно је да у Београдским домаћинствима не постоји значајно повећање трошкова транспорта средином 30-их година старости носиоца када је и повећање просечног броја школообавезне деце у домаћинству најинтензивније. Један од разлога би могао бити тај што је мрежа

основношколских установа веома разграната, њихова удаљеност од места становања мала, а самим тим и минимални трошкови транспорта, али и повлашћена цена јавног превоза школске деце у Београду. Такође, домаћинства Београдског региона у поменутиим старостима носиоца бележе чак 20% мањи просечан број школообавезне деце у домаћинству него што је то случај на нивоу Републике. Са друге стране, у поменутиим старостима носиоца просечна величина домаћинстава у Београдском региону се повећава за свега 7%.

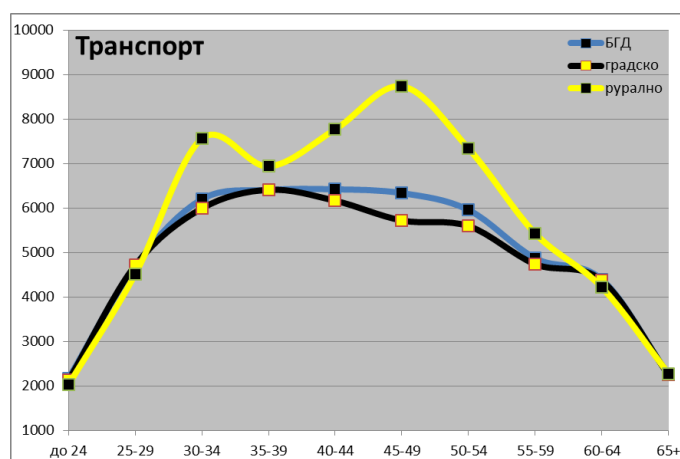

График 88. Издвајања за транспорт према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Разлике у старосном обрасцу потрошње добара и услуга везаних за транспорт између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона су значајне. Тако градска домаћинства Београдског региона бележе промену висине издатака карактеристичну за градска домаћинства, али са нешто мање интензивним повећањем трошкова транспорта у домаћинствима носилаца млађих од 40 година и то услед мањег броја школообавезне деце у домаћинству (око 30% мање) у односу на градска домаћинства на нивоу Републике. Такође, и сеоска домаћинства Београдског региона бележе кретање издатака за транспорт карактеристично за сеоска домаћинства на нивоу Републике, с тим да се значајније повећање трошкова транспорта дешава након, а не пре, 30. године старости носиоца као што је то случај за сеоска домаћинства на нивоу Републике. Очигледно је да се присуство школообавезне деце у сеоским домаћинствима јавља као веома значајн фактор повећања трошкова транспорта, те се четвороструко повећање просечног броја деце школообавезног узраста које се у сеоским

домаћинствима Београдског региона дешава почетком 30-их година старости носиоца манифестује повећањем трошкова транспорта од 68% (тако интензивно повећање просечног броја школообавезне деце у сеоским домаћинствима на нивоу Републике се дешава у касним 20-им годинама старости носиоца).

У Републици Србији, кретање удела издвајања за транспорт са старошћу носиоца домаћинства показује сличности са кретањем апсолутних износа, али су етапе животног циклуса домаћинства нешто уочљивије када се посматра кретање удела. Наиме, код најмлађих домаћинстава удели издвајања за транспорт су ниски, али растући до старости носиоца од 35 до 39 година. Прво значајно повећање издатака за транспорт са 7,7% на 9,5% дешава се заједно са значајним повећањем просечног броја деце у домаћинству – рођењем деце (готово двоструко повећање). Друго значајно повећање издатака за транспорт са 9,7% на 10,5% дешава се за значајним повећањем броја школообавезне деце у домаћинству – полазак деце у школу (повећање од 70%). Даље, након 35. године старости носиоца домаћинства издаци за транспорт остају високи до његове 55. године живота. Пад удела издвајања за транспорт око 55. године старости носиоца са 10,7% на 9,6% дешава се током периода када „деца“ напуштају родитељско домаћинство, и на крају пад удела издвајања за транспорт са 9,3% на 6,6% дешава се услед престанка радне активности носиоца домаћинства и услед значајног смањења просечног броја чланова домаћинства. Кретање удела издвајања за транспорт показује статистички значајну корелациону везу са величином домаћинства (0,937), бројем школообавезне деце (0,600) и висином прихода домаћинства (0,915) (Табела 32). Тако сваки додатни члан домаћинства подиже удео издвајања за транспорт за 2,4%, свако додатно дете школског узраста за 2,8%, а повећање прихода домаћинства од 10000 динара за свега 1,8% (Табела 33).

Разлике у старосном обрасцу кретања трошкова транспорта између градских и сеоских домаћинстава нарочито су видљиве када су релативни удели у питању. Градска домаћинства максимум издвајања за транспорт остварују у старости носиоца од 35 до 39 година са 11% у укупној потрошњи када је и присуство школообавезне деце у домаћинству највеће. Са друге стране сеоска домаћинства достижу преко 11% удела трошкова транспорта у укупној потрошњи у веома дугачком периоду живота и то између 25 и 55 година старости носиоца

домаћинства, услед високе повезаности свих осталих видова потрошње и уопште начина живота са трошковима транспорта у сеоским насељима.

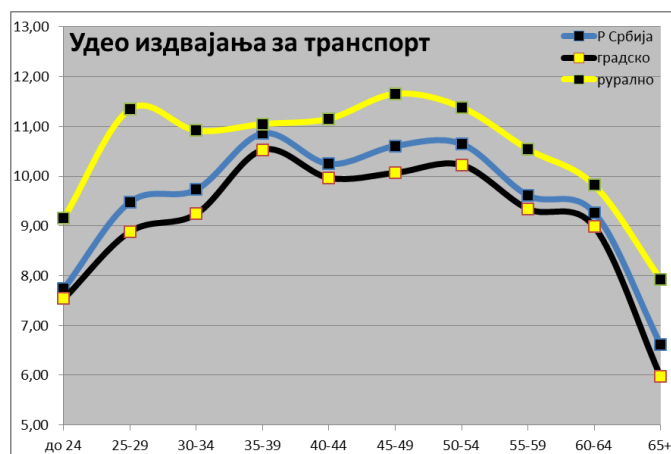

График 89. Удео издвајања за транспорт према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Кретање удела трошкова транспорта у домаћинствима Београдског региона са старашћу носиоца у великој мери прати описани старосни образац карактеристичан за домаћинства на нивоу Републике. Наиме, удео издвајања за транспорт је значајно нижи код најмлађих домаћинстава Београдског региона, а разлике у односу на Републику се већ од 30. године старости носиоца у потпуности губе. Кретање удела издвајања за транспорт код оба насеобинска стратума Београдског региона прати утврђене старосне обрасце карактеристичне за градска, односно, сеоска домаћинства на нивоу Републике.

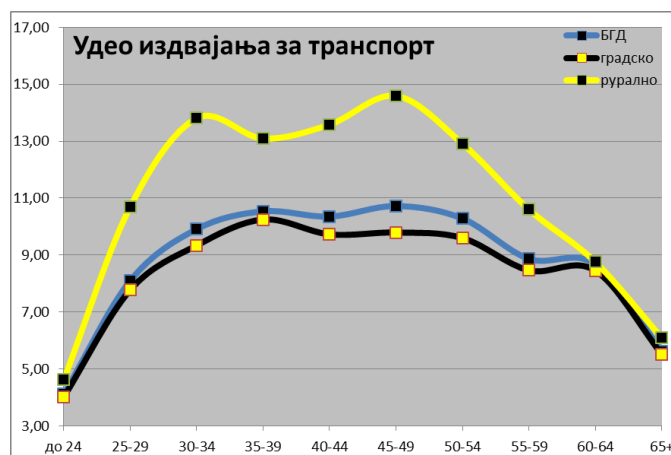

График 90. Удео издвајања за транспорт према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.3.6. Агрегат трошкова другог реда

Агрегат трошкова другог реда представља збир трошкова за одећу и обућу, комуникације, образовање, транспорт и намештај опремање домаћинства и одржавање. Потрошња ове категорије добара и услуга зависиће заправо од неких других потреба те их у том смислу можемо сматрати секундарним. Тако ће нпр. потрошња усмерена на одевање значајно варирати са фазама животног циклуса. У том смислу процес образовања деце, али и радна активност одраслих чланова домаћинства значајно утичу на повећање тражње за одећом и обућом. Такође и специфичан начин живота младих домаћинстава (life style) утиче на повећану тражњу добара и услуга везаних за одевање. Трошкови везани за комуникације се такође могу повезати са специфичним начином живота школообавезне деце и млађих одраслих чланова домаћинства. Трошкови усмерени на образовање увек ће бити већи у оним старостима носиоца када је присуство школообавезне деце и младих одраслих чланова домаћинства највеће, односно током периода њиховог школовања. Домаћинства троше на превоз далеко више током радне активности одраслих чланова домаћинства, али и током школовања „деце“. Издаци за намештај и опремање домаћинства ће логично бити највећи код млађих домаћинстава која се снабдевају трајним добрима из ове категорије потрошње. Трошкови другог реда не морају бити у директној вези са просечном величином домаћинства и просечном висином дохотка домаћинства.

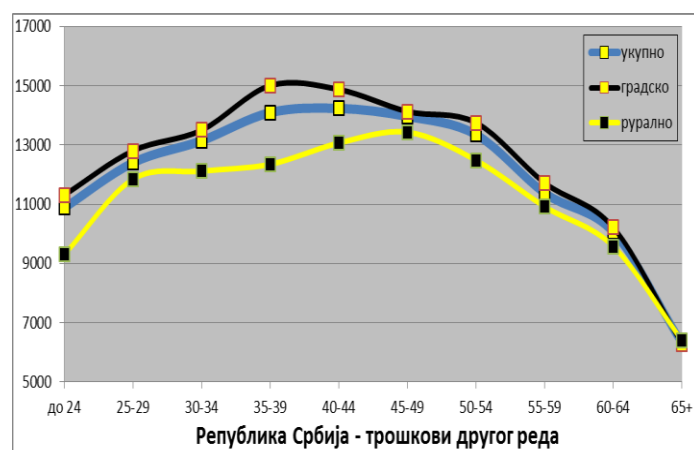

График 91. Трошкови другог реда према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Трошкови другог реда у Републици Србији су код најмлађих домаћинстава релативно високи и растући до 40. године старости носиоца, након чега са старашћу носиоца све брже опадају. Разлике између градских и сеоских домаћинстава су значајне у домаћинствима носилаца млађих од 50 година, након чега се са старашћу носиоца у потпуности губе. Градска домаћинства бележе интензиван раст трошкова другог реда до касних 30-их година старости носиоца након чега се дешава лагана, а потом све бржи пад трошкова другог реда без обзира на високе приходе и просечну величину домаћинства. Са друге стране, сеоска домаћинства бележе интензивно повећање трошкова другог реда већ у касним 20-им годинама старости носиоца домаћинства услед брзог повећања величине домаћинства и просечног броја деце. Међутим, код сеоских домаћинстава трошкови другог реда настављају да расту све до 50. године старости носиоца и даље са старашћу опадају до краја животног циклуса. Очигледно је да раст прихода сеоских домаћинстава до 50-их година старости носиоца утиче на раст трошкова другог реда највише преко високих издатака за транспорт који чине више од 42% трошкова другог реда у сеоским насељима.

Домаћинства Београдског региона не представљају изузетак, а трошкови другог реда расту до 40-их година старости носиоца након чега са старашћу носиоца све брже опадају, међутим, услед наведених недостатака (узорка сеоских домаћинстава Београдског региона) разлике између градских и сеоских домаћинстава нису сасвим јасне.

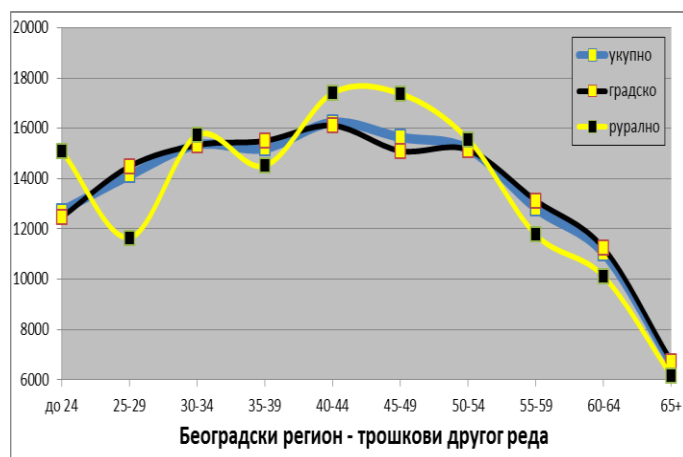

График 92. Трошкови другог реда према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Релативни израз трошкова другог реда као удео у укупној потрошњи домаћинства показује слично кретање у свим посматраним стратумима. Тако је удео трошкова другог реда код најмлађих домаћинстава висок и на том нивоу остаје до 50-их година старости носиоца домаћинства. У веома дугом периоду животног циклуса домаћинства, од заснивања домаћинства до 55. године старости носиоца удео трошкова другог реда остаје константан и креће се између 26 и 27 процената укупне личне потрошње домаћинства. Након 55. године старости носиоца домаћинства удео трошкова опада до краја животног циклуса и код најстаријих домаћинстава износи свега 18,7% укупне потрошње.

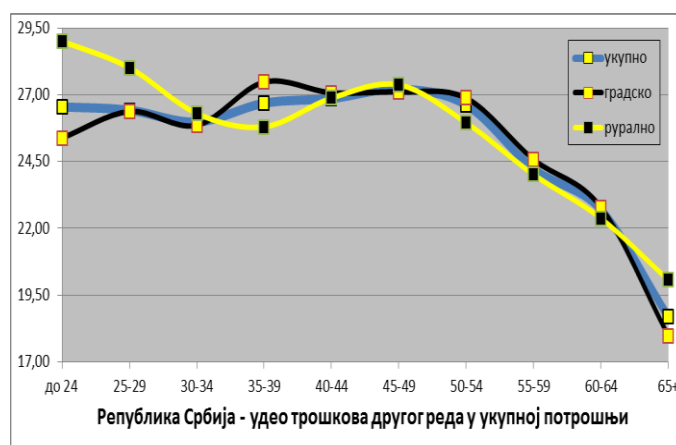

График 93. Удео трошкова другог реда у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Са друге стране, разлике у кретању удела трошкова другог реда између градских и сеоских домаћинстава значајне су једино у домаћинствима носилаца млађих од 30 година. Наиме, управо код ових домаћинстава се испољавају највеће разлике у старосној структури чланова и просечној величини домаћинства између градских и сеоских насеља. Тако је у сеоским домаћинствима чији су носиоци млађи од 30 година присуство предшколске, али и школообавезне деце готово двоструко веће него у градским домаћинствима исте старости носиоца. Након 40. године старости носиоца домаћинства разлике у кретању удела трошкова другог реда између градских и сеоских домаћинстава се у потпуности губе, премда је удео трошкова другог реда у најстаријим сеоским домаћинствима нешто већи у односу на градска домаћинства и то услед већих издатака за транспорт.

Кретање удела трошкова другог реда у укупној потрошњи домаћинстава у Београдском региону у начелу прати описани старосни образац за Републику. Међутим, јасно се може уочити раст удела трошкова другог реда све до 50. године старости носиоца. Овај пораст није велики, али је свакако константан и као такав представља извесну специфичност домаћинстава Београдског региона. Београдска домаћинства до 50. године старости носиоца домаћинства повећавају удео трошкова другог реда за 3,4 процентна поена у највећој мери као резултат растућих удела издвајања за намештај, комуникације и образовање током 40-их година старости носиоца домаћинства. Очигледно је да су високи приходи домаћинства, веће учествовање деце у вишим нивоима образовања и специфичан начин живота (life style) младих чланова домаћинства током 40-их и почетком 50-их година старости носиоца домаћинства утицали на формирање оваквог старосног обрасца потрошње добара и услуга другог реда приоритета.

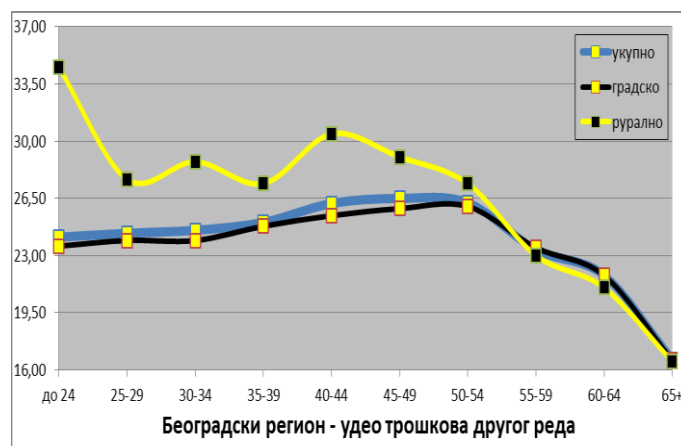

График 94. Удео трошкова другог реда у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Са друге стране, разлике између градских и сеоских домаћинстава у Београдском региону, за разлику од Републике, су веома значајне и то до 50-их година старости носиоца. Сеоска домаћинства бележе значајно веће уделе трошкова другог реда у односу на градска домаћинства све до 50. године старости носиоца. Разлике између сеоских и градских домаћинстава се са старосну носиоца смањују, а након 50. године у потпуности губе. Изузетно високи удели трошкова другог реда код сеоских домаћинстава Београдског региона чији су носиоци млађи од 50 година резултат су веома високих трошкова транспорта у

сеоским насељима Београдског региона. Управо секундарни карактер неких од категорија другог реда потрошње на примеру сеоских домаћинстава Београдског региона долази до изражаја. Наиме, веома честа путовања до градског језгра зарад задовољења потреба за образовањем, лечењем, али и самом потрошњом (куповином) и превоз до посла (у непољопривредним делатностима) утичу на неубичајено високе издатке за транспорт код сеоских домаћинстава Београдског региона који су за од 25% виши од републичког просека. Интензитет дневних миграција у Београдском региону свакако је један од разлога великих издатака за транспорт (Лукић, 2011; 2013; Лукић и Тошић, 2011). Чак 5,8% становништва Београдског региона учествује у дневним миграцијама, а 21 од 25 насеља чији становници највише учествују у дневној миграцији са насељем Београд управо јесу остала (приградска и сеоска) насеља (Стаменковић и Гатарих, 2008).

9.3.6.1 Трошкови другог реда по јединици једнаке потрошње

Када се узме у обзир *потрошачка величина* домаћинства изражена преко просечног броја јединица једнаке потрошње (ЈЈП) и стави у однос са трошковима другог реда долазимо до апсолутног износа издвајања за трошкове другог реда по јединици једнаке потрошње. Износ издвајања за трошкове другог реда по ЈЈП током животног циклуса домаћинства у Републици Србији заправо опада и то чак и у периоду растућих прихода домаћинства. Једино домаћинства на самом почетку животног циклуса до 30. године старости носиоца одржавају висок ниво трошкова другог реда по ЈЈП као резултат изразитих потрошачких преференција ка добрима и услугама нижег степена егзистенцијалности. Након 30. године старости носиоца домаћинства издвајања за добра и услуге другог реда константно опадају до краја животног циклуса, а најстарија домаћинства троше свега 57% износа за добра и услуге другог реда који су по ЈЈП издвајала домаћинства чији су носиоци у својим 20-им годинама старости. Корелациона анализа је као статистички значајну потврдила везу кретања трошкова другог реда по ЈЈП са просечним бројем предшколске деце (0,839) и просечним бројем старијих чланова домаћинства (-0,801).

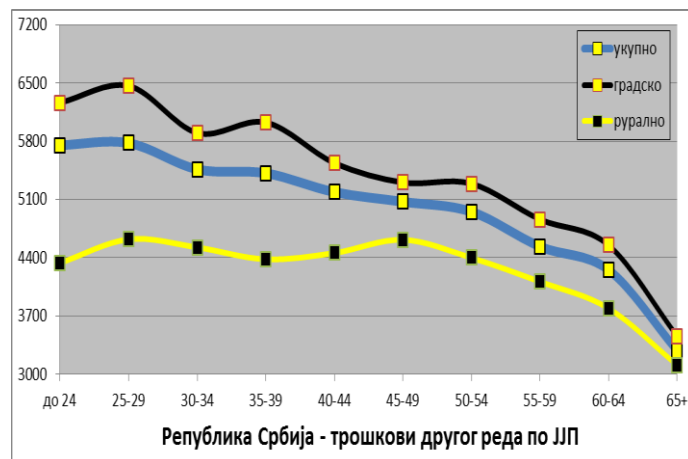

График 95. Трошкови другог реда по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Разлике у износу трошкова другог реда по ЈЛП између градских и сеоских домаћинстава највећим делом произилазе из различите висине дохотка и различите *потрошачке величине домаћинства* у градским и сеоским насељима. Тако већа просечна висина дохотка градских домаћинстава у односу на сеоска домаћинства одговарајућих старости носилаца резултира већим износом трошкова другог реда по ЈЛП у свим старосним групама носилаца. Међутим, оно што се нарочито истиче јесу различити старосни обрасци промене трошкова другог реда по ЈЛП у градским и сеоским домаћинствима. Градска домаћинства након 30. године старости носиоца снижавају трошкове другог реда по ЈЛП без обзира на растуће приходе домаћинства. Иако расположива средства по ЈЛП не опадају, градска домаћинства снижавају трошкове другог реда по ЈЛП, све више рационализујући своју потрошњу како носилац домаћинства стари. Са друге стране, сеоска домаћинства током великог дела животног циклуса одржавају уједначен ниво трошкова другог реда по ЈЛП. Тек након 50. године старости носиоца сеоска домаћинства почињу да снижавају трошкове другог реда по ЈЛП, али нешто мањим интензитетом. Тако, најстарија сеоска домаћинства на добра и услуге другог реда по ЈЛП троше чак 70% износа који су трошила домаћинства чији су носиоци у својим 20-им годинама старости. Приходи по ЈЛП у сеоским домаћинствима са старосћу носиоца расту, али трошкови другог реда по ЈЛП опадају како се потребе чланова домаћинства мењају и то у највећој мери како њихова мобилност опада.

Уз исте тенденције, домаћинства Београдског региона бележе нешто већи распон старосних разлика у трошковима другог реда по ЈЈП. Тако најстарија домаћинства Београдског региона издвајају свега 49% износа за добра и услуге другог реда приоритета по ЈЈП у односу на домаћинства носилаца који су у својим 20-им годинама старости. Овај податак јасно указује на веће разлике у оствареном степену „благостања“ између домаћинстава различите старости носиоца у Београдском региону него што је то случај на нивоу Републике. Карактеристичан „пик“ у потрошњи добара и услуга другог реда приоритета код градских домаћинстава чији су носиоци у својим касним 20-им годинама старости у Београдском региону је још израженији него у градским домаћинствима на нивоу Републике. На крају, разлике у кретању трошкова другог реда по ЈЈП између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона веома је тешко објаснити услед веома неправилне промене ових износа код сеоских домаћинстава.

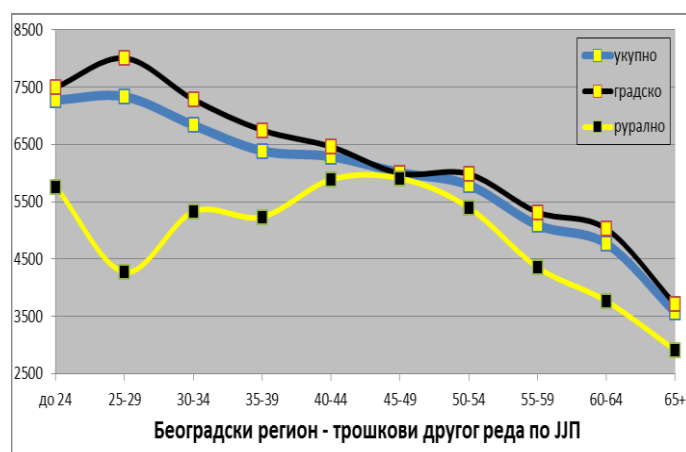

График 96. Трошкови другог реда по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.4. Трошкови трећег реда – трошкови избора (неегзистенцијална добра и услуге)

Трошкове избора, односно, трошкове трећег реда приоритета чине добра и услуге које немају карактер нужности ни у једној од фаза животног циклуса. Потрошња ове категорије добара услуга представља искључиво одраз достигнутог животног стандарда и/или специфичног начина живљења (life style), односно стила живота. Неке од категорија потрошње у оквиру ове велике групе

представљају начин коришћења слободног времена и могу бити веома мало зависне од старости носиоца домаћинства. Трошкове избора чине издаци за рекреацију и културу, ресторане и хотеле, алкохолна пића и дуван, и остала добра и услуге. Тако ће рецимо издаци за *рекреацију и културу* представљати истовремено и одраз животног стандарда и начина живљења. Са друге стране, висина издатака за *алкохолна пића и дуван* се искључиво може приписати стилу живота, а издаци за *ресторане и хотеле* у највећој мери степену достигнутог животног стандарда, али и стилу живота. Категорију *остала добра и услуге* нешто је теже одредити јер садржи сва она добра и услуге које није било могуће сврстати ни у једну другу категорију потрошње. Ову категорију чине издаци за козметичке препарате и личну хигијену, финансијске услуге, административне трошкове издавања докумената, услуге осигурања, куповину накита, итд. Због разнорodne природе добара и услуга које спадају у ову категорију тешко је рећи да ли њихова потрошња представља одраз животног стандарда или начина живљења. Међутим, оно што је заједничко за све трошкове избора јесте да ова добра и услуге немају карактер егзистенцијалности и да висина издвајања за ову велику категорију личне потрошње може/и не мора значајно варирати у зависности од посматраних карактеристика домаћинстава и старосне структуре чланова домаћинства. Другим речима, може се очекивати да одређене категорије потрошње унутар ове велике групе не испоље јасан старосни образац.

9.4.1. Алкохолна пића и дуван

Категорија *алкохолна пића и дуван* укључује издатке за вина свих врста, пива, жестока алкохолна пића и дуван. Потрошња алкохолних пића, а поготову дувана је веома распрострањена у Србији (Влада Републике Србије, 2005; Министарство здравља, 2007; Драгишић-Лабаш, 2012; ИЈЗ „Др Милан Јовановић Батут, 2014). Потрошња ове категорије добара веома често је независна од старости носиоца, али и висине прихода домаћинства. Међутим, свакако је потрошња алкохолних пића и дувана својствена одраслим члановима домаћинства, те се може очекивати да ће домаћинства са већим присуством малолетне деце остваривати нижу потрошњу алкохолних пића и дувана.

Најмлађа домаћинства троше веома мало на алкохолна пића и дуван, међутим, већ у наредној старосној групи носилаца (која се у претходној анализи већ издвојила својим специфичним потрошачким понашањем) износ издвајања за алкохолна пића и дуван расте за више од 30% заједно са висином прихода домаћинства. Међутим, управо током 20-их година старости носиоца домаћинства дешава се и највеће повећање просечног броја предшколске деце у домаћинству и то за 55%. На овом месту се, поново, испољава кључни недостатак трансферзалног метода анализе. Иако на основу трансферзалног метода анализе настојимо да хипотетички реконструиремо читав ток живота просечног домаћинства, потребно је рећи да постоје значајне социоекономске и демографске разлике између две најмлађе категорије домаћинстава. Наиме, сам број домаћинстава у ове две старосне групе носилаца се значајно разликује. Тако је оцењени број домаћинстава чији су носиоци млађи од 25 година у већини година посматрања троструко мањи у односу на број домаћинстава чији су носиоци стари од 25 до 29 година. Овако значајна разлика свакако није резултат разлике у бројности ове две старосне групе становништва већ искључиво под утицајем просечних година у којима појединци заснивају сопствено домаћинство. Заправо, како је најчешћа прекретница за заснивање сопственог домаћинства почетак живота у брачној или ванбрачној заједници, то нам податак о уделу лица која живе или су живела брачној/ванбрачној заједници у ове две старосне групе може индиректно послужити у објашњењу демографских и социоекономских разлика између ових домаћинстава (Игњатовић, 2009; Томановић, 2013; Томановић и Станојевић, 2015; Станојевић, 2012; Томановић, 2012). Тако је према најновијем попису свега 5% мушкараца и 15% жена млађих од 25 година икада живело у брачној/ванбрачној заједници, док су одговарајући удели у старости од 25 до 29 година 31% за мушкарце и 55% за жене. Са друге стране како су мушкарци далеко чешће носиоци домаћинства (70%) него жене (30%) то би заступљеност носилаца домаћинства (HR) млађих од 25 година старости могла бити више него петоструко мања у односу на носиоце у старости од 25 до 29 година. У том смислу нам петоструко чешће заснивање сопственог домаћинства у касним 20-им годинама старости говори да би домаћинства чији су носиоци стари 24 и мање година у великом проценту могла бити део социално и економски мрагинализоване

категорије становништва. Из тог разлога се чини неоправдано говорити о скоку потрошње алкохолних пића и дувана током 20-их година старости носиоца домаћинства, већ да млада домаћинства која су заправо и заснована током касних 20-их година старости носиоца услед малог просечног броја деце у домаћинству и специфичног потрошачког понашања остварују високу потрошњу алкохолних пића и дувана. Даље, током периода највишег присуства деце у домаћинству издаци за алкохолна пића и дуван су нешто нижи током 30-их година старости носиоца домаћинства, са старошћу расту до 50. године старости носиоца од када започињу опадање. Највеће издатке за алкохолна пића и дуван домаћинства бележе око 50. године старости носиоца, односно у периоду када постоји више генерација одраслих у домаћинству који могу конзумирати алкохолна пића и дуван, тако да су ови издаци чак двоструко већи у односу на најстарија домаћинства (табела 17).

Табела 17. Издавања за алкохолна пића и дуван према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Алк. и дуван	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	1821	1942	1612	1852	1824	2565
25-29	2383	2263	2495	2937	2992	2585
30-34	2280	2100	2674	2684	2550	3321
35-39	2319	2163	2654	2292	2207	2715
40-44	2460	2363	2578	2668	2701	2369
45-49	2480	2408	2680	2574	2352	3698
50-54	2576	2383	2924	2608	2315	3618
55-59	2452	2309	2661	2906	2674	3746
60-64	2126	2007	2313	2391	2266	3034
65+	1247	1143	1431	1245	1128	1835
УКУПНО	1940	1831	2121	2051	1897	2753

Разлике у висини издавања за алкохолна пића и дуван у градским и сеоским домаћинствима су значајне, међутим, старосни обрасци су веома слични. Тако градска домаћинства бележе карактеристичан „скок“ издатака за алкохолна пића и дуван током касних 20-их година старости носиоца након чега следи смањење током његових 30-их година старости и највећег присуства деце у домаћинству. У периоду између 40 и 60 година старости носиоца градска домаћинства бележе највиша и уједначена издавања за ову категорију добара. Са

друге стране, сеоска домаћинства бележе више издатке за алкохолна пића и дуван у односу на градска домаћинства одговарајућих старости носиоца. Специфичност старосног обрасца потрошње алкохолних пића и дувана у сеоским домаћинствима јесте раст издвајања за ову категорију добара од 9% током 50-их година старости носиоца када су, заправо, и приходи домаћинства највећи, али постоји и више генерација одраслих у домаћинству (вишепородична домаћинства). Сам начин провођења слободног времена у руралним срединама поготову код лица старих од 30 до 64 године (РЗС, 2014), стил живота и мање угоститељских садржаја услед чега се највећи део конзумације алкохолних пића остварује код куће, управо сврстава потрошњу ових добара у категорију алкохолна пића и дуван, а не у категорију ресторани и хотели. Из наведних разлога сеоска домаћинства остварују веће издатке за ову категорију потрошње у односу на градска домаћинства, без обзира на њихове ниже приходе.

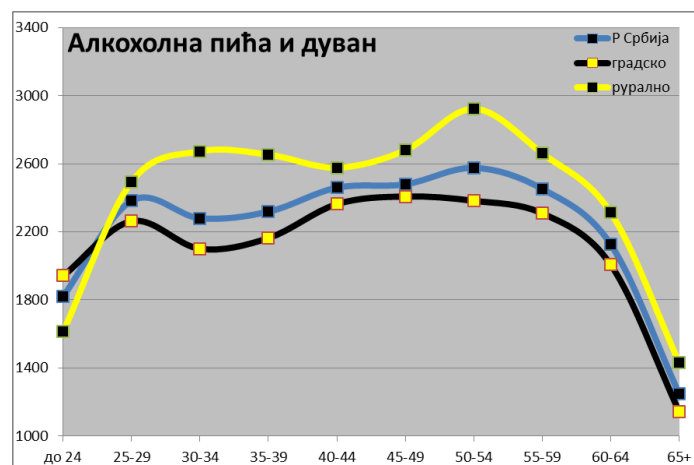

График 97. Издвајања за алкохолна пића и дуван према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013.

Кретање издвајања за алкохолна пића и дуван у домаћинствима Београдског региона на први поглед се чини тешким за објашњење. Међутим, карактеристичан „скок“ потрошње у домаћинствима током касних 20-их година старости носиоца смењује период опадајуће потрошње и високог присуства деце у домаћинству. Са опадањем просечног броја деце у домаћинству расту и издвајања за алкохолна пића и дуван до 60. године старости носиоца. Такође, са сигурношћу се може рећи да старосни образац кретања апсолутних трошкова и удела издвајања за алкохолна пића и дуван градских домаћинстава Београдског региона

има све битне карактеристике старосног обрасца типичног за градска домаћинства на нивоу Републике, а исто важи и за сеоска домаћинства Београдског региона (у односу на сеоска домаћинства на нивоу Републике). Значајне осцилације у сеоским домаћинствима Београдског региона могу бити резултат њихове хетерогености, односно, јачег утицаја метрополе и постојања прелазних типова насеља (приградска насеља), помешаних стилова живота, „урбанијег“ живота младих домаћинстава и типично високог учешћа вишепородичних (вишегенерацијских) домаћинстава старијих носилаца у сеоским насељима.

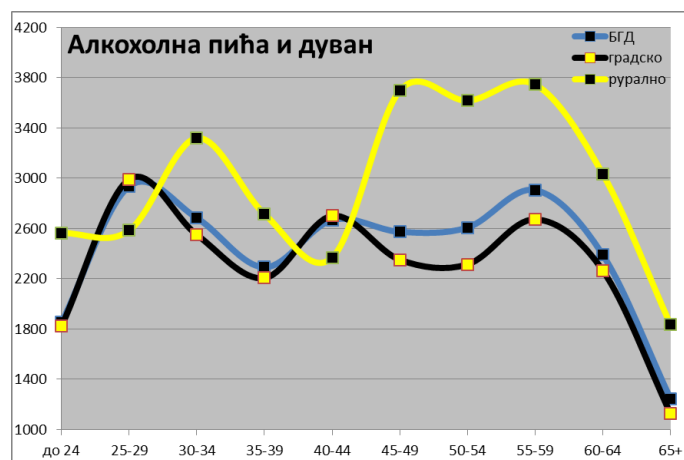

График 98. Издвајања за алкохолна пића и дуван према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Осцилације у кретању удела издвајања за алкохолна пића и дуван током животног циклуса домаћинстава нису велике и у највећем делу се крећу између 4 и 5 процената укупне потрошње. Међутим, у кретању удела издвајања за алкохолна пића и дуван јасно је уочљив период са највећим присуством деце у домаћинству када су удели издвајања нижи. Након 30-их година старости носиоца домаћинства, а до његове 60. године старости удео издвајања за алкохолна пића и дуван расте како се смањује просечан број чланова домаћинства а поготову најстаријих и најмлађих. Даље, са интензивнијим опадањем прихода домаћинства смањују се и удели издвајања за алкохолна пића и дуван, али за свега 1,5 процентних поена. Корелациона анализа није потврдила као статистички значајну везу кретања удела издвајања за алкохолна пића и дуван ни са једном од посматраних карактеристика домаћинства на нивоу Републике у целини. Међутим, изразито високи удели издвајања за алкохолна пића и дуван код млађих

домаћинстава су свакако израз стила живота младих, њиховог интензивног друштвеног живота у кући и ван куће (40% више времена проведеног на овакав начин у односу на лица у старости од 30 до 64 године), са друге стране високи удели ових трошкова током 50-их година живота носиоца домаћинства су резултат изузетно високог удела вишепородичних домаћинстава и присуства више генерација одраслих чланова у домаћинству.

Кретање удела издвајања за алкохолна пића и дуван такође истиче одређене разлике у старосним обрасцима потрошње између градских и сеоских домаћинстава. У градским насељима након карактеристичног „пика“ у касним 20-им годинама старости носиоца домаћинства и смањења удела издвајања за алкохолна пића и дуван током његових 30-их година старости следи повећање удела издвајања до 60. године старости како се смањује присуство деце у домаћинству, а расте број одраслих. Корелациона анализа је, као статистички значајну, потврдила једино везу између кретања удела издвајања за алкохолна пића и дуван и просечног броја чланова домаћинства старих 65 и више година (-0,586) (Табела 32), где сваки додатни старији члан градских домаћинства смањује удео издатака за алкохолна пића и дуван за 3,2% (Табела 33). Са друге стране, домаћинства у сеоским насељима испољавају сличан старосни образац кретања удела издвајања за алкохолна пића и дуван као и градска домаћинства. Кретање удела издвајања за алкохолна пића и дуван у сеоским домаћинствима, такође, испољава статистички значајну везу са просечним бројем старијих чланова домаћинства (-0,660), где сваки додатни старији члан домаћинства смањује издатке за алкохолна пића и дуван за 3,9%. Сеоско становништво карактерише веће учешће времена проведеног у кући у односу на градско становништво у свим старосним категоријама (РЗС, 2014), што свакако резултује већом потрошњом алкохолних пића и дувана у кући.

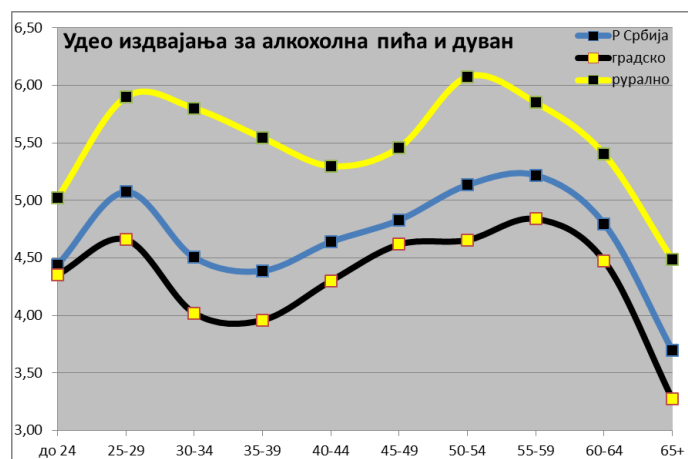

График 99. Удео издвајања за алкохолна пића и дуван према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Кретање удела издвајања за алкохолна пића и дуван у Београдском региону се може објаснити на исти начин као и кретање апсолутних износа издвајања за алкохолна пића и дуван, с тим да не постоји статистички значајна веза ни са једном од посматраних карактеристика домаћинства, ни у градским ни у сеоским домаћинствима Београдског региона. Међутим, старосни обрасци кретања удела издвајања за алкохолна пића и дуван у укупној потрошњи између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона се свакако међусобно разликују. Ипак, оба старосна обрасца показују изразите неправилности у кретању са старошћу носиоца домаћинства. На овом месту се поново потврђује да ће са опадањем степена егзистенцијалности посматраних категорија потрошње и опадањем старосне условљености потрошње на мањим узорцима долазити до већих случајних одступања у кретању потрошње. На крају, и у Београдском региону сеоска домаћинства бележе веће уделе издвајања за алкохолна пића и дуван у односу на градска домаћинства као што је то случај и за Републику у целини.

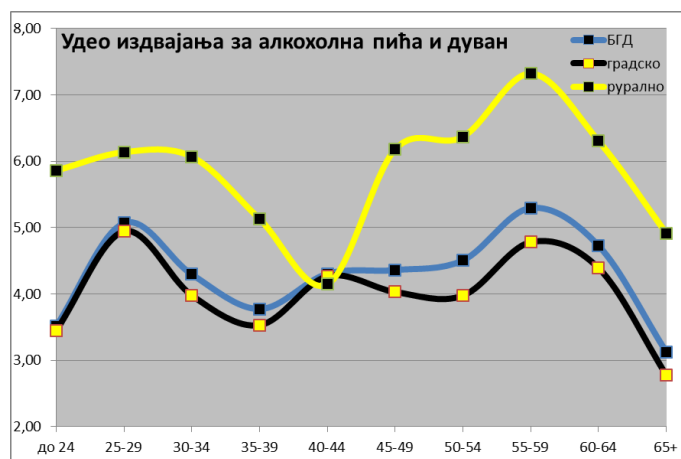

График 100. Удео издвајања за алкохолна пића и дуван према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.4.2. Ресторани и хотели

Категорија *ресторани и хотели* укључује издатке за угоститељске услуге у ресторанима, кафићима, дискотекама, клубовима, кантинама и слично, услуге смештаја у хотелима, мотелима, планинарским домовима, камповима и слично и услуге смештаја у ђачким и студентским домовима. Потрошња добара и услуга из ове категорије показује веома специфично кретање са старошћу носиоца домаћинства, односно, у зависности од старосне структуре чланова домаћинства.

Млада домаћинства највише троше на ресторане и хотеле у односу на остале старосне категорије домаћинства. Њихов специфичан начин живљења и потрошачке преференције утичу на високе издатке за ресторане и хотеле у односу на ниске приходе и малу просечну величину ових домаћинства. Наиме, млада домаћинства велики део свог времена проводе ван куће, имају мали просечан број деце што им омогућава веће слободно време, а поготову време проведено ван куће, услед чега су усмеренији на коришћење угоститељских услуга него домаћинства чији су носиоци старији (готово 30% више слободног времена проводе на овакав начин у односу на старије категорије становништва). До 40. године старости носиоца, односно током периода када је просечан број деце у домаћинству највећи, издаци за ресторане и хотеле се смањују (табела 18). Како се присуство деце у домаћинству смањује, односно како деца излазе из школообавезног контингента, а приходи домаћинства су и даље високи, издаци за ресторане и хотеле се повећавају, а до 50-их година старости носиоца

домаћинства од када већина „деце“ напушта родитељско домаћинство. Након 50. године старости носиоца домаћинства смањују издатке за ресторани и хотеле како се смањује њихова просечна величина и како опадају приходи домаћинства (график 101). Становништво у старости од 30 до 64 године најмање слободног времена проводи у дружењу, путовањима и изласцима (око 2 сата дневно, за разлику од млађих – око 3 сата, и старијих лица – око 2 и по сата)(РЗС, 2014), међутим свакако да присуство млађих чланова у домаћинствима ових старости носилаца утиче да издаци за ресторани и хотеле у овим домаћинствима буду виши у односу на старија домаћинства.

Табела 18. Издвајања за ресторани и хотеле према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Ресторани	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	1489	1783	708	2548	2674	1547
25-29	1373	1647	593	2419	2709	567
30-34	1135	1323	563	2401	2771	618
35-39	1095	1193	741	1675	1861	751
40-44	1234	1336	1009	1718	1774	1488
45-49	1275	1328	1115	1662	1569	1975
50-54	1251	1320	1086	1657	1710	1522
55-59	997	1085	804	1551	1667	1163
60-64	768	828	600	1167	1274	747
65+	423	465	366	596	620	534
УКУПНО	827	910	653	1202	1262	969

Старосни обрасци кретања висине издатака за ресторани и хотеле између градских и сеоских домаћинстава се и те како разликују, а највише из разлога различитог просечног броја деце у домаћинству у одговарајућим старостима носиоца у односу на градска домаћинства. Тако у градским насељима потрошња усмерена на ресторани са старосну носиоца оштро опада како се повећава просечан број деце у домаћинству. Између 40 и 54 године старости носиоца висина издатака за ресторани и хотеле стагнира, да би након 55. године старости наставила да опада до краја животног циклуса. Тако најмлађа домаћинства издвајају четвороструко веће износе за ресторани и хотеле него најстарија градска домаћинства. Са друге стране, најмлађа сеоска домаћинства издвајају мале износе за ресторани и хотеле (два и по пута мање него градска), а истовремено су веома

оптерећена присуством деце у домаћинству (двоструко већи просечан број деце него код градских домаћинстава). Издвајања за ресторане и хотеле код сеоских домаћинстава су опадајућа до 35. године старости носиоца када је присуство деце у домаћинству највеће. Са растом прихода домаћинства и опадањем просечног броја деце у домаћинству издвајања за ресторане и хотеле расту више него двоструко до 50-их година старости носиоца домаћинства. Након 50. године старости носиоца разлике између градских и сеоских домаћинстава у висини издатака за ресторане и хотеле се са повећањем старости носиоца губе. Начин на који се трошкови за ресторане и хотеле мењају са старашћу носиоца показује заједничке карактеристике код градских и сеоских домаћинстава. Међутим, поред мање доступности угоститељских садржаја, нижих прихода и специфичног начина провођења слободног времена, свакако да је и значајно веће присуство деце у сеоским домаћинствима чији су носиоци млађи од 30 година утицало на ниске износе издвајања за ресторане и хотеле код ових домаћинстава.

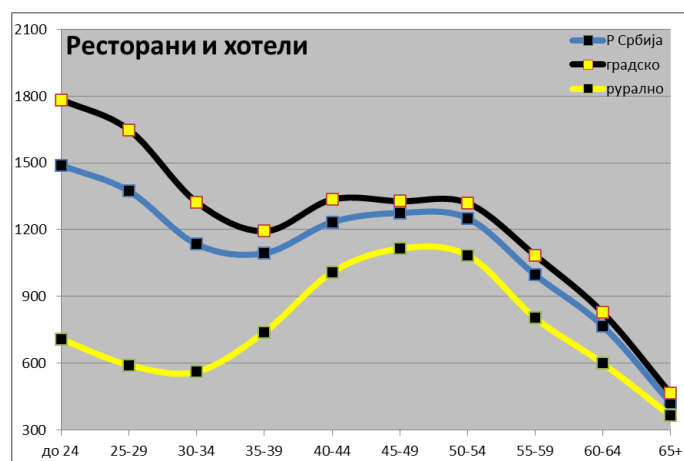

График 101. Издвајања за ресторане и хотеле према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Код ове категорије добара и услуга на примеру домаћинстава Београдског региона старосна зависност и условљеност потрошње бројем деце у домаћинству посебно су видљиве и јасно изражене. Износи које домаћинства носилаца млађих од 35 година старости издвајају за ресторане и хотеле изузетно су високи у односу на остала домаћинства Београдског региона. Без обзира на растуће приходе и величину домаћинства до средине 40-их година старости носиоца, домаћинства Београдског региона већ средином 30-их година старости носиоца снижавају

трошкове за ресторане и хотеле за трећину, управо у периоду када се број школообавезне деце у домаћинству двоструко повећава (полазак деце у школу), услед сукоба навика, слободног времена и материјалних средстава које треба усмерити на новонастале потребе у домаћинству. Након 35. године старости носиоца домаћинства издвајања за ресторане и хотеле значајно опадају и остају на приближно истом нивоу до 60. године старости носиоца. Укупан тренд кретања трошкова за ресторане и хотеле са старошћу носиоца домаћинства показује јасно опадање, тако да најстарија домаћинства Београдског региона бележе више него четвороструко мање трошкове у односу на најмлађа домаћинства (график 102).

Разлике у старосним обрасцима кретања трошкова за ресторане и хотеле између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона су значајне, као и разлике између градских и сеоских домаћинстава на нивоу Републике у целини. Градска домаћинства Београдског региона издвајају високе и растуће износе за ресторане и хотеле до 35. године старости носиоца домаћинства делимично одступајући од испољеног старосног обрасца за градска домаћинства на нивоу Републике. Док градска домаћинства на нивоу Републике у овим старостима носиоца снижавају трошкове за ресторане и хотеле за 26%, истовремено градска домаћинства Београдског региона повећавају ове трошкове за 4%. Међутим, ако се посматра период до 40. године старости носиоца домаћинства, и једна и друга домаћинства снижавају трошкове за ресторане и хотеле за 33%, односно, 30%. Након 40. године старости носиоца градска домаћинства Београдског региона прате старосни образац кретања трошкова за ресторане и хотеле карактеристичан за градска домаћинства на нивоу Републике. Такође, док градска домаћинства на нивоу Републике значајнији пад трошкова бележе средином 50-их година старости носиоца, градска домаћинства Београдског региона значајнији пад трошкова за ресторане и хотеле бележе тек крајем 50-их година старости носиоца домаћинства. Очигледно је да касније јављање присуства деце у домаћинству код градских домаћинстава Београдског региона, као и касније године заснивања сопственог домаћинства, воде и каснијем напуштању родитељског домаћинства од стране одрасле деце чије присуство у домаћинству утиче на дуже одржање високог нивоа трошкова за ресторане и хотеле. Такође, док се код градских домаћинстава на нивоу Републике само присуство деце у домаћинству јавља као

фактор снижавања трошкова за ресторани и хотеле, у градским домаћинствима Београдског региона ови трошкови се снижавају тек са преласком деце у школообавезни контингент, односно, са њиховим поласком у школу. Са друге стране, сеоска домаћинства Београдског региона испољавају старосни образац кретања издатака за ресторани и хотеле који има све главне карактеристике старосног обрасца типичног за сеоска насеља на нивоу Републике. Међутим, одступања су таква да се не могу објаснити висином прихода, величином домаћинства и старосном структуром чланова домаћинства, већ је недовољна величина узорка домаћинстава утицала на необично велика одступања са старошћу носиоца домаћинства.

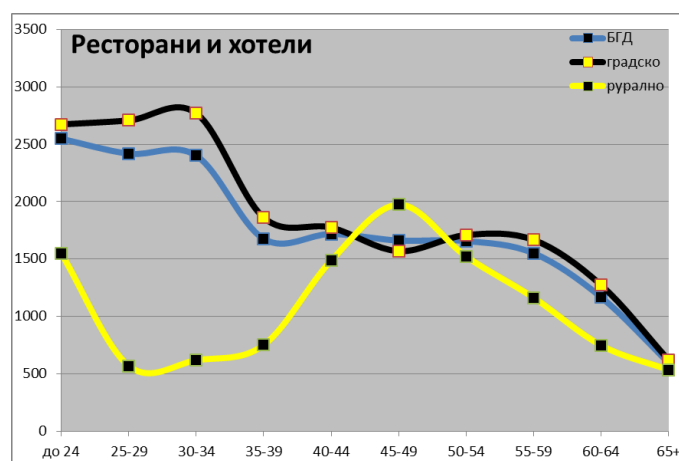

График 102. Издвајања за ресторани и хотеле према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Описани старосни образац прати и кретање удела издвајања за ресторани и хотеле, где најстарија домаћинства у Републици усмеравају троструко мањи део своје укупне потрошње на ресторани и хотеле него најмлађа домаћинства и чак 3,5 пута мање апсолутне износе. На основу корелационе анализе, као статистички значајна, испољила се једино веза кретања удела издвајања за ресторани и хотеле са просечним бројем старијих чланова домаћинства (-0,642) (Табела 32), где сваки додатни старији члан домаћинства снижава удео издвајања за ресторани и хотеле за 4,8% (Табела 33).

Кретање удела издвајања за ресторани и хотеле бележи веома слично кретање са старошћу носиоца домаћинства као и кретање апсолутног износа издвајања како у градским тако и у сеоским домаћинствима. Разлике у уделима

издвајања за ресторани и хотеле према старости носиоца код градских домаћинстава су израженије него код сеоских домаћинстава. Тако најмлађа градска домаћинства усмеравају троструко већи удео своје потрошње на ресторани и хотеле у односу на најстарија градска домаћинства, док је у сеоским домаћинствима ова разлика значајно мања. Веома је важно истаћи да се разлике у старосним обрасцима кретања удела издвајања за ресторани и хотеле између градских и сеоских домаћинстава са старосћу носиоца смањују. Другим речима, начин промене удела са старосћу носиоца је исти, а разлике у вредностима удела се са старосћу губе (код најстаријих домаћинстава мање од 0,2 процентна поена).

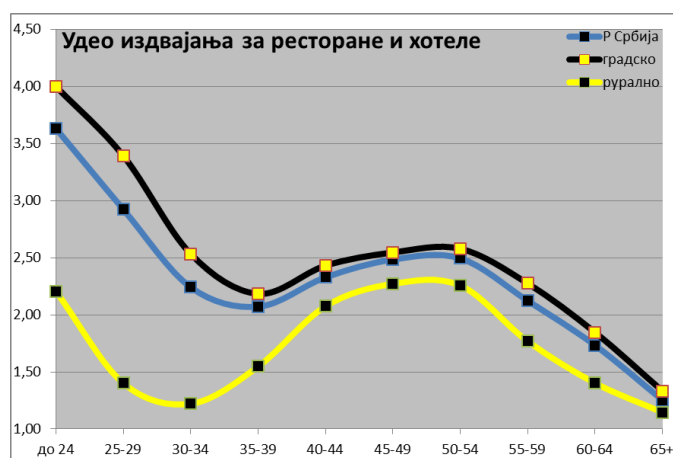

График 103. Удео издвајања за ресторани и хотеле према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Старосни образац кретања удела издвајања за ресторани и хотеле у Београдском региону прати описани старосни образац за Републику у целини. Тако најмлађа домаћинства Београдског региона бележе највише уделе издвајања за ресторани и хотеле. Удели издвајања за ресторани и хотеле су опадајући до 40. године старости носиоца домаћинства. Између 40 и 60 година старости носиоца домаћинства удео издвајања за ресторани и хотеле је стабилан и благо растући услед опадајућих прихода домаћинства, након чега јасно опада и код најстаријих домаћинства износи мање од трећине удела који су најмлађа домаћинства издвајала. Две основне разлике у старосним обрасцима кретања удела издвајања за ресторани и хотеле између домаћинстава Београдског региона и домаћинстава на нивоу Републике су се нарочито истакле. Прво, удео издвајања за ресторани и хотеле код домаћинстава Београдског региона је у свим старостима већи него што

је то случај за домаћинства на нивоу Републике, и друго, ове разлике су највеће у оним старостима носиоца домаћинства када је присуство деце у домаћинству највеће. Другим речима, могуће је да су разлике у просечном броју деце у домаћинству у ове две територијалне јединице утицале на повећање разлика у уделима издвајања за ресторани и хотеле појачавајући разлику која произилази из висине прихода домаћинства. На крају, испољене разлике не нарушавају описани старосни образац кретања удела издвајања за ресторани и хотеле у укупној потрошњи домаћинстава. Што се тиче кретања удела издвајања за ресторани и хотеле код градских и сеоских домаћинстава Београдског региона, оно испољава типичне старосне обрасце карактеристичне за градска, односно, сеоска домаћинства на нивоу Републике. Основна разлика је заправо у самој висини удела издвајања за ресторани и хотеле који је укупно посматрано за око 0,4 процентна поена виши у Београдском региону.

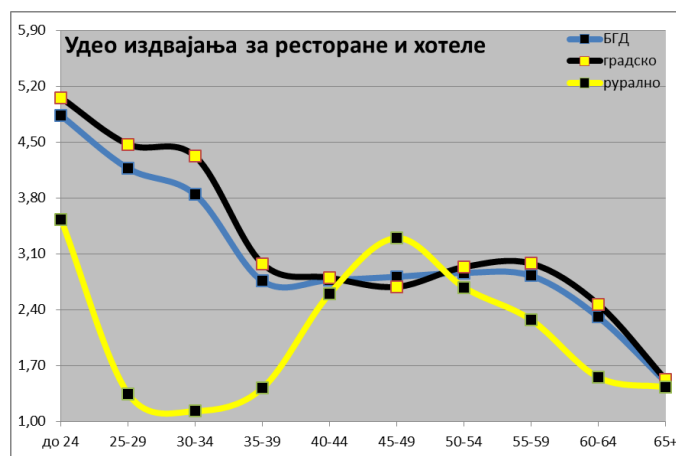

График 104. Удео издвајања за ресторани и хотеле према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.4.3. Рекреација и култура

Категорија *рекреација и култура* укључује издатке за куповину опреме за спорт, рекреацију и културу, издатке за куповину разних друштвених игара, играчака, издатке за кућне љубимце, услуге ветеринара, издатке за услуге везане уз спортске и културне догађаје, издатке за игре на срећу, куповину школских и других књига, прибора за цртање и писање и издатке за пакет аранжмане. Такође, у ову категорију се могу сврстати сви издаци за улазнице на позоришне, балетске

и биоскопске представе, концерте и сличне догађаје и манифестације, као и чланарине за спортске клубове, часове плеса, глуме, балета, сликања и сличних течајева.

Кретање издатака за рекреацију и културу у Републици Србији испољава типичан старосно условљени образац. Другим речима, с обзиром да су најчешћи „потрошачи“ ове категорије добара и услуга управо млађе старосне категорије становништва, а поготову деца до 15 година старости, највећи издаци домаћинства за рекреацију и културу су забележени у домаћинствима у којима је највеће присуство ових старосних категорија становништва. Тако висина издатака за рекреацију и културу расте како се повећава број деце у домаћинству, и опада како се просечан број деце у домаћинству смањује. Трошкови за рекреацију и културу су највећи између 30 и 45 година старости носиоца домаћинства (табела 19), а највећи пораст висине издатака за рекреацију и културу домаћинства бележе око 30. године старости носиоца када се и просечан број деце у домаћинству најбрже повећава. Трошкови за рекреацију и културу у 30-им годинама старости носиоца домаћинства у односу на његове 20-е повећавају се за 54% заједно са повећањем просечног броја деце у домаћинству од 54%.

Табела 19. Издвајања за рекреацију и културу према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Рекреација	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	2004	2395	848	3114	3301	697
25-29	2262	2457	1467	3728	4169	1030
30-34	3168	3604	2023	5502	5920	3273
35-39	3425	3737	2228	4658	5027	2967
40-44	3252	3701	2098	4414	4890	2356
45-49	2651	3037	1661	3913	4281	2338
50-54	2109	2487	1338	3133	3443	2042
55-59	1802	2107	1198	2439	2697	1505
60-64	1698	1957	1191	2369	2627	1511
65+	1239	1479	821	1809	1967	1097
УКУПНО	1892	2215	1209	2724	2995	1653

Разлике у кретању издатака за рекреацију и културу према старости носиоца домаћинства између градских и сеоских домаћинстава нису значајне у смислу начина кретања током старости, већ једино у самој висини издатака који су за преко 80% виши код градских домаћинстава. Тако градска домаћинства

између 30 и 45 година старости носиоца остварују 55% веће издатке за рекреацију и културу у односу на домаћинства носилаца у својим 20-им годинама старости, и чак два и по пута веће у односу на најстарија домаћинства. Са друге стране, сеоска домаћинства не само да далеко мање издвајају за рекреацију и културу, већ и веома постепено повећавају издатке за рекреацију и културу до 40 године старости носиоца и обрнуто након 40. године старости носиоца. Релативно рано и високо присуство деце у сеоским домаћинствима у односу на градска утиче на постепено повећање издатака за рекреацију и културу како расте просечан број деце у домаћинству. Упркос ниским издвајањима за рекреацију и културу у сеоским домаћинствима, разлике између домаћинстава различитих старости носиоца су велике. Тако домаћинства носилаца око 40 година старости издвајају два и по пута веће износе за рекреацију и културу у односу на најмлађа и најстарија сеоска домаћинства. Свакако да су, поред виших прихода, већа доступност „урбаних“ садржаја у градским насељима у виду позоришта, музеја, биоскопа, спортских клубова и разних других рекреативних и културних садржаја допринели да разлике у трошковима за ову категорију добара и услуга између градских и сеоских домаћинстава буду овако значајне.

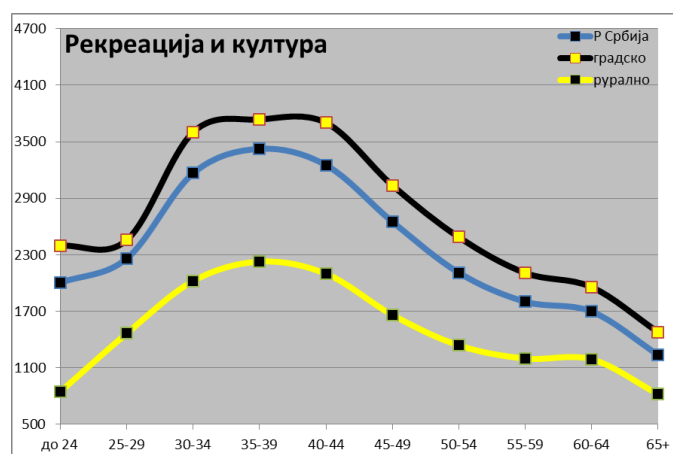

График 105. Издвајања за рекреацију и културу према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона показују извесне специфичности старосног обрасца потрошње у сфери рекреације и културе у односу на Републику у целини. Пре свега, износи за рекреацију и културу у Београдском региону далеко су већи него на нивоу Републике. Укупно посматрано, домаћинства

Београдског региона издвајају чак 44% веће износе за рекреацију и културу у односу на домаћинства на нивоу Републике. Најмлађа домаћинства Београдског региона издвајају високе и растуће износе за рекреацију и културу, а максимум трошкова бележе у старости носиоца од 30 до 34 године старости. У овој старости носиоца домаћинства остварују чак 77% већу потрошњу у сфери рекреације и културе у односу на најмлађа домаћинства и чак троструко вишу у односу на најстарија домаћинства. Са друге стране, Београдска домаћинства не бележе највиша издвајања за рекреацију и културу у периоду између 30 и 45 година старости носиоца као што је то случај на републичком нивоу, већ су износи константно опадајући након 35 година старости носиоца до краја животног циклуса домаћинства. Иако су приходи, просечна величина домаћинства и просечан број деце у домаћинству растући и након 35 година старости носиоца, трошкови за рекреацију и културу опадају. Очекивани старосни образац потрошње у сфери рекреације и културе у Београдском региону био би такав да би се високи издаци за културу могли очекивати између 30 и 50 година старости носиоца услед високог просечног броја деце у домаћинству и нешто каснијег повећања просечног броја деце у домаћинству (одлагање рађања), али и високих и растућих прихода. Међутим, очигледно је да се сам начин потрошње у сфери рекреације и културе у односу на остатак Републике суштински разликује. Док домаћинства на нивоу Републике највише издатке бележе када је просечан број деце у домаћинству највећи усмеравајући потрошњу у сфери рекреације и културе ка задовољењу потреба деце у домаћинству, млада домаћинства Београдског региона усмеравају потрошњу у сфери рекреације и културе на задовољење потреба на првом месту својих одраслих чанова, а и деце у домаћинству. Како је потрошња ове категорије добара и услуга карактеристична за млађе категорије становништва, то домаћинства Београдског региона снижавају трошкове за рекреацију и културу како одрасли чланови домаћинства престају да буду „конзументи“ рекреативних и културних садржаја и усмеравају издатке у највећој мери на задовољење потреба своје деце.

Разлике у износу издвајања за рекреацију и културу између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона су веома значајне, али су старосни обрасци, односно начин на који се мења висина издатака са старашћу носиоца,

исти у оба насеобинска стратума. Градска домаћинства Београдског региона на врхунцу потрошње у сфери рекреације и културе троше чак 80% више у доносу на најмлађа домаћинства и чак троструко више у односу на најстарија домаћинства. Истовремено, ова домаћинства троше двоструко више од укупног просека за градска домаћинства Београдског региона, два и по пута више од просека за градска домаћинства на нивоу Републике, и чак више него троструко у односу на укупан републички просек. Са друге стране, сеоска домаћинства Београдског региона издвајају двоструко мање износе за рекреацију и културу у односу на градска домаћинства Београдског региона.

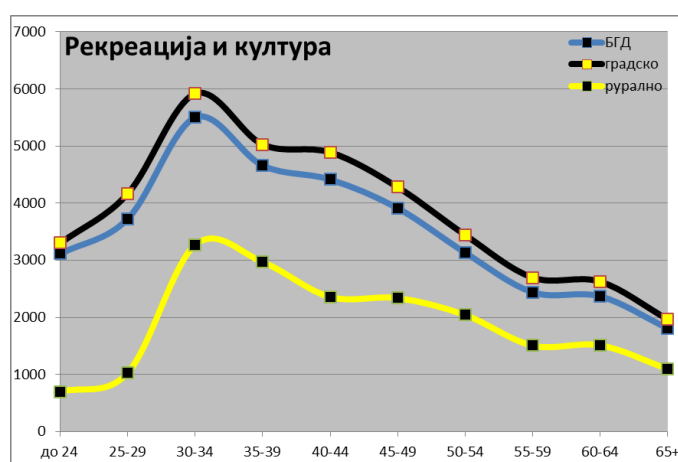

График 106. Издвајања за рекреацију и културу према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

У Републици Србији кретање удела издатака за рекреацију и културу формира карактеристичан старосни образац у коме једино домаћинства носилаца у старости између 30 и 50 година одступају од начелне тенденције лаганог опадања удела издатака за рекреацију и културу током старости (график 107). У том смислу је у свим стратумима корелациона анализа, као статистички значајну, потврдила везу између кретања удела издатака за рекреацију и културу са просечним бројем предшколске (0,652) и школообавезне деце у домаћинству (0,872) (Табела 32), тако да свако додатно дете предшколског узраста утиче на повећање удела издатака за рекреацију и културу за 2,8%, а свако додатно дете школообавезног узраста за 3,4% (Табела 33).

Начин на који се разликују старосни обрасци кретања удела издвајања за рекреацију и културу између градских и сеоских домаћинстава исти је као и код

старосних образаца кретања апсолутних износа. Укупан удео у потрошњи који градска домаћинства издвајају за рекреацију и културу је 5%, за разлику од сеоских домаћинстава која укупно усмеравају свега 3% своје потрошње на рекреацију и културу. Међутим, оно што је најинтересантније јесте да су разлике у уделима издвајања за рекреацију и културу између градских и сеоских домаћинстава управо највеће у оним старостима носиоца када је присуство деце у домаћинству највеће. Са смањењем просечног броја деце у домаћинству разлике у уделима издвајања за рекреацију и културу између сеоских и градских домаћинстава се смањују. Ако се узме у обзир да су разлике у просечном броју деце у домаћинству између градских и сеоских домаћинстава највеће управо у оним старостима носиоца у којима је највећи просечан број деце у домаћинству (већи просечан број деце код сеоских домаћинстава), а такође и разлике у уделима издвајања за рекреацију и културу (већи удели издвајања код градских домаћинстава), долазимо до закључка да градска домаћинства издвајају далеко више у апсолутном и релативном износу на потрошњу ове категорије добара и услуга од стране своје деце. Ипак, све претходно наведено не би смело указивати на другачији став о родитељству унутар градских домаћинстава, већ на веће приходе градских домаћинстава, а у највећој мери на већу доступност рекреативних и културних садржаја у градским срединама. Узимајући у обзир другачији начин живљења у сеоским домаћинствима, ниже приходе и недостатак рекреативних и културних садржаја, удео издвајања за рекреацију и културу код ових домаћинстава је очекивано низак. Како је највећи део потрошње у сфери рекреације и културе управо усмерен на децу у домаћинству, то мањак расположивог слободног времена деце у сеоским срединама која су укључена у економску (пољопривредну) активност и недоступност рекреативних и културних садржаја резултирају значајно нижим уделима потрошње усмерене на рекреацију и културу. Потрошња добара и услуга у сфери рекреације и културе у сеоским срединама укључује и значајне трошкове транспорта, с обзиром да се садржаји рекреативног и културног карактера најчешће налазе у градским насељима, што додатно снижава потрошњу ове категорије добара и услуга у сеоским домаћинствима.

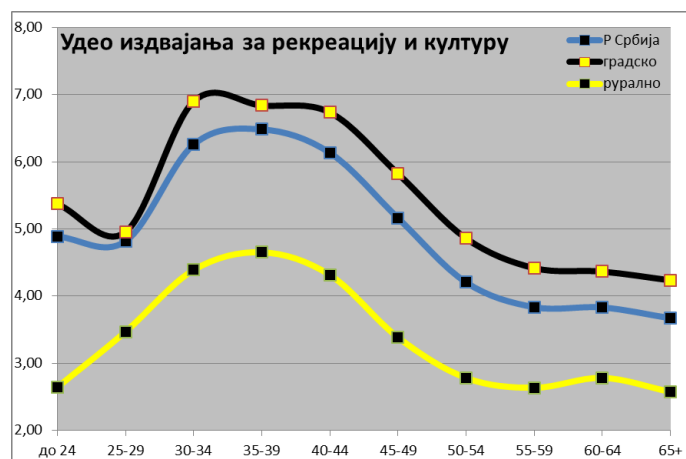

График 107. Удео издвајања за рекреацију и културу према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

У Београдском региону, промене у кретању удела издвајања за рекреацију и културу током животног циклуса домаћинстава сличне су променама у кретању апсолутних издвајања. Тако домаћинства на врхунцу потрошње у сфери рекреације и културе усмеравају чак двоструко веће уделе у односу на најстарија домаћинства и 50% веће уделе у односу на најмлађа домаћинства Београдског региона (график 108).

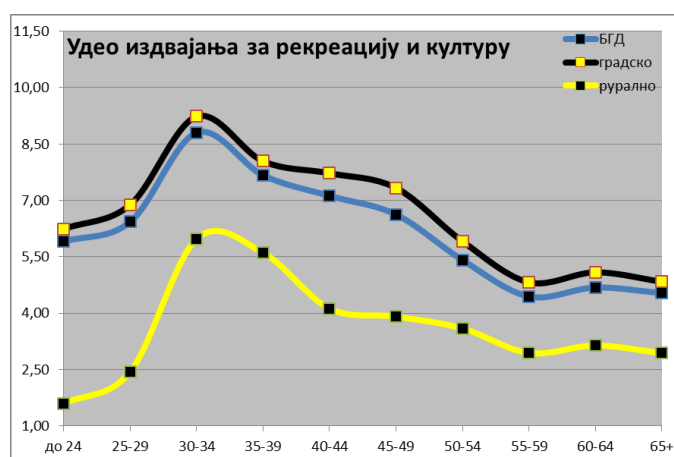

График 108. Удео издвајања за рекреацију и културу према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Кретање удела издвајања за рекреацију и културу између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона, такође, се не разликује. Сеоска и градска домаћинства Београдског региона испољавају исти старосни образац трошкова за рекреацију и културу. Међутим, разлике у висини удела издвајања за

рекреацију и културу између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона су велике. Тако, укупно посматрано, градска домаћинства Београдског региона издвајају у просеку 5,9% за рекреацију и културу, док сеоска домаћинства Београдског региона усмеравају свега 3,5% своје потрошње на рекреацију и културу. Са старошћу носиоца домаћинства разлике између ова два стратума се смањују и то са готово 5 процентних поена код најмлађих домаћинстава на мање од 2 процентна поена код најстаријих домаћинстава Београдског региона.

9.4.4. *Остала добра и услуге*

Категорија *остала добра и услуге* укључује издатке за услуге личне неге, куповину апарата за личну негу, куповину накита, личних предмета, плаћање финансијских услуга, услуге осигурања, издавање личних докумената и друго. Дакле, у ову категорију се могу сврстати сви издаци за козметику, накит и модне додатке (торбе, ташне, уметци, перике, додаци за косу, наочаре, ручни сатови и све остало што се може обухватити под термином *accessories*), издаци за фризерске и козметичарске услуге, маникир и педикир, разне третмане за негу лепоте, као и трошкови административних и финансијских услуга. Наравно, највећи удео у оквиру ове категорије добара и услуга јесу трошкови за козметику, личну хигијену и негу лепоте који су (у различитој мери) својствени свим старосним категоријама становништва. Највећи издаци за остала добра и услуге могу се очекивати у оним старостима носиоца домаћинства када су приходи високи, велика просечна величина домаћинства, високо присуство деце у домаћинству и када су одрасли чланови домаћинства млади.

Издаци за остала добра и услуге у најмлађим домаћинствима су ниски и нагло се повећавају са повећањем просечног броја деце у домаћинству, задржавајући се на највишем нивоу све до 40. године старости носиоца домаћинства. Током 20-их година старости носиоца домаћинства трошкови за остала добра и услуге се повећавају за 50% остајући на том нивоу до 40 година старости носиоца домаћинства. Након 40 година старости носиоца домаћинства трошкови за остала добра и услуге се смањују до краја животног циклуса и код најстаријих домаћинстава износе мање од половине трошкова домаћинства чији су носиоци у својим 30-им годинама старости (табела 20).

Табела 20. Издвајања за остала добра и услуге према старости носиоца домаћинства, 2006-2013.

Остало	Србија	градско	рурално	Београд	градско	рурално
до 24	1897	1955	1573	2243	2230	1710
25-29	2801	2896	2615	3512	3821	1944
30-34	2842	2994	2504	3813	3908	3077
35-39	2821	3021	2204	3738	3992	2534
40-44	2473	2772	2022	3181	3364	2339
45-49	2357	2478	2149	3073	3108	2916
50-54	2293	2375	2027	3035	3269	2257
55-59	2216	2261	2096	2817	2912	2495
60-64	1937	2001	1767	2451	2506	2327
65+	1344	1491	1101	1878	1973	1443
УКУПНО	1930	2073	1646	2550	2664	2111

Разлике у старосним обрасцима кретања трошкова за остала добра и услуге између градских и сеоских домаћинстава постоје, међутим, оне су највидљивије током 30-их година старости носиоца домаћинства. Тако градска домаћинства испољавају старосни образац који се подудара са већ описаним обрасцем за Републику у целини, с тим да је износ трошкова за остала добра и услуге нешто већи. Са друге стране, сеоска домаћинства бележе највише издатке за остала добра и услуге у касним 20-им годинама старости носиоца домаћинства након чега ови трошкови опадају до 40 година старости носиоца, стагнирају на том нивоу до његове 60. године и до краја животног циклуса опадају. Индиректно се намеће закључак да је потрошња осталих добара и услуга у највећој мери усмерена ка задовољењу потреба мале (предшколске) деце у домаћинству. Такође, док градска домаћинства бележе континуирано опадање трошкова за остала добра и услуге након 40 година старости носиоца, сеоска домаћинства задржавају уједначен ниво издатака за остала добра и услуге током 40-их и 50-их година старости носиоца домаћинства највероватније услед растућих прихода домаћинства (до средине 50-их година старости носиоца домаћинства).

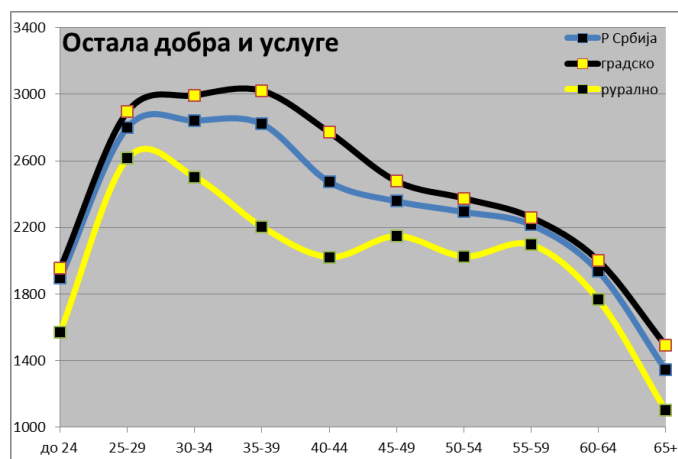

График 109. Издвајања за остала добра и услуге према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона бележе за 32% веће трошкове за остала добра и услуге у односу на Републички просек. Најмлађа домаћинства Београдског региона веома мало троше на остала добра и услуге, али су износи растући и већ у касним 20-им годинама старости носиоца домаћинства повећавају ове издатке за чак 64%. Издвајања за остала добра и услуге настављају благо да расту и до 40. године старости носиоца домаћинства остају на високом нивоу. Током 40-их година дешава се први значајнији пад трошкова за остала добра и услуге и то за 18%, након чега неповратно опадају до краја животног циклуса. Најстарија домаћинства издвајају двоструко мање износе за остала добра и услуге у односу на домаћинства чији су носиоци у својим 30-им годинама живота. Начин на који се са старашћу носиоца мења висина издатака за остала добра и услуге код градских домаћинстава Београдског региона прати описани старосни образац карактеристичан за Београдски регион у целини. Осим разлике у самој висини издвајања, истиче се и разлика у начину на који се мења висина издатака за остала добра и услуге око 50 година старости носиоца домаћинства. Наиме, између 45 и 55 година старости носиоца домаћинства, док се код градских домаћинстава на нивоу Републике дешава смањење, код градских домаћинстава Београдског региона се дешава извесно повећање издатака за остала добра и услуге. Највероватније да је продужено присуство „деце“ у градским домаћинствима Београдског региона утицало на повећање издатака за остала добра и услуге кроз задовољење њихових растућих потреба. Са друге стране, сеоска домаћинства

Београдског региона су у посматраном периоду услед недовољне величине узорка забележила изузетно нерегуларно кретање издатака за остала добра и услуге које се не може довести у везу ни са једном од посматраних карактеристика домаћинства, па чак ни са висином дохотка.

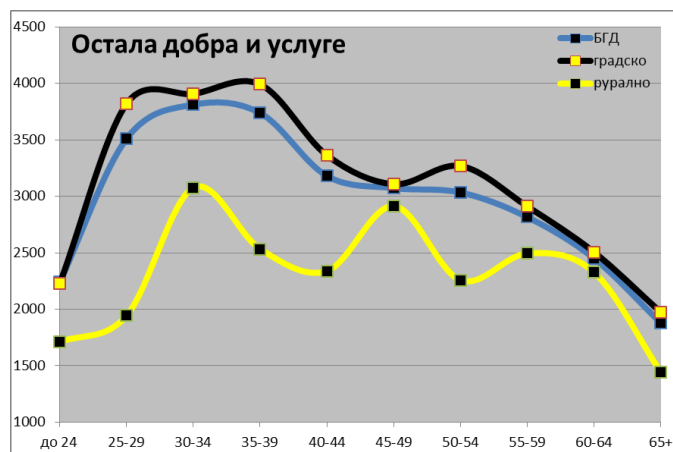

График 110. Издвајања за остала добра и услуге према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Старосни образац кретања удела издвајања за остала добра и услуге је нешто другачији. Наиме, код домаћинства у Републици Србији удео издвајања за остала добра и услуге је највећи у касним 20-им годинама старости носиоца, смањује се током 30-их година старости и остаје на том нивоу током његових 40-их и 50-их година живота, након чега опада до краја животног циклуса (график 111). Корелациона анализа је, као статистички значајну, потврдила везу кретања удела издвајања за остала добра и услуге са просечним бројем предшколске деце (0,900) и просечним бројем старијих чланова домаћинства (-0,727) у свим посматраним стратумима (Табела 32). Тако свако додатно дете предшколског узраста повећава удео издатака за остала добра и услуге за 2,2%, а сваки додатни старији члан домаћинства смањује за 5,1% (Табела 33).

Са друге стране, старосни обрасци кретања удела издвајања за остала добра и услуге, код градских и сеоских домаћинства, веома су слични. Међутим, веома је интересантно да сеоска домаћинства чији су носиоци млађи од 30 година бележе чак веће уделе издвајања за остала добра и услуге у односу на градска домаћинства исте старости носиоца. Даље, у свим осталим старостима носиоца удели издвајања за остала добра и услуге су већи у градским него у сеоским

домаћинствима, а разлике су управо највеће у оним старостима носиоца када је присуство деце у домаћинству највеће. Ово нас поново наводи на закључак да је могуће да се у градским домаћинствима део потрошње осталих добара и услуга усмерава ка задовољењу потреба „деце“ (и када одрасту), док је код сеоских домаћинстава значајан део потрошње осталих добара и услуга усмерен ка задовољењу потреба деце предшколског узраста, без обзира што не постоје значајније разлике у коришћењу времена за личне потребе између становништва градских и осталих насеља (РЗС, 2012).

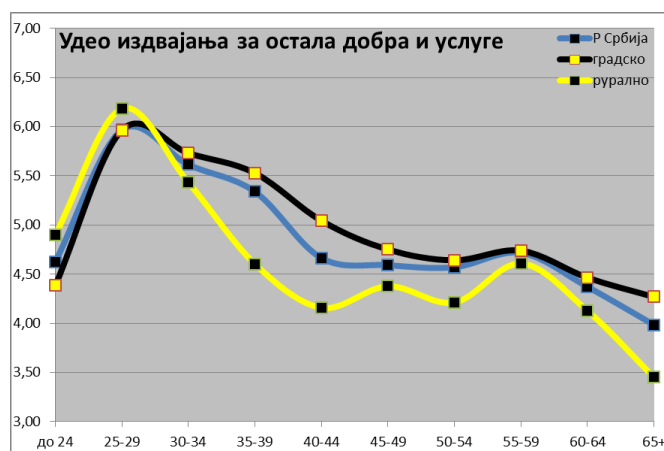

График 111. Удео издвајања за остала добра и услуге према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Што се тиче старосног обрасца кретања удела издвајања за остала добра и услуге у Београдском региону, он се у првом делу животног циклуса разликује у односу на Републику у целини. Тако, док домаћинства на нивоу Републике достижу максимум издвајања за остала добра и услуге у касним 20-им годинама старости носиоца након чега следи пад удела издвајања, Београдска домаћинства достигнути максимум удела издвајања током касних 20-их година старости носиоца задржавају до његове 40. године старости. Док је старосни образац кретања удела издвајања у сеоским домаћинствима испољио велика случајна одступања, старосни образац код градских домаћинстава испољава извесне специфичности у односу на укупна градска домаћинства, али и у односу на Републику у целини. Прво, када је једном порастао, удео издвајања за остала добра и услуге остаје висок до 40. године старости носиоца домаћинства. Друго, након оштрог пада удела издвајања око 40. године старости носиоца, дешава се

извесна „реhabилитација“ током 40-их и прве половине 50-их година старости носиоца домаћинства. Неколико разлога би се могло јавити као узрок поменуте „реhabилитације“ и то спорије опадање (стагнација) просечне величине домаћинства између 45 и 55 године старости носиоца у односу на остатак Републике и спорије опадање просечног броја деце у домаћинству. Међутим, градска домаћинства Београдског региона управо у овим старостима носиоца бележе најниже приходе по јединици једнаке потрошње, тако да би једино специфичне потрошачке преференције млађих чланова домаћинства и њихово продужено присуство у домаћинству заједно са карактеристичним начином живота могли утицати на повећање удела издатака за остала добра и услуге у овом периоду живота носиоца домаћинства.

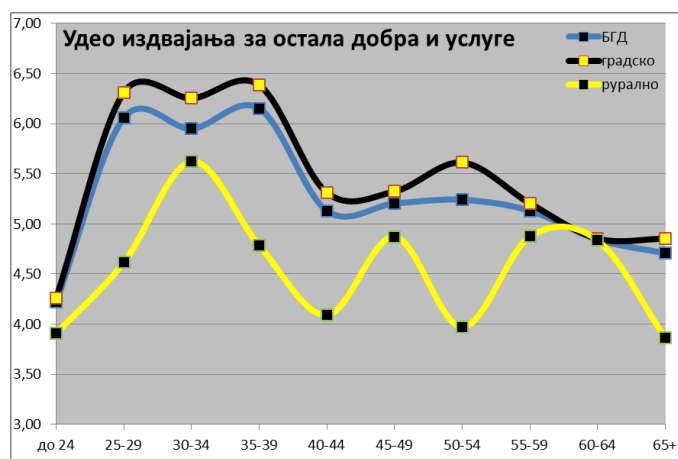

График 112. Удео издвајања за остала добра и услуге према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.4.5. Агрегат трошкова трећег реда

Агрегат трошкова трећег реда представља суму издатака домаћинства за алкохолна пића и дуван, ресторане и хотеле, рекреацију и културу, и остала добра и услуге. Потрошњом ових категорија добара и услуга домаћинства задовољавају своје потребе за квалитетнијим провођењем слободног времена, спортом и рекреацијом, опуштањем, задовољством и уопште остваривањем специфичног начина живљења. Ове потребе свакако немају карактер егзистенцијалности већ проистичу из осећаја задовољства који потрошња ових категорија добара и услуга доноси. Потреба за осећајем задовољства својствена је свим категоријама

становништва без обзира на старост, али ће се потрошња ових добара и услуга налазити у сталној конкуренцији са другим, егзистенцијалнијим, потребама домаћинства из разлога њиховог најнижег степена егзистенцијалности. Тако ће висина трошкова трећег реда у великој мери зависити од расположивог дохотка домаћинства, просечног броја чланова, старости чланова домаћинства и њиховог особеног начина живљења, присуства деце у домаћинству и тренутне важности других потреба, или животних приоритета. Неке од категорија потрошње унутар трошкова трећег реда усмереније су на задовољење потреба одраслих чланова домаћинства (најчешће родитеља), а друге на задовољење потреба деце и млађих чланова домаћинства. Такође, све четири категорије су директно или индиректно повезане са присуством деце у домаћинству. Директно, преко повећања потрошње добара и услуга које подижу квалитет живота и слободног времена деце, а проистичу из родитељске улоге одраслих чланова домаћинства, и индиректно, кроз смањење потрошње добара и услуга које су усмерене на задовољење потреба одраслих чланова домаћинства (најчешће родитеља), а такође проистичу из родитељске улоге, кроз алокацију буџета домаћинства ка деци.

Старосни образац промене висине трошкова трећег реда поприма облик који је високо старосно зависан. Наиме, егзистенцијална расподела потрошње значила би високе трошкове у периоду високог дохотка домаћинства и његове велике просечне величине. Међутим, домаћинства у Србији највећу висину дохотка бележе након 50. године старости носиоца домаћинства, а највећу просечну величину након 40. године старости носиоца. Са друге стране највиши издаци за добра и услуге трећег реда приоритета се бележе већ у другој половини 30-их година старости носиоца домаћинства након чега се бележи опадање до краја животног циклуса, без обзира што величина домаћинства и висина прихода настављају да расту. Свакако да је највећи део потрошње ове групе добара и услуга усмерен на задовољење потреба деце и младих одраслих чланова домаћинства (најчешће младих родитеља). У домаћинствима која бележе највећу потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга присуство деце до 14 година старости је више него троструко веће у односу на укупан просек. Иако их анализа потрошње не препознаје као децу, након 15. године старости, ови млади одрасли чланови не напуштају родитељско домаћинство и остају у њему током својих 20-

их, па и 30-их година живота, а потрошња неегзистенцијалних добара и услуга у домаћинству ипак опада. Ово нас наводи на закључак да је потрошња неегзистенцијалних добара и услуга својственија младим домаћинствима са децом (или без деце) и високо повезана са старошћу носиоца домаћинства, далеко више него са присуством младих одраслих чланова домаћинства у својству деце. Другим речима, присуство младих чланова домаћинства (у својим 20-им и 30-им годинама старости) у домаћинствима носилаца у 50-им и 60-им годинама живота је свакако значајно, међутим, иако су ова домаћинства 10% већа и имају чак 35% веће приходе, она остварују готово 20% нижу потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга у односу на домаћинства носилаца у својим 20-им и 30-им годинама живота. Дакле, млади почињу значајније да троше на неегзистенцијална добра и услуге тек када заснују сопствено домаћинство усмеравајући потрошњу на себе и своју децу, те се може рећи да су високи трошкови трећег реда својственији младим домаћинствима него младима уопште.

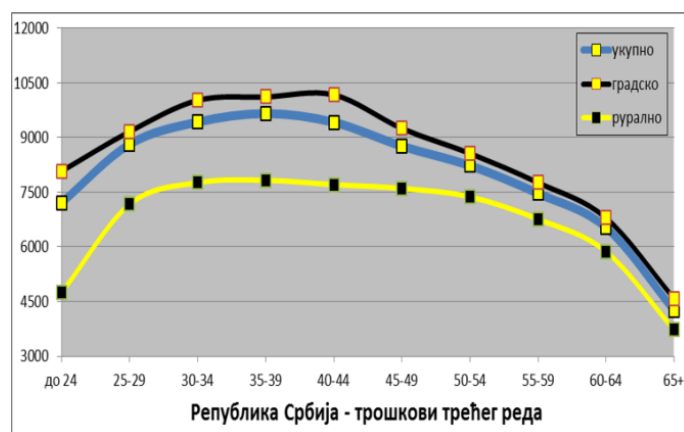

График 113. Трошкови трећег реда према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава су значајне не само у висини издатака за трошкове трећег реда, већ и у начину на који се висина издатака мења са старошћу носиоца домаћинства. Градска домаћинства која бележе 15% веће приходе у односу на сеоска домаћинства, не само да остварују чак 25% већу потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга, већ се и начин на који се висина трошкова трећег реда током прве половине животног циклуса мења, значајно разликује у односу на сеоска домаћинства. Тако већ најмлађа

градска домаћинства остварују за 15% већу потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга од просека за градска домаћинства, и чак за 23% већу потрошњу од укупног републичког просека. Трошкови трећег реда се значајно повећавају до 30. године старости носиоца домаћинства и остају на високом нивоу до његове 45. године живота, након чега опадају и код најстаријих домаћинстава износе свега 45% трошкова домаћинстава чији су носиоци у 30-им годинама живота. Са друге стране, најмлађа сеоска домаћинства бележе ниске трошкове трећег реда који значајно расту током 20-их година старости носиоца. Између 30 и 55 година старости носиоца домаћинства трошкови трећег реда су уједначени и чак благо опадајући без обзира на значајан раст величине и прихода сеоских домаћинстава након 30. године старости носиоца. Тек током 50-их година старости носиоца трошкови трећег реда код сеоских домаћинстава почињу да се приближавају износима код градских домаћинстава и да попримају исти начин промене са старашћу носиоца домаћинства. Тако се висина трошкова трећег реда код најстаријих градских и сеоских домаћинстава разликује за 23%, док се у највећем преиоду животног циклуса разликовала за између 28 и 32 процента, а код најмлађих домаћинстава за чак 70%. Дакле, како се са старашћу носиоца смањује разлика у висини дохотка између градских и сеоских домаћинстава, тако се смањују и разлике у висини трошкова трећег реда. Међутим, веома велике разлике у трошковима трећег реда између најмлађих градских и сеоских домаћинстава свакако нису резултат свега 16% виших прихода код најмлађих градских домаћинстава, већ њиховог специфичног потрошачког понашања и стила живота у градским срединама.

Начин на који се одвија потрошња у београдским домаћинствима указује да су трошкови трећег реда веома заступљени у млађим домаћинствима. Они значајно расту (за 48%) све до 35. године старости носиоца домаћинства. Врхунац потрошње је управо у петогодишту од 30 до 34 године старости, када је присуство предшколске деце у домаћинству највеће. У овом петогодишту Београдска домаћинства бележе чак 53% већу потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга у односу на републички просек за ту старост носиоца и чак 70% више од укупног просека за Београдски регион. Већ до 40 година старости носиоца трошкови трећег реда опадају за 15% и даље до краја животног циклуса настављају

континуирано да опадају. Може се рећи да се старосни образац кретања трошкова трећег реда код домаћинстава Београдског региона разликује у односу на старосни образац карактеристичан за Републику утолико да док домаћинства на нивоу Републике бележе висок ниво трошкова трећег реда између 30 и 45 година старости носиоца, домаћинства Београдског региона бележе изузетно високе трошкове трећег реда у старости носиоца од 30 до 34 године. Домаћинства ове старости носиоца бележе готово подједнак број деце као и код домаћинстава исте старости носиоца на нивоу Републике, свега 9% мању просечну величину, и чак 22% веће приходе. Ипак, разлике између домаћинстава ове старости носиоца у Београдском региону у односу на Републику нису такве да би могле да доведу до тако велике разлике у висини трошкова трећег реда. Управо су високи приходи, специфично потрошачко понашање, стил живота и коришћења слободног времена младих (РЗС, 2014) допринели да се домаћинства ове старости носиоца издвоје у односу на остала домаћинства.

Разлике између сеоских и градских домаћинстава Београдског региона су до 45. године старости носиоца велике, након чега готово у потпуности нестају. Градска домаћинства прате описани старосни образац карактеристичан за Београдски регион у целини, док сеоска домаћинства до 45. године старости носиоца бележе у просеку за 37% ниже трошкове трећег реда у односу на градска домаћинства. Након 45. године старости носиоца домаћинства ове разлике опадају на испод 10% у корист градских домаћинстава.

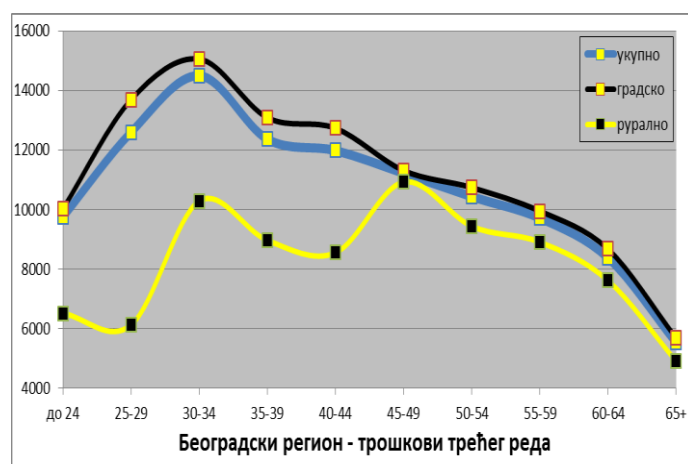

График 114. Трошкови трећег реда према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Посматрањем старосног обрасца кретања удела издвајања за трошкове трећег реда код домаћинстава у Србији донекле се ублажава утицај промене висине прихода домаћинства са старошћу носиоца и даје бољи увид у потрошачке преференције и приоритете у различитим фазама животног циклуса. Тако најмлађа домаћинства издвајају високе и растуће уделе за неегзистенцијална добра и услуге истичући специфично потрошачко понашање младих домаћинстава између 25 и 35 година старости носиоца. Ова домаћинства карактерише растући просечан број деце, растући приходи и величина домаћинства. Међутим, иако након 35. године старости носиоца приходи и величина домаћинства настављају да расту, удео трошкова трећег реда континуирано опада до краја животног циклуса домаћинства. Благо успоравање интензитета опадања удела трошкова трећег реда приметно је једино током 50-их година старости носиоца када се бележи нешто већи просечан број деце у домаћинству услед високог учешћа вишепородичних домаћинстава управо у овим старостима носиоца, али јасна тенденција опадања свакако не бива нарушена. Млада домаћинства бележе чак шест процентних поена већи удео трошкова трећег реда у односу на најстарија домаћинства (график 115). Интересантно је да се кретање удела трошкова трећег реда налази у статистички значајној корелационој вези управо са просечним бројем предшколске деце (0,888) и просечним бројем чланова старих 65 и више година (-0,752) (Табела 32). Тако да свако додатно дете у домаћинству повећава удео трошкова трећег реда за 6%, а сваки додатни члан домаћинства стар 65 и више година смањује за 16,5% (Табела 33). Међутим, како су трошкови трећег реда у значајној вези и са начином коришћења времена, недовољне разлике у времену утрошеном на личне потребе и слободном времену између младих (од 15 до 30 година старости) и старијих (65 и више година), а поготову приближно исти приходи млађих и старијих домаћинстава, не објашњавају у довољној мери овако значајне разлике у потрошњи добара и услуга трећег реда. Свакако да старост носиоца домаћинства и специфичне потрошачке навике и понашање различитих старосних група високо условљавају висину трошкова трећег реда.

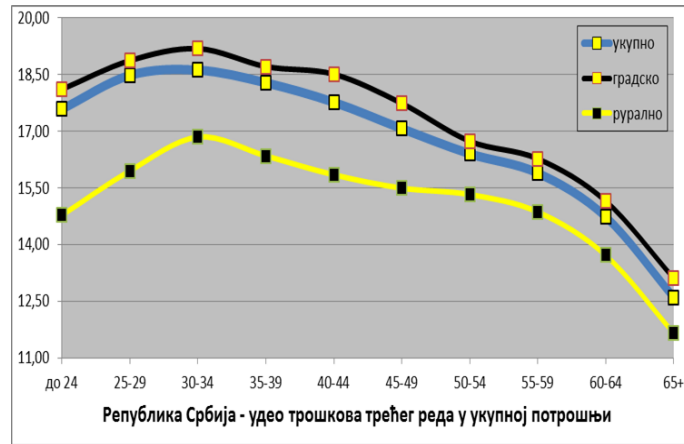

График 115. Удео трошкова трећег реда у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Разлике у кретању удела трошкова трећег реда са старашћу носиоца између градских и сеоских домаћинства нарочито су видљиве, али је битно истаћи да не постоје значајне разлике у старосним обрасцима кретања удела трошкова трећег реда, већ једино у висини посматраних удела. Тако и градска и сеоска домаћинства испољавају све карактеристике описаног старосног обрасца за Србију у целини. Свакако, удели су значајно виши у градским у односу на сеоска домаћинства, а разлике се смањују са повећањем старости носиоца домаћинства. Разлика је највећа код најмлађих домаћинства и износи 3,33 процентна поена, да би, смањујући се са старашћу носиоца, код најстаријих домаћинства износила свега 1,46 процентних поена.

Интересантно је да кретање удела трошкова трећег реда у укупној потрошњи домаћинства Београдског региона испољава идентичан старосни образац као и кретање апсолутног износа издвајања за трошкове трећег реда. Док су на нивоу Републике домаћинства бележила највиша издвајања за трошкове трећег реда тек крајем 30-их година старости носиоца, а њихов удео је био највећи око 30. године старости носиоца, истовремено код Београдских домаћинства су и апсолутни износи и удели трошкова трећег реда највиши у истој старости носиоца домаћинства (30 до 34 године). Удео издвајања за неегзистенцијална добра и услуге у овој старости носилаца домаћинства Београдског региона износи готово четвртину њихове укупне потрошње (23,2%) за разлику од најстаријих Београдских домаћинства која усмеравају мање од једне седмине своје потрошње

на неегзистенцијална добра и услуге, иако су њихови приходи само 25% нижи, али и њихова просечна величина домаћинства мања за 31%. У Београдском региону, као и на нивоу Републике, кретање удела трошкова трећег реда испољава статистички значајну корелациону везу са бројем предшколске деце (0,865) и старијих чланова домаћинства (-0,763). Тако свако додатно предшколско дете у домаћинству повећава удео трошкова трећег реда за 10,4%, а сваки додатни старији члан домаћинства смањује за 21,9%. Такође, разлике у уделима издвајања за трошкове трећег реда између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона су значајне једино у домаћинствима носилаца млађих од 45 година старости.

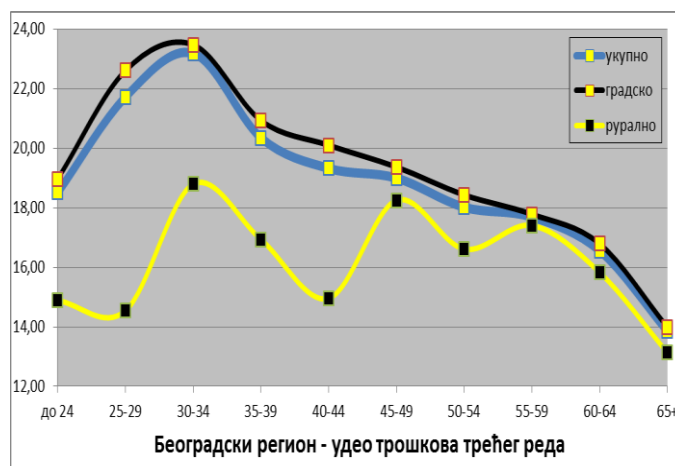

График 116. Удео трошкова трећег реда у укупној потрошњи домаћинстава према старости носιοца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.4.5.1 Трошкови трећег реда по јединици једнаке потрошње

На овакав начин приказани, трошкови трећег реда нарочито истичу специфично потрошачко понашање домаћинстава носилаца у својим касним 20-им годинама живота. Уколико узмемо у обзир недостатке трансферзалног метода анализе (о чему је било речи у претходном потпоглављу) и посматрамо ова домаћинства као домаћинства на самом почетку свог животног циклуса (највећи број младих домаћинстава се управо заснива око 30. године старости носιοца, а не пре 25. године живота) онда се може рећи да домаћинства бележе опадање трошкова трећег реда по ЈПП током читавог животног циклуса. Управо јаке преференције и приоритети и постојање или непостојање конкуренције са другим

животним потребама утицаће у највећој мери на потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга и то често далеко јаче него сама висина дохотка као једна од најзначајнијих одредница потрошње. На основу овог показатеља могуће је видети колике издатке домаћинства различитих старости носилаца опредељују за потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга. Ова добра и услуге назвали смо трошковима избора из разлога што домаћинства бирају хоће ли, или неће, и у којој мери, остваривати потрошњу трећег реда приоритета. Другим речима, домаћинства остварују потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга зато што то желе, а чак и онда када висина њихових прихода то не оправдава, као што је то случај код младих, а поготову најмлађих домаћинстава. Тако је приход домаћинства по ЈЈП најнижи код домаћинстава носилаца у њиховим 20-им и 40-им годинама старости (19772 и 19507 динара респективно), те би, руководећи се принципом рационалности, било очекивано да ова домаћинства остварују једнаку потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга. Међутим, домаћинства носилаца у 20-им годинама живота остварују чак 20% веће трошкове трећег реда по ЈЈП. Ако се узме у обзир присуство деце у домаћинству (према којој се усмерава велики део трошкова трећег реда), домаћинства носилаца у 20-им бележе 10% мањи просечан број деце у домаћинству у односу на домаћинства носилаца у 40-им годинама живота, тако да управо старост носиоца домаћинства има значајну улогу у одређивању приоритета потрошње када су неегзистенцијална добра и услуге у питању. Разлике између домаћинстава у односу на старост носиоца су тако велике да домаћинства носилаца у 20-им годинама живота остварују чак 85% већу потрошњу неегзистенцијалних добара и услуга у односу на најстарија домаћинства (график 117), иако је њихов приход по ЈЈП чак за 2% мањи у односу на најстарија домаћинства.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава у висини посматраног показатеља су веома велике, иако су старосни обрасци кретања трошкова трећег реда по ЈЈП слични у оба стратума. Трошкови трећег реда по ЈЈП опадају са повећањем старости носиоца, а разлике између градских и сеоских домаћинстава се смањују, међутим, старосне разлике су далеко веће код градских домаћинстава. Тако градска домаћинства носилаца око 30. године живота троше чак 80% више по ЈЈП на неегзистенцијална добра и услуге у односу на најстарија градска

домаћинства. Истовремено сеоска домаћинства истих старости носилаца троше свега 58% више по ЈЈП на неегзистенцијална добра и услуге у односу на најстарија сеоска домаћинства. Током 20-их година старости носиоца, градска домаћинства остварују чак 82% веће трошкове трећег реда по ЈЈП у односу на сеоска домаћинства, а током 30-их година старости 49% више. Виши приходи градских домаћинстава, мања оптерећеност зависним члановима домаћинства (онима који не зарађују), већа доступност добара и услуга трећег реда приоритета, као и специфичан начин живљења градских домаћинстава, свакако су утицали да разлике између градских и сеоских домаћинстава буду нарочито значајне управо код младих домаћинстава.

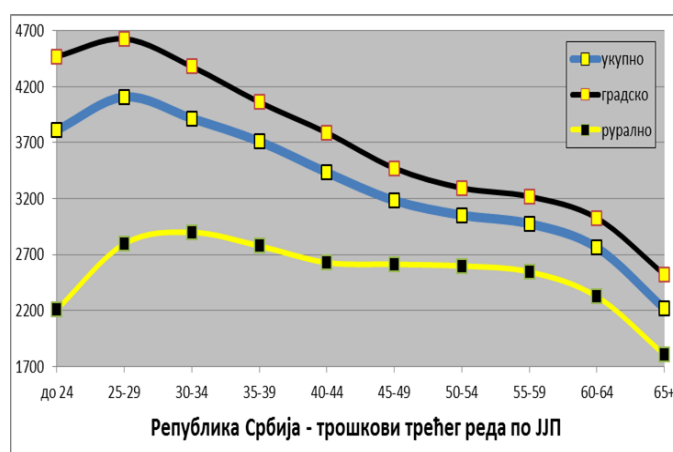

График 117. Трошкови трећег реда по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона, очекивано, бележе највише трошкове трећег реда по ЈЈП у старости носиоца од 25 до 29 година као и домаћинства на нивоу Републике, с тим да они не опадају значајно до 35 година старости носиоца. Старосни обрасци кретања трошкова трећег реда по ЈЈП за градска и сеоска домаћинства (без обзира на случајна одступања) Београдског региона испољавају све карактеристике старосних образаца карактеристичних за градска, односно, сеоска домаћинства на нивоу Републике. Тако су код сеоских домаћинстава Београдског региона старосне разлике трошкова трећег реда по ЈЈП далеко мање него код градских домаћинстава. Старосне разлике у трошковима трећег реда по ЈЈП код сеоских домаћинстава Београдског региона не прелазе 50% од њиховог укупног просека, док код градских домаћинстава те разлике износе и до 108% од

укупног просека за градска домаћинства Београдског региона. Такође, градска домаћинства око 30. године старости носиоца бележе чак 64% веће трошкове трећег реда по ЈЛП у односу на градска насеља одговарајућих старости носиоца на нивоу Републике без обзира што су њихови приходи по ЈЛП свега за 30% већи.

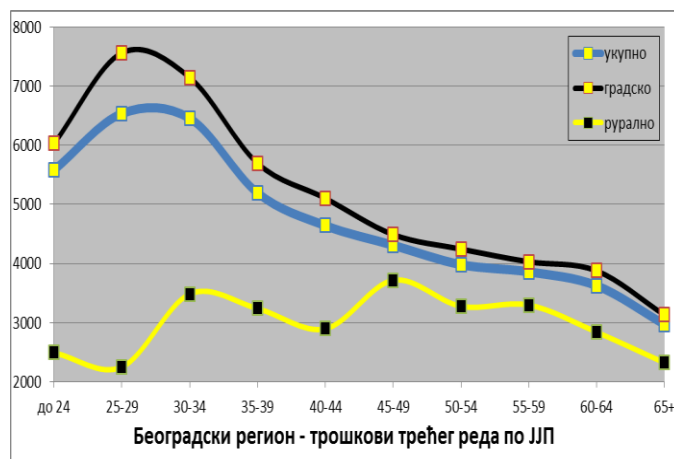

График 118. Трошкови трећег реда по јединици једнаке потрошње према старости носиоца домаћинства и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

9.5. Укупна потрошња домаћинства

Укупна потрошња домаћинства је под најјачим утицајем висине прихода и величине домаћинства. Тако најмлађа домаћинства остварују веома ниску потрошњу услед ниских прихода и њихове релативно мале просечне величине. Током периода повећања просечног броја чланова домаћинства и раста висине прихода, расте и њихова укупна потрошња. Дакле, укупна потрошња расте до 40-их година старости носиоца, након чега започиње континуирано опадање до краја животног циклуса. Са друге стране, разлике између градских и сеоских домаћинства нису значајне када је у питању старосни образац укупне потрошње, већ једино када је у питању износ остварене потрошње. У том смислу се и разлике у висини остварене потрошње између градских и сеоских домаћинства са старосћу носиоца смањују, а код најстаријих домаћинства готово у потпуности нестају (график 119).

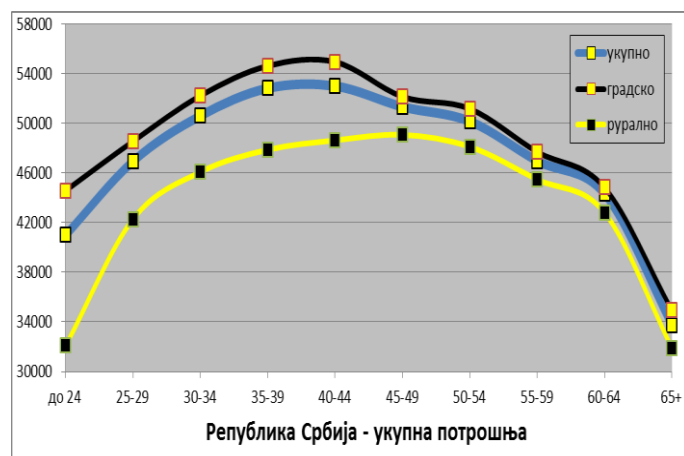

График 119. Укупна потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Међутим, када се узме у обзир „потрошачка“ величина домаћинства и потрошња изрази као укупна потрошња по ЈП, разлике између домаћинстава различитих старости носиоца постају веома значајне, а старосни образац укупне потрошње уочљивији и независан од величине домаћинства. Тако, домаћинства чији су носиоци у 20-им годинама живота остварају највишу потрошњу по еквивалентној јединици, и то за 17% већу у односу на укупан републички просек, а за чак 24% већу у односу на најстарија домаћинства, без обзира што остварају најниже приходе по ЈП. Укупна потрошња по ЈП са старосћу носиоца домаћинства опада. Ипак, укупна потрошња по ЈП је ниска, али уједначена између 45 и 64 године старости носиоца домаћинства. Током овог периода се присуство деце у домаћинству готово у потпуности губи, приходи су опадајући, али и величина домаћинства, тако да укупна потрошња по ЈП остаје стабилна. Након 65 година старости носиоца, а са престанком економске активности и значајнијим падом висине дохотка домаћинства, опада и укупна потрошња по ЈП.

Такође, на основу овог показатеља су и разлике између градских и сеоских домаћинстава веома значајне. Поменуте разлике су највеће код најмлађих домаћинстава, смањују се са старосћу носиоца до 45. године старости и остају на приближно истом нивоу до краја животног циклуса. Тако најмлађа градска домаћинства остварају чак 45% вишу укупну потрошњу по еквивалентној јединици у односу на сеоска домаћинства исте старости носиоца. Како се са

старошћу носиоца разлике између градских и сеоских домаћинстава смањују то најстарија градска домаћинства остварују свега 13% већу укупну потрошњу по ЈЛП у односу на најстарија сеоска домаћинства и то без обзира што бележе за 16% више приходе по ЈЛП. Са друге стране, док градска домаћинства бележе опадање укупне потрошње по ЈЛП до 45. године старости носиоца и релативну стабилизацију до краја радне активности носиоца, сеоска домаћинства чак између 30 и 64 године старости носиоца бележе уједначен ниво укупне потрошње по ЈЛП. Другим речима, у сеоским домаћинствима ниво потрошње по еквивалентној јединици је готово исти током највећег дела животног циклуса домаћинства. У том смислу се, као и код већине појединачних категорија потрошње, највеће разлике у старосним обрасцима између градских и сеоских домаћинстава испољавају у првој половини животног циклуса, односно, до 40-их година старости носиоца домаћинства. Овај период карактерише високо присуство деце у домаћинству на оба подручја (и урбаном и руралном), тако да су специфично потрошачко понашање градских домаћинстава током 20-их година старости носиоца и високи удели потрошње усмерени на задовољење потреба деце у домаћинству током 30-их година старости носиоца у утицали да разлике буду овако значајне. Са друге стране, током и након 40-их година старости носиоца, разлике између градских и сеоских домаћинстава остају на истом нивоу, како се у другој половини животног циклуса укупна потрошња по еквивалентној јединици налази под опредељујућим утицајем висине прихода.

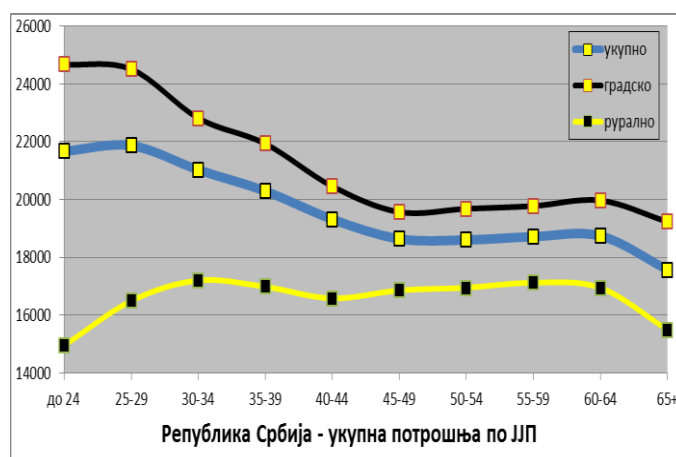

График 120. Укупна потрошња домаћинстава по јединици једнаке потрошње према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Како би се дао бољи увид у карактер остварене укупне потрошње, потребно ју је приказати у односу на висину остварених прихода, али и приказати њену структуру. На овај начин ће се јасно уочити период живота током кога укупна потрошња домаћинства превазилази укупне приходе и обрнуто. Тако се током животног циклуса домаћинства удео остварене потрошње у односу на приходе континуирано смањује. Најмлађа домаћинства у највећој мери својом потрошњом надмашују висину остварених прихода (111%), а са старашћу се овај удео смањује те након 40. године старости носиоца прихода премашују остварену потрошњу. Млада домаћинства се задужују (или остварују међугенерациске трансфере) како би у периоду ниских прихода остваривала жељени ниво потрошње. Потпуно неочекивано, овај удео се први пут значајније смањује око 30. године старости носиоца и то управо у тренутку највећег пораста величине домаћинства и највећег присуства предшколске деце у домаћинству. Знајући да се укупна потрошња налази под директним утицајем величине домаћинства и да присуство предшколске деце повећава тражњу за неегзистенцијалним добрима и услугама („скупом робом“) и повећава обим потрошње по еквивалентној јединици, било би очекивано да се ова домаћинства додатно задужују како би задовољила своје растуће потребе. Међутим, ово управо указује да се домаћинства носилаца у својим 20-им година старости изразито „потрошачки“ понашају без обзира на ниске приходе и непостојање потреба издржаваних чланова домаћинства, те се задужују зарад задовољења својих, и то неегзистенцијалних потреба, док домаћинства носилаца у својим 30-им годинама старости са виоким присуством деце у домаћинству приступају „одговорнијој“ расподели кућног буџета. Разлике између домаћинства носилаца различите старости су, дакле, веома значајне, а најстарија домаћинства свега 87% својих прихода усмеравају на потрошњу. Основна разлика у старосним обрасцима кретања удела потрошње у односу на приходе домаћинства између градских и сеоских домаћинства јесте у различитој старости носиоца у којој домаћинства почињу да остварују штедњу. Услед значајно већег, и ранијег присуства деце у сеоским домаћинствима, а поготову услед значајно нижих прихода у односу на градска домаћинства, сеоска домаћинства тек око 45. године старости носиоца

почињу да остварују штедњу, док градска домаћинства почињу да остварују штедњу већ након 30. године старости носиоца.

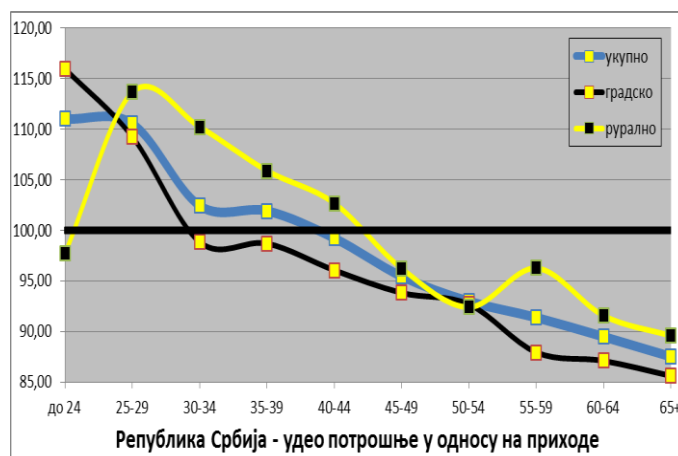

График 121. Удео укупне потрошње домаћинства у односу на приходе, према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Сви претходни прикази агрегата потрошње заправо приказују обим, а не и структуру остварене потрошње. Структура потрошње је у претходним поглављима приказана кроз појединачне категорије потрошње и кроз три велике групе трошкова. Наведене групе трошкова првог, другог и трећег реда представљају потрошњу добара и услуга различитог степена егзистенцијалности. Синтетски квантитативни исказ квалитативне структуре потрошње домаћинства могуће је остварити ако се трошковима првог реда придружи пондер 1, трошковима другог реда пондер 2, и трошковима трећег реда пондер 3. На такав начин изражена структура потрошње не подразумева квантитативно разликовање међу групама трошкова, већ квалитативну валоризацију у смислу да трошкови вишег реда представљају потрошњу добара и услуга нижег степена егзистенцијалности и обрнуто. У том смислу ће мања добијена вредност структуре потрошње увек представљати егзистенцијалнију расподелу буџета домаћинства, и обрнуто, већа вредност ће увек представљати мање егзистенцијалну расподелу буџета. Поменути показатељ (*структура потрошње*) има следећи облик:

$$SP = \frac{TPR + TDR * 2 + TTR * 3}{100}$$

Где су:

SP – структура укупне потрошње

TPR – удео трошкова првог реда (%)

TDR – удео трошкова другог реда (%), и

TTR – удео трошкова трећег реда (%)

Када су домаћинства у Србији у питању, до 40. године старости носиоца структура потрошње је стабилна и најмање егзистенцијална током читавог животног циклуса са вредношћу 1,63. Након 40. године старости носиоца структура потрошње домаћинстава постаје све егзистенцијалнија и код најстаријих домаћинстава њена вредност износи 1,44. Другим речима, структура потрошње најстаријих домаћинстава је за 13% егзистенцијалнија од структуре потрошње младих домаћинстава. Такође су и разлике у структури потрошње између градских и сеоских домаћинстава очигледне. Сеоска домаћинства у свим старостима носиоца остварују егзистенцијалнију структуру потрошње у односу на градска, а разлике се смањују са повећањем старости носиоца домаћинства. Највеће разлике се испољавају до 50. године старости носиоца када сеоска домаћинства остварују за 4,4% егзистенцијалнију потрошњу у односу на градска домаћинства, док су најмање разлике код најстаријих домаћинстава (0,7%).

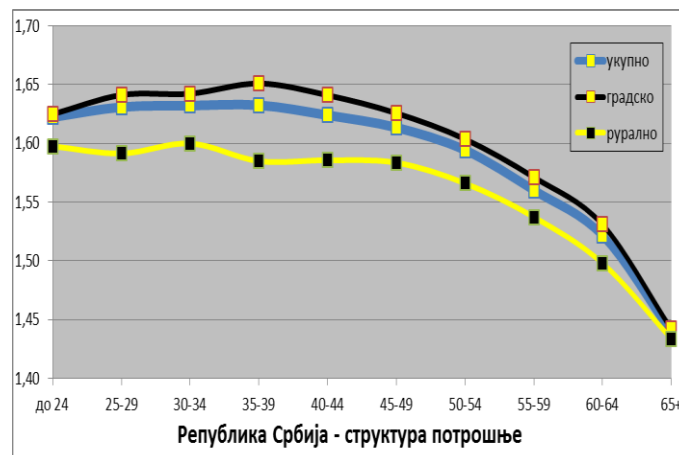

График 122. Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

На крају, ако бисмо структуру остварене потрошње помножили релативним обимом укупне потрошње у односу на висину прихода домаћинства, могли бисмо добити увид у *начин трошења* буџета домаћинства. Како више вредности структуре потрошње представљају мање егзистенцијалну расподелу буџета, тако ће и потрошња која надмашује остварене приходе управо у периоду најмање егзистенцијалности потрошње указивати на задуживање зарад неегзистенцијалне потрошње. На овакав начин приказан начин трошења додатно ће истаћи разлике између млађих и старијих домаћинстава. Са једне стране су млађа домаћинства која се задужују зарад задовољења неегзистенцијалних потреба, а са друге, старија домаћинства која остварују мањи обим и егзистенцијалнију структуру потрошње него што им то приходи намећу. Дакле, са једне стране јесте изразито потрошачки оријентисано понашање млађих домаћинстава, и са друге стране изразито штедно понашање старијих домаћинстава. Формула за *начин трошења* према старости носиоца гласи:

$${}_nNT_x = {}_nSP_x * \frac{{}_nP_x}{{}_nD_x}$$

Где су:

${}_nNT_x$ – начин трошења

${}_nSP_x$ – структура укупне потрошње

${}_nP_x$ – укупна потрошња

${}_nD_x$ – укупни приходи

Имајући у виду поступак израчунавања *начина трошења*, где различите вредности структуре потрошње и удела укупне потрошње у односу на приходе могу дати исти резултат, сматрамо да није могуће користити овај показатељ за поређење између градских и сеоских домаћинстава услед значајно различите висине дохотка, већ искључиво у сврху поређења домаћинстава различитих старости носиоца у оквиру истог стратума. Посматрани показатељ који смо назвали *начином трошења*, са минималним одступањима, готово праволинијски опада са старошћу носиоца домаћинства, тако да најстарија домаћинства остварују чак 43% егзистенцијалнији начин трошења у односу на најмлађа домаћинства.

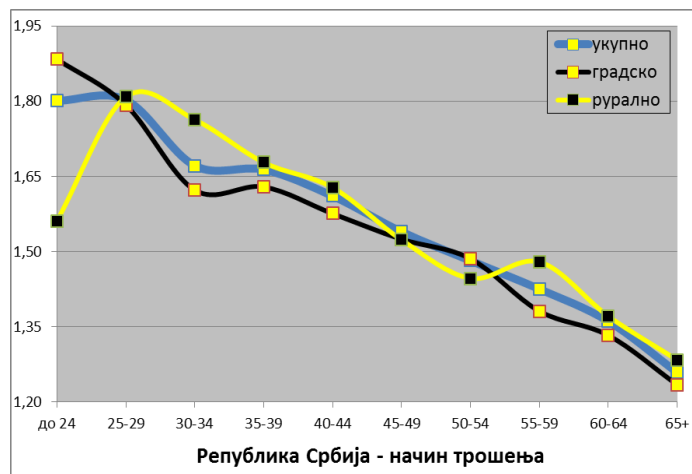

График 123. Начин трошења домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Републици Србији, 2006-2013.

Домаћинства Београдског региона у великој мери прате исказане старосне обрасце карактеристичне за Србију у целини. Извесне разлике се појављују у „тајмингу“ када се јављају „пикови“ укупне потрошње и у висини остварене потрошње која је под директним утицајем висине прихода домаћинства. Наиме, док домаћинства на нивоу Републике максимум укупне потрошње достижу око 40. године старости носиоца, домаћинства Београдског региона већ након 30. године старости носиоца достижу максимум потрошње који се задржава на високом нивоу до 40-их година старости носиоца, након чега следи континуирано опадање до краја животног циклуса. Такође, као и на нивоу Републике, разлике између градских и сеоских домаћинстава су значајне до краја 40-их година старости носиоца домаћинства, након чега прате исти старосни образац, а разлике код најстаријих домаћинстава готово да не постоје.

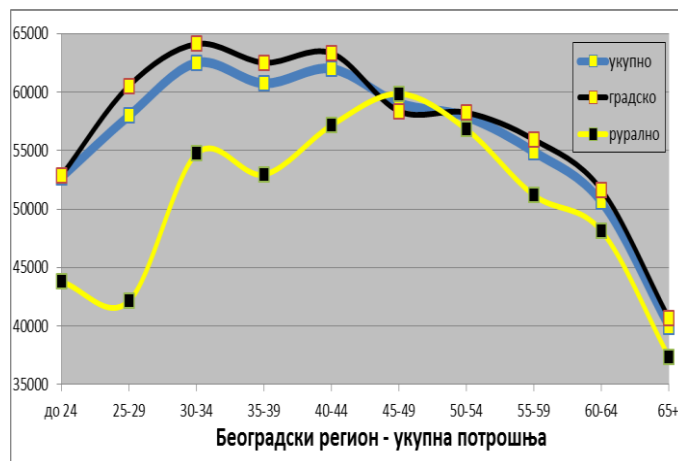

График 124. Укупна потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Када се посматра укупна потрошња по еквивалентној јединици, разлике између домаћинстава различите старости носиоца, градских и сеоских домаћинстава, али и Београдског региона и Републике у целини постају очигледније. Тако најмлађа домаћинства Београдског региона остварују највишу потрошњу по ЈЈП, а након 30. године старости носиоца обим потрошње по еквивалентној јединици почиње континуирано да опада до краја животног циклуса домаћинства. Тако најмлађа домаћинства Београдског региона остварују чак 41% већи обим потрошње по ЈЈП у односу на најстарија домаћинства Београдског региона, 34% у односу на укупан просек за домаћинства Београдског региона, и 39% у односу на најмлађа домаћинства на нивоу Републике. Укупан просек потрошње по ЈЈП у домаћинствима Београдског региона је за 21% већи у односу на укупан републички просек.

Разлике између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона, као и у Србији у целини, су највеће до краја 40-их година старости носиоца и смањују се са старашћу. Тако су градска домаћинства Београдског региона носилаца у 20-им годинама старости остваривала чак двоструко већу потрошњу по еквивалентној јединици у односу на сеоска домаћинства. Како се ова разлика са старашћу носиоца смањује, код најстаријих градских домаћинстава износи свега 27% више у односу на најстарија сеоска домаћинства. Старосне разлике су код градских домаћинстава Београдског региона далеко израженије него код иједног другог посматраног стратума. Тако градска домаћинства носилаца у својим 20-им

годинама старости остварују чак 46% већи обим потрошње по ЈП у односу на најстарија градска домаћинства Београдског региона. Са друге стране, старосне разлике у обиму потрошње по ЈП код сеоских домаћинстава Београдског региона нису тако изражене. Наиме, потрошња по ЈП у сеоским домаћинствима расте до 50. године старости носиоца, након чега започиње опадање. У том смислу се максимум и минимум остварене потрошње по еквивалентној јединици у сеоским домаћинствима Београдског региона не разликује за више од 32%. У сваком случају, сеоска домаћинства Београдског региона испољавају главне карактеристике старосног обрасца карактеристичног за сеоска домаћинства на нивоу Републике, као и градска домаћинства која испољавају старосни образац карактеристичан за градска домаћинства, с тим да је „скок“ укупне потрошње по ЈП у касним 20-им годинама старости носиоца нарочито изражен у Београдском региону.

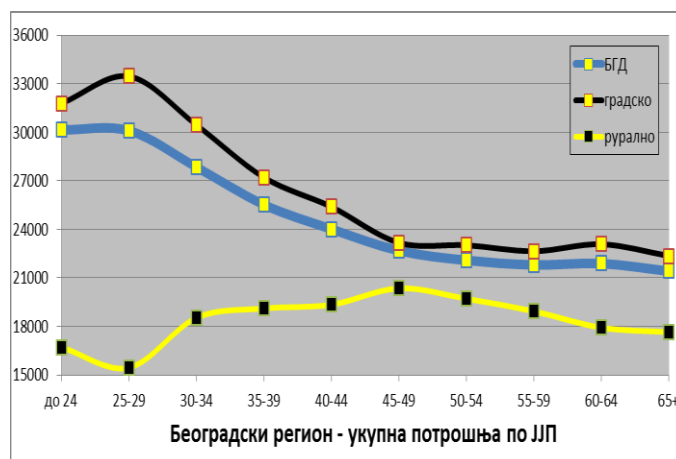

График 125. Укупна потрошња домаћинстава по јединици једнаке потрошње према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Управо тај „скок“ потрошње током 20-их година старости носиоца говори у прилог изразитој потрошачкој оријентацији млађих домаћинстава. Тако Београдска домаћинства током 20-их година старости носиоца обимом своје потрошње за чак 17% надмашују укупне приходе. Са старашћу носиоца домаћинства удео потрошње у односу на приходе опада и код најстаријих домаћинстава Београдског региона износи свега 88% њиховог дохотка. Домаћинства Београдског региона потрошњом надмашују своје приходе све до 40. године старости носиоца, након чега почињу да остварују штедњу.

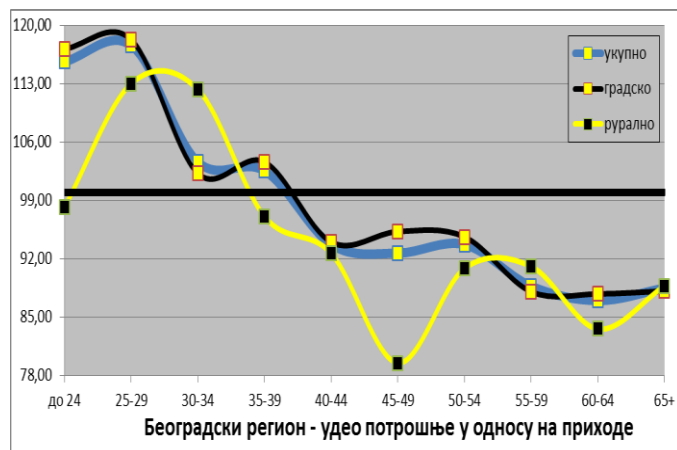

График 126. Удео укупне потрошње домаћинстава у односу на приходе, према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Иако су разлике у обиму остварене потрошње између домаћинстава Београдског региона и домаћинстава на нивоу Републике, веома велике, разлике у структури потрошње нису тако значајне. Наиме, основна разлика Београдског региона у односу на Републику јесте у значајном смањењу егзистенцијалности остварене потрошње до 35. године старости носиоца (услед највиших прихода по ЈЛП) након чега следи значајно повећање егзистенцијалности остварене потрошње. Иначе, укупна разлика у структури остварене потрошње између Београдског региона и нивоа Републике је свега 1,3% у корист домаћинстава Београдског региона. Са друге стране, најстарија Београдска домаћинства остварују чак 19% егзистенцијалнију структуру потрошње у односу на домаћинства која су на максимуму обима потрошње. Разлике између градских и сеоских домаћинстава Београдског региона су значајне једино у првој половини животног циклуса и смањују се са старашћу носиоца.

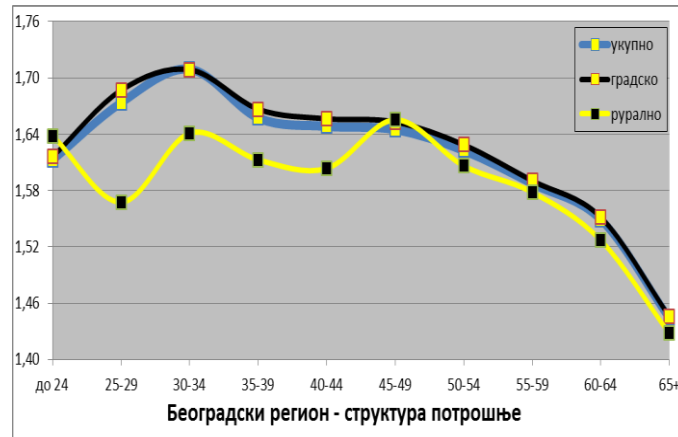

График 127. Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

Начин трошења који синтетски приказује удео потрошње у односу на приходе и структуру остварене потрошње, изузимајући „скок“ потрошње у касним 20-им годинама старости носиоца домаћинства, показује јасну тенденцију опадања током животног циклуса издвајајући потрошачки оријентисана млађа, и штедно оријентисана старија домаћинства. Тако, најстарија домаћинства остварују чак 53% егзистенцијалнији начин трошења у односу на домаћинства носилаца у 20-им годинама живота.

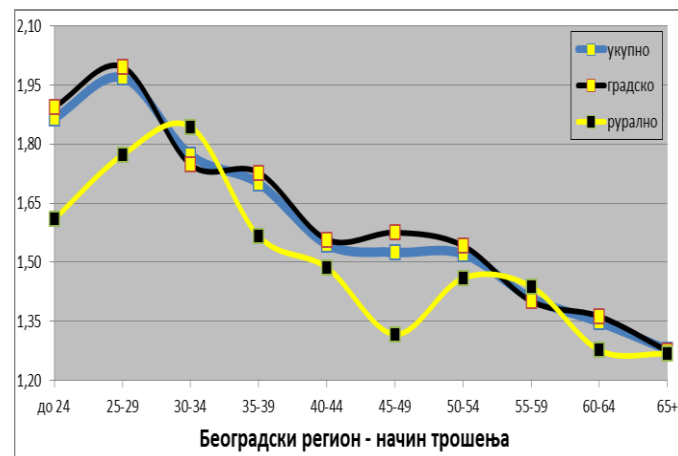

График 128. Начин трошења домаћинстава према старости носиоца и типу насеља у Београдском региону, 2006-2013.

На крају, разлике у потрошњи у Београдском региону у односу на Републику у целини се огледају у нивоу остварене потрошње, док су старосни обрасци прилично уједначени. Услед виших прихода домаћинстава у Београдском

региону оствариван је већи обим потрошње, али и мање егзистенцијална структура потрошње. Периоди у којима су домаћинства својом потрошњом надмашивала остварене приходе су идентични, међутим, млада домаћинства Београдског региона се у већој мери задужују (или остварују међугенерациске трансфере) како би остваривала изразито неегзистенцијалну потрошњу. Разлике које се не могу описати висином остварених прихода, па чак ни степеном задуживања су нарочито уочљиве код домаћинстава носилаца млађих од 30 година. Наиме, ова млада домаћинства Београдског региона остварују 31% веће приходе по ЈЈП, али истовремено остварују 38% већу потрошњу по ЈЈП у односу на Републику у целини. Разлике се додатно појачавају када се узме у обзир изразито неегзистенцијална потрошња Београдских домаћинстава чији су носиоци стари од 30 до 34 године. Наиме, разлика у структури остварене потрошње домаћинстава Београда и Србије у целини је 1,2%, док у поменутој старости износи 4,7%. У том смислу, потрошња домаћинстава носилаца млађих од 35 година представља главну специфичност старосног обрасца потрошње Београдског региона. Сам начин трошења у Београдском региону након 35 година старости носиоца домаћинства је заправо приближан начину трошења на нивоу Републике. Имајући у виду генерацијску припадност ових младих домаћинстава (*cohort effect*) која у овој дисертацији није истраживана и тенденцију концентрисања младог становништва у Београду, може се очекивати да би њихово потрошачко понашање могло повећати обим и побољшати структуру потрошње како ова домаћинства буду старила, али ће се њихова потрошња у будућности свакако мењати у складу са испољеним старосним обрасцима.

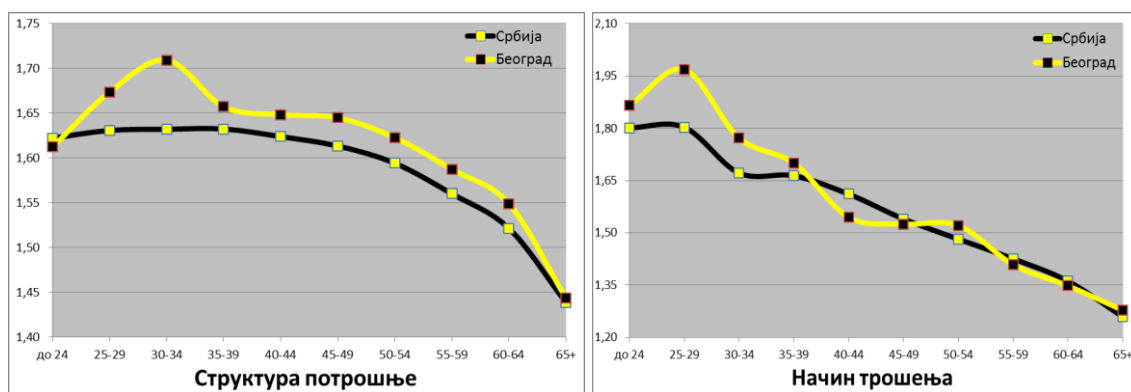

График 129-130. Структура потрошње и начин трошења према старости носиоца домаћинства, Република Србија и Београдски регион, 2006-2013.

10. Пројекција домаћинства и личне потрошње

Утврђени старосни обрасци потрошње, промене у структури потрошње домаћинства према старости носиоца и утицај посматраних карактеристика домаћинства на обим и структуру потрошње омогућавају пројекцију будуће потрошње домаћинства. Узимајући у обзир наступајуће промене у старосном саставу становништва и броју, структури и величини домаћинства могуће је проценити будући утицај ових промена на обим и структуру потрошње домаћинства. Како су испољени старосни обрасци на свим посматраним територијално-насеобинским стратумима веома слични и како се код свих стратума на исти начин испољава утицај посматраних карактеристика домаћинства на обим и структуру потрошње, то је сасвим оправдано исказати утицај наступајућих демографских промена на основу пројекције домаћинства за Републику у целини. Наиме, смер и интензитет утицаја посматраних карактеристика домаћинства је у свим стратумима исти, или бар приближно исти, тако да је претпоставка о утицају посматраних карактеристика домаћинства у потпуности доказана. Већина испитиваних корелационих зависности је управо на примеру Републике у целини испољавала довољну статистичку значајност, пре него у осталим стратумима. Једино у случају категорија *намештај и опремање домаћинства* и *алкохолна пића и дуван* биће искоришћене корелационе зависности са посматраним карактеристикама домаћинства са градског и руралног подручја јер се ове зависности нису испољиле на нивоу Републике у целини. У том смислу, основ процене будућег утицаја демографских промена на потрошњу домаћинства представљаће пројекција домаћинства и, у два наведена случаја када корелације на нивоу Републике нису статистички сигнификантне, пројекција броја домаћинства урбаног и руралног подручја. Веома је интересантно, без обзира на извесне разлике у старосним обрасцима, да посматране карактеристике домаћинства (величина домаћинства, просечан број предшколске и школообавезне деце и просечан број старијих чланова домаћинства) на идентичан начин утичу на потрошњу домаћинства у свим посматраним стратумима. Изузети у којима није испољена корелациона веза на нивоу Републике биће представљени као производ будућег удела припадајућих стратума (у укупном броју домаћинства) и утицаја њихових карактеристика

домаћинства. Структура будуће потрошње домаћинства у Србији биће пројектована на основу испољених старосних образаца потрошње и утицаја посматраних карактеристика домаћинства са једне, и пројекције броја, величине, структуре према старости носиоца и посматраних карактеристика домаћинства за Републику у целини, и пројекције броја домаћинства градског и руралног подручја у поменутиим случајевима са друге стране.

10.1. Пројекција домаћинства

Демографска будућност Србије одређена је низом чинилаца који утичу на природно и миграционо кретање становништва. Досадашњи утицај социоекономских и демографских фактора на компоненте кретања становништва оставио је „отисак“ у виду постојеће старосно полне структуре, а на истраживачима је задатак да предвиде смер и интензитет компоненти будућег кретања становништва. Код пројектовања становништва и домаћинства управо постојећа старосно-полна структура становништва представља полазиште и основ за предвиђање наступајућих демографских промена. У пројектовању домаћинства, односно њиховог броја, величине, структуре и старосне дистрибуције постоје три основна приступа, а то су микросимулациони модели, макросимулациони модели и метод стопа носилаца домаћинства - HR (headship rates method – HRM).

„Микросимулациони модели представљају симулацију тока догађаја током живота са детаљним приказом транзиционих путања „демографског статуса“ сваког појединца“ (Nelissen and Vossen, 1989). Нарочита предност ових модела лежи у чињеници да могу тачно представити промене положаја појединца у домаћинству током његовог живота, што макросимулациони модели и HRM не могу. „Међутим, највећи проблем јесте у томе што се у пописима најчешће постављају веома једноставна питања која не дају довољну информациону основу помоћу које би било могуће детаљно моделовати карактеристике положаја појединца у домаћинству“ (Yi, Vaupel, and Zhenglian, 2003). Једини начин на који би било могуће адекватно применити микросимулациони модел јесте да се, осим података пописа становништва, спроведе детаљна анкета на узорку који не би смео бити мањи од 1%, што би у случају Србије било око 25000 домаћинства.

Макросимулациони модели нису флексибилни попут микросимулационих модела и не могу представити варијабилитет и фреквенцију вероватноћа на индивидуалном нивоу. Међутим, основна предност макросимулационог приступа јесте у томе да није ограничен величином узорка и сасвим добро може користити груписане податке из пописа становништва. Ипак макросимулациони модели захтевају податке о транзиционим вероватноћама (између различитих типова домаћинства и различитих положаја појединаца у домаћинству), које морају бити израчунате на основу података прикупљених у специјалним истраживањима (анкетама) јер ни на који начин не могу бити деривирани из конвенционалних извора података (витална статистика, пописи, уобичајене анкете). Многи аутори истичу високу захтевност за подацима као основни недостатак динамичког моделовања домаћинства (микросимулација и макросимулација) и главну препреку њиховој широкој употреби. Такође, динамички модели који су засновани на транзиционим вероватноћама статуса домаћинства и појединаца унутар њих, не могу директно повезати структуру, број и величину домаћинства са компонентама кретања становништва.

Метод пројектовања домаћинства на основу удела носилаца домаћинства у укупном становништву истих демографских карактеристика (старости, пола, националности, брачног статуса, итд.) јесте најчешће коришћени метод, поготову од стране статистичких завода и планерских институција. Овај, као и претходна два метода свакако има своје предности и недостатке. HRM представља класични приступ који је најдуже коришћен од стране демографа у сврху пројектовања домаћинства. У сваком попису или анкети (где су домаћинства јединице посматрања) идентификује се појединац који представља носиоца домаћинства (*household head* или *household representative*). Носиоца домаћинства представља лице које остали чланови домаћинства именују и које се стара о добробити домаћинства и свих његових чланова (*household head*)(РЗС, 2005 и 2009). Постоје извесни примери у којима се носиоцем домаћинства именује најстарији члан домаћинства који између осталих брине о финансијској добробити чланова домаћинства (*household representative* или *provider*)(UK Department for Communities and Local Government, 2015). Специфичне стопе носилаца по старости и полу се израчунавају тако што се број носилаца домаћинства одређене

старости и пола подели са укупним бројем становника одговарајуће старости и пола. Будући број домаћинстава се тада једноставно пројектује на основу пројекције становништва према старости и полу и екстарполације HR-а. Упркос његовој широкој употреби, HRM садржи неколико недостатака. На првом месту, именовање носилоца домаћинства представља субјективни став чланова домаћинства, може се разликовати на различитим подручјима и може бити променљив током времена што отежава пројектовање, али и поређење различитих популација. Друго, трендови промена HR-а се не могу лако моделовати, међутим, неке студије сугеришу да постоје значајне предности употребе регресионог приступа у пројектовању HR-а (Burch, Sihe, and Skaburskis, 1993). Ипак, један од највећих недостатака HRM-а јесте да је веза између тренда HR-а и кључних демографских догађаја (компоненти кретања становништва) веома нетранспарентна (Yi, Vaupel, and Zhengljan, 2003).

За потребе овог истраживања пројекција домаћинстава ће бити израђена на основу HRM-а као најједноставнијег и најраспрострањенијег метода пројектовања броја, величине и структуре домаћинастава. Такође, једино овај приступ дозвољава употребу груписаних података, а како се услед непостојања специјализованих анкета на великим узорцима не располаже транзиционим вероватноћама, то је употреба микросимулационих и макросимулационих модела немогућа.

Пројекције домаћинстава представљају значајну основу за планирање и анализирање утицаја популационе динамике на потрошњу, тржиште рада, заштиту околине, итд. (Scherbov and Ediev, 2007; Yi, Vaupel, Zhengljan, 2003). Веома је важно познавати будућу структуру и величину домаћинстава ако се зна да су устаљени обрасци личне потрошње исказани као потрошња домаћинстава, а не као индивидуална потрошња (Lutz and Prinz, 1994).

HRM израде пројекција домаћинстава има основу у пројекцији будуће старосно-полне структуре становништва. У том смислу опредељујући утицај на исход пројекције домаћинстава има избор метода пројекције становништва према старости и полу. Уобичајена подела метода израде пројекција становништва јесте на детерминистичке и стохастичке пројекције. Класичан детерминистички приступ у виду кохортно-компонентног метода израде пројекција становништва је

у широкој, али све мањој, употреби од стране статистичких завода, а код нас се користи за израду званичних пројекција становништва (РЗС, 2014). Са друге стране, стохастичке пројекције се базирају на дистрибуцији вероватноћа јављања појединих претпоставки о будућем кретању смртности, фертилитета и миграција. У том смислу се, у односу на изабрани интервал поузданости (најчешће 80%, а често и у распону од 67% до 95%), јавља читав спектар могућих путања у кретању будуће старосно-полне структуре. Како се смањује интервал поверења, тако опада распон између доње и горње варијанте пројекција, и обрнуто. Ипак, стохастичке пројекције дају већу прецизност од кохортно-компонентног метода чак и када је интервал поузданости висок. Тако је, у односу на интервал поверења од 95%, посматрајући хипотезу о фертилитету у стохастичкој пројекцији становништва, распон између ниске и високе варијанте за чак 28% ужи него код класичног приступа за Централну Србију. Посматрајући коначну пројекцију становништва Централне Србије за пројекциони хоризонт у 2032. години кохортно-компонентни метод показује свега 82% вероватноће остварења, док код стохастичког та вероватноћа износи 95% (Никитовић, 2007). Ако се анализирају пројекције становништва Републике Србије након II светског рата, чини се да се тачност званичних пројекција становништва не повећава, а остварени број становника и старосно-полна структура константно бивају најприближнији ниској варијанти (Никитовић, 2013). Имајући у виду значајне разлике у вероватноћи остварења различитих сценарија између кохортног и пробабилистичког приступа у изради пројекција становништва, одлука да се употреби пробабилистичка пројекција становништва Србије намеће се као крајње оправдана. Како пробабилистичка пројекција за резултат има 5000 различитих путања у распону између ниске и високе варијанте, веома је важно питање одабира крајњег резултата пројекције. Ових 5000 путања заузимају одређену дистрибуцију вероватноћа јављања а у складу са особинама нормалног распореда. У том смислу најнижа и највиша варијанта испољавају најмање вероватноће остварења (у оквиру 80% интервала поверења). Како се у нормалном распореду вероватноће групишу око средњих вредности то је најоправданије одабрати медијалну вредност пројекција становништва као највероватнију, односно као прогнозу. Имајући у виду да је основни предмет овог истраживања потрошња домаћинства према старости (а не

полу) носиоца домаћинства, то ће за пројекцију домаћинства бити искоришћена медијална варијанта стохастичке пројекције за укупно становништво. Дакле, базу за израду пројекције домаћинства представља стохастичка пројекција за укупно становништво према старости у складу са посматраним старосним категоријама у анализи потрошње домаћинства (табела 21).

Табела 21. Медијална варијанта пројекције становништва Републике Србије (интервал поузданости 80%).

Република Србија	2020	2030	2040
до 24	1709701	1510407	1379430
25-29	416209	371207	315169
30-34	460206	357953	338875
35-39	502135	408376	369884
40-44	507528	453495	355805
45-49	478565	490369	401976
50-54	452467	485816	436982
55-59	458470	445047	458098
60-64	472691	404930	436661
65+	1350027	1384144	1370122
Укупно	6807999	6311744	5863002

Извор: Никитовић, В. (2013), Демографска будућност Србије на други начин, Становништво 52(2).

Када је одабрана највероватнија варијанта будуће старосне структуре становништва Србије, следећи корак представља обрачун HR-а. Дакле, имајући у виду начин израчунавања HR-а јасно је да су подаци о броју домаћинства према старости носиоца и броју становника одговарајућих старости неопходни. Основ обрачуна HR-а у овом истраживању представљаће подаци најновијег пописа, а основ обрачуна трендова оцењени број домаћинства према старости носиоца из АПД (на основу података пописа из 2002. и 2011. године) и процена старосне структуре становништва из Демографске статистике одговарајућих година посматрања. Наиме, обрачун будућих стопа носилаца домаћинства кохортним методом (Goodman, Pendall, and Zhu, 2015) на основу података пописа 2002. и 2011. године као резултат даје веома ниске и опадајуће стопе носилаца домаћинства које резултују веома интензивним смањењем броја домаћинства и последично растом просечне величине домаћинства. Међутим, како се раст

просечне величине домаћинства у будућем периоду не може очекивати, то је могућност пројектовања HR-а кохортним методом одбачена. Из тог разлога су за обрачун параметара линије тренда (регресиона линија) искоришћене стопе носилаца домаћинства на основу процењеног броја становника према старости и оцењеног броја домаћинстава према старости носиоца из АПД чији оквир представљају подаци пописа из 2002. и 2011. године, а број опсервација је довољно велики за валидан обрачун параметра нагиба.

Пре обрачуна HR-а било би веома значајно напоменути неке особине HRM-а, али и карактеристике и тенденције у кретању HR-а. HRM се широко употребљава од стране владиних агенција и званичних институција широм света упркос значајном напретку софистицираног моделовања домаћинстава, а из најмање два разлога. Прво, не постоји велика захтевност за специјализованим подацима као код других метода, и друго, када је потребно израдити пројекцију домаћинстава у односу на старост носиоца и просечну величину, не узимајући у обзир промене у породичном саставу домаћинстава и транзиционе путање појединаца, употреба HRM-а је сасвим оправдана. HR према старости носиоца показује велику стабилност током времена и веома мало варира упркос значајним променама демографских трендова у многим популацијама. Промене у фертилитету и морталитету имају веома ограничен утицај на HR према старости носиоца, тако да су промене у старосној структури становништва опредељујући извор варијација у броју и дистрибуцији домаћинстава према старости носиоца (Scherbov and Ediev, 2007). Ипак треба истаћи да оваква методологија израде пројекција домаћинстава не узима у обзир социоекономске атрибуте будућих носилаца домаћинстава, као ни динамику настајања, раста, раздвајања и гашења домаћинстава. Формирање новог домаћинства зависи од низа чинилаца као што су доходак, запосленост, стамбена политика, просечне године ступања у брак, стопе нупцијалитета и диворцијалитета, степен родне равноправности, транзиција у одраслост, итд. HRM се из наведених разлога може сматрати искључиво демографским методом за разлику од динамичких симулационих модела (Givisiez and de Oliveira, 2005).

На основу дистрибуције домаћинстава према старости носиоца из АПД у периоду од 2006. до 2013. године и одговарајућих процена старосне структуре

становништва Србије из Демографске статистике за одговарајући период израчунате су HR према старости носиоца домаћинства у сврху обрачуна параметра нагиба регресионог тренда (табела 22). Добијене стопе показују начелну тенденцију опадања током посматраног периода, међутим, у одређеним старосним категоријама стопе испољавају екстремне вредности које су свакако резултат случајног одабира узорка у АПД у сврху анализе потрошње, а не анализе демографских карактеристика домаћинстава, те се морају узети са одређеном резервом. Иако тенденција опадања стопа у већини старосних категорија није неочекивана, свакако је интензитет опадања неочекиван. Из разлога оправдане сумње у репрезентативност појединих стопа, у формирању регресионе функције, екстремне вредности стопа су намерно искључене на следећи начин: након обрачуна параметара регресионе линије, одбачене су све вредности стопа које за више од 20% одступају од регресионих вредности, након чега су параметри регресије поново обрачунати.

Табела 22. Специфичне стопе носилаца домаћинства према старости (HR) у Републици Србији (уоквирене вредности су одбачене након првог обрачуна регресионе линије)

HR	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
до 24	0,00790	0,00559	0,00578	0,00900	0,00718	0,00536	0,00537	0,00525
25-29	0,08376	0,06341	0,06726	0,05816	0,06119	0,06325	0,05761	0,07944
30-34	0,14757	0,14726	0,13830	0,13091	0,12055	0,11197	0,12334	0,16997
35-39	0,27406	0,27835	0,29274	0,26517	0,22592	0,21709	0,19934	0,28679
40-44	0,36488	0,37903	0,34711	0,32489	0,30322	0,29570	0,29339	0,33960
45-49	0,43922	0,43076	0,46935	0,40641	0,40669	0,40310	0,38755	0,41114
50-54	0,55977	0,54521	0,47574	0,50612	0,46421	0,52435	0,44781	0,49051
55-59	0,61592	0,61489	0,58981	0,58699	0,58604	0,56127	0,56458	0,55352
60-64	0,65270	0,65695	0,69582	0,69555	0,65061	0,63626	0,66828	0,59985
65+	0,72779	0,73742	0,75549	0,78302	0,84257	0,84417	0,82790	0,75083

На основу другог обрачуна регресионе линије добијени су параметри. Међутим, како су добијени параметри доводили до неочекивано велике промене HR према старости носиоца до краја пројекционог периода (2040), а у одређеним старосним групама и до вредности које пркосе демографској логици то су морале бити уведене одређене ограничавајуће претпоставке. На првом месту, с обзиром на интензитет промена у стопама, не може се очекивати линеарни наставак

промена у будућности, већ извесно успоравање испољених тенденција. У пројекцији домаћинства за Немачку, на основу података до 1997. године, за 2010. и 2030. годину уведена је претпоставка о промени HR-а до 2010. и стагнацији до 2030. године (Simons and Maschke, 2003). Такође, у пројекцијама домаћинства за САД уведене су сличне претпоставке о будућем кретању HR-а према старости носиоца до 2030. године (Goodman, Pendall, and Zhu, 2015). Наиме, у поменутој студији истиче се да стопе у свим старосним категоријама носилаца опадају од почетка 1990-их (осим у категорији 85+) и да се у будућности не може очекивати наставак опадања стопа досадашњим интензитетом. Међутим, како двоструко нивелисана регресиона линија не испуњава демографску логику у свим старосним групама, то се мора приступити субјективној оцени будућег темпа кретања стопа. У пројекцијама домаћинства на основу HRM-а најчешће се не претпостављају промене даље од 20 година. У том смислу је претпостављено да ће се параметар нагиба (b), годишње смањивати за 10% у односу на почетну годину регресионе линије. Како једначина регресионе линије, односно линијске функције, гласи $Y = a + b \cdot X$, усвајањем претпоставке о 10% годишњег смањења вредности параметра нагиба (претпоставка о успоравању будућих промена), линијска функција је заправо модификована у облик

$$Y = a + \sum(b \cdot 0,9^X)$$

Где је

$$\sum(b \cdot 0,9^X) = b \cdot 0,9 + b \cdot 0,9 \cdot 0,9 + b \cdot 0,9 \cdot 0,9 \cdot 0,9 + \dots + b \cdot 0,9^X$$

Обрачунати параметри функције су дати у табели 23.

Табела 23. Параметри регресионе линије за пројектовање HR-а

Параметри	до 24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
a (2011)	,01495	,15275	,26559	,34240	,39975	,45494	,50801	,55588	,58781	,61681
b	-,00008	-,00102	,00319	,00037	-,00425	-,00275	-,00404	-,00693	-,00794	,0054

На основу датих параметара и 10% годишњег умањења параметра нагиба израчунати су HR према старости носиоца за 2020, 2030, 2040. годину, аналогно одговарајућим пројекционим годинама медијалне варијанте пројекција

становништва према старости. Дакле, примењена је претпоставка да ће се испољени трендови у кретању стопа успоравати током пројекционог периода за 10% годишње. На основу стопа према подацима пописа 2011. и претопставке о успоравању испољених трендова у будућности, израчунате су стопе носилаца пројекциони период (табела 24).

Табела 24. Пројектоване стопе носилаца домаћинства по старости за Републику Србију

Р. Србија - HR	2020	2030	2040
до 24	0,01451	0,01433	0,01427
25-29	0,14713	0,14481	0,14400
30-34	0,28318	0,29043	0,29295
35-39	0,34444	0,34528	0,34558
40-44	0,37632	0,36667	0,36330
45-49	0,43978	0,43353	0,43135
50-54	0,48574	0,47657	0,47337
55-59	0,51767	0,50193	0,49644
60-64	0,54403	0,52600	0,51971
65+	0,64658	0,65884	0,66312

Стопе носилаца домаћинства према старости значајно варирају међу различитим популацијама. Тако су у 2013. години у САД стопе код носилаца млађих од 55 година биле вишеструко веће у односу на одговарајуће стопе у Србији, док су код носилаца старијих од 55 година биле приближно исте као у Србији (Goodman, Pendall, and Zhu, 2015). Такође, сличне разлике су испољене у односу на 2008. годину (Belsky, 2010). Кретање ових стопа у Русији у периоду од 1981. до 2004. је имало такав тренд да су се у старостима носилаца између 30 и 40 година константно повећавале, док су се код носилаца старих 65 и више година смањивале. Тако је у 2004. години у Русији HR за лица стара од 25 до 29 година износила готово 40%, а за лица стара од 30 до 34 године чак 50% (Ediev, 2007), другим речима готово три и два пута више него у Србији 2011. године. У осталим старосним категоријама носилаца домаћинства ове разлике су далеко мање. Са друге стране, Симонс и Машке (2003) на основу HR-а из 1991. и 1997. пројектују стопе за Немачку у 2010. и 2030. Тако пројектоване стопе за 2010. до 45. године старости носиоца домаћинства вишеструко надмашују одговарајуће стопе у Србији. Ове разлике се смањују са старашћу носиоца домаћинства и у старостима

од 65 и више година приближавају одговарајућим стопама у Србији (Simons and Maschke, 2003). Очигледно је да се кључне разлике у Србији у односу на друге земље јављају управо у старостима када појединци заснивају сопствено домаћинство (Игњатовић, 2009; Томановић, 2012; Томановић *et all*, 2012a). Закасна транзиција у одраслост и структурне препреке као што су изостанак стамбене политике према младима, висока незапосленост младих, несавршено тржиште капитала, значајно продужење школовања, итд. (Томановић и Станојевић, 2015) свакако су узроци ниских и опадајућих HR-а код лица млађих од 30 година. Многи аутори истичу значајне разлике у просечном добу када се напушта родитељско и заснива сопствено домаћинство између земаља северне и западне Европе у односу на земље јужне и источне Европе. Тако готово 40% младих Италијана око своје 30. године старости још увек живи са родитељима, за разлику од 10% у Холандији и свега 4% у Финској. Међутим, од почетка 1980-их не само да су се у јужној Европи значајно повећале просечне године напуштања родитељског домаћинства, већ и у неким земљама централне и западне Европе. Имајући у виду промене које су се дешавале од почетка 1980-их година, разлике између северне и западне Европе са једне, и појединих земаља централне и јужне Европе са друге, данас су далеко веће него раније (Alders and Manting, 2003; Билиновић, 2014). Социо-демографски показатељи о рађању, брачном, професионалном и стамбеном статусу за популацију Србије у касним 20-им и раним 30-им годинама старости обично се тумаче као јединствена појава „продужене адолесценције“ (Игњатовић, 2009; Томановић, 2013; Томановић и Станојевић, 2015; Станојевић, 2012; Томановић, 2012). „Под појмом продужене адолесценције, или постадолесценције се подразумева фаза постајања одраслима, девијантна одраслост, или пак временски продужена младост без квалитативних специфичности“ (Игњатовић, 2009). Дакле, продужена транзиција у одраслост младих сврстава Србију у јужно-европски кластер, заједно са Италијом, Португалијом, Шпанијом и Грчком. На основу анализе квалитативних показатеља транзиције у одраслост новија истраживања показују да су млади у Србији далеко сличнији младима у Италији него у неким земљама југоисточне и централне Европе попут Бугарске или Мађарске (Томановић, 2013). Постојање одлагања брака и родитељства који се препознају као кључне животне прекретнице у

транзицији у одраслост и заснивању сопственог домаћинства, хроничан недостатак систематске стамбене политике према младима и висока незапосленост младих, главни су узрочници касног заснивања сопственог домаћинства и одржања ниских НР-а лица млађих од 30 година у Србији у односу на ранији период, али и у односу на северно-европски кластер. Ипак, током прве деценије 21. века приметан је извесан помак у финансијској независности младих (Станојевић 2012; Томановић, 2013) који даје извесну наду да се у будућности НР у категорији старих између 30 и 39 година може благо повећавати, што емпиријски подаци за период 2006-2013. и потврђују. Даље, на основу пројектованих стопа по старости и будуће старосне структуре становништва обрачунат је број домаћинстава према старости носиоца за пројекционе године (табела 25).

Табела 25. Пројекција броја домаћинстава према старости носиоца у Републици Србији

Република Србија	2020	2030	2040
до 24	24814	21647	19683
25-29	61236	53755	45385
30-34	130322	103959	99274
35-39	172956	141005	127823
40-44	190992	166281	129264
45-49	210461	212590	173393
50-54	219782	231523	206853
55-59	237336	223383	227420
60-64	257159	212993	226938
65+	872901	911935	908555
Укупно	2377958	2279070	2164588
Величина домаћинства	2,86	2,77	2,71

На основу резултата пројекције укупан број домаћинстава ће се у просеку смањивати за преко 11 хиљада домаћинстава годишње. Такође, у односу на период 2006-2013. и попис 2011. може се очекивати да ће се број домаћинстава у свим старостима носиоца до краја пројекционог периода смањити, осим у случају категорије носилаца старих 65 и више година који се стабилизује на око 900 хиљада домаћинстава до краја пројекционог периода. Услед опадања броја становника, али и опадања броја домаћинстава, просечна величина домаћинства

ће се смањити за 0,18 чланова у 2040. у односу на 2011. годину или за 0,27 чланова у односу на просек у периоду 2006-2013. Промене просечне величине домаћинства према старости носиоца далеко је теже проценити. Међутим, без обзира на испољене трендове у кретању просечне величине домаћинства према старости носиоца, већина старосних група носилаца не показује довољну статистичку значајност на основу које би било могуће формирати регресиону линију. Другим речима, не постоји довољна статистичка сигнификантност на основу које би било могуће тврдити да ће се просечна величина домаћинства носилаца различитих старости мењати на различит начин. У том смислу се, као једино оправдано, може претпоставити да ће се просечна величина домаћинства различитих старости носиоца мењати у односу на промене у укупној просечној величини домаћинства, без значајне промене међусобног односа између различитих старосних категорија носилаца домаћинства. На основу пројектоване укупне просечне величине домаћинства и дистрибуције просечне величине домаћинства према старости носиоца из периода 2006-2013. и просечне величине домаћинства из последњег пописа, обрачунате су просечне величине домаћинства према старости носиоца за пројекционе године. Међутим, како се у пројекционом периоду у односу на последњи попис променила дистрибуција домаћинстава према старости носиоца то и њихове просечне величине узимају различиту фреквенцију (пондер), што резултује значајним разликама у односу на пројектовану укупну просечну величину домаћинства. Из тог разлога су добијене просечне величине домаћинства према старости носиоца кориговане односом добијене „погрешне“ укупне просечне величине и укупне просечне величине домаћинства на основу пројекције. Дакле, у табели 26. су приказане просечне величине домаћинства према старости носиоца на основу пројектоване укупне просечне величине домаћинства.

Табела 26. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у Републици Србији, 2011, 2020, 2030. и 2040.

Величина домаћинства	2011	2020	2030	2040	Разлика
до 24	2,35	2,32	2,23	2,22	-0,13
25-29	2,78	2,73	2,63	2,63	-0,15
30-34	3,27	3,20	3,11	3,08	-0,19
35-39	3,56	3,48	3,40	3,35	-0,21
40-44	3,65	3,57	3,49	3,44	-0,21
45-49	3,53	3,45	3,37	3,33	-0,20
50-54	3,41	3,33	3,26	3,22	-0,19
55-59	3,14	3,07	3,00	2,96	-0,18
60-64	2,95	2,88	2,82	2,79	-0,16
65+	2,29	2,24	2,19	2,17	-0,12
Укупно	2,89	2,86	2,77	2,71	-0,18

Код пројектовања просечног броја предшколске деце у домаћинству полазну основу су представљали укупан број предшколске деце према пројекцији становништва и укупан број домаћинстава на основу пројекције домаћинстава. Како се укупан број предшколске деце током пројекционог периода смањује брже од укупног броја домаћинстава, просечан број предшколске деце у домаћинству опада. Тако је просечан број предшколске деце у домаћинству 2011. износио 0,188, а током пројекционог периода 0,174; 0,167; и 0,166 у 2020, 2030. и 2040 респективно. У односу на добијени укупан просечан број предшколске деце у домаћинству дистрибуција просечног броја предшколске деце у домаћинству према старости носиоца вршена је на исти начин као и у случају просечне величине домаћинства (табела 27).

Табела 27. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у Републици Србији, 2011, 2020, 2030. и 2040.

Предшколска деца	2011	2020	2030	2040	Разлика
до 24	0,49	0,36	0,39	0,37	-0,12
25-29	0,75	0,56	0,59	0,59	-0,16
30-34	0,93	0,70	0,73	0,75	-0,18
35-39	0,59	0,45	0,47	0,48	-0,11
40-44	0,28	0,21	0,23	0,23	-0,05
45-49	0,16	0,12	0,13	0,13	-0,03
50-54	0,16	0,12	0,12	0,13	-0,03
55-59	0,18	0,14	0,14	0,15	-0,03
60-64	0,17	0,13	0,13	0,14	-0,03
65+	0,07	0,05	0,05	0,06	-0,02
Укупно	0,188	0,174	0,167	0,166	-0,022

Просечан број школообавезне деце је пројектован на исти начин. Укупан просечан број школообавезне деце у домаћинству током пројекционог периода бележи опадање, односно, 2011. је износио 0,224, а током пројекционог периода 0,222; 0,204; и 0,199 хронолошки (табела 28).

Табела 28. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у Републици Србији, 2011, 2020, 2030. и 2040.

Школска деца	2011	2020	2030	2040	Разлика
до 24	0,04	0,03	0,04	0,04	0,00
25-29	0,2	0,17	0,17	0,17	-0,03
30-34	0,48	0,41	0,40	0,41	-0,07
35-39	0,81	0,69	0,68	0,69	-0,12
40-44	0,69	0,59	0,58	0,59	-0,10
45-49	0,33	0,28	0,28	0,28	-0,05
50-54	0,16	0,14	0,14	0,13	-0,03
55-59	0,13	0,11	0,11	0,12	-0,01
60-64	0,18	0,16	0,15	0,15	-0,03
65+	0,1	0,09	0,08	0,09	-0,01
Укупно	0,224	0,222	0,204	0,199	-0,025

На исти начин је пројектован и просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година, односно деривирани на основу укупног просечног броја старијих чланова у домаћинству (табела 29). Просечан број старијих чланова домаћинства бележи највећу промену, односно раст, тако да се до 2040. године може повећати за 0,13 или за 25,8%.

Табела 29. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у Републици Србији, 2011, 2020, 2030. и 2040.

Стари 65+	2011	2020	2030	2040	Разлика
до 24	0,07	0,08	0,08	0,08	0,01
25-29	0,06	0,07	0,07	0,07	0,01
30-34	0,06	0,07	0,07	0,07	0,01
35-39	0,1	0,12	0,12	0,12	0,02
40-44	0,16	0,19	0,19	0,19	0,03
45-49	0,17	0,20	0,20	0,20	0,03
50-54	0,15	0,18	0,18	0,18	0,03
55-59	0,11	0,13	0,13	0,13	0,02
60-64	0,1	0,12	0,12	0,12	0,02
65+	1,09	1,30	1,30	1,31	0,22
Укупно	0,503	0,568	0,607	0,633	0,130

Бројеви домаћинстава у градском и руралном подручју израчунати су на основу линеарне екстраполације удела броја домаћинстава одговарајућег стратума у укупном броју домаћинстава (табела 30). На основу будућег броја домаћинстава у Републици и екстраполације кретања удела градских и осталих домаћинстава, обрачунати су њихови бројеви (табела 31).

Табела 30. Удео градских и сеоских домаћинстава у укупном броју домаћинстава Републике Србије, 1948-2040.

Удео %	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	2020	2030	2040
РС градско	37,8	39,2	43,8	50,5	55,1	56,9	58,7	61,7	64,9	68,6	72,4
РС сеоско	62,2	60,8	56,2	49,5	44,9	43,1	41,3	38,3	35,1	31,4	27,6

Табела 31. Број домаћинстава према типу насеља, Република Србија, 2020-2040.

Број домаћинстава	2020	2030	2040
Република Србија	2377958	2279070	2164588
Градска	1543295	1563442	1567162
Сеоска	834663	715628	597426

Добијени резултати пројекције броја домаћинстава посматраних стратума, и пројекција броја, величине, старосне дистрибуције и посматраних карактеристика домаћинстава за Републику биће искоришћени за пројектовање могућег утицаја демографских промена на структуру потрошње домаћинстава.

10.2. Пројекција потрошње домаћинстава

На основу претходно утврђених старосних образаца и добијене пројекције домаћинстава могуће је оценити будућу структуру потрошње домаћинстава у Србији. У односу на утврђене старосне образце и испољени утицај посматраних карактеристика домаћинстава на обим и структуру личне потрошње, биће представљена агрегатна корелациона табела на основу које ће бити извршена пројекција потрошње домаћинстава (табела 32).

Табела 32. Коерлациона матрица карактеристика домаћинства и структуре потрошње (значајност <0,05), Република Србија, 2006-2013.⁸

Корелације	Вел. дом.	0-6 год.	7-14 год.	65+ год.	
Храна		-0.815		0.781	
Становање	-0.925		-0.818		
Здравство				0.744	
Намештај		0.903 С			
Одећа и обућа		0.723	0.709	-0.644	
Комуникације	0.687				
Образовање					
Транспорт	0.937		0.600		
Алкохолна пића и дуван				-0.586 Г	-0.660 С
Ресторани и хотели				-0.642	
Рекреација и култура		0.651	0.872		
Остала добра и услуге		0.900		-0.727	

У табели 32. приказани су коефицијенти корелације посматраних карактеристика домаћинства и категорија потрошње у Републици Србији који задовољавају критеријум довољне статистичке значајности. Наиме, у свим пољима корелационе матрице која су остала празна није постојала довољна статистичка значајност, и следствено, коефицијенти корелације били су веома слаби што нам не дозвољава тврдњу о линеарној повезаности посматраних карактеристика домаћинства са структуром њихове потрошње. Поља корелационе матрице која су маркирана представљају коефицијенте корелације који се могу тумачити као „*изузетно јако корелационо слагање*“, док сви остали коефицијенти представљају „*јаку корелациону везу*“. Поједине категорије потрошње нису испољавале корелациону везу ни са једном од посматраних карактеристика домаћинства на нивоу Републике, као што су: *намештај*, *образовање*, и *алкохолна пића и дуван*. Код категорије *образовање* корелација са посматраним карактеристикама домаћинства није се испољила ни у осталим стратумима тако да није могуће директно довести у везу будуће промене у посматраним карактеристикама домаћинства са променама у потрошњи усмереној на образовање. Код категорије *алкохолна пића и дуван*, међутим, корелациона веза са просечним бројем чланова домаћинства старих 65 и више година испољила се на градском и руралном подручју, тако да је могуће искористити њихове параметре регресије за пројекцију потрошње *алкохолних*

⁸ Објашњење: поља која носе ознаку Г представљају корелације градског подручја, а поља са ознаком С корелације руралног подручја.

пића и дувана. Са друге стране, код категорије *намештај*, изразито јака корелација са просечним бројем прешколске деце у домаћинству у сеоским домаћинствима биће искоришћена у пројекцији ове категорије добара и услуга за ниво Републике у целини, у складу са пројектованим учешћем сеоских домаћинстава у укупном броју домаћинстава. У Табели 33. приказан је степен утицаја сваког додатног члана домаћинства посматране старости на структуру потрошње изражен у процентним поенима.

Табела 33. Интензитет утицаја карактеристика домаћинстава на структуру потрошње (вредност регресионог параметра *b* за једног члана домаћинства) (значајност <0,05), Република Србија, 2006-2013.⁹

Регресије	Вел. дом.	0-6 год.	7-14 год.	65+ год.
Храна		-8,4		26,3
Становање	-3,2		-4,4	
Здравство				11,4
Намештај		1,4 С		
Одећа и обућа		3,2	2,5	-8,4
Комуникације	0,4			
Образовање				
Транспорт	2,4		2,8	
Алкохолна пића и дуван				-3,2 Г -3,9 С
Ресторани и хотели				-4,8
Рекреација и култура		2,8	3,4	
Остала добра и услуге		2,2		-5,1

Дакле, на основу пројектованих посматраних карактеристика домаћинстава и њихове просечне величине и на основу степена утицаја посматраних карактеристика домаћинства на структуру потрошње домаћинства, израженог у процентним поенима, представићемо будућу структуру потрошње домаћинства за 2020, 2030, и 2040. годину. Ипак, *на овакав начин представљена структура потрошње домаћинства заправо осликава једино утицај промена у посматраним карактеристикама домаћинства, а не стварну очекивану потрошњу домаћинства*. Промене других чинилаца који су од значаја за формирање структуре потрошње домаћинства, пре свега промене у висини прихода и ценама добара и услуга, нису узете у обзир како би степен утицаја посматране старосне структуре чланова домаћинства остао транспарентан. Наиме, одређене категорије потрошње су током посматраног периода 2006-2013.

⁹ Као и у табели 32.

испољиле извесне промене старосних образаца потрошње. Тако је нпр. код категорије трошкова за *образовање* (која не испољава статистички значајну корелациону везу ни са једном од посматраних карактеристика домаћинства) приметан статистички значајан тренд повећања удела издвајања код категорије носилаца домаћинства до 29 година старости. Међутим, иако се ради о евидентној промени старосног обрасца, она свакако није резултат промена у посматраним карактеристикама домаћинства. Сличне тенденције су испољене и код категорија *становање* и *алкохолна пића и дуван*, а супротне код категорија *одећа и обућа*, *транспорт* и *остала добра и услуге*, код истих старосних група носилаца, са кључном разликом у односу на трошкове за *образовање*, а то је да промене у посматраним карактеристикама домаћинства објашњавају промене старосних образаца. У том смислу, не постоји оправдан начин на који би будуће промене у старосном обрасцу потрошње усмерене на *образовање* биле доведене у везу са посматраним карактеристикама домаћинства. Другим речима, пројекција будуће структуре потрошње домаћинства заправо представља пројекцију утицаја посматраних карактеристика домаћинства на структуру потрошње.

Ради лакше анализе добијених резултата, категорије потрошње поделићемо на оне чији ће се удео у структури потрошње домаћинства повећавати и на оне чији ће се удео смањивати, и то у тоталу без обзира на старост носиоца домаћинства. Тако ће промене у посматраним карактеристикама домаћинства током пројекционог периода повећавати уделе издвајања за:

- Храну и безалкохолна пића
- Становање, воду, струју, гас и друга горива
- Здравство

Са друге стране, категорије потрошње чији ће се удели у укупној потрошњи домаћинства под утицајем промена посматраних карактеристика домаћинства смањивати су:

- Намештај, опремање домаћинства и одржавање
- Одећа и обућа
- Комуникације
- Транспорт
- Образовање

- Ресторани и хотели
- Алкохолна пића и дуван
- Рекреација и култура
- и Остала добра и услуге

Међутим, како су промене у посматраним карактеристикама домаћинства према старости носиоца у пројекционом периоду различите, тако су и смер и интензитет промена у структури потрошње различити. Другим речима, без обзира на укупне тенденције, удео потрошње одређених категорија добара и услуга се у различитим старостима носилаца мења на различит начин. Из тог разлога очекиване промене ће бити анализирани у оквиру три велике групе трошкова.

10.2.1. Трошкови првог реда

Удео издатака за исхрану би до краја пројекционог периода укупно могао порастати за 2,4 процентна поена. Међутим, повећање удела трошкова за исхрану у домаћинствима носилаца различитих старости се креће између 0,7 и 4,2 процентна поена. Тако се у односу на промене у посматраним карактеристикама домаћинства највећи раст удела издвајања за исхрану може очекивати код млађих (до 40 година старости носиоца) и најстаријих домаћинства и то за 1,5 и 4,2 процентна поена. Код свих осталих домаћинства промене су далеко мање, испод једног процентног поена (табела 34).

Интересантно је да удео издатака за здравство бележи нешто умереније промене. Наиме, промене су највеће у домаћинствима која карактерише највећи просечан број старијих чланова домаћинства, око 50. и након 65. године старости носиоца. Повећање у поменутих домаћинствима износи 0,3 и чак 2,2 процентна поена респективно, док је код свих осталих домаћинства промена далеко мања и креће се између 0,1 и 0,2 процентна поена. Укупно посматрано удео издвајања за здравство би могао порастати за 1,5 процентних поена, као резултат промене просечног броја старијих чланова домаћинства, али и услед промене дистрибуције домаћинства према старости носиоца (табела 35).

Са друге стране удео издатака за становање показује пораст у готово свим старостима носилаца домаћинства (осим у најстаријим домаћинствима). Повећање удела издвајања за становање је највеће у домаћинствима носилаца између 30 и 50

година живота (преко једног процентног поена), а као последица смањења њихове просечне величине и значајног смањења броја школообавезне деце у домаћинству. Сва остала домаћинства бележе знатно умереније промене удела издвајање за становање (између -0,2 и +0,7 процентних поена), а укупан удео издвајања за становање би се могао повећати за 0,8 процентних поена (табела 36).

Табела 34. Удео издвајања за храну и безалкохолна пића према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Храна	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	35,26	36,55	36,28	36,46
25-29	35,53	37,39	37,11	37,11
30-34	37,68	39,95	39,69	39,51
35-39	38,42	40,20	40,04	39,92
40-44	38,86	40,20	40,05	40,01
45-49	39,02	40,00	40,01	39,95
50-54	39,20	40,15	40,15	40,06
55-59	40,83	41,59	41,57	41,48
60-64	42,30	43,06	43,06	42,98
65+	45,01	48,95	49,10	49,19
Укупно	41,41	43,43	43,65	43,84

Табела 35. Удео издвајања за здравство према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Здравство	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	1,94	2,05	2,05	2,05
25-29	1,82	1,93	1,93	1,93
30-34	2,45	2,56	2,56	2,56
35-39	2,47	2,71	2,71	2,71
40-44	2,44	2,78	2,78	2,78
45-49	2,44	2,78	2,78	2,77
50-54	2,91	3,24	3,24	3,24
55-59	3,69	3,91	3,91	3,91
60-64	4,35	4,57	4,57	4,57
65+	6,17	8,28	8,29	8,38
Укупно	4,06	5,18	5,34	5,52

Табела 36. Удео издвајања за становање, воду, струју, гас и друга горива према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Становање	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	19,00	19,13	19,34	19,38
25-29	17,44	17,73	18,03	18,03
30-34	15,28	15,84	16,17	16,22
35-39	14,13	14,95	15,24	15,35
40-44	14,08	14,76	15,05	15,16
45-49	14,27	14,69	14,91	15,07
50-54	14,88	15,16	15,38	15,55
55-59	15,35	15,62	15,84	15,92
60-64	15,92	16,19	16,43	16,51
65+	17,54	17,14	17,35	17,36
Укупно	15,80	16,24	16,49	16,63

10.2.2. Трошкови другог реда

Удео издвајања за намештај, иако укупно посматрано не бележи значајнију промену (-0,02 процентна поена), би код домаћинстава носилаца млађих од 35 година могао опасти за 0,07 процентних поена, а у најстаријим домаћинствима за 0,17. Код свих осталих категорија носилаца бележи мањи степен промена (између -0,02 и -0,03)(табела 37).

Интересантно је да, иако се укупан удео издвајања за одећу и обућу смањује за 1,3 процентна поена, домаћинства носилаца млађих од 40 година би могла забележити смањење удела издвајања за одећу и обућу од чак 0,8 процентних поена. Иако, оваква тенденција можда изгледа нелогично у односу на специфичне обрасце потрошње младих домаћинстава, она је у потпуности у сагласју са опадајућим тенденцијама у потрошњи усмереној на одевање током периода 2006-2013. Другим речима, у периоду 2006-2013. млада домаћинства су смањивала издвајања за одећу и обућу и то без обзира на евидентан пораст висине њихових прихода. Очекиване промене посматраних карактеристика младих домаћинстава потврђују тенденције у кретању удела издвајања за одећу и обућу. Најстарија домаћинства бележе највеће смањење издвајања за одећу и обућу (-1,98 процентних поена), услед значајног смањења њихове просечне величине и истовремено највећег повећања просечног броја старијих чланова у овим домаћинствима (табела 38).

Укупан удео издвајања за транспорт би могао опадати услед смањења просечне величине домаћинства и просечног броја школообавезне деце у домаћинству и то за 0,9 процентних поена. Такође, сва домаћинства бележе опадање издвајања за транспорт без обзира на старост носиоца, а највеће смањење се очекује код домаћинстава носилаца око 40. године живота (-0,8 процентних поена)(табела 39).

Што се тиче удела издвајања за образовање, како је претходно наведено, не може се очекивати промена старосних образаца потрошње с обзиром да није испољена веза са посматраним карактеристикама домаћинства. Очигледно је да на формирање старосних образаца потрошње усмерене на образовање утичу друге карактеристике домаћинстава као што је просечан број деце старије од 15 година. Наиме, трошкови за образовање су највећи током периода школовања деце у домаћинству, а са образовним нивоом се повећавају. У том смислу је очекивано да издвајања за образовање буду највећа у оним домаћинствима у којим је присуство деце која похађају средњу школу и факултет највеће. Међутим, највећи трошкови за образовање се бележе у најмлађим домаћинствима у којима се одрасли чланови домаћинства школују. Специфична природа потрошње усмерене на образовање, али и на здравство, где највећи део ове потрошње заправо не представља личну већ јавну потрошњу, не дозвољава потпуно сагледавање старосних образаца потрошње у сфери образовања и здравства. Тако је једино промена дистрибуције домаћинстава према старости носиоца утицала на формирање укупног просека за сва домаћинства, те је до краја пројекционог периода удео издвајања за образовање смањен за 0,09 процентних поена (табела 40).

Код категорије потрошње усмерене на комуникације бележи се укупно смањење од 0,2 процентна поена (табела 41). Међутим, оваква промена заправо представља утицај промене посматраних карактеристика домаћинстава и њихове старосне дистрибуције и није у сагласју са испољеним тенденцијама у потрошњи ове категорије добара и услуга у периоду 2006-2013. Наиме, ова категорија добара и услуга представља изузетно експанзиван сектор како у сфери потрошње тако и у сфери производње, те у периоду 2006-2013. испољава евидентан и статистички значајан тренд раста код свих старосних група носилаца. Иако је утицај промене

посматраних карактеристика домаћинства минималан и негативан, свакако се не може очекивати смањење удела издвајања за комуникације. Тако, ако се узиму у обзир трендови испољени у периоду 2006-2013. и наступајуће промене у посматраним карактеристикама домаћинства, може се очекивати укупан раст удела издвајања за комуникације од чак 4 процентна поена.

Табела 37. Удео издвајања за намештај, опремање домаћинства и одржавање према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Намештај	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	3,48	3,42	3,43	3,42
25-29	4,60	4,51	4,53	4,54
30-34	4,97	4,87	4,89	4,90
35-39	4,63	4,57	4,59	4,60
40-44	4,43	4,40	4,41	4,40
45-49	4,21	4,18	4,18	4,18
50-54	4,31	4,27	4,27	4,28
55-59	4,44	4,41	4,41	4,41
60-64	4,56	4,53	4,53	4,54
65+	4,59	4,43	4,43	4,42
Укупно	4,48	4,45	4,46	4,46

Табела 38. Удео издвајања за одећу и обућу према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Одећа	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	6,36	5,84	5,95	5,88
25-29	7,06	6,29	6,39	6,39
30-34	6,84	5,86	5,93	6,01
35-39	6,94	6,03	6,07	6,13
40-44	6,96	6,23	6,27	6,29
45-49	6,44	5,92	5,93	5,94
50-54	5,79	5,34	5,34	5,34
55-59	5,19	4,83	4,83	4,88
60-64	4,70	4,34	4,32	4,35
65+	3,70	1,85	1,77	1,72
Укупно	5,20	4,11	3,99	3,88

Табела 39. Удео издвајања за транспорт према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Транспорт	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	7,68	7,56	7,38	7,36
25-29	9,48	9,28	9,03	9,02
30-34	9,73	9,39	9,14	9,10
35-39	10,53	10,02	9,80	9,70
40-44	10,25	9,77	9,54	9,46
45-49	10,61	10,25	10,05	9,95
50-54	10,65	10,36	10,18	10,07
55-59	9,62	9,38	9,20	9,13
60-64	9,27	9,02	8,85	8,78
65+	6,62	6,25	6,12	6,09
Укупно	8,97	8,46	8,19	8,04

Табела 40. Удео издвајања за образовање према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Образовање	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	5,02	5,02	5,02	5,02
25-29	0,86	0,86	0,86	0,86
30-34	0,61	0,61	0,61	0,61
35-39	0,57	0,57	0,57	0,57
40-44	1,14	1,14	1,14	1,14
45-49	1,73	1,73	1,73	1,73
50-54	1,73	1,73	1,73	1,73
55-59	1,09	1,09	1,09	1,09
60-64	0,47	0,47	0,47	0,47
65+	0,51	0,51	0,51	0,51
Укупно	0,96	0,90	0,90	0,87

Табела 41. Удео издвајања за комуникације према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Комуникације	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	3,80	3,79	3,74	3,74
25-29	4,43	4,41	4,37	4,37
30-34	3,83	3,80	3,78	3,75
35-39	4,03	4,01	3,98	3,96
40-44	4,08	4,05	4,02	3,99
45-49	4,22	4,18	4,15	4,13
50-54	4,14	4,09	4,06	4,04
55-59	3,90	3,86	3,83	3,82
60-64	3,70	3,66	3,64	3,63
65+	3,26	3,24	3,11	3,10
Укупно	3,77	3,68	3,63	3,59

10.2.3. Трошкови трећег реда

Категорије потрошње које припадају групи трошкова трећег реда показују најдинамичније промене током пројекционог периода. Тако би категорија издвајања за алкохолна пића и дуван могла да забележи укупно смањење од 0,5 процентних поена. Овај пад је нарочито карактеристичан за све старосне категорије носилаца домаћинства старијих од 40 година. Међутим, домаћинства носилаца млађих од 40 година би могла забележити значајно мање смањење удела издвајања за алкохолна пића и дуван (око 0,05 процентних поена). Како је показано да просечан број старијих чланова домаћинства утиче на смањење издвајања за алкохолна пића и дуван (с обзиром да ову старосну групу карактерише значајно мањи степен конзумације ових добара услед озбиљнијих здравствених проблема у односу на млађе категорије)(ИЈЗ „Др Милан Јовановић Батут, 2014), то би највеће повећање просечног броја старијих чланова домаћинства у најстаријим домаћинствима водило и највећем смањењу удела издатака за ову категорију потрошње (-0,85 процентних поена)(табела 42).

Удео издвајања за рекреацију и културу показује укупно смањење од 0,3 процентна поена до краја пројекционог периода (табела 43). Будуће промене у посматраним карактеристикама домаћинстава су такве да би могле утицати на смањење удела издвајања за рекреацију и културу у домаћинствима носилаца млађих од 45 година, и умерено смањење код свих осталих категорија домаћинстава (око -0,2 процентна поена). Смањење удела издвајања за рекреацију и културу у домаћинствима носилаца млађих од 45 година би могло износити -0,6 процентних поена као резултат значајног смањења просечног броја предшколске и школообавезне деце у домаћинству. Међутим, без обзира што се у периоду 2006-2013. не испољава јасан тренд промене у потрошњи усмереној на рекреацију и културу, може се очекивати да ће млада домаћинства у којима се присуство деце у домаћинству смањује, мењати старосни образац потрошње и почети да усмеравају веће уделе потрошње управо на рекреацију и културу својих одраслих чланова. Ипак, предвиђене промене у већој не ремете испољени старосни образац потрошње (2006-2013), а како су високи удели издвајања за рекреацију и културу управо својствени домаћинствима са већим просечним

бројем деце, то ће се ови удели померати у више старости носиоца како се буде померао и просечан број деце у домаћинству, а услед одлагања рађања.

Укупан удео издвајања за ресторане и хотеле бележи пад од 0,6 процентних поена до краја пројекционог периода. Под доминантним утицајем повећања просечног броја старијих чланова домаћинства, удели издвајања за ресторане и хотеле ће се умерено смањивати у домаћинствима носилаца млађих од 40 година (испод 0,1 процентног поена). Са друге стране, сва остала домаћинства бележе далеко значајније укупно смањење удела издвајања за ресторане и хотеле од -0,6 процентних поена, а смањење је највеће управо у најстаријим домаћинствима (-1,07 процентних поена) (табела 44) која карактерише највеће повећање просечног броја старијих чланова домаћинства.

Укупан удео издвајања за остала добра и услуге, такође, бележи пад од 0,7 процентних поена. Међутим, домаћинства носилаца у између 40 и 64 године живота бележе минималан пад удела издвајања за остала добра и услуге (-0,2) док сва остала домаћинства бележе значајније опадање. Млађа домаћинства, са једне стране, бележе опадање удела ових трошкова услед значајног опадања просечног броја предшколске деце у домаћинству, док са друге стране, најстарија домаћинства бележе опадање удела ових издвајања услед значајног повећања просечног броја старијих чланова домаћинства. Најстарија домаћинства бележе највеће опадање (-1,25 процентних поена)(табела 45).

Табела 42. Удео издвајања за алкохолна пића и дуван према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Алкохол	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	4,41	4,38	4,37	4,37
25-29	5,07	5,04	5,04	5,04
30-34	4,50	4,48	4,47	4,47
35-39	4,39	4,33	4,33	4,32
40-44	4,64	4,54	4,54	4,54
45-49	4,83	4,72	4,71	4,70
50-54	5,13	5,01	5,00	5,01
55-59	5,22	5,14	5,14	5,13
60-64	4,80	4,72	4,72	4,72
65+	3,70	2,88	2,88	2,85
Укупно	4,52	4,07	4,02	3,98

Табела 43. Удео издвајања за рекреацију и културу према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Рекреација	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	4,85	4,45	4,56	4,50
25-29	4,82	4,19	4,27	4,27
30-34	6,26	5,39	5,44	5,52
35-39	6,48	5,69	5,71	5,76
40-44	6,13	5,59	5,62	5,65
45-49	5,16	4,87	4,88	4,90
50-54	4,20	4,00	4,00	3,99
55-59	3,83	3,63	3,64	3,70
60-64	3,83	3,64	3,61	3,63
65+	3,67	3,46	3,44	3,47
Укупно	4,41	4,16	4,11	4,09

Табела 44. Удео издвајања за ресторани и хотеле према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Ресторани	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	3,60	3,55	3,55	3,54
25-29	2,92	2,87	2,87	2,87
30-34	2,24	2,19	2,19	2,19
35-39	2,07	1,98	1,98	1,97
40-44	2,33	2,19	2,19	2,19
45-49	2,48	2,34	2,32	2,32
50-54	2,49	2,34	2,34	2,34
55-59	2,12	2,01	2,01	2,01
60-64	1,73	1,63	1,63	1,63
65+	1,25	0,24	0,23	0,18
Укупно	1,93	1,43	1,38	1,31

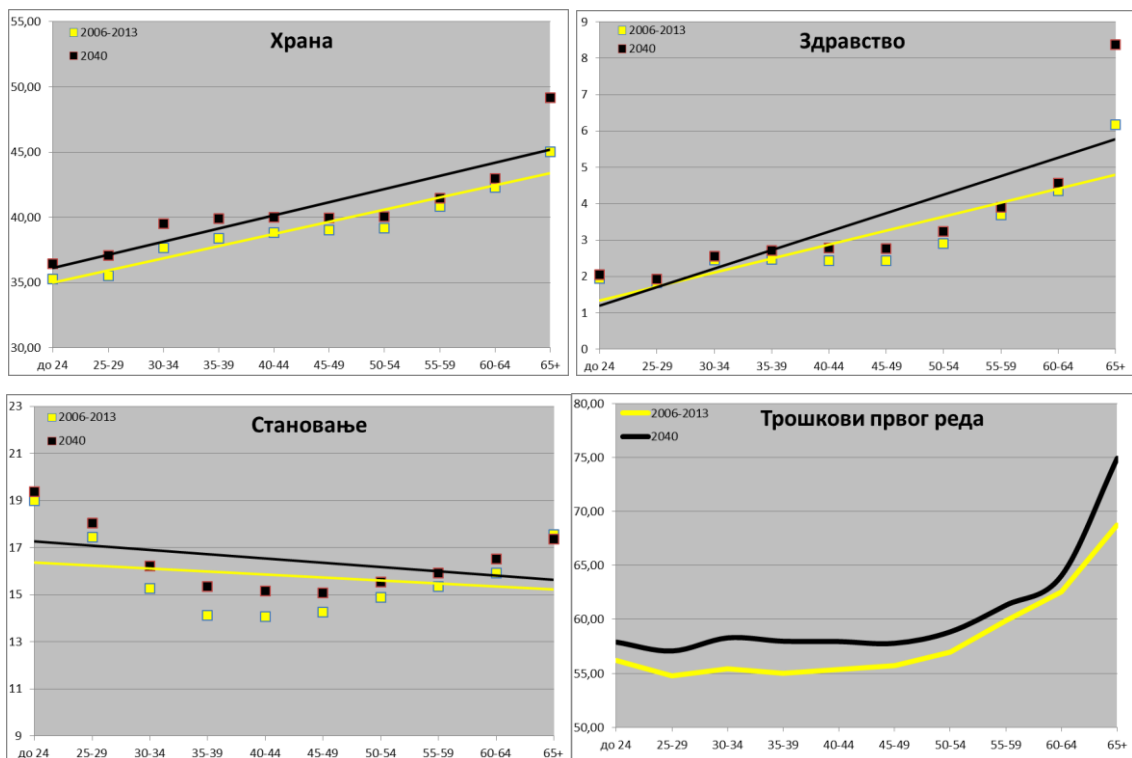
Табела 45. Удео издвајања за остала добра и услуге према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013, 2020, 2030, и 2040.

Остало	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	4,60	4,26	4,32	4,28
25-29	5,97	5,50	5,57	5,57
30-34	5,61	5,05	5,13	5,16
35-39	5,34	4,94	4,98	5,00
40-44	4,66	4,35	4,40	4,40
45-49	4,59	4,34	4,35	4,36
50-54	4,57	4,31	4,31	4,35
55-59	4,72	4,53	4,53	4,52
60-64	4,37	4,17	4,17	4,19
65+	3,98	2,77	2,77	2,73
Укупно	4,50	3,89	3,84	3,79

10.2.4. Промене у структури потрошње домаћинства

Пројекција утицаја промене посматраних карактеристика домаћинства, њихове просечне величине и старосне дистрибуције, уз уважавање испољених старосних образаца потрошње дала је резултат у виду промене у структури потрошње домаћинства. Чини се да би промене могле бити и значајније када се узме у обзир старост носиоца домаћинства. Ако се структура потрошње домаћинства према старости носиоца сагледа као целина, јасно се издвајају категорије потрошње на које је негативан утицај посматраних промена био значајан, у ком интензитету и у којим старостима носиоца. Ради једноставније анализе начелних тенденција у промени структуре потрошње домаћинства биће представљени трендови из базног периода (2006-2013) и крајње пројекционе године (2040).

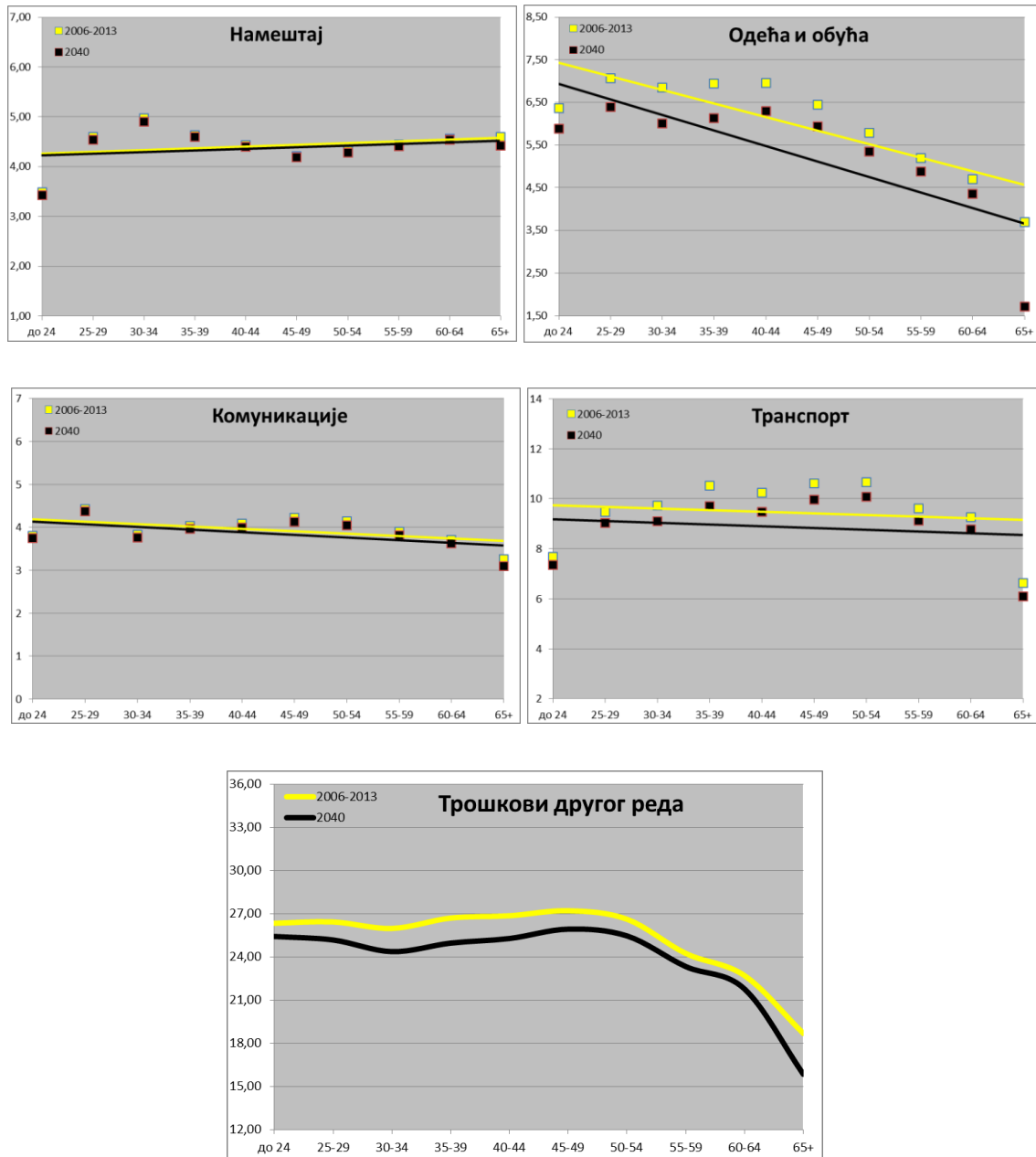
Трошкови првог реда показују укупну тенденцију раста за 4,7 процентних поена. Међутим, три категорије потрошње које чине трошкове првог реда (храна, становање и здравство) показују донекле различите тенденције. Наиме, удео издвајања за храну се повећава у свим старостима носиоца, а повећање је најинтензивније код домаћинства носилаца млађих од 40 и старијих од 65 година (график 131). Са друге стране, удео издвајања за здравство бележи укупну тенденцију повећања, али би повећање могло бити највеће код најстаријих домаћинства (график 132). Удео трошкова за становање ће укупно расти, али је повећање нарочито значајно у домаћинствима носилаца у 40-им и 50-им годинама живота (график 133). У том смислу би се трошкови првог реда нарочито могли повећати у домаћинствима носилаца у 30-им и 40-им годинама живота и код старијих од 65 година (око 3 и 6 процентних поена), док остала домаћинства бележе мање значајну промену удела трошкова првог реда (график 134). Промена старосног обрасца удела трошкова првог реда заправо иде у правцу повећања и „савијања“ око периода примарне штедње (између 50 и 64 године старости носиоца) и повећавања разлика између најмлађих и најстаријих домаћинства.

Графици 131-134. Удео издвајања за категорије потрошње из трошкова првог реда према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013. и 2040.

Трошкови другог реда укупно показују тенденцију смањења за -2,5 процентних поена. У оквиру пет категорија потрошње које представљају трошкове другог реда, само издвајања за одећу и обућу и транспорт показују јасну промену старосног обрасца потрошње у 2040. у односу на базни период. Утицај промене посматраних карактеристика домаћинстава на старосне обрасце потрошње усмерене на намештај и комуникације је безначајан (графици 135 и 137), а у случају категорије образовање није ни утврђена корелациона веза са посматраним карактеристикама домаћинства. У том смислу су, значајно смањење удела издвајања за одећу и обућу у домаћинствима носилаца млађих од 45 и старијих од 65 година, и умереније промене у свим осталим домаћинствима (график 136), и смањење удела издвајања за транспорт поготову током 30-их и 40-их година живота носиоца (график 138), у извесној мери допринели „искривљењу“ старосног обрасца потрошње у категорији трошкова другог реда. Старосни образац кретања удела трошкова другог реда би се под утицајем промене посматраних карактеристика домаћинства до 2040. године могао значајније променити код најстаријих домаћинстава и домаћинстава носилаца у

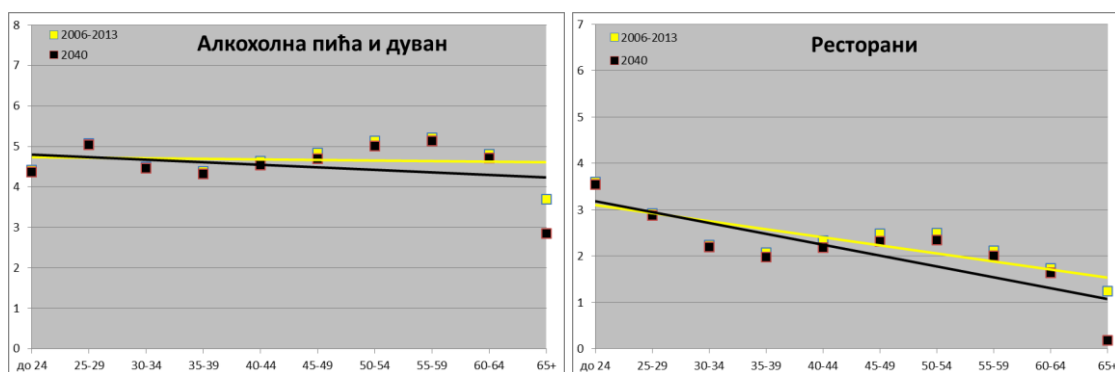
30-им и 40-им годинама живота. Најмање опадање трошкова другог реда бележе домаћинства носилаца млађих од 30 година и домаћинства у периоду примарне штедње (од 50 до 64 године)(график 139).

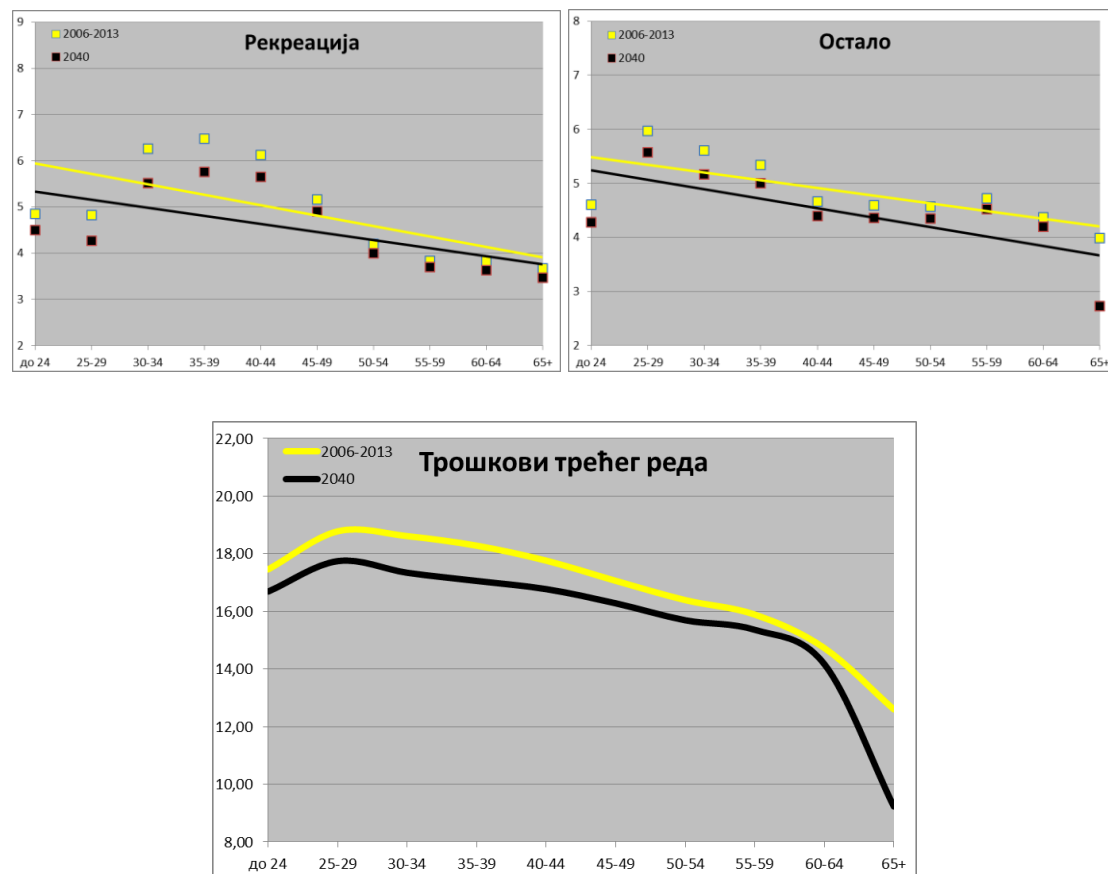

Графици 135-139. Удео издвајања за категорије потрошње из трошкова другог реда према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013. и 2040.

Чини се да је могући утицај промене посматраних карактеристика домаћинства најумеренији код трошкова трећег реда. Код све четири категорије потрошње које чине трошкове трећег реда постоји извесна промена старосног

обрасца. Међутим, до краја пројекционог периода домаћинства носилаца млађих од 40 година не показују тенденцију промене удела издвајања за алкохолна пића и дуван, и ресторани и хотеле, док у домаћинствима носилаца старијих од 40 година ови удели значајније опадају (графици 140 и 141). Са друге стране, у домаћинствима носилаца млађих од 50 година испољава се евидентна тенденција смањења удела издвајања за рекреацију и културу, док у свим осталим домаћинствима нема значајније промене (график 142). Удели издвајања за остала добра и услуге опадају значајније једино у домаћинствима носилаца млађих од 40 и старијих од 65 година, док у свим осталим домаћинствима не испољавају значајнију промену (график 143). Када се укупно посматрају трошкови трећег реда, промена старосног обрасца потрошње није тако интензивна као код појединачних категорија које чине трошкове трећег реда, али је посебно значајна у домаћинствима чији су носиоци стари између 30 и 50 и старији од 65 година (график 144). Наиме, удео трошкова трећег реда показује тенденцију јасног опадања у свим домаћинствима, а нарочито у домаћинствима носилаца између 30 и 50 година старости најпре услед смањења трошкова за рекреацију и културу, и код најстаријих домаћинстава услед пада удела издвајања за све посматране категорије потрошње трећег реда приоритета, осим издвајања за рекреацију и културу. Укупно посматрано, удео трошкова трећег реда би до краја пројекционог периода мога опати за 2,2 процентна поена.

Графици 140-144. Удео издвајања за категорије потрошње из трошкова трећег реда према старости носиоца домаћинства у Републици Србији, 2006-2013. и 2040.

Очекиване промене посматраних карактеристика домаћинстава и њихове просечне величине испољиле су веома скроман ефекат на промену старосних образаца потрошње у већини категорија добара и услуга. Далеко је значајнији утицај на ниво трошкова за различите категорије потрошње. Чини се да би у периоду до 2040. године приближан утицај на формирање структуре личне потрошње у Србији могла имати промена дистрибуције домаћинстава према старости носиоца. Како је претходно поменуто, једина категорија домаћинстава која током пројекционог периода остаје стабилна, јесу најстарија домаћинства чији би удео могао порасти на готово 42% од укупног броја домаћинстава, а самим тим и њен утицај на формирање структуре укупне личне потрошње у Србији. Имајући у виду очекиване промене у дистрибуцији домаћинстава према старости носиоца и начин на који би се старосни обрасци потрошње у будућности могли мењати, можемо доћи до закључка да промена старосних образаца потрошње заправо појачава утицај дубоких промена у дистрибуцији домаћинстава

према старости носиоца на структуру укупне личне потрошње у Србији. Уколико би се искључила могућа промена старосних образаца потрошње, промена дистрибуције домаћинстава према старости носиоца би заправо довела до мање значајног погоршања структуре укупне потрошње домаћинстава (График 145). Наиме, сама промена старосне дистрибуције домаћинстава води погоршању структуре потрошње од 1,7%, међутим, заједно са променом старосних образаца потрошње негативан утицај се повећава на 4,5%. Са друге стране, уколико би се укључио могући утицај генерацијске припадности на структуру потрошње домаћинстава, промене би могле бити нешто умереније. Наиме, домаћинства носилаца млађих од 35 година су се издвојила карактеристичном структуром своје потрошње, а ово поготову важи за млада домаћинства Београдског региона (услед високог нивоа прихода). Имајући у виду тенденцију концентрисања становништва (поготову младог) у Београдском региону и њихов растући утицај на структуру потрошње на нивоу Републике, али и могући утицај генерацијске припадности ове категорије домаћинстава на будућу потрошњу коју ће остваривати како буду старила, могуће је претпоставити да би ова домаћинства могла бити носиоци промена у структури потрошње. Старосни обрасци, односно начин на који се потрошња домаћинства са старошћу носиоца мења су прилично стабилни, али је ниво потрошње одређених добара и услуга свакако подложен утицају генерацијске припадности (*cohort effect*). Потрошња ових домаћинстава ће се у будућности свакако мењати у складу са утврђеним старосним обрасцима, али може бити на нешто вишем нивоу под утицајем генерацијске припадности. Многа истраживања потврђују високу старосну условљеност образаца потрошње (начин опадања/раста са старошћу носиоца домаћинства) и условљеност нивоа потрошње различитих категорија добара и услуга генерацијском припадношћу (висине удела у укупној потрошњи) (Hurd, 1996; Blau, 2007; Atkinson and Hayes, 2010; Banks, Blundell, Levell, and Smith, 2015). Тако би под утицајем промене дистрибуције домаћинстава према старости носиоца, промене старосних образаца потрошње и генерацијске припадности промена структуре потрошње домаћинстава могла бити нешто умеренија (-4,2%)(график 145).

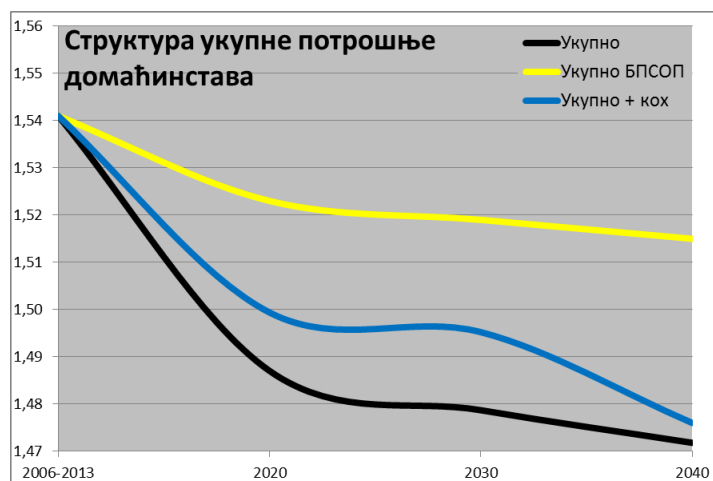

График 145. Структура укупне потрошње домаћинства у Републици Србији¹⁰

Очигледно је да ће очекиване промене у старосним обрасцима потрошње значајно утицати на погоршање структуре укупне личне потрошње домаћинства у Србији до краја пројекционог периода. Оно што забрињава јесте континуирано погоршање структуре потрошње домаћинства током читавог пројекционог периода (табела 46). Када се посматра промена структуре потрошње домаћинства према старости носиоца до краја пројекционог периода у односу на базни период, разлике између домаћинства носилаца различитих старости постају уочљиве. Домаћинства у својој првој половини животног циклуса, до 50. године старости носиоца значајно погоршавају структуру своје потрошње као и најстарија домаћинства. Са друге стране, домаћинства у периоду између 50 и 64 године старости носиоца испољавају мање интензивно погоршање структуре своје потрошње, доводећи до „савијања“ старосног обрасца око периода живота познатог као „период примарне штедње“ (графици 146 и 147). Ова „дисторзија“ структуре потрошње, заједно са повећањем удела најстаријих домаћинства и њиховим погоршањем структуре потрошње ће свакако водити значајном смањењу обима укупне личне потрошње домаћинства у Србији, али и повећању разлика у структури потрошње између најмлађих и најстаријих домаћинства. Без обзира на

¹⁰ Објашњење: **црна линија** - структура укупне потрошње узимајући у обзир промену старосне дистрибуције домаћинства и старосних образаца потрошње; **жута линија** – структура укупне потрошње узимајући у обзир промену старосне дистрибуције домаћинства без промене старосних образаца потрошње; **плава линија** - структура укупне потрошње домаћинства узимајући у обзир промену старосне дистрибуције домаћинства, старосних образаца потрошње и претпостављени кохорт ефекат.

погоршање структуре укупне потрошње, разлика између најстаријих и најмлађих домаћинстава би се у 2040. у односу на период 2006-2013. могла повећати са 12,9% на 18,7%.

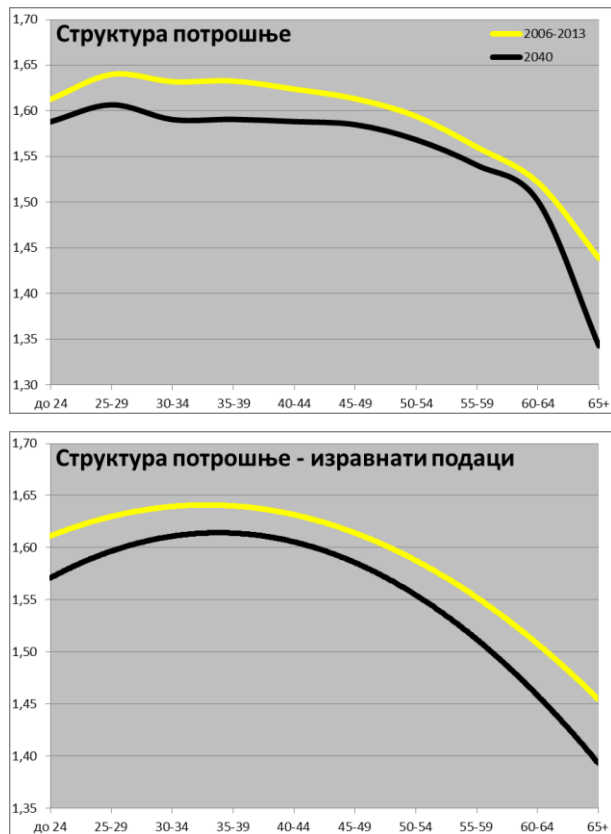

График 146-147. Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца у Републици Србији 2006-2013. и 2040, емпиријски и графички изравнати подаци

Међутим, уколико се узме у обзир могући ефекат генерацијске припадности, где би домаћинства носилаца млађих од 35 година старости могла бити „предводници“ промена у структури потрошње домаћинства, интензитет негативних промена у старосној дистрибуцији домаћинства постаје нешто умеренији. Не само да су укупне промене у структури потрошње домаћинства мање, већ и промене у појединачним петогодишњима носилаца. Позитиван кохорт ефекат на потрошњу домаћинства нарочито је уочљив између 30 и 50 година старости носиоца. Узимајући у обзир дужину пројекционог периода, најјачи кохорт ефекат би се заправо могао испољити тек од 2050. године како генерације носилаца рођене током и након 1970-их буду улазиле у категорију носилаца старих 65 и више година. Број домаћинства чији су носиоци стари 65 и више

година представљаће далеко најзаступљенију категорију домаћинстава са преко 42% у 2040. години, у том смислу ће и позитиван кохорт ефекат поменуте генерације доћи до пуног изражаја када се буду нашли у категорији најстаријих домаћинстава. „Старије особе представљају значајну и све већу потрошачку групу. Њихов удео ће се повећавати, располажу значајном куповном моћи и имају тенденцију да искористе акумулирану штедњу у старости . . .“ (Министарство рада и социјалне политике Србије 2009).

Табела 46. Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца у Републици Србији 2006-2013, 2020, 2030. и 2040.¹¹

Структура	2006-2013	2020	2030	2040	Промена %	2040+КЕ	Промена %
до 24	1,61	1,59	1,59	1,59	-1,2	1,61	0,0
25-29	1,64	1,61	1,61	1,61	-1,8	1,62	-1,2
30-34	1,63	1,59	1,59	1,59	-2,5	1,60	-1,8
35-39	1,63	1,59	1,59	1,59	-2,5	1,61	-1,2
40-44	1,62	1,59	1,59	1,59	-1,9	1,61	-0,6
45-49	1,61	1,59	1,59	1,58	-1,9	1,59	-0,6
50-54	1,59	1,57	1,57	1,57	-1,3	1,58	-0,6
55-59	1,56	1,54	1,54	1,54	-1,3	1,55	-0,6
60-64	1,52	1,50	1,50	1,50	-1,3	1,51	-0,7
65+	1,44	1,35	1,35	1,34	-6,9	1,34	-6,9
Укупно	1,541	1,487	1,479	1,472	-4,5	1,476	-4,2

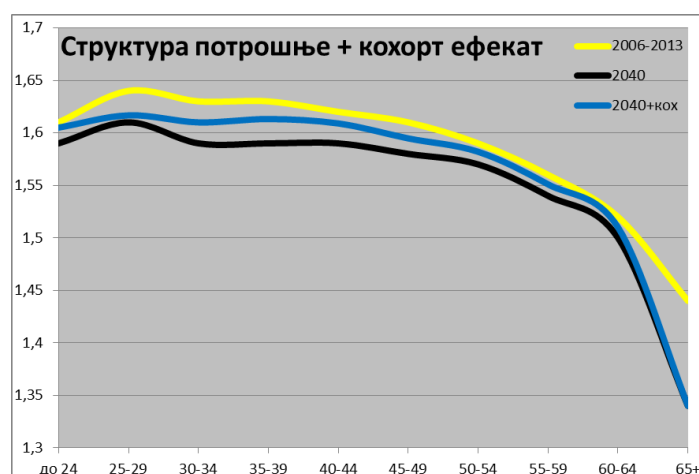

График 148. Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца у Републици Србији 2006-2013 и у 2040. години са и без кохорт ефекта

¹¹ Објашњење: колона 2040+КЕ представља структуру потрошње домаћинстава према старости носиоца узимајући у обзир могући кохорт ефекат.

10.2.5. Укупне промене у обиму потрошње домаћинства

Описане промене у старосним обрасцима потрошње, промене у дистрибуцији домаћинства према старости носиоца домаћинства и промене у броју домаћинства свакако могу довести до повећања или смањења обима тражње за неком од посматраних категорија потрошње. Наиме, без обзира на могуће промене цена и доходака које нису предмет овог истраживања, дакле уз претпоставку о непромењеном односу цена и висине дохотка, претходно наведене промене у вези са домаћинствима резултираће променом укупног износа издвојених средстава за одређене категорије потрошње. Рецимо, ако просечно домаћинство издваја 40% свог дохотка на храну, то би значило да је 40% свог новца којим су располагала домаћинства, потрошено на храну. Дакле, на суму укупних средстава која се потроше на храну утицаће удео издвајања за храну просечног домаћинства и укупан број домаћинства (уз претпоставку непромењеног односа цена и дохотка). У том смислу је, познајући могуће начине промена старосних образаца потрошње и промену укупног броја домаћинства, могуће квантитативно изразити утицај очекиваних промена на обим укупне потрошње појединачних категорија добара и услуга. Тако би се, услед промене старосних образаца потрошње и укупног броја домаћинства (без обзира на смер и интензитет промена у структури потрошње домаћинства), усмеравање укупног износа средстава којима располажу сва домаћинства, на различите категорије добара и услуга могло мењати у правцу смањења тражње.

Укупна тражња за храном и безалкохолним пићима би се могла смањивати током целог посматраног периода, резултујући са 7,9% смањења на крају пројекционог периода. Сличне тенденције бележи и тражња за добрима и услугама у сфери становања са смањењем од 8,4%. Укупна тражња за добрима и услугама у сфери опремања домаћинства, комуникација, и рекреације и културе би се могла смањити за 13,4%, 17,1% и 19,3%, респективно. Најинтензивније смањење укупне тражње би могло бити забележено у категоријама одећа и обућа (-35,1%), образовање (-21,2%), транспорт (-22,0%), алкохолна пића и дуван (-23,4%), ресторани и хотели (-40,9%), и остала добра и услуге (-26,7%). Једина категоја која ће засигурно бележити повећање укупне тражње под утицајем

демографских промена јесте здравство и то за 18,3% до краја пројекционог периода (табела 47).

Дакле, укупна тражња за свим категоријама потрошње (осим за здравство) би до краја пројекционог периода могла забележити смањење. Најмање смањење тражње карактерише добра и услуге у сфери исхране и становања (7,9% и 8,4%), умерено смањење у сфери намештаја и опремања, комуникација, и рекреације и културе (између 10% и 20%), и најинтензивније смањење у сфери одевања, образовања, транспорта, алкохолних пића и дувана, осталих добара и услуга, и угоститељства (између 20% и 40%).

Табела 47. Процент промене укупне тражње домаћинства у односу на базни период (2006-2013)

Процент промене укупне тражње	2020	2030	2040
Храна и безалкохолна пића	0,2	-3,4	-7,9
Становање, вода, струја, гас и др.	-1,8	-4,4	-8,4
Здравство	21,9	20,5	18,3
Намештај и опремање домаћинства	-5,1	-8,8	-13,4
Одећа и обућа	-24,5	-29,7	-35,1
Комуникације	-6,7	-11,8	-17,1
Образовање	-10,3	-14,1	-21,2
Транспорт	-9,9	-16,4	-22,0
Алкохолна пића и дуван	-13,9	-18,5	-23,4
Ресторани и хотели	-29,2	-34,5	-40,9
Рекреација и култура	-9,8	-14,6	-19,3
Остала добра и услуге	-17,4	-21,8	-26,7

Ипак, под могућим утицајем генерацијске припадности на потрошњу домаћинства носилаца млађих од 35 година у посматраном периоду (2006-2013), а самим тим и свих носилаца домаћинства млађих од 65 година у 2040. години, промена структуре тражње може бити другачија и опадање у извесном проценту мање. Такође, значајне промене у просечној величини домаћинства, заправо, не резултују значајним смањењем просечне потрошачке величине домаћинства. Ово смањење износи свега 0,03 ЈЈП, а у различитим старостима носиоца се креће између 0,0 и -0,09, тако да не утиче значајније на смањење оптерећења буџета домаћинства које би могло недвосмислено водити променама у структури потрошње.

11. Закључна разматрања

Интензивне промене у старосној структури становништва Србије представљају генератор промена у свим сферама функционисања друштва. Један од битних аспеката људског понашања и деловања јесте управо потрошња. У настојању да се доведе у везу старост становништва са специфичним потрошачким понашањем, идентификовани су старосни обрасци потрошње домаћинства, а у односу на старост носиоца. Многа емпиријска истраживања и теоријске поставке истичу значај старости као демографске одреднице агрегатне потрошње (Deaton and Paxson, 1994; Modigliani and Brumberg, 1980; Attfield and Cannon, 2003; Erlandsen and Nymoen, 2004), али и структуре личне потрошње (Lefèbvre, 2006; Wada, 2011; Stöver, 2012). Старосни обрасци потрошње домаћинства показују изразиту стабилност током времена, те се најчешће користе у пројектовању структуре будуће тражње (Thiesen, 2007; Wada, 2011; Lefebvre, 2006; Ding, 2006). У овом истраживању идентификовани су специфични старосни обрасци потрошње посматраних 12 категорија потрошње из АПД у односу на тип насеља. Београдски регион је коришћен као „репер“ или контролни узорак (*dummy*), у смислу значајно веће понуде и диверзификованости добара и услуга у сфери личне потрошње, а не у циљу поређења са остатком Србије. Наиме, постојала је намера да се покаже да ли повећана диверзификација понуде добара и услуга нарушава типичне старосне обрасце потрошње који су идентификовани на примеру Србије, из разлога већег присуства виших социјалних и образовних слојева у Београдском региону који би могли бити предводници промена у старосним обрасцима потрошње. У том смислу се наметнуло неколико закључака:

- Старосни обрасци потрошње исти су за Србију и за Београдски регион;
- Градска и сеоска домаћинства Београдског региона испољавају типичне старосне обрасце потрошње градских и сеоских домаћинства на нивоу Републике;
- Установљене разлике у Београдском региону у односу на Србију тичу се нивоа остварене потрошње, а не старосних образаца потрошње;

- Једине разлике у старосним обрасцима потрошње домаћинстава Београдског региона тичу се потрошње усмерене на одећу и обућу, комуникације и остала добра и услуге код млађих градских домаћинстава (до 35 година старости носиоца) услед значајно виших прихода;
- Посматране карактеристике домаћинстава испољавају исти смер утицаја на потрошњу као и на нивоу Републике;

Дакле, домаћинства Београдског региона прате старосне обрасце потрошње карактеристичне за Србију у целини, а већа понуда добара и услуга у Београдском региону не утиче значајније на промену старосних образаца потрошње. Такође, извесне разлике у потрошњи код домаћинстава Београдског региона резултат су значајно већих просечних прихода домаћинства и разлика у посматраним карактеристикама домаћинстава, а не различите природе (смера и интензитета) утицаја посматраних карактеристика домаћинстава на потрошњу.

Одређене категорије потрошње су се издвојиле условљеношћу обима потрошње просечном висином прихода и просечном величином домаћинства (исхрана, одевање, комуникације и транспорт). Обим потрошње ових добара и услуга најчешће је одређен самом величином домаћинства, прати промене укупне потрошње и својствен је домаћинствима носилаца у средишњој животној доби. Одрасли чланови ових домаћинстава су периоду највеће економске активности, а „деца“ у процесу школовања. Специфична животна фаза ових домаћинстава утиче на интензивирање секундарних потреба повећавајући тражњу за добрима и услугама у сфери одевања, јавног и приватног превоза и комуникација. Са друге стране, одређене категорије потрошње су својствене младим домаћинствима, те су млада домаћинства остваривала значајно већи обим потрошње ових добара и услуга (становање, и ресторани и хотели). Млада домаћинства у првим годинама заснивања карактерише нижи просечан број деце у домаћинству, специфичан начин провођења времена, а поготову слободног времена, тако да специфична природа добара и услуга у сфери становања и угоститељства у овим домаћинствима посебно долази до изражаја. Млада домаћинства најчешће нису власници сопственог стана/куће, тако да без обзира на њихову малу просечну величину, заправо, изнајмљивање стана (подстанарство) утиче на високе трошкове становања. Са друге стране, висока потрошња угоститељских услуга у

младим домаћинствима произилази из њихове веће мобилности, интензивног друштвеног живота (поготову ван куће), непостојања високог степена конкуренције са егзистенцијалнијим потребама и специфичних потрошачких преференција младог становништва. Такође, обим потрошње одређених категорија потрошње значајно је већи у домаћинствима са „децом“ (намештај и опремање домаћинства, образовање, рекреација и култура, и остала добра и услуге). Високи трошкови за наведене категорије потрошње у овим домаћинствима у значајној мери проистичу из родитељске улоге одраслих чланова домаћинства, величина ових домаћинстава је највећа, а специфичне потребе деце у домаћинству повећавају тражњу за овим добрима и услугама. Обим трошкова за здравство расте се старошћу носиоца те се може рећи да је ова категорија потрошње својственија старијим домаћинствима. Трошкови за здравство су уједначени током средишњег дела животног циклуса, а након 50. године старости носиоца домаћинства континуирано расту са старошћу. Ипак, свега 30,3% трошкова за здравство се остварује као лична потрошња, тако да су заправо реални трошкови за здравство далеко већи од оних који се издвајају „из џепа“. На крају обим трошкова за алкохолна пића и дуван је прилично уједначен током највећег дела животног циклуса домаћинстава, те се не може говорити о јасној условљености потрошње ове категорије добара и услуга демографским карактеристикама домаћинства. У сваком случају, потрошња алкохолних пића и дувана је најмање својствена старим домаћинствима, а старосни образац трошкова за алкохолна пића и дуван заправо потврђује налазе релевантних студија да постоји широка распрострањеност употребе алкохолних пића, а поготову у староним групама од 25 до 34 и од 45 до 54 године (ИЈЗ „Др Милан Јовановић Батут“, 2014).

Међутим, са старошћу носиоца домаћинства се мења и структура остварене потрошње тако да се без обзира на обим потрошње може говорити о категоријама које су високо заступљене у потрошњи млађих, односно, старијих домаћинстава. Домаћинства младих носилаца, која су најчешће на самом почетку свог животног циклуса, значајно веће уделе своје потрошње усмеравају на становање, намештај и опремање домаћинства, одевање, ресторани и хотели, и остала добра и услуге, док старија домаћинства значајно веће уделе своје потрошње усмеравају на

исхрану и здравство. Домаћинства носилаца у својој средњој доби, која карактерише највеће присуство деце, значајно веће уделе своје потрошње усмеравају на транспорт, комуникације, рекреацију и културу, и образовање. Тако у односу на набројане категорије потрошње (својствене младим домаћинствима) млада домаћинства до 35 година старости носиоца домаћинства издвајају чак 36% за разлику од старијих домаћинстава (55 и више година) која издвајају 31% своје укупне потрошње на ове категорије добара и услуга. Такође, у односу на категорије потрошње карактеристичне за старија домаћинства, она су усмеравала чак 49%, за разлику од млађих домаћинстава која су усмеравала свега 39% своје укупне потрошње на исхрану и здравство. Категорије потрошње својствене за домаћинства у средишњем делу свог животног циклуса су код ових домаћинстава (од 35 до 54 године старости носиоца) учествовале са 21,3% за разлику од осталих домаћинстава (млађих и старијих) са свега 15,9% укупне потрошње. Дакле, млада домаћинства значајно већи део своје потрошње усмеравају на становање и опремање свог животног простора, одевање, изласке и путовања, и личну негу. Заједничка особина за све наведене категорије потрошње је заправо да оне доприносе спољашњем утиску (*outfit*), а висока потрошња ових добара и услуга заправо осликава тежњу младог становништва да прати „трендове“ у одевању, уређењу животног простора, друштвеном животу и спољашњем изгледу. Старија домаћинства се издвајају високим уделима потрошње усмерене на исхрану и лечење који проистичу из њиховог лошијег материјалног статуса, мале мобилности и лошијег општег здравља. Старија лица највише времена проводе у задовољавању личних потреба у вези са исхраном и лечењем и највише времена проводе у кући (РЗС, 2014). Иако према резултатима репрезентативних истраживања о коришћењу времена у Републици Србији, старији више времена посвећују друштвеном животу и забави у односу на лица стара од 30 до 64 године, потрошња усмерена на задовољење потреба за дружењем је значајно нижа код старијих домаћинстава услед различитог начина задовољења ових потреба код старијег становништва. На крају, домаћинства носилаца у средишњој животној доби услед највеће просечне величине и високог присуства деце (и одрасле деце) значајно више уделе своје потрошње усмеравају на превоз, комуникације, рекреативне и културне садржаје, и образовање. Високе потребе и потрошња

поменутих категорија добара и услуга проистичу из специфичних животних фаза чланова домаћинства, али и велике просечне величине домаћинства чији су носиоци у средишњој животној доби.

Са друге стране дистинкција на градско и рурално подручје показала је да одређене категорије потрошње испољавају различите старосне обрасце, док су код других старосни обрасци потрошње једнаки на оба посматрана подручја. Тако и градска и сеоска домаћинства испољавају исте или сличне старосне обрасце потрошње усмерене на исхрану, здравство, транспорт, алкохолна пића и дуван, ресторане и хотеле, рекреацију и културу, и остала добра и услуге. Значајније разлике се јављају у старосним обрасцима потрошње усмерене на становање, намештај и опремање домаћинства, образовање, комуникације, и одевање. Веће учешће подстанарства у градским насељима, повољнија образовна структура градског становништва и урбани начин живљења повећавају потрошњу ових категорија добара и услуга у градским домаћинствима, док са друге стране просечно већа површина стамбеног простора у руралном подручју (за 12% према РЗС, 2013) повећава издатке за одржавање домаћинства у сеоским насељима. Поменуте разлике су заправо својствене млађим домаћинствима, а са старосну носиоца се смањују или у потпуности губе. Тако су до 40 година старости носиоца у градским домаћинствима значајно већи удели издвајања за становање, одевање, комуникације, а за образовање код најмлађих домаћинстава. Са друге стране, код сеоских домаћинстава до 30-их година старости носиоца значајно су већи удели издвајања за намештај и опремање домаћинства. Трошкови за транспорт и алкохолна пића и дуван су током целог животног циклуса већи код сеоских домаћинстава, док су код градских домаћинстава већи издаци за рекреацију и културу током целог животног циклуса. Без обзира на исти старосни образац, градска домаћинства до 40 година старости носиоца домаћинства издвајају значајно веће уделе за ресторане и хотеле у односу на сеоска домаћинства. Општи закључци о потрошњи градских и сеоских домаћинстава су нешто сложенији:

- Обим укупне потрошње је већи код градских домаћинстава;
- Једине категорије потрошње код којих сеоска домаћинства остварују већу потрошњу јесу транспорт и алкохолна пића и дуван, код свих осталих категорија потрошње градска домаћинства остварују већу потрошњу;
- Разлике између градских и сеоских домаћинства далеко су мање када се посматрају удели различитих категорија потрошње, али су разлике у старосним обрасцима потрошње уочљивије;
- Разлике су највеће код домаћинстава носилаца млађих од 40 година (већи удео у потрошњи градских домаћинстава), а са старошћу се смањују (становање, одевање, комуникације, и ресторани и хотели);
- Значајне разлике се испољавају у висини удела потрошње (а не у старосним обрасцима) током читавог животног циклуса за комуникације и рекреацију и културу (веће код градских домаћинстава), и за исхрану, транспорт, и алкохолна пића и дуван (веће код сеоских домаћинстава);
- Посматране карактеристике домаћинстава су у оба подручја утицале на потрошњу на исти начин, али су разлике у вредностима посматраних карактеристика (просечној величини домаћинства, просечном броју деце, просечном броју старијих чланова домаћинства и просечним приходима) код носилаца различитих старости утицале на испољавање разлика у старосним обрасцима потрошње;

Потрошња градских и сеоских домаћинстава се свакако разликује, али се разлике са повећањем старости носиоца домаћинства смањују. Анализа апсолутних и релативних показатеља потрошње установила је да се највеће разлике у потрошњи, али и посматраним карактеристикама домаћинстава јављају до 40 година старости носиоца домаћинства. Сеоска домаћинства карактеришу нижи приходи, већа просечна величина, већи просечан број деце и поготову већи просечан број старијих чланова домаћинства. У односу на утврђени смер и интензитет утицаја посматраних карактеристика домаћинства, значајне разлике у посматраним карактеристикама домаћинстава испољиле су се као фактор различитости потрошње градских и сеоских домаћинстава. Без обзира на разлике у присуству деце у домаћинству, заправо су „тајминг“ високог присуства деце у домаћинству и константно вишеструко веће присуство старијих чланова домаћинства код сеоских домаћинстава условили разлике у потрошњи.

Тако је присуство деце у домаћинству повећавало удео издатака за намештај и опремање домаћинства, одевање, транспорт, рекреацију и културу, и остала добра и услуге, а смањивало за исхрану и становање.

Са друге стране, присуство старијих чланова домаћинства повећавало је издатке за исхрану и здравство, а смањивало за одевање, алкохолна пића и дуван, ресторане и хотеле, и остала добра и услуге.

Величина домаћинства је утицала на раст удела трошкова за транспорт и комуникације и на смањење удела трошкова за становање.

Оно што се нарочито истиче јесте да присуство старијих чланова домаћинства у већем интензитету утиче на смањење потрошње одређених категорија добара и услуга него што присуство деце утиче на повећање, тако да је у случају сеоских домаћинстава високо присуство старијих чланова домаћинства, заједно са нижим приходима, заправо водило померању структуре остварене потрошње у правцу егзистенцијалности. Како се са старосћу носиоца смањују разлике у посматраним карактеристикама између градских и сеоских домаћинстава и присуство старијих чланова домаћинства доминира над присуством деце, то се и разлике у обиму и структури остварене потрошње смањују. Оправдано се може очекивати да ће се са старењем становништва разлике у потрошњи између градских и сеоских домаћинстава смањивати. Такође, како се удео сеоских домаћинстава у укупном броју домаћинстава смањује, тако се смањује и утицај специфичних образаца потрошње сеоског становништва на формирање укупних старосних образаца потрошње (Ding, 2006; Wada, 2011).

Током посматраног периода ниједна категорија потрошње није испољила значајан ниво промена у старосним обрасцима. Једино се категорија *комуникације* истиче јасном тенденцијом пораста, али не и променом старосног обрасца потрошње. Промене у структури потрошње имају дугорочан карактер (Шефер, 1964), а поготову промене старосних образаца потрошње. Тако за смањење удела издатака за храну од 10 процентних поена може бити потребно и неколико деценија. При пројектовању обима и структуре будуће потрошње најчешће се полази од непромењених карактеристика домаћинстава, непромењених старосних образаца потрошње (Stöver, 2012) и непромењених економских околности (Lefèbvre, 2006; Wada, 2011), где једино промена у старосној дистрибуцији

домаћинства води променама у обиму и структури потрошње. Међутим, без обзира на дугорочан карактер старосних образаца потрошње, сасвим је оправдано претпоставити да би услед промена карактеристика домаћинства могло доћи и до извесне промене старосних образаца потрошње. У том смислу пошло се од неколико претпоставки: испољених старосних образаца потрошње и њихове променљивости, промене броја домаћинства, промене старосне дистрибуције домаћинства, променљивости посматраних карактеристика домаћинства, и непромењених економских околности. Иако је претпоставка о непромењеним економским околностима прилично рестриктивна, она заправо омогућује изоловано сагледавање утицаја демографских промена на структуру и обим потрошње (Lefèbvre, 2006; Wada, 2011). Са друге стране, претпоставка о променљивости старосних образаца потрошње и карактеристика домаћинства се на неки начин може сматрати алтернативном из разлога што је променљивост ова два концепта најчешће занемарена у пројекцијама будуће потрошње домаћинства. На основу изнетих претпоставки израђена је пројекција потрошње домаћинства која се може интерпретирати на веома једноставан начин.

Пројектоване промене карактеристика домаћинства су дубоке, али је њихов утицај на промену старосних образаца веома ограничен. Тако се начелно може рећи да би промене у старосним обрасцима потрошње могле ићи у правцу сужавања и погоршања структуре потрошње млађих (до 40. године старости носиоца) и најстаријих домаћинства, и стабилности обима и структуре потрошње домаћинства у периоду примарне штедње (од 50 до 64 године старости носиоца). Преломна старост око које се дешава поменута промена образаца потрошње јесу 40-е године старости носиоца домаћинства. Међутим, када се одвојено посматрају категорије потрошње, јасно се издвајају оне категорије у којима се може очекивати пораст од оних у којима се може очекивати опадање. Тако се може очекивати повећање издатака за исхрану, смањење издатака за рекреацију и културу и остала добра и услуге, и без значајније промене издатака за здравство, ресторане и хотеле и алкохолна пића и дуван код домаћинства носилаца млађих од 40 година. Са друге стране, домаћинства ће повећавати издатке за становање и смањивати за одевање и транспорт током читавог животног циклуса. Само домаћинства у другој половини животног циклуса би могла незнатно смањивати

издатке за алкохолна пића и дуван и ресторане и хотеле. Категорије комуникације, намештај и опремање домаћинства, и образовање не испољавају значајнију промену старосних образаца потрошње. Специфични обрасци потрошње најстаријих домаћинстава су под најзначајнијим утицајем промена посматраних карактеристика домаћинстава. Ове промене би могле резултирати значајним повећањем издатака за исхрану и здравство, смањењем за одевање, алкохолна пића и дуван, ресторане и хотеле, и остала добра и услуге, док преостале категорије потрошње не бележе значајније промене. Све наведене промене заправо представљају пројекцију утицаја посматраних демографских промена на структуру потрошње домаћинства, а не стварну очекивану потрошњу која би морала бити предмет шире економско-демографске анализе.

Ако се посматра удео укупних средстава која би домаћинства у Србији до 2040. године могла издвајати, не постоји ни једна категорија потрошње осим трошкова за здравство, која неће забележити смањење. Пад броја домаћинстава, без обзира на промену старосних образаца код већине категорија потрошње, је тако велики да мора доћи до укупног смањивања тржишта. Између различитих категорија потрошње, највећим интензитетом смањења тражње се издвајају одевање, образовање, угоститељство, транспорт, алкохолна пића и дуван, и остала добра и услуге (између 20% и 40%). Умерено смањење бележе намештај и опремање домаћинства, комуникације, и рекреација и култура (између 10 и 20 процената). Укупна тражња усмерена на исхрану и становање би могла забележити нешто мањи пад (7,9 и 8,4 процената), док би лична потрошња усмерена на лечење могла забележити раст од 18,3% до 2040. године.

Утврђени старосни обрасци потрошње упућују на неминовно повећање егзистенцијалности структуре остварене потрошње са повећањем старости носиоца домаћинства што потврђује и квантитативни израз структуре потрошње. Домаћинства најмлађих носилаца остварују најмање егзистенцијалну структуру потрошње која са старошћу носиоца домаћинства постаје све егзистенцијалнија. Старосне разлике су тако велике да најстарија домаћинства остварују 12,9% егзистенцијалнију структуру потрошње у односу на млада домаћинства, без обзира на више приходе. Очигледно је да се старост носиоца јавља као веома значајна детерминанта структуре потрошње домаћинства. Разлике постају и веће

када се посматра *начин трошења*, где се млада домаћинства задужују (или остварују међугенерациске новчане трансфере од стране домаћинстава својих родитеља) зарад остваривања неегзистенцијалне потрошње, а старија домаћинства троше мање и егзистенцијалније него што им то приходи намећу. У том смислу се са старашћу носиоца *начин трошења* готово праволинијски помера ка егзистенцијалној расподели кућног буџета, а најстарија домаћинства остварују чак 43% егзистенцијалнију расподелу кућног буџета у односу на најмлађа домаћинства. Чини се да би овако дубоке разлике могле имати узрок у отежаним условима живота, високој незапослености младих и недостатку ефикасне стамбене политике, које се јављају као препреке транзицији у одраслост и дуготрајном постојању структурних препрека ка заснивању сопственог домаћинства. Старија домаћинства свакако не штеде за старост, већ усмеравају део својих средстава ка домаћинствима своје одрасле деце (Стојилковић-Гњатовић, 2015).

Са даљим старењем становништва Србије разлике у потрошњи између градских и сеоских домаћинстава ће се свакако смањивати, али се услед могућих промена у старосним обрасцима потрошње може очекивати и повећање старосних разлика у структури укупне потрошње домаћинстава. У периоду 2006-2013. највеће разлике у структури потрошње износиле су 12,9% у корист млађих домаћинстава, док би се у 2040. та разлика могла повећати на 18,6%. Међутим, старија домаћинства (65 и више година старости носиоца) ће у будућности свакако бити значајна потрошачка категорија која би у 2040. години могла остваривати преко 50% укупне личне потрошње у сфери здравства, између 40 и 50 процената у сфери исхране, становања, и опремања и одржавања домаћинства, и око трећине у сфери транспорта, комуникација, акохолних пића и дувана, рекреације и културе, и осталих добара и услуга. Утицај генерацијске припадности носиоца на потрошњу домаћинстава није директно испитиван, али би уочене специфичности у старосним обрасцима потрошње код домаћинстава носилаца млађих од 35 година, свакако могле водити ублажавању негативних ефеката старења становништва на потрошњу домаћинстава. Ова (сада) млада домаћинства би у будућности могла тежити остварењу високог нивоа и одржању постојеће структуре своје потрошње, чиме би, пратећи утврђене старосне обрасце

заправо повећала ниво и побољшала структуру потрошње домаћинстава носилаца виших старосних група. Узимајући у обзир могући позитивни кохорт ефекат ове генерације на укупан квантитативни исказ структуре потрошње домаћинстава у 2040. години, а поготову након 2050. године, улазак ових генерација у најстарију категорију домаћинстава би потенцијално могао „преокренути“ трендове и у даљој будућности учинити старија домаћинства још значајнијом потрошачком категоријом не само у смислу обима, већ и структуре остварене потрошње.

Наступајуће промене старосног састава становништва Србије несумњиво ће, имајући у виду специфично потрошачко понашање домаћинстава различитих старости носилаца, водити значајним променама у структури личне потрошње, односно тражње. Промене у структури тражње, имајући у виду домаће тржиште, ће свакако захтевати одређено прилагођавање привредних делатности које би морале ићи у корак са опадајућим или растућим захтевима домаћег тржишта. „Демографско сужавање“ домаћег тржишта ће свакако утицати на стварање неравнотеже између постојеће понуде и будуће тражње, а оријентисање на инострана тржишта све већи императив домаће привреде. Једино би значајан привредни раст, опадање удела личне потрошње у структури БДП-а и последично повећање потрошње по глави становника могли ублажити, или чак неутралисати негативне ефекте наступајућих демографских промена на обим и структуру личне потрошње у Србији.

Утицај старости на потрошњу домаћинстава је значајан, а поготову су млађа домаћинства са децом „највећи потрошачи“. У том смислу ће, одлагање заснивања сопственог домаћинства, одлагање рађања, а поготову значајна емиграција младог становништва, у будућности представљати изазов за домаће тржиште. Свеобухватна политика према младима у виду координисаног спровођења јавне стамбене политике, политике према запошљавању и популационе политике може бити значајан део превазилажења (или бар ублажавања) негативног демографског и економског моментума. Чини се да би у будућности старост као демографска одредница потрошње домаћинстава могла додатно добити на значају, те се утицај будућних промена у старосном саставу становништва на обим и структуру потрошње домаћинстава не сме занемарити.

12. Коришћена литература и извори података

Alderman, Harold et al, (1995), **Unitary versus Collective Models of the Household: Is it Time to Shift the Burden of Proof?**, World Bank Research Observer, Vol. 10. No. 1: 1-19;

Alders, M.P.C. and D. Manting (2003) **Household Scenarios for the European union: 1995- 2025**. In: G. Hullen (2003), *Living Arrangements and Households – Methods and results of Demographic Projections*, Materialien zur Bevölkerungswissenschaft, Heft 109, Wiesbaden, 2003.

Atkinson, Adele and Hayes, David (2010), **Consumption Patterns among older consumers- Statistical analysis**, International Longevity Centre - UK (ILC-UK), London;

Banks, James, Richard Blundell, Levell Peter and James P. Smith (2015), **Life-Cycle Consumption Patterns at Older Ages in the US and the UK-Can Medical Expenditures Explain the Difference?**, WP-1100, April 2015, RAND Labor & Population;

Banks, James, Richard Blundell and Ian Preston (1994), **Life-cycle expenditure allocations and the consumption costs of children**, European Economic Review 38 (199-t) 1391-1410. North-Holland

Banks, James, Richard, Blundell and Sarah, Tanner (1998), **Is There a Retirement-Savings Puzzle?** The American Economic Review, Vol. 88, No. 4. (Sep., 1998), pp. 769-788;

Baranzini, Mauro (2005), **Modigliani's life-cycle theory of savings fifty years later**, BNL Quarterly Review, vol. LVIII, nos 233-234, June-September 2005, pp. 109-72.

Becker, Gary (1965), **A Theory of the Allocation of Time**, The Economic Journal, Vol. 75, No. 299 (Sept., 1965), pp 493-517;

Becker, S. Gary (1962), **Irrational Behavior and Economic Theory**, The Journal of Political Economy, Vol.70, No.1 (Feb., 1962), pp 1-13, The University of Chicago Press;

Belsky, S. Eric (2010), **Demographics, Markets, and the Future of Housing Demand**, JOURNAL OF HOUSING RESEARCH, Vol. 18, ISSUE 2, pp. 99-119;

Berheim, B. Douglas, Jonathan, Skinner and Steven Weinberg (2001), **What Accounts for the Variation in Retirement Wealth among U.S. Households?**, The American Economic Review, Vol. 91, No. 4 (Sept., 2001), pp. 832-857;

Bilinović, Ana (2014), **Stambeni aranžmani mladih u procesu tranzicije u odraslost u regionalnom kontekstu**, str. 23-40, u *Regioni i regionalizacija 3*, urednici: Valentina Sokolovska i Žolt Lazar, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Novi Sad;

- Blau, M. David (2007), **Retirement and Consumption in a Life Cycle Model**, Institute for the Study of Labor, Discussion Paper No. 2986, August 2007, Bonn, Germany;
- Blundell, Richard and Arthur, Lewbel (1991), **The Information Content of Equivalence Scales**, *Journal of Econometrics*, Vol. 50, 49-68.
- Breznik, Dušan (1972), **Demografski metodi i modeli**, Institut društvenih nauka, Centar za demografska istraživanja, Beograd;
- Browning, Martin and Thomas F. Crossley (2001), **The Life-Cycle Model of Consumption and Saving**, *Journal of Economic Perspectives*, American Economic Association, vol. 15(3), pages 3-22, Summer;
- Burch, K. Thomas, Li Sihe and Andrejs Skaburskis (1993), **A Cohort Approach to Projecting Householder Rates**, WORKING PAPER No. 2, Research Division National Office Canada Mortgage and Housing Corporation, Ottawa, Ontario K1A 0P7;
- C.L.F. Attfield and E. Cannon (2003), **The Impact of Age Distribution Variables on the Long Run Consumption Function**, Discussion Paper No 03/546, Department of Economics University of Bristol
- Consumers in Europe 2009**, EUROSTAT Statistical Books, Eurostat European commission, ISBN 978-92-79-11362-8, ISSN 1831-4023, doi 10.2785/29257, Cat. No. KS-DY-09-001-EN-C, 2009;
- David E. Bloom, David Canning, Rick Mansfield, and Michael Moore (2006), **Demographic Change, Social Security Systems, and Savings**, Center for Population Economics, University of Chicago
- Deaton, Angus (1997), **The Analysis of Household Surveys: A Microeconomic Approach to Development Policy**, World Bank, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London;
- Deaton, A. S. and C. Paxson (1994), **Saving, Growth, and Aging in Taiwan**, pp. 331–362. *Studies in the Economics of Aging*. University of Chicago Press. Chicago.
- Ding, Li (2006), **United States Household Consumption, a Comprehensive Analysis**, doctoral dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland at College Park;
- Dragišić-Labaš, Slađana (2012), **Upotreba alkohola u populaciji adolescenata i mladih odraslih**, *Sociološki pregled*, vol. XLVI (2012), no. 1, str. 35– 56, Beograd;
- Đorđević D. Ljiljana (2008), **Promene u prosečnoj veličini domaćinstva u Srbiji u drugoj polovini 20. veka**, *Stanovništvo*, vol 1/2008, Beograd;
- Equia, Begona and Cruz, A. Echevarria (2001), **Population age structure and private consumption in Spain**, *International Economic Journal*, Taylor & Francis Journals, vol. 18(3), pages 299-319;

Erlandsen, K. Solveig and Ragnar Nymoen (2004), **Consumption and population age structure**, Working Papers – Research Department, Norges Bank, Oslo;

Fair, Ray C. and Kathryn M. Dominguez (1991), **Effects of the changing u.s. age distribution on macroeconomic equations**, American Economic Review 81(5), 1276–1294;

Fougère, Maxime and Marcel Mérette (1998), **Population Ageing and Economic Growth in Seven OECD Countries**, Economic Studies and Policy Analysis Division Department of Finance, Canada, No. 98-03

Givisiez, Gustavo Henrique Naves and Elzira Lúcia de Oliveira (2005), **PROJECTION OF DEMOGRAPHIC DEMAND FOR HOUSEHOLDS: Application of a Headship Rate Method based on Age-Period-Cohort Model**, Center for Development and Regional Planning, <http://iussp2005.princeton.edu/papers/52238>

Goodman, Laurie, Pendall Rolf and Jun Zhu (2015), **Headship and Homeownership - What Does the Future Hold?**, Urban Institute;

Guest, Ross, John Bryant and Grant Scobie (2003) **Population Ageing in New Zealand: Implications for Living Standards and the Optimal Rate of Saving**, New Zealand Treasury Working Paper 03/10, Wellington

Hal R. Varijan (2003), **Mikroekonomija: moderan pristup**, Ekonomski fakultet, Beograd

Hamermesh, S. Daniel (1984), **Consumption During Retirement: The Missing Link in the Life Cycle**, The Review of Economics and Statistics, Vol. 66, No. 1., pp. 1-7;

Hock, Heinrich and Weil, N. David (2006), **The Dynamics of the Age Structure, Dependency, and Consumption**, Working Paper 12140, <http://www.nber.org/papers/w12140> NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138;

Household Projections 2012-based: Methodological Report (2015), UK Department for Communities and Local Government, february 2015;

Hurd, Michael and Susann, Rohwedder (2003), **The Retirement-Consumption Puzzle: Anticipated and Actual Declines in Spending at Retirement**, NBER Working Papers 9586, National Bureau of Economic Research, Inc.

Hurd, D. Michael (1996), **The Effects of Demographic Trends on Consumption, Saving, and Government Expenditures in the United States**, in *The Economic Effects of Aging in the United States and Japan*, Michael D. Hurd and Naohiro Yashiro, eds, p. 39 – 57, National Bureau of Economic Research, <http://www.nber.org/chapters/c8460>

Ignjatović, Suzana (2009), **Aktuelni problemi u istraživanju tranzicije u odraslost sa osvrtom na Srbiju**, Stanovništvo, br. 1, str. 7-22, IDN-CDI, Beograd;

Jakšić Miomir (2003), **Razvoj ekonomske misli**, Ekonomski fakultet, Beograd

- Kluge, Fanny Annemarie (2009), **Transfers, Consumption and Income over Lifecycle in Germany**, Working Paper, No. 2009-14, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock;
- Kollarova, Viera and Anna Vladová (2009), **The structure of private consumption in Slovakia and a comparison with European countries**, Macroeconomic Development, volume 17, No. 8/2009;
- Krstić, Gorana i Victor Sulla (2007), **Procena siromaštva u Srbiji**, u *Osnovni dokument o trendovima i profilu siromaštva u Srbiji: 2004 – 2006. godine - Procena siromaštva na Zapadnom Balkanu*, Beograd;
- Lancaster, J. Kelvin (1966), **A New Approach to Consumer Theory**, Journal of Political Economy, Vol. 74, No. 2 (Apr., 1966), pp. 132-157;
- Lee, Ronald and Andrew Mason (2011), **Population Aging and the Generational Economy: A Global Perspective**, ISBN 978 1 55250 514 4 (IDRC e-book);
- Lee, Ronald, Sang-Hyop Lee and Andrew Mason (2006), **Charting the Economic Life Cycle**, NBER Working Paper No. 12379, July 2006, NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, 1050 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138;
- Lefèbvre, Mathieu (2006), **Population Ageing and Consumption Demand in Belgium**, CREPP Working Papers 2006/04, University of Liège;
- Leimer, R. Dean and David, H. Richardson (1989), **Social Security, Uncertainty Adjustments, and the Consumption Decision**, ORS Working Paper Series, No. 40, Division of Economic Research;
- Lukuć, Vesna (2011), **Dnevne migracije radnika u sistemu naselja Srbije**, Stanovništvo 2/2011, str. 25-50, CDI-IDN, Beograd;
- Lukuć, Vesna (2013), **O vezi između migracije i dnevne migracije**, Stanovništvo 1/2013, str. 69-90, CDI-IDN, Beograd;
- Lukuć, Vesna i Branka Tošić (2011), **Daily commuting – similarities and differences between Serbia and Slovenia**, Acta geographica Slovenica, 51-2, 2011, pp. 319–342;
- Lutz, Wolfgang and Prinz, Christopher (1994), **The population module**. In: Lutz, W. (ed.): *Population-Development-Environment: Understanding Their Interactions in Mauritius*. Berlin: Springer-Verlag, pp. 221-231
- Macunovich, J. Diane (2001), **Lessons from baby boom: Delayed effects of fertility on patterns of consumption**, DRAFT, Department of Economics Barnard College, Columbia University, New York, NY 10027;
- Mason, Andrew, et al, (2006), **Population Aging and Intergenerational Transfers: Introducing Age into National Accounts**, NBER WORKING PAPER SERIES, Working Paper 12770, <http://www.nber.org/papers/w12770>;

Mattila-Wiro, Palvi (1999), **Economic Theories of the Household: A Critical Review**, Working paper No. 159, UNU World Institute for Development Economics Research, Helsinki, Finland;

Matković, Gordana, Gordana Krstić i Boško Mijatović (2015), **Prihodi i uslovi života**, RZS, Beograd;

Michael, T. Robert and Gary S. Becker (1973), **On the New Theory of Consumer Behavior**, The Swedish Journal of Economics, Vol. 75, No. 4 (Dec., 1973), pp. 378-396;

Mijatović, Boško (2000), **O mikroekonomskoj teoriji fertiliteta**, Stanovništvo, br. 1-4, str. 59-78; IDN-CDI, Beograd;

Mijatović, Boško (2015), **SIROMAŠTVO U SRBIJI U 2014. GODINI**, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Vlada Republike Srbije, Beograd;

Mijatović, Boško (2015), **Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini**, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlada Republike Srbije, Beograd;

Modigliani, F. and R. Brumberg (1980), **Utility analysis and aggregate consumption functions: an attempt at integration**, in A. Abel ed, The Collected Papers of Franco Modigliani, MIT Press, Cambridge, Mass;

Nelissen, J. H. M. and Vossen, A. P. J. G. (1989), **Projecting household dynamics: A scenario-based microsimulation approach**, European Journal of Population, 5(3), 253-279.

Nikitović, Vladimir (2007), **Stohastička projekcija stanovništva Centralne Srbije na osnovu empirijskih projekcionih grešaka**, Stanovništvo, vol. 1/2007, str. 7-31, CDI-IDN, Beograd;

Nikitović, Vladimir (2013), **Demografska budućnost Srbije na drugi način**, Stanovništvo, vol. 2/2013, str. 53-81, CDI-IDN, Beograd;

Penev, Goran i Biljana Stanković (2010), **Karakteristike vanbračnih rađanja u Srbiji u drugoj polovini 20. i početkom 21. veka**, Stanovništvo, vol. 2/210, str. 1-23, IDN, Beograd;

Rašević, Mirjana (2006), **Odlaganje rađanja u optimalnoj dobi života – osnovna demografska cena 1990-ih u Srbiji**, Zbornik Matice srpske za društvene nauke, str. 141-149, broj 121;

Rentz, J. O. and Reynolds, F. D. (1991), **Forecasting the Effects of an Aging Population on Product Consumption: An Age-Period-Cohort Framework**, Journal of Marketing Research, American Marketing Association, Chicago;

Ruuskanen, Olli-Pekka (1997), **Testing Different Hypotheses of Household Decision Making with the Finnish Household Expenditure Survey**, Helsinki School of Economics and Business Administration, Department of Economics, Helsinki, Finland;

Satarić, Nadežda, Mirjana Rašević i Sanja Miloradović (2009), **ONI NE MOGU DA ČEKAJU - Studija o siromašnim starijim licima u Srbiji**, „Snaga prijateljstva“ – Amity, Beograd

Scherbov, Sergei and Dalkhat Ediev (2007), **Probabilistic household projections based on an extension of headship rates method with application to the case of Russia**, pp. 277-292, in *Work session on demographic projections*, Bucharest, 10-12 October 2007, STATISTICAL COMMISSION and ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE STATISTICAL OFFICE OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (EUROSTAT);

Simons, Harald and Katharina Maschke (2003), **Cohort-Models – a Tool for Household Projections**, in *Living Arrangements and Households - Methods and Results of Demographic Projections*, pp. 45-70, ed. Gert Hullen, Wiesbaden;

Stanković, Biljana (2005), **Adolescentni fertilitet u Srbiji i Evropi**, zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Srbija i savremeni procesi u Evropi i svetu“, Tara 26. i 27. maj 2005;

Stanković, Biljana (2011), **Adolescentni fertilitet u jugoistočnoj Srbiji, Stanovništvo jugoistočne Srbije: demografska reprodukcija i socio-kulturna dinamika**, Niš, 13. maj 2011;

Stanojević, Dragan (2013), **Obeležja društvenog položaja mladih**, str. 53-80, u *Mladi-naša sadašnjost. Istraživanje socijalnih biografija mladih u Srbiji*, Tomanović Smiljka et.al., Beograd;

Stöver, Britta (2012), **The Influence of Age on Consumption**, gws Discussion Paper 2012/x, 49080 Osnabrück (Germany)

The BiH Household Budget Survey 2007, Bosnia and Herzegovina: Agency for Statistics of Bosnia and Herzegovina, Federation of Bosnia and Herzegovina: Federal Office of Statistics, Republika Srpska: Republika Srpska Institute for Statistics;

Tomanović, Smiljka (2012), **Promene u tranziciji u odraslost mladih u Srbiji između 2003. i 2011. godine**, Sociologija, Vol. LIV (2012), N° 2, str. 227-243, Beograd;

Tomanović, Smiljka (2013), **Tranzicija (prelazak) u odraslost: tempo, obeležja i promene**, str. 81-94, u *Mladi-naša sadašnjost. Istraživanje socijalnih biografija mladih u Srbiji*, Tomanović Smiljka et.al., Beograd;

Tomanović, Smiljka i Stanojević (2015), **Mladi u Srbiji 2015. Stanja, opažanja, verovanja i nadanja**, FRIEDRICH EBERT STIFTUNG i SeConS gupa za razvojnu inicijativu, Beograd;

Ulrich Thießen (2007), **The Impact of Aging on Structural Change**, German Institute for Economic Research, Berlin

Vaittinen, Risto and Vanne, Reijo (2008), **Intergenerational Transfers and Life-Cycle Consumption in Finland**, Finnish Centre for Pensions, Working Papers 2008:6, Helsinki, Finland;

Wada, Kohei (2011), **Market size projections based on the age structural changes of households in Japan**, <http://paa2011.princeton.edu/papers/110840>

Wakabayashi, Masayo and Geoffrey, J. D. Hewings (2002), **Life Cycle Changes in Consumption Behavior: Age-Specific and Regional Variations**, Discussion paper REAL 02-T-13, www.uiuc.edu/unit/real

Yi, Zeng, James W. Vaupel, and Wang Zhenglian (2003), **Household Projection Using Conventional Demographic Data**, in *Living Arrangements and Households - Methods and Results of Demographic Projections*, pp. 45-70, ed. Gert Hullen, Wiesbaden;

Бубало-Живковић, Милка и Тамара Лукић (2015), **Млади у Србији почетком 21. века**, РЗС, Београд;

Васић, Петар (2009), **Да ли мањи број деце заиста представља уштеду?**, Демографија, бр. 6, Географски факултет Универзитета у Београду, 2009. Београд;

Васић, Петар, (2010), **Могућности анализе демографских карактеристика потрошача на основу података Анкете о потрошњи домаћинства**, ISSN 0352-5732, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 131, Матица српска, 2010, Нови Сад, стр. 507-515;

Васић, Петар, Вера Глигоријевић, Мирјана Девецић (2014), **Responding to population policy – which women can provide the greatest demographic benefit in Serbia?**, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 148, Матица српска, Нови Сад, стр. 547-550;

Вебер, Макс (1976). **Привреда и друштво**, Прва књига, Београд: Институт за социјалну политику

Гарибовић, Лејла и Весна, Златановић (2005), **Анкета о потрошњи домаћинства 2004**, Републички завод за статистику Републике Србије, Београд;

Ђорђевић Д. Љиљана (2007), **Промене демографских и социо-економских карактеристика домаћинства у Србији у другој половини 20. века**, Економски факултет у Београду, магистарски рад;

Жижић, Милева, Миодраг Ловрић, Дубравка Павличић (1996), **Методи статистичке анализе**, Универзитет у Београду, Економски факултет, Београд;

Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“ (2014), **Национално истраживање о стилевима живота становништва Србије 2014. године - Основни резултати о коришћењу психоактивних супстанци и играма на срећу**, Београд;

Мијатовић, Бошко (2014), **Сиромаштво у Србији 2011, 2012. и 2013. године**, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва и Влада Републике Србије, Београд;

Министарство рада и социјалне политике Србије (2009), **Политика старења – Старије особе као потрошачи**, превод из „UNECE Policy Brief on Ageing“, 2009/3, Београд;

Митровић, М. Милован (2015), **Села у Србији – промене структуре и проблеми одрживог развоја**, РЗС, Београд;

Стаменковић, Србољуб и Драгица Гатарих (2008), **Конвергентне и дивергентне дневне миграције становништва Београда и околине – просторна дистрибуција по насељима у границама Града Београда**, Демографија 5/2008, стр. 43-52, Београд;

Стојиловић-Гњатовић, Јелена (2015), **Пензионери и пензије као извор средстава за живот у Србији**, зборник са скупа 4. српски конгрес географа, књига 2, Копаоник, октобар 2015,

Стратегија контроле дувана (2005), Влада Републике Србије;

Стратегија превенције и сузбијања пушења (2007), Национална комисија за превенцију пушења Министарства здравља Републике Србије;

Студија о животном стандарду: Србија 2002-2007 (2008), уредници Драган Вукмировић и Rachel Smith Govoni, Републички завод за статистику Србије, Београд;

Шефер, Берислав (1964). **Животни стандард и привредни развој Југославије**, Едиција: Студије, бр. 18, Београд: Савезни завод за привредно планирање

Анкета о потрошњи домаћинства, билтен одговарајућих година, Београд: РЗС;

Анкета о потрошњи домаћинства, Методологија и стандарди, Београд: РЗС, 2005

Анкета о потрошњи домаћинства, Методологија и стандарди, Београд: РЗС, 2009;

Демографска статистика, Републички завод за статистику Србије, одговарајуће године, Београд;

Детаљне таблице морталитета за Републику Србију 2010-2012. (2014), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2002. у Републици Србији, књига 18, **Домаћинства и породице – Подаци на нивоу Републике** (2005), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2002. у Републици Србији, књига 2, **Пол и старост – подаци по насељима** (2003), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 20, **Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. - Подаци по насељима** (2014), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 10, **Домаћинства према броју чланова - Подаци по насељима** (2013), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 5, **Брачни статус - Подаци по општинама и градовима** (2013), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 13, **Основне карактеристике домаћинства - Подаци по општинама и градовима** (2013), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 26, **Стамбене јединице према броју лица и домаћинства - Подаци по општинама и градовима** (2013), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 25, **Станови према својини и основу по којем домаћинства користе стан - Подаци по општинама и градовима** (2013), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 2, **Старост и пол - Подаци по насељима** (2012), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији, књига 21, **Упоредни преглед броја домаћинства 1948-2011. и станова 1971-2011. - Подаци по насељима** (2014), Републички завод за статистику Србије, Београд;

Пројекције становништва Републике Србије 2011-2041. – Подаци по општинама и градовима (2014), Републички завод за статистику Србије, Београд;

13. Прилози

Табела 1. Број и удео домаћинстава према породичном саставу и типу насеља 2002. и 2011. године

2002	Укупно	Укупно породична	Бр. пар без деце	Бр. пар са децом	Самохрани родитељ	Више-породична	Самачка	Вишечлана непородична
Р Србија	2521190	1974943	480581	1000101	268688	225573	504775	41472
%	100.00	78.33	19.06	39.67	10.66	8.95	20.02	1.65
Градска	1481304	1151094	253075	638200	183758	86061	305294	24916
%	58.75	77.71	17.09	43.08	12.41	5.81	20.61	1.68
Сеоска	1039886	823849	227506	361901	84930	139512	199481	16556
%	41.25	79.23	21.88	34.80	8.17	13.42	19.18	1.59
2011	Укупно	Укупно породична	Бр. пар без деце	Бр. пар са децом	Самохрани родитељ	Више-породична	Самачка	Вишечлана непородична
Р Србија	2487886	1887179	459125	904877	299727	223450	555467	45240
%	100.0	75.86	18.45	36.37	12.05	8.98	22.33	1.82
Градска	1533866	1153136	265359	583538	204442	99797	350052	30678
%	61.65	75.18	17.30	38.04	13.33	6.51	22.82	2.00
Сеоска	954020	734043	193766	321339	95285	123653	205415	14562
%	38.35	76.94	20.31	33.68	9.99	12.96	21.53	1.53

Табела 2. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у Републици Србији, 2006-2013.

Просечна величина домаћинства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	2,00	1,00	0,00	2,00	0,00	2,00	0,00	1,41	1,72
20-24	2,86	2,28	2,52	2,36	2,36	2,00	2,29	2,66	2,43
25-29	2,91	3,03	3,14	3,14	2,48	2,88	3,02	2,42	2,87
30-34	3,56	3,62	3,39	3,36	3,29	3,11	3,31	3,27	3,37
35-39	3,78	3,60	3,71	3,81	3,73	3,56	3,47	3,64	3,67
40-44	3,91	3,73	3,76	3,73	3,83	3,58	3,60	3,85	3,76
45-49	3,72	3,72	3,67	3,72	3,67	3,56	3,58	3,47	3,64
50-54	3,64	3,46	3,45	3,51	3,53	3,55	3,48	3,41	3,51
55-59	3,33	3,29	3,22	3,28	3,25	3,15	3,27	3,14	3,24
60-64	3,06	3,03	3,07	3,00	2,99	3,15	3,01	3,00	3,04
65+	2,53	2,46	2,43	2,37	2,33	2,27	2,28	2,20	2,36
УКУПНО	3,15	3,07	3,04	3,00	2,94	2,89	2,88	2,88	2,98

Табела 3. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у градским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечна величина домаћинства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	2,00	1,00	0,00	2,00	0,00	2,00	0,00	2,00	1,99
20-24	2,57	2,28	1,91	2,33	2,30	1,83	1,96	2,86	2,26
25-29	2,39	2,84	2,90	3,01	2,10	2,54	2,90	2,26	2,59
30-34	3,31	3,34	3,10	3,31	3,11	2,95	3,27	3,00	3,17
35-39	3,66	3,43	3,60	3,68	3,60	3,21	3,29	3,37	3,49
40-44	3,69	3,67	3,65	3,52	3,63	3,41	3,27	3,76	3,68
45-49	3,57	3,55	3,58	3,55	3,59	3,41	3,35	3,41	3,51
50-54	3,47	3,29	3,35	3,31	3,37	3,44	3,26	3,35	3,36
55-59	3,20	3,18	3,06	3,12	3,09	2,99	3,02	2,95	3,08
60-64	2,87	2,87	3,04	2,88	2,79	2,83	2,83	2,75	2,85
65+	2,33	2,33	2,27	2,24	2,19	2,07	2,14	2,11	2,20
УКУПНО	2,99	2,96	2,93	2,88	2,80	2,70	2,70	2,75	2,84

Табела 4. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у сеоским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечна величина домаћинства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	1,00	0,00	2,00	0,00	2,00	0,00	1,00	1,54
20-24	3,30	2,29	3,42	2,56	2,65	3,05	3,06	1,88	2,96
25-29	3,72	3,69	3,48	3,50	3,79	3,65	3,57	3,15	3,58
30-34	3,99	4,22	3,88	3,49	3,75	3,51	3,39	4,17	3,83
35-39	3,98	3,92	3,96	4,07	4,00	4,21	3,83	4,06	4,01
40-44	4,22	3,83	3,98	4,06	4,13	3,88	4,13	3,99	4,03
45-49	3,96	3,97	3,81	4,00	3,78	3,85	3,87	3,57	3,87
50-54	3,89	3,75	3,61	3,74	3,82	3,70	3,78	3,51	3,73
55-59	3,56	3,47	3,47	3,53	3,45	3,36	3,58	3,45	3,48
60-64	3,34	3,25	3,11	3,19	3,26	3,58	3,26	3,40	3,30
65+	2,78	2,61	2,64	2,53	2,53	2,54	2,47	2,34	2,57
УКУПНО	3,38	3,22	3,20	3,17	3,14	3,17	3,14	3,08	3,19

Табела 5. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у Београдском региону, 2006-2013.

Просечна величина домаћинства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,00
20-24	2,63	1,75	1,83	2,01	2,33	2,00	2,10	2,00	2,13
25-29	2,24	2,64	3,00	2,77	1,95	2,15	2,86	2,33	2,46
30-34	3,26	2,74	3,28	3,39	3,05	2,57	3,01	3,20	3,08
35-39	3,70	3,11	3,32	3,79	3,18	3,12	2,82	3,38	3,30
40-44	3,77	3,49	3,47	3,69	3,28	3,35	3,36	3,80	3,53
45-49	3,62	3,72	3,70	3,48	3,39	3,07	2,83	3,30	3,41
50-54	3,52	3,48	3,59	3,49	3,34	3,20	3,02	3,34	3,39
55-59	3,18	3,40	3,17	3,40	3,20	3,07	3,24	3,19	3,23
60-64	2,88	3,10	2,96	3,11	3,02	3,02	2,81	2,77	2,95
65+	2,40	2,42	2,31	2,38	2,21	2,12	2,15	2,21	2,27
УКУПНО	2,98	3,01	2,91	3,01	2,75	2,62	2,62	2,81	2,84

Табела 6. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у градским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечна величина домаћинства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	2,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,00
20-24	2,40	1,75	1,40	1,76	2,33	2,00	1,96	2,00	1,98
25-29	1,86	2,45	2,92	2,56	1,78	2,15	2,67	2,10	2,27
30-34	2,95	2,63	2,70	3,08	2,79	2,47	2,96	2,93	2,83
35-39	3,73	3,02	3,23	3,56	3,03	2,81	2,84	3,20	3,17
40-44	3,69	3,35	3,40	3,53	3,14	3,19	3,16	3,72	3,40
45-49	3,61	3,56	3,55	3,12	3,30	3,01	2,78	3,25	3,29
50-54	3,42	3,39	3,46	3,18	3,15	3,16	2,87	3,33	3,26
55-59	3,17	3,25	3,14	3,42	3,17	3,01	2,99	3,07	3,15
60-64	2,64	3,00	2,90	3,26	2,70	2,64	2,79	2,61	2,83
65+	2,29	2,39	2,24	2,31	2,13	2,02	2,09	2,18	2,20
УКУПНО	2,87	2,91	2,81	2,92	2,62	2,49	2,52	2,73	2,73

Табела 7. Просечна величина домаћинства према старости носиоца у сеоским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечна величина домаћинства	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	3,50	0,00	4,00	3,00	0,00	0,00	4,00	0,00	3,60
25-29	3,28	4,56	4,00	3,33	5,00	0,00	4,00	4,00	3,83
30-34	4,75	3,40	4,75	4,42	4,00	3,50	3,50	5,10	4,35
35-39	3,60	3,48	4,00	4,24	4,00	5,40	2,57	4,24	3,92
40-44	4,43	4,00	3,75	3,97	4,33	4,22	4,26	4,22	4,11
45-49	3,67	4,92	4,26	4,02	3,82	3,63	3,08	3,57	3,88
50-54	3,84	3,83	4,24	3,79	4,29	3,30	3,63	3,45	3,78
55-59	3,23	3,94	3,31	3,37	3,32	3,33	3,97	3,73	3,54
60-64	4,13	3,47	3,33	2,85	4,18	4,22	2,92	3,38	3,55
65+	3,12	2,67	2,68	2,48	2,68	2,73	2,53	2,36	2,65
УКУПНО	3,54	3,54	3,41	3,14	3,39	3,33	3,15	3,23	3,34

Табела 8. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број деце до 6 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,61	0,26	0,54	0,42	0,38	0,16	0,26	0,47	0,40
25-29	0,76	0,73	0,76	0,66	0,43	0,59	0,60	0,38	0,62
30-34	0,82	0,87	0,72	0,82	0,68	0,71	0,72	0,76	0,77
35-39	0,48	0,49	0,48	0,52	0,45	0,50	0,43	0,58	0,49
40-44	0,24	0,22	0,23	0,22	0,28	0,16	0,21	0,28	0,23
45-49	0,15	0,14	0,10	0,12	0,12	0,14	0,11	0,13	0,13
50-54	0,16	0,16	0,12	0,13	0,12	0,16	0,10	0,11	0,13
55-59	0,15	0,16	0,13	0,17	0,18	0,14	0,15	0,15	0,15
60-64	0,15	0,13	0,14	0,13	0,11	0,18	0,13	0,14	0,14
65+	0,09	0,06	0,07	0,06	0,06	0,05	0,05	0,04	0,06
УКУПНО	0,18	0,17	0,16	0,16	0,14	0,14	0,13	0,16	0,16

Табела 9. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у градским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број деце до 6 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,45	0,26	0,27	0,45	0,42	0,11	0,00	0,51	0,33
25-29	0,56	0,66	0,66	0,66	0,25	0,46	0,57	0,28	0,50
30-34	0,77	0,78	0,71	0,76	0,65	0,66	0,80	0,70	0,73
35-39	0,46	0,53	0,50	0,56	0,47	0,56	0,47	0,62	0,52
40-44	0,24	0,22	0,24	0,24	0,28	0,15	0,23	0,36	0,25
45-49	0,09	0,10	0,07	0,10	0,12	0,10	0,09	0,16	0,10
50-54	0,11	0,11	0,09	0,09	0,10	0,08	0,09	0,09	0,10
55-59	0,11	0,13	0,10	0,12	0,13	0,12	0,08	0,09	0,11
60-64	0,10	0,15	0,14	0,10	0,12	0,14	0,08	0,10	0,11
65+	0,06	0,05	0,05	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04	0,04
УКУПНО	0,15	0,16	0,15	0,15	0,14	0,12	0,12	0,16	0,14

Табела 10. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у сеоским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број деце до 6 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,84	0,29	0,93	0,23	0,19	0,44	0,87	0,30	0,63
25-29	1,08	0,99	0,89	0,66	1,05	0,88	0,72	0,85	0,92
30-34	0,91	1,07	0,73	0,98	0,74	0,81	0,58	0,96	0,85
35-39	0,51	0,43	0,43	0,43	0,42	0,40	0,35	0,51	0,44
40-44	0,23	0,23	0,20	0,20	0,28	0,18	0,18	0,14	0,21
45-49	0,24	0,21	0,13	0,15	0,13	0,21	0,14	0,07	0,16
50-54	0,24	0,26	0,18	0,17	0,16	0,25	0,11	0,14	0,19
55-59	0,23	0,19	0,19	0,26	0,25	0,17	0,23	0,25	0,22
60-64	0,23	0,11	0,15	0,18	0,11	0,25	0,19	0,19	0,18
65+	0,12	0,07	0,09	0,07	0,07	0,07	0,06	0,06	0,08
УКУПНО	0,23	0,18	0,17	0,17	0,16	0,18	0,15	0,17	0,18

Табела 11. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број деце од 7 до 14 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,13	0,14	0,03	0,00	0,00	0,00	0,06	0,04
25-29	0,21	0,19	0,21	0,22	0,17	0,12	0,42	0,07	0,20
30-34	0,53	0,52	0,56	0,43	0,53	0,44	0,59	0,37	0,49
35-39	0,93	0,83	0,86	0,93	0,81	0,86	0,80	0,66	0,83
40-44	0,79	0,68	0,77	0,69	0,68	0,70	0,71	0,68	0,71
45-49	0,33	0,34	0,34	0,40	0,40	0,31	0,37	0,27	0,34
50-54	0,17	0,16	0,17	0,17	0,14	0,16	0,16	0,16	0,16
55-59	0,14	0,14	0,13	0,15	0,17	0,13	0,13	0,08	0,13
60-64	0,20	0,23	0,17	0,19	0,19	0,17	0,15	0,14	0,18
65+	0,14	0,11	0,10	0,11	0,10	0,09	0,07	0,07	0,10
УКУПНО	0,27	0,25	0,24	0,24	0,23	0,21	0,20	0,19	0,23

Табела 12. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у градским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број деце од 7 до 14 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,15	0,00	0,04	0,00	0,00	0,00	0,07	0,03
25-29	0,08	0,18	0,26	0,23	0,07	0,06	0,36	0,09	0,16
30-34	0,46	0,47	0,47	0,42	0,47	0,40	0,47	0,26	0,42
35-39	0,91	0,70	0,77	0,89	0,71	0,68	0,74	0,52	0,74
40-44	0,75	0,69	0,78	0,69	0,69	0,70	0,66	0,62	0,70
45-49	0,32	0,32	0,36	0,42	0,45	0,34	0,43	0,26	0,36
50-54	0,17	0,14	0,16	0,15	0,13	0,18	0,16	0,16	0,16
55-59	0,11	0,12	0,09	0,12	0,14	0,11	0,09	0,07	0,11
60-64	0,18	0,16	0,17	0,15	0,13	0,10	0,12	0,11	0,14
65+	0,12	0,09	0,09	0,09	0,07	0,07	0,06	0,06	0,08
УКУПНО	0,25	0,23	0,24	0,24	0,20	0,19	0,19	0,16	0,21

Табела 13. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у сеоским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број деце од 7 до 14 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,00	0,35	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,07
25-29	0,41	0,21	0,15	0,17	0,50	0,25	0,71	0,00	0,29
30-34	0,64	0,64	0,72	0,47	0,69	0,55	0,80	0,75	0,66
35-39	0,95	1,07	1,04	1,01	1,03	1,18	0,92	0,87	1,00
40-44	0,84	0,65	0,73	0,70	0,67	0,69	0,79	0,76	0,73
45-49	0,33	0,37	0,31	0,37	0,34	0,27	0,30	0,30	0,33
50-54	0,17	0,19	0,17	0,19	0,17	0,14	0,16	0,18	0,17
55-59	0,20	0,17	0,19	0,20	0,20	0,16	0,19	0,11	0,18
60-64	0,22	0,32	0,18	0,26	0,28	0,27	0,20	0,20	0,24
65+	0,16	0,15	0,12	0,13	0,13	0,13	0,08	0,08	0,12
УКУПНО	0,29	0,28	0,25	0,25	0,26	0,24	0,22	0,23	0,25

Табела 14. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број чланова 65+ година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,38	0,00	0,00	0,00	0,00	0,13
20-24	0,29	0,04	0,03	0,04	0,00	0,04	0,11	0,00	0,08
25-29	0,05	0,08	0,16	0,06	0,02	0,05	0,04	0,06	0,07
30-34	0,13	0,06	0,09	0,06	0,07	0,05	0,09	0,05	0,08
35-39	0,14	0,13	0,13	0,11	0,12	0,12	0,13	0,14	0,13
40-44	0,23	0,19	0,15	0,20	0,24	0,15	0,17	0,24	0,20
45-49	0,14	0,25	0,21	0,21	0,20	0,18	0,24	0,23	0,21
50-54	0,19	0,15	0,19	0,18	0,19	0,21	0,22	0,20	0,19
55-59	0,11	0,17	0,14	0,13	0,12	0,15	0,15	0,15	0,14
60-64	0,14	0,12	0,12	0,11	0,12	0,17	0,14	0,14	0,13
65+ *	0,36	0,38	0,37	0,34	0,35	0,35	0,37	0,33	0,36
УКУПНО	0,60	0,62	0,62	0,61	0,65	0,65	0,67	0,61	0,63

Табела 15. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у градским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број чланова 65+ година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,07	0,05	0,06	0,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,03
25-29	0,06	0,04	0,05	0,06	0,02	0,03	0,00	0,05	0,04
30-34	0,07	0,03	0,05	0,06	0,06	0,05	0,08	0,03	0,05
35-39	0,11	0,10	0,11	0,07	0,08	0,06	0,09	0,07	0,09
40-44	0,14	0,18	0,12	0,13	0,17	0,10	0,11	0,17	0,14
45-49	0,09	0,19	0,15	0,16	0,14	0,13	0,12	0,19	0,15
50-54	0,12	0,11	0,13	0,11	0,12	0,16	0,20	0,16	0,14
55-59	0,08	0,11	0,12	0,09	0,10	0,10	0,12	0,15	0,11
60-64	0,10	0,08	0,09	0,10	0,09	0,13	0,15	0,11	0,11
65+ *	0,31	0,33	0,32	0,35	0,34	0,33	0,35	0,32	0,33
УКУПНО	0,52	0,53	0,55	0,56	0,60	0,60	0,64	0,57	0,57

Табела 16. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у сеоским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечан број чланова 65+ година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,57	0,00	0,00	0,00	0,00	0,21
20-24	0,63	0,00	0,00	0,28	0,00	0,30	0,19	0,00	0,24
25-29	0,04	0,25	0,32	0,07	0,00	0,10	0,21	0,08	0,14
30-34	0,24	0,12	0,14	0,05	0,09	0,06	0,11	0,11	0,12
35-39	0,19	0,20	0,18	0,18	0,20	0,22	0,20	0,26	0,21
40-44	0,34	0,20	0,22	0,32	0,34	0,23	0,26	0,34	0,28
45-49	0,22	0,35	0,30	0,28	0,29	0,27	0,39	0,30	0,30
50-54	0,30	0,23	0,28	0,27	0,30	0,26	0,25	0,28	0,27
55-59	0,18	0,26	0,18	0,20	0,14	0,22	0,18	0,16	0,19
60-64	0,19	0,19	0,17	0,13	0,16	0,22	0,14	0,20	0,17
65+ *	0,41	0,44	0,43	0,32	0,37	0,36	0,41	0,33	0,38
УКУПНО	0,71	0,74	0,72	0,69	0,73	0,72	0,72	0,68	0,72

Табела 17. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у Београдском региону, 2006-2013.

Просечан број деце до 6 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,24	0,25	0,00	0,20	0,37	0,20	0,14	0,14	0,19
25-29	0,43	0,65	0,85	0,43	0,26	0,00	0,57	0,24	0,42
30-34	0,82	0,49	0,67	1,01	0,61	0,43	0,72	0,83	0,72
35-39	0,47	0,37	0,41	0,45	0,47	0,41	0,37	0,66	0,46
40-44	0,22	0,36	0,27	0,18	0,18	0,26	0,29	0,41	0,27
45-49	0,13	0,11	0,05	0,05	0,10	0,09	0,07	0,12	0,09
50-54	0,12	0,09	0,09	0,12	0,08	0,07	0,07	0,11	0,09
55-59	0,07	0,15	0,03	0,20	0,10	0,10	0,08	0,10	0,10
60-64	0,11	0,13	0,09	0,16	0,05	0,17	0,10	0,12	0,12
65+	0,07	0,05	0,06	0,06	0,04	0,02	0,05	0,04	0,05
УКУПНО	0,14	0,15	0,13	0,16	0,10	0,09	0,12	0,17	0,13

Табела 18. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у градским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечан број деце до 6 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,17	0,25	0,00	0,00	0,37	0,20	0,00	0,14	0,12
25-29	0,24	0,56	0,75	0,50	0,17	0,00	0,58	0,13	0,35
30-34	0,62	0,47	0,59	0,78	0,57	0,42	0,75	0,75	0,63
35-39	0,43	0,40	0,44	0,46	0,47	0,38	0,38	0,70	0,47
40-44	0,23	0,32	0,27	0,15	0,20	0,25	0,31	0,46	0,28
45-49	0,13	0,11	0,05	0,02	0,09	0,10	0,06	0,11	0,08
50-54	0,12	0,07	0,07	0,13	0,06	0,02	0,04	0,10	0,08
55-59	0,05	0,11	0,03	0,17	0,08	0,09	0,04	0,04	0,08
60-64	0,07	0,12	0,08	0,18	0,03	0,05	0,09	0,11	0,10
65+	0,06	0,05	0,06	0,03	0,04	0,01	0,04	0,03	0,04
УКУПНО	0,12	0,13	0,12	0,15	0,09	0,07	0,11	0,16	0,12

Табела 19. Просечан број предшколске деце у домаћинству према старости носиоца у сеоским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечан број деце до 6 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,50	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	2,00	0,00	0,81
25-29	0,96	1,56	2,00	0,25	2,00	0,00	0,50	1,00	1,08
30-34	1,75	0,60	0,88	1,77	0,75	0,50	0,50	1,43	1,16
35-39	0,60	0,24	0,22	0,44	0,50	0,60	0,36	0,47	0,43
40-44	0,14	0,50	0,25	0,24	0,11	0,33	0,17	0,18	0,26
45-49	0,14	0,17	0,05	0,10	0,18	0,00	0,08	0,13	0,11
50-54	0,12	0,17	0,18	0,11	0,18	0,23	0,21	0,27	0,18
55-59	0,17	0,31	0,04	0,24	0,20	0,11	0,20	0,36	0,21
60-64	0,33	0,16	0,20	0,12	0,14	0,56	0,12	0,15	0,23
65+	0,11	0,10	0,10	0,10	0,05	0,09	0,07	0,04	0,08
УКУПНО	0,25	0,24	0,17	0,17	0,16	0,21	0,15	0,22	0,20

Табела 20. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у Београдском региону, 2006-2013.

Просечан број деце од 7 до 14 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,00	0,17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
25-29	0,00	0,08	0,08	0,09	0,05	0,00	0,21	0,04	0,06
30-34	0,36	0,24	0,46	0,28	0,44	0,29	0,38	0,35	0,34
35-39	0,99	0,74	0,75	1,06	0,55	0,56	0,50	0,45	0,69
40-44	0,68	0,67	0,71	0,73	0,59	0,72	0,73	0,65	0,68
45-49	0,25	0,37	0,41	0,29	0,48	0,24	0,29	0,27	0,33
50-54	0,14	0,18	0,18	0,11	0,25	0,18	0,18	0,15	0,17
55-59	0,09	0,13	0,13	0,13	0,17	0,10	0,12	0,07	0,12
60-64	0,15	0,18	0,21	0,23	0,17	0,16	0,02	0,12	0,15
65+	0,12	0,09	0,07	0,12	0,07	0,06	0,04	0,06	0,08
УКУПНО	0,21	0,22	0,23	0,23	0,21	0,16	0,16	0,17	0,20

Табела 21. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у градским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечан број деце од 7 до 14 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
25-29	0,00	0,04	0,08	0,12	0,00	0,00	0,17	0,04	0,05
30-34	0,28	0,18	0,30	0,21	0,29	0,26	0,32	0,24	0,25
35-39	1,08	0,69	0,68	1,00	0,45	0,50	0,55	0,36	0,64
40-44	0,64	0,65	0,65	0,74	0,56	0,67	0,68	0,61	0,65
45-49	0,26	0,35	0,45	0,29	0,51	0,25	0,32	0,27	0,34
50-54	0,17	0,16	0,16	0,08	0,24	0,22	0,21	0,17	0,18
55-59	0,11	0,12	0,10	0,12	0,14	0,09	0,08	0,06	0,10
60-64	0,13	0,15	0,21	0,21	0,11	0,06	0,02	0,09	0,12
65+	0,09	0,08	0,07	0,10	0,07	0,05	0,04	0,06	0,07
УКУПНО	0,21	0,20	0,22	0,23	0,19	0,14	0,15	0,16	0,19

Табела 22. Просечан број школообавезне деце у домаћинству према старости носиоца у сеоским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечан број деце од 7 до 14 година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,19
25-29	0,00	0,44	0,00	0,00	1,00	0,00	0,50	0,00	0,19
30-34	0,75	0,60	0,88	0,51	1,00	0,50	1,00	1,10	0,78
35-39	0,73	0,94	1,33	1,18	1,13	1,00	0,00	0,90	0,94
40-44	1,00	0,75	0,94	0,70	0,78	1,00	0,98	0,80	0,86
45-49	0,21	0,50	0,26	0,28	0,35	0,13	0,15	0,26	0,27
50-54	0,05	0,28	0,29	0,13	0,29	0,04	0,05	0,00	0,14
55-59	0,00	0,16	0,23	0,14	0,28	0,15	0,23	0,14	0,17
60-64	0,27	0,32	0,20	0,27	0,36	0,48	0,04	0,23	0,27
65+	0,26	0,17	0,04	0,14	0,08	0,12	0,03	0,07	0,11
УКУПНО	0,25	0,34	0,32	0,24	0,29	0,24	0,16	0,25	0,26

Табела 23. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у Београдском региону, 2006-2013.

Просечан број чланова 65+ година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,05
25-29	0,04	0,00	0,08	0,07	0,00	0,00	0,00	0,09	0,04
30-34	0,14	0,06	0,14	0,06	0,00	0,10	0,13	0,05	0,08
35-39	0,05	0,17	0,17	0,11	0,04	0,14	0,05	0,19	0,12
40-44	0,18	0,17	0,13	0,33	0,22	0,11	0,12	0,23	0,19
45-49	0,11	0,23	0,26	0,19	0,17	0,13	0,13	0,16	0,17
50-54	0,17	0,15	0,21	0,20	0,16	0,18	0,20	0,15	0,18
55-59	0,07	0,18	0,16	0,15	0,16	0,15	0,23	0,15	0,16
60-64	0,10	0,10	0,14	0,08	0,16	0,15	0,17	0,14	0,13
65+ *	0,29	0,37	0,37	0,35	0,37	0,36	0,40	0,32	0,36
УКУПНО	0,56	0,58	0,65	0,62	0,69	0,71	0,71	0,60	0,64

Табела 24. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у градским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечан број чланова 65+ година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,02
25-29	0,06	0,00	0,08	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05	0,02
30-34	0,17	0,07	0,05	0,04	0,00	0,11	0,14	0,03	0,07
35-39	0,07	0,11	0,19	0,07	0,04	0,08	0,06	0,12	0,10
40-44	0,17	0,14	0,08	0,25	0,18	0,10	0,06	0,17	0,14
45-49	0,11	0,18	0,15	0,06	0,15	0,11	0,08	0,15	0,12
50-54	0,09	0,13	0,16	0,05	0,11	0,12	0,21	0,14	0,13
55-59	0,06	0,17	0,16	0,08	0,15	0,13	0,23	0,17	0,14
60-64	0,04	0,12	0,13	0,08	0,12	0,14	0,16	0,13	0,12
65+ *	0,28	0,36	0,35	0,40	0,34	0,36	0,38	0,32	0,35
УКУПНО	0,56	0,58	0,63	0,56	0,67	0,71	0,70	0,59	0,63

Табела 25. Просечан број чланова домаћинства старих 65 и више година према старости носиоца у сеоским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечан број чланова 65+ година	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
15-19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
20-24	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04
25-29	0,00	0,00	0,00	0,25	0,00	0,00	0,00	0,33	0,08
30-34	0,00	0,00	0,38	0,14	0,00	0,00	0,00	0,19	0,14
35-39	0,00	0,40	0,00	0,18	0,00	0,60	0,00	0,51	0,21
40-44	0,29	0,31	0,31	0,46	0,56	0,11	0,37	0,51	0,37
45-49	0,07	0,58	0,68	0,38	0,29	0,25	0,38	0,20	0,36
50-54	0,41	0,24	0,47	0,35	0,41	0,36	0,16	0,27	0,34
55-59	0,13	0,19	0,19	0,27	0,24	0,22	0,20	0,05	0,20
60-64	0,40	0,05	0,20	0,08	0,32	0,19	0,20	0,18	0,19
65+ *	0,38	0,42	0,47	0,30	0,52	0,36	0,53	0,29	0,41
УКУПНО	0,60	0,58	0,76	0,71	0,82	0,72	0,72	0,66	0,70

Табела 26. Просечна висина прихода према старости носиоца у Републици Србији, 2006-2013.

Просечна висина прихода	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек	Удео
15-19	23333	15833	0	28230	0	24510	0	15936	22236	47,8
20-24	35641	33399	29151	35954	36040	35401	51057	51858	37649	80,9
25-29	32474	34749	39442	46641	43451	50072	47212	49383	42475	91,3
30-34	36737	39409	46649	53754	48901	55464	48718	65178	49421	105,8
35-39	35869	41779	51863	52202	55312	58261	57461	63796	51838	111,4
40-44	43909	43481	50392	52601	55260	57604	58681	69445	53433	114,9
45-49	41012	44238	49747	57300	53667	62914	59244	67278	53795	115,6
50-54	43314	46539	51675	56078	57125	59286	56566	66965	53970	116,0
55-59	39170	43057	49116	53777	51352	59577	57989	58002	51419	110,5
60-64	33614	42197	45630	51162	50587	55219	54650	55855	49530	106,5
65+	28265	32186	34871	38487	39848	42512	44317	46669	38567	82,9
УКУПНО	35301	39158	43579	47641	47375	51688	51504	56073	46520	100,0

Табела 27. Просечна висина прихода према старости носиоца у градским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечна висина прихода	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек	Удео
15-19	23333	0	0	30000	0	0	0	25000	25288	51,6
20-24	30594	36729	31138	37323	38530	32162	58422	52755	38757	79,0
25-29	35525	35566	40276	46116	43333	52113	50894	51665	44455	90,6
30-34	39105	42147	48912	54425	52727	59646	54628	67721	52854	107,8
35-39	36998	45397	55259	54284	57522	61477	66464	68265	55360	112,9
40-44	50884	47850	52791	55529	56111	61776	60654	75108	57216	116,7
45-49	39887	47641	53044	57365	58745	64831	58211	68428	55596	113,4
50-54	43666	49475	53006	56472	55693	61233	59121	69413	55224	112,6
55-59	39870	46110	52224	55226	54307	65025	61554	61672	54255	110,6
60-64	36100	44997	48140	56468	51842	54505	58471	54282	51484	105,0
65+	30985	34387	36766	41653	41206	44591	45336	49028	40808	83,2
УКУПНО	37416	42322	46243	50324	49217	54217	53666	58534	49044	100,0

Табела 28. Просечна висина прихода према старости носиоца у сеоским насељима у Републици Србији, 2006-2013.

Просечна висина прихода	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек	Удео
15-19	0	15833	0	27354	0	24510	0	9700	19862	46,4
20-24	43438	15765	26209	27103	25205	55356	33780	48377	34273	80,0
25-29	27621	31859	38229	48190	43849	45394	30628	38957	37202	86,9
30-34	32633	33670	42742	52067	39211	45067	38069	56795	41812	97,6
35-39	34045	34577	44172	47914	50705	52452	39375	56969	45219	105,6
40-44	34362	36433	45926	48057	53995	50636	55498	60490	47369	110,6
45-49	42795	39239	45285	57191	46492	59395	60569	65149	51010	119,1
50-54	42784	41524	49525	55599	59755	56869	53065	62949	52082	121,6
55-59	37909	38402	44499	51603	47515	51896	53484	51950	47253	110,3
60-64	29782	38237	42316	42857	48924	56198	49265	58356	46761	109,2
65+	24953	29631	32472	34587	38093	39760	42870	43206	35632	83,2
УКУПНО	32265	34614	39753	43787	44728	48056	48399	52062	42822	100,0

Табела 29. Просечна висина прихода према старости носиоца у Београдском региону, 2006-2013.

Просечна висина прихода	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек	Удео
15-19	23333	0	0	0	0	0	0	0	23333	42,8
20-24	41556	20283	35237	36343	51926	37391	56815	67261	45977	84,4
25-29	35209	33786	38884	45813	58926	68169	52148	65596	49298	90,5
30-34	41469	62648	52892	53343	54064	59790	55848	84714	60292	110,6
35-39	38072	50902	59069	49116	65242	68075	67209	72665	59217	108,7
40-44	73898	52324	60140	56894	63382	75111	65243	84374	66142	121,4
45-49	51636	59055	69845	49816	67711	75233	65331	73617	63698	116,9
50-54	49906	58386	64370	56515	63032	68854	64110	75112	61765	113,4
55-59	47556	54397	61502	54334	64948	70845	75091	69162	61852	113,5
60-64	41321	53049	54945	52934	62961	75655	65692	55457	58130	106,7
65+	34015	40487	43031	37836	44846	50896	51780	54863	45079	82,7
УКУПНО	43124	49663	53489	47257	55342	61800	59898	64535	54489	100,0

Табела 30. Просечна висина прихода према старости носиоца у градским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечна висина прихода	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек	Удео
15-19	23333	0	0	0	0	0	0	0	23333	42,4
20-24	39339	20283	36130	30998	51926	37391	58422	67261	45541	82,7
25-29	39926	34489	37836	49857	60226	68169	54378	64933	51166	92,9
30-34	42761	64825	52907	55758	56895	59542	58845	87646	62704	113,8
35-39	36593	54425	57913	53173	62636	68411	68259	74057	60310	109,5
40-44	77370	53774	60221	60590	60378	71197	68313	87256	67347	122,3
45-49	44667	57650	67116	46274	67517	73814	61846	74490	61255	111,2
50-54	47452	59558	63619	55718	60760	69011	66485	74129	61527	111,7
55-59	48352	55945	63381	58185	67039	71318	78230	69766	63505	115,3
60-64	40520	54699	54534	58126	59487	76650	67958	55561	58798	106,8
65+	35308	41380	42499	42852	45464	51144	51115	56896	46110	83,7
УКУПНО	42932	50529	52945	50778	54942	61508	60250	65864	55078	100,0

Табела 31. Просечна висина прихода према старости носиоца у сеоским насељима Београдског региона, 2006-2013.

Просечна висина прихода	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек	Удео
15-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
20-24	49917	0	30747	57400	0	0	35000	0	44553	83,9
25-29	22496	26744	51525	35025	35500	0	38694	70427	37266	70,2
30-34	35354	50534	52853	45370	44096	62163	22822	64605	48720	91,8
35-39	42187	36963	67952	41280	79879	65517	55602	65910	54528	102,7
40-44	45504	47016	59822	50617	84724	96105	51372	70097	61676	116,2
45-49	93481	69055	80387	54979	68631	87997	81959	69193	75252	141,7
50-54	57822	53272	68084	57273	74511	68360	54594	83351	62522	117,7
55-59	43465	48545	53004	47968	56593	68944	65714	66566	56160	105,8
60-64	45560	46302	57488	43879	75560	72584	56029	55038	57558	108,4
65+	25835	34800	45908	31593	41563	49464	55705	44608	42086	79,3
УКУПНО	44088	45309	56227	42214	57358	63268	58137	57735	53100	100,0

Табела 32. Структура потрошње домаћинстава у Републици Србији, 2003-2013.

Р Србија	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	03-13
Храна	42,5	39,9	37,1	39,0	40,3	41,3	41,2	41,3	42,9	42,9	41,4	40,9
Становање	15,1	16,4	17,5	16,1	14,7	15,5	16,1	16,0	15,6	15,8	16,1	15,9
Здравство	3,2	3,5	4,2	4,1	4,2	4,0	3,7	4,1	3,9	4,3	4,1	3,9
Намештај	4,6	4,5	4,6	4,9	4,8	4,5	4,4	4,4	4,3	4,3	4,4	4,5
Одећа и обућа	6,5	6,2	6,0	6,4	5,8	5,7	5,1	4,8	4,7	4,7	4,9	5,5
Комуникације	2,8	2,9	2,7	3,2	3,2	3,3	3,7	3,9	3,9	4,0	4,4	3,5
Образовање	1,6	1,7	2,0	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	0,9	0,9	1,2
Транспорт	8,2	9,0	10,7	10,6	10,3	9,4	9,0	9,0	8,7	7,9	7,8	9,1
Алкохол	5,2	5,1	4,6	4,4	4,8	4,5	4,5	4,4	4,4	4,6	4,5	4,6
Рекреација	3,8	3,7	4,1	4,8	4,8	4,7	4,9	4,7	4,3	3,8	4,5	4,4
Ресторани	1,2	1,3	1,5	1,4	1,8	2,0	2,0	1,9	1,9	2,0	2,2	1,7
Остало	5,3	5,8	5,0	4,0	4,2	4,1	4,4	4,6	4,6	4,8	4,8	4,7
Структура	1,55	1,56	1,56	1,55	1,56	1,55	1,55	1,54	1,53	1,52	1,54	1,55

Табела 33. Структура потрошње градских домаћинстава у Р. Србији, 2003-2013.

Р Србија-градско	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	03-13
Храна	40,2	38,6	35,0	37,4	38,6	40,0	39,8	39,9	42,5	42,1	40,2	39,5
Становање	14,6	15,5	17,8	16,4	15,0	15,9	16,3	16,3	16,5	16,2	16,7	16,1
Здравство	3,5	3,7	4,4	4,2	4,3	4,2	3,9	4,2	3,9	4,7	4,2	4,1
Намештај	4,8	4,4	4,5	5,0	4,8	4,3	4,3	4,3	4,3	4,1	4,3	4,5
Одећа и обућа	6,8	6,7	6,4	6,9	6,2	5,8	5,2	4,8	4,7	4,5	5,2	5,7
Комуникације	3,1	3,2	3,0	3,4	3,5	3,5	3,9	4,2	3,9	4,3	4,6	3,7
Образовање	2,1	2,2	2,6	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	0,8	1,0	1,2	1,5
Транспорт	8,1	8,4	9,9	9,8	10,0	8,7	8,5	8,5	8,7	7,3	7,1	8,6
Алкохол	4,8	4,8	4,3	4,0	4,4	4,1	4,1	4,0	4,0	4,0	3,9	4,2
Рекреација	4,6	4,5	5,0	5,8	5,6	5,7	6,0	5,7	4,2	4,5	5,2	5,2
Ресторани	1,3	1,4	1,7	1,4	1,9	2,2	2,1	2,1	1,9	2,2	2,5	1,9
Остало	6,1	6,6	5,4	4,4	4,4	4,4	4,7	4,8	4,6	5,1	4,9	5,0
Структура	1,59	1,60	1,59	1,58	1,58	1,56	1,57	1,56	1,52	1,53	1,55	1,57

Табела 34. Структура потрошње сеоских домаћинстава у Р. Србији, 2003-2013.

Р Србија-рурално	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	03-13
Храна	46,6	42,3	40,8	41,6	43,3	43,6	43,5	43,1	43,4	44,2	44,3	43,3
Становање	16,1	18,1	16,9	15,7	14,2	15,0	15,7	15,5	14,5	14,9	15,1	15,6
Здравство	2,8	3,1	3,8	3,9	4,0	3,7	3,5	4,1	3,9	3,8	3,8	3,7
Намештај	4,3	4,7	4,8	4,9	5,0	4,8	4,4	4,6	4,3	4,5	4,6	4,6
Одећа и обућа	5,9	5,4	5,1	5,6	5,1	5,4	5,0	4,8	4,7	5,0	4,5	5,1
Комуникације	2,2	2,4	2,4	2,8	2,8	3,0	3,3	3,4	3,9	3,6	3,9	3,1
Образовање	0,8	0,9	0,9	0,7	0,7	0,6	0,7	0,5	0,8	0,7	0,4	0,7
Транспорт	8,5	10,0	12,1	11,9	10,7	10,4	9,8	9,8	8,7	9,0	9,0	10,0
Алкохол	5,8	5,5	5,2	4,8	5,5	5,0	5,1	5,2	5,0	5,5	5,4	5,3
Рекреација	2,3	2,3	2,7	3,3	3,4	3,2	3,3	3,1	4,3	2,6	3,0	3,0
Ресторани	0,9	1,2	1,1	1,2	1,5	1,6	1,8	1,6	1,9	1,8	1,6	1,5
Остало	3,8	4,1	4,2	3,6	3,8	3,7	3,9	4,3	4,6	4,4	4,4	4,1
Структура	1,47	1,50	1,52	1,52	1,53	1,51	1,51	1,52	1,54	1,51	1,51	1,51

Табела 35. Структура потрошње домаћинстава у Београдском региону, 2003-2013.

БГД	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	03-13
Храна	38,0	37,6	32,7	36,6	40,0	40,3	41,9	40,7	42,9	44,0	40,1	39,5
Становање	14,5	16,0	18,1	14,1	13,0	14,4	15,2	15,4	15,2	15,3	15,7	15,2
Здравство	3,9	5,1	5,4	4,7	4,9	5,2	4,9	4,9	4,8	5,2	4,8	4,9
Намештај	5,2	4,1	4,0	4,5	4,2	3,4	3,2	3,4	3,4	3,1	3,4	3,8
Одећа и обућа	6,9	6,6	7,0	7,1	6,3	5,4	4,5	4,3	4,0	3,4	5,1	5,5
Комуникације	3,5	3,2	2,8	3,4	3,4	3,4	3,6	3,9	4,2	4,1	4,5	3,6
Образовање	1,9	2,7	3,0	1,5	1,1	1,3	1,6	1,4	1,4	1,1	1,3	1,7
Транспорт	8,7	8,3	9,8	11,8	9,3	8,6	7,6	7,8	8,2	7,1	7,2	8,6
Алкохол	4,2	4,7	4,2	4,2	4,9	4,2	3,7	3,6	3,6	3,9	3,9	4,1
Рекреација	5,3	4,0	5,4	6,3	6,0	6,4	5,9	6,8	5,2	4,4	5,4	5,6
Ресторани	1,4	1,1	1,6	1,1	1,8	2,3	2,6	2,4	2,5	2,8	3,3	2,1
Остало	6,5	6,6	6,0	4,7	5,1	5,1	5,3	5,4	4,8	5,6	5,3	5,5
Структура	1,61	1,58	1,61	1,61	1,60	1,58	1,56	1,57	1,54	1,52	1,57	1,58

Табела 36. Структура потрошње градских домаћинстава у Београдском региону, 2003-2013.

БГД-градско	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	03-13
Храна	38,6	39,0	32,3	35,9	39,6	41,3	42,3	40,2	43,1	44,0	39,5	39,6
Становање	13,3	14,0	17,9	14,4	13,2	14,4	15,1	15,6	15,2	16,2	16,7	15,1
Здравство	4,1	5,3	5,8	4,9	4,8	5,2	4,8	4,9	4,9	5,5	4,8	5,0
Намештај	5,2	4,1	3,8	4,4	4,1	3,2	3,2	3,3	3,4	3,1	3,3	3,7
Одећа и обућа	6,8	7,0	7,0	7,5	6,6	5,2	4,4	4,2	4,0	3,3	5,2	5,6
Комуникације	3,6	3,2	2,8	3,4	3,5	3,4	3,7	4,0	4,2	4,1	4,5	3,7
Образовање	2,1	2,9	3,4	1,6	1,1	1,5	1,7	1,5	1,4	1,2	1,4	1,8
Транспорт	8,5	7,6	9,4	11,1	9,4	7,6	7,2	7,7	8,2	6,8	7,1	8,2
Алкохол	4,1	4,7	4,0	4,0	4,5	4,0	3,4	3,2	3,1	3,5	3,7	3,8
Рекреација	5,7	4,4	5,7	6,8	6,2	6,9	6,3	7,3	5,2	4,6	5,9	5,9
Ресторани	1,5	1,1	1,7	1,2	1,9	2,3	2,6	2,5	2,5	2,8	3,4	2,1
Остало	6,5	6,7	6,2	4,8	5,1	5,0	5,3	5,6	4,8	5,8	5,4	5,6
Структура	38,6	39,0	32,3	35,9	39,6	41,3	42,3	40,2	43,1	44,0	39,5	39,6

Табела 37. Структура потрошње сеоских домаћинстава у Београдском региону, 2003-2013.

БГД-рурално	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	03-13
Храна	34,6	31,0	35,0	39,0	42,6	36,4	40,1	44,9	41,5	44,0	43,6	39,3
Становање	22,0	24,7	19,2	13,1	12,2	14,2	15,6	14,9	15,3	15,4	15,5	16,6
Здравство	2,4	3,7	3,3	4,0	5,1	5,1	5,4	4,5	4,7	3,6	4,6	4,2
Намештај	5,1	4,2	5,2	4,7	4,6	4,2	3,5	3,6	3,3	3,4	3,6	4,1
Одећа и обућа	7,6	4,2	7,0	5,5	4,6	6,3	4,9	4,3	3,9	3,9	4,1	5,1
Комуникације	2,9	3,1	2,9	3,1	2,9	3,0	3,3	3,5	4,1	3,8	4,1	3,3
Образовање	0,4	1,6	0,8	1,2	1,3	0,6	0,7	1,1	1,3	0,6	0,6	0,9
Транспорт	10,1	12,7	11,7	14,7	9,1	13,5	9,6	7,9	7,9	8,7	8,1	10,4
Алкохол	4,8	4,8	5,3	5,2	6,5	4,9	4,8	5,5	6,0	5,9	5,8	5,4
Рекреација	2,9	2,5	3,8	4,2	4,8	4,1	4,3	3,8	5,0	3,3	2,8	3,8
Ресторани	0,7	1,7	1,1	1,1	1,6	2,1	2,5	1,6	2,4	2,9	2,2	1,8
Остало	6,5	5,8	4,7	4,2	4,7	5,6	5,3	4,4	4,6	4,5	5,0	5,0
Структура	1,56	1,55	1,57	1,59	1,58	1,61	1,56	1,51	1,57	1,54	1,52	1,56

Табела 38. Укупна потрошња домаћинстава у Републици Србији, 2006-2013.

Укупна потрошња	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	33484	35460	37587	39332	39636	46653	67909	54253	41006
25-29	35218	45954	42603	49201	47724	48463	55200	55513	46953
30-34	39064	43098	43748	53437	47915	54745	55001	67077	50619
35-39	37842	41075	52430	52594	53550	58461	60671	67638	52836
40-44	42951	43230	50521	50343	54703	54288	61794	70246	53017
45-49	40324	41146	47968	52115	51489	58241	59835	64540	51344
50-54	40591	41551	48076	52306	52528	56108	55488	60645	50177
55-59	37700	40033	43800	46541	46446	52186	54948	55057	46985
60-64	31282	34971	39934	43539	41806	50317	52568	52176	44318
65+	26113	26729	30400	32562	33717	37481	40586	41149	33749
УКУПНО	33801	35295	40015	42515	42390	47134	49700	52819	42939

Табела 39. Укупна потрошња градских домаћинстава у Републици Србији, 2006-2013.

Укупна потрошња	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	32963	38474	25926	40808	41990	43930	81596	64224	44590
25-29	33276	48964	41892	51444	49803	47082	57875	57155	48562
30-34	37832	41174	41348	55498	52426	56480	61148	68439	52234
35-39	39708	43170	48597	54726	57154	58760	66775	71966	54639
40-44	45899	46070	46792	53022	56389	57504	62719	75244	54957
45-49	40677	44424	45284	50351	55185	60049	58983	66301	52155
50-54	41402	41967	46367	54070	52559	57844	57162	65345	51181
55-59	37704	42058	42373	47330	48401	53758	55458	56265	47705
60-64	31996	36372	37234	46505	43349	50208	52873	51859	44837
65+	26396	27609	29388	34263	34900	38555	42152	43350	34932
УКУПНО	34632	37224	37553	44455	44428	48563	51202	55351	44232

Табела 40. Укупна потрошња сеоских домаћинстава у Републици Србији, 2006-2013.

Укупна потрошња	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	34339	22831	25926	32410	29391	59250	35804	24911	32090
25-29	38306	35305	41892	42589	40668	51628	43153	48011	42291
30-34	41198	47129	41348	48259	36492	50433	43924	62585	46088
35-39	34831	36905	48597	48204	46038	57921	48408	61025	47881
40-44	38917	38649	46792	46185	52197	48917	60302	62342	48638
45-49	39765	36331	45284	55052	46267	54922	60928	61282	49086
50-54	39369	40841	46367	50156	52471	53954	53195	52931	48124
55-59	37693	36945	42373	45357	43906	49969	54303	53066	45484
60-64	30181	32988	37234	38896	39761	50467	52139	52681	42813
65+	25768	25707	29388	30467	32190	36059	38362	37915	31913
УКУПНО	32608	32526	37553	39728	39462	45082	47537	48694	40277

Табела 41. Укупна потрошња домаћинстава у Београдском региону, 2006-2013.

Укупна потрошња	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	35148	29883	45076	35689	49868	49904	80135	74398	52715
25-29	32493	56915	45402	49204	64989	64640	74704	75325	57980
30-34	40260	52369	52823	55642	52222	67225	73312	89993	62501
35-39	42176	42861	57266	52110	64582	63466	70803	86054	60752
40-44	50936	51365	61394	49846	63463	59941	67311	87873	61994
45-49	45433	51129	61456	47848	62291	63943	64450	78392	59055
50-54	46405	51685	58778	51402	58145	64493	65671	74242	57900
55-59	41772	51651	49867	47565	57063	61573	65246	67570	54897
60-64	35156	41389	45572	46370	47510	59867	61576	59377	50590
65+	29967	32527	35909	31841	38628	44658	51924	50366	39902
УКУПНО	37935	43480	47015	42323	49282	54008	59884	65248	50026

Табела 42. Укупна потрошња градских домаћинстава Београдског региона, 2006-2013.

Укупна потрошња	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	35262	29883	47821	30160	49868	49904	81596	74398	52871
25-29	32981	58039	45960	55657	65944	64640	76654	78740	60540
30-34	40692	53093	51228	57120	57746	66852	71018	92892	64114
35-39	40438	43958	56113	57481	62917	63766	72647	91894	62516
40-44	51839	52802	61982	54129	64037	58754	69110	90010	63328
45-49	43423	49678	61159	42604	64323	64852	63920	81021	58376
50-54	43321	51895	57058	52389	57896	65419	69171	75639	58247
55-59	41700	52094	51103	49193	60132	61798	67979	67731	55940
60-64	34150	41455	45399	50998	45785	61340	63840	61552	51640
65+	30445	32839	35513	34798	39321	44763	52115	52462	40656
УКУПНО	37281	43559	46601	44946	50019	54164	60884	67533	50772

Табела 43. Укупна потрошња сеоских домаћинстава Београдског региона, 2006-2013.

Укупна потрошња	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	34645	0	31277	57471	0	0	60292	0	43779
25-29	31178	45658	38659	31991	47782	0	62942	50415	42132
30-34	38214	48340	56884	50762	32778	70786	98589	70103	54732
35-39	47013	38523	66124	41735	73934	61183	50429	57707	52944
40-44	43555	46102	59088	42573	59384	66312	59177	77289	57169
45-49	57500	61457	62604	55491	52645	55758	66975	65064	59853
50-54	56356	50768	67272	50464	59407	61574	51654	62531	56819
55-59	42141	49978	44280	44875	44796	60668	57084	66877	51176
60-64	40482	41118	46646	38299	53766	55320	51919	50656	48124
65+	26941	30539	38052	28160	34950	44054	50798	39791	37359
УКУПНО	41219	43080	49095	38567	45576	53221	54845	53545	47442

Табела 44. Потрошња домаћинстава у Републици Србији – храна и безалкохолна пића, 2006-2013.

Храна и безалкохолна пића	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	11401	10034	12113	12773	14992	18421	22963	24129	14502
25-29	11552	13494	15120	17705	16452	19639	22254	19562	16686
30-34	14448	15957	16621	18813	18516	21439	21624	25126	19068
35-39	13800	15866	20197	20113	20232	22901	23780	26252	20305
40-44	15056	16461	19516	19637	20472	23159	25029	27525	20595
45-49	14719	15964	18660	20018	19910	24035	24146	24947	20025
50-54	15193	15894	18310	19948	20088	22853	23535	24292	19660
55-59	14402	15883	18138	19007	18572	22008	23164	22735	19191
60-64	12538	14122	17298	18667	17522	21570	22278	22327	18748
65+	11208	11798	13623	14795	15101	17410	18611	18279	15185
УКУПНО	13130	14177	16486	17532	17390	20342	21339	21929	17781

Табела 45. Потрошња градских домаћинстава у Републици Србији – храна и безалкохолна пића, 2006-2013.

Храна и безалкохолна пића	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	10029	10646	9648	13407	14752	15590	26421	28648	15346
25-29	10138	13448	16020	18292	16269	17765	23001	20083	16825
30-34	13583	14426	16723	19079	18965	20774	23384	24736	19070
35-39	13790	16200	20862	20035	20143	22468	24825	26513	20497
40-44	15323	16812	18807	19911	20768	23432	25136	27912	20784
45-49	14650	16125	18342	19141	20539	24265	24101	24877	20033
50-54	14862	15698	18648	19654	19785	22718	24216	24752	19616
55-59	14106	15999	17932	18822	18709	21963	22777	23071	19071
60-64	12359	13837	17075	19011	17804	20490	21976	21756	18501
65+	10820	12008	13614	15243	15429	17550	19062	18695	15480
УКУПНО	12914	14342	16252	17731	17688	20264	21612	22181	17899

Табела 46. Потрошња сеоских домаћинстава у Републици Србији – храна и безалкохолна пића, 2006-2013.

Храна и безалкохолна пића	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	13664	7471	9648	9855	16036	31513	14851	10839	13136
25-29	13801	13656	16020	15976	17073	23935	18891	17184	16688
30-34	15946	19166	16723	18145	17380	23090	18453	26412	19119
35-39	13817	15201	20862	20276	20418	23685	21681	25853	20216
40-44	14691	15895	18807	19212	20033	22702	24857	26914	20050
45-49	14828	15727	18342	21478	19022	23612	24203	25075	19894
50-54	15693	16228	18648	20306	20646	23021	22603	23538	19837
55-59	14935	15706	17932	19285	18393	22071	23652	22182	19302
60-64	12814	14524	17075	18128	17148	23051	22704	23236	19039
65+	11680	11555	13614	14243	14677	17224	17969	17668	14794
УКУПНО	13440	13941	16252	17246	16962	20454	20947	21513	17534

Табела 47. Потрошња домаћинстава у Београдском региону – храна и безалкохолна пића, 2006-2013.

Храна и безалкохолна пића	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	8234	11248	10690	11092	16274	15575	26208	26042	16476
25-29	9986	13005	15244	15670	19302	21126	29824	23517	18003
30-34	11642	16559	19324	18994	18349	26634	26360	31097	21711
35-39	13694	17764	22167	19455	23172	25636	27094	30318	22660
40-44	14968	18954	23078	20647	22490	25934	30021	32118	23711
45-49	16060	19843	22849	18830	23043	27338	25664	29932	22749
50-54	17694	19554	21052	19466	21954	25341	28412	29481	22447
55-59	15329	20111	20482	19955	22479	26600	27900	28782	22499
60-64	13688	16289	19884	20522	21726	23556	26641	24745	21358
65+	11627	14740	15834	15284	17509	20998	24761	21918	18087
УКУПНО	13801	17253	18972	17938	20043	23396	26367	26182	20428

Табела 48. Потрошња градских домаћинстава у Београдском региону – храна и безалкохолна пића, 2006-2013.

Храна и безалкохолна пића	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	8089	11248	10493	10742	16274	15575	26421	26042	16707
25-29	9821	13084	14447	16221	19228	21126	29537	24792	18339
30-34	12334	15928	19951	20104	18766	25041	26467	30729	21992
35-39	13494	18729	22425	18577	20727	25282	27678	32205	23001
40-44	15025	19480	23916	22218	22763	25705	30546	31802	24074
45-49	16144	19122	23826	16691	23376	28212	27088	29841	22751
50-54	15592	19602	20684	19091	22046	26151	29728	30122	22471
55-59	15457	19807	21500	19293	23213	26962	29334	29296	22836
60-64	12864	15843	19995	21968	21162	23764	27840	25325	21626
65+	11614	14869	15831	16759	17646	20941	24656	22555	18336
УКУПНО	13427	17161	19202	18511	20049	23478	26804	26718	20740

Табела 49. Потрошња сеоских домаћинстава у Београдском региону – храна и безалкохолна пића, 2006-2013.

Храна и безалкохолна пића	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	8876	0	11680	12472	0	0	23312	0	13097
25-29	10433	12219	24866	14201	20630	0	31555	14214	15701
30-34	8366	20067	17727	15329	16882	41861	25185	33620	20237
35-39	14254	13947	20187	21153	36904	28322	20639	21155	20639
40-44	14503	17027	19789	17977	20546	27163	27647	33684	22584
45-49	15557	24970	19074	21946	21461	19468	18870	30393	21537
50-54	24473	19345	22870	19822	21486	22789	23142	24108	22248
55-59	14667	21257	15878	21051	19546	25144	23617	26573	21066
60-64	18049	18112	19194	18002	23770	22912	21527	22418	20851
65+	11709	13921	15851	13448	16780	21326	25376	18706	17521
УКУПНО	15683	17716	17814	17117	20011	22984	24169	23415	19895

Табела 50. Потрошња домаћинстава у Републици Србији – становање, вода, струја, гас и друга горива, 2006-2013.

Становање, вода, струја, гас и друга горива	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	6188	6340	5872	8429	7785	8609	14000	7453	7812
25-29	6458	6242	6998	7361	9604	8292	9419	11434	8188
30-34	6153	6298	6585	7782	7833	8727	8778	9850	7737
35-39	5808	5586	7154	7366	8130	8054	8690	9273	7464
40-44	6210	5595	6753	7260	7638	7847	8644	10409	7465
45-49	5964	5268	6982	8068	7328	7791	8540	9382	7329
50-54	6109	6005	7207	7526	7752	8673	8371	8999	7467
55-59	6157	5354	6700	7346	7119	7837	8552	8806	7213
60-64	5247	5131	6484	7378	6874	7551	7990	8571	7053
65+	4591	4620	5246	5784	5950	6676	6828	7461	5921
УКУПНО	5459	5209	6230	6832	6809	7447	7789	8522	6784

Табела 51. Потрошња градских домаћинстава у Републици Србији – становање, вода, струја, гас и друга горива, 2006-2013.

Становање, вода, струја, гас и друга горива	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	7789	7218	3623	8324	8672	8970	19156	9056	8883
25-29	7448	6879	5252	8223	10585	9637	10187	12094	8920
30-34	6768	6217	5663	8445	9236	9798	10431	10469	8398
35-39	6261	5920	5444	7995	8791	7449	10155	10367	7690
40-44	6692	5979	5753	7458	7818	8347	8860	11903	7760
45-49	6041	5909	6693	7908	7873	7910	8181	9810	7477
50-54	6145	6222	6942	7659	8068	9471	8509	9911	7722
55-59	6153	5585	6450	7477	7298	8086	9021	9259	7377
60-64	5435	5773	5916	8188	6962	7897	8286	8517	7283
65+	4720	4906	4781	6193	6418	7072	7356	8245	6278
УКУПНО	5676	5594	5647	7230	7268	7845	8271	9235	7106

Табела 52. Потрошња сеоских домаћинстава у Републици Србији – становање, вода, струја, гас и друга горива, 2006-2013.

Становање, вода, струја, гас и друга горива	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	3554	2660	3623	8955	3924	6936	4911	2734	4481
25-29	4884	3990	5252	4821	6273	5212	5961	8415	5438
30-34	5088	6468	5663	6117	4280	6065	5799	7811	5903
35-39	5076	4922	5444	6070	6753	9148	5747	7602	6337
40-44	5551	4975	5753	6952	7369	7012	8295	8048	6646
45-49	5843	4327	6693	8334	6559	7572	8999	8590	6987
50-54	6054	5633	6942	7364	7172	7684	8182	7503	7001
55-59	6164	5002	6450	7151	6886	7487	7960	8060	6893
60-64	4957	4222	5916	6110	6758	7077	7573	8657	6566
65+	4434	4290	4781	5281	5346	6152	6079	6310	5324
УКУПНО	5147	4656	5647	6261	6151	6875	7097	7360	6131

Табела 53. Потрошња домаћинстава у Београдском региону – становање, вода, струја, гас и друга горива, 2006-2013.

Становање, вода, струја, гас и друга горива	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	9071	10002	10408	8092	12641	9880	19911	12005	12298
25-29	7218	7825	9107	9049	13350	17656	13884	16191	11597
30-34	5958	6546	7557	6361	8409	12560	13548	11959	9109
35-39	6504	6424	8085	7523	8458	7497	9932	12337	8520
40-44	6860	6157	7584	6959	7425	8881	9397	12711	8288
45-49	5438	5905	6924	7177	8798	8478	9483	10131	7729
50-54	5185	6181	8711	7095	9101	8937	9157	10376	7848
55-59	5464	5964	6292	7406	7880	8366	9391	10479	7548
60-64	5145	4862	6757	7051	6964	8105	9130	9104	7332
65+	4851	5075	5870	5440	6719	7789	8214	9266	6735
УКУПНО	5380	5692	6760	6522	7615	8328	9145	10273	7489

Табела 54. Потрошња градских домаћинстава у Београдском региону – становање, вода, струја, гас и друга горива, 2006-2013.

Становање, вода, струја, гас и друга горива	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	10868	10002	11245	3957	12641	9880	21156	12005	12282
25-29	8398	7930	9654	11328	13246	17656	14804	17135	12446
30-34	6282	7013	7694	6716	10040	13085	14353	12464	9839
35-39	6803	6669	8343	9044	8689	7219	9731	13088	8913
40-44	7248	6402	7657	7452	7577	8254	9798	13370	8530
45-49	4968	6056	6707	6043	8965	8220	9510	10511	7538
50-54	4969	5923	8526	6857	9377	8771	9446	10356	7820
55-59	5310	5779	6557	8039	7746	8097	9492	10625	7563
60-64	4884	5205	6465	7864	6519	8152	9215	9497	7439
65+	4914	5167	5747	5782	6927	7819	8239	9617	6846
УКУПНО	5362	5751	6719	6917	7761	8265	9289	10656	7617

Табела 55. Потрошња сеоских домаћинстава у Београдском региону – становање, вода, струја, гас и друга горива, 2006-2013.

Становање, вода, струја, гас и друга горива	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1167	0	6200	23383	0	0	3000	0	7010
25-29	4038	6772	2500	2967	15225	0	8333	9308	6439
30-34	4422	3950	7206	5190	2667	7542	4667	8495	5651
35-39	5673	5459	6107	4585	7160	9607	12154	8692	6870
40-44	3689	5262	7296	6123	6348	12241	7581	9447	7283
45-49	8264	4832	7762	8831	8004	10804	9355	8205	8144
50-54	5884	7305	9627	7321	7708	9460	7997	10547	7891
55-59	6254	6664	5092	6360	8413	9450	9091	9848	7602
60-64	6529	3458	8569	5633	8580	7962	8768	7532	7230
65+	4455	4494	6532	5014	5615	7620	8069	7499	6300
УКУПНО	5471	5397	6968	5957	6883	8643	8431	8320	7021

Табела 56. Потрошња домаћинстава у Републици Србији - здравство, 2006-2013.

Здравство	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	809	227	488	756	1013	503	2319	785	805
25-29	715	1223	736	931	633	669	1647	493	853
30-34	1439	1092	904	905	1399	1365	1165	1594	1239
35-39	1109	1234	1274	998	1342	1303	1592	1642	1307
40-44	1005	1227	1059	1246	1234	1235	1456	1954	1295
45-49	879	1053	1177	1229	1278	1413	1543	1588	1253
50-54	1336	1359	1360	1246	1347	1578	1852	1735	1461
55-59	1676	1517	1596	1753	1770	1748	1927	1883	1732
60-64	1446	1801	1781	1755	1714	1972	2472	2209	1930
65+	1553	1680	1950	1862	2130	2216	2522	2680	2083
УКУПНО	1382	1485	1595	1586	1754	1849	2159	2152	1744

Табела 57. Потрошња градских домаћинстава у Р. Србији - здравство, 2006-2013.

Здравство	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	796	247	860	551	1226	556	2786	806	912
25-29	723	1451	623	913	621	619	1411	474	845
30-34	1049	1117	732	916	1599	1651	1276	1522	1236
35-39	1012	1196	961	1079	1472	1311	1803	1916	1325
40-44	1105	1397	968	1309	1077	1430	1699	1967	1361
45-49	929	1088	950	1094	1368	1515	1603	1667	1258
50-54	1481	1325	1547	1193	1252	1580	2012	1940	1523
55-59	1679	1693	1380	1989	1733	1785	1936	1990	1770
60-64	1423	1901	1728	1924	1749	2074	2800	2331	2041
65+	1729	1974	1544	2167	2430	2522	2916	3016	2314
УКУПНО	1451	1617	1391	1723	1853	2000	2411	2322	1849

Табела 58. Потрошња сеоских домаћинстава у Р. Србији - здравство, 2006-2013.

Здравство	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	828	146	860	1787	89	178	1224	722	807
25-29	703	417	623	986	675	783	2708	579	816
30-34	2113	1038	732	876	890	655	964	1831	1179
35-39	1265	1310	961	832	1069	1288	1169	1224	1147
40-44	867	952	968	1148	1467	908	1064	1932	1161
45-49	799	1001	950	1453	1152	1226	1465	1443	1162
50-54	1118	1418	1547	1310	1521	1575	1632	1399	1423
55-59	1669	1248	1380	1399	1818	1695	1917	1707	1605
60-64	1481	1661	1728	1491	1667	1834	2009	2015	1757
65+	1339	1339	1544	1485	1742	1810	1962	2187	1671
УКУПНО	1281	1294	1391	1390	1611	1633	1800	1873	1530

Табела 59. Потрошња домаћинства у Београду - здравство, 2006-2013.

Здравство	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1176	363	90	844	2499	1193	2938	958	1522
25-29	1171	2172	1551	552	849	606	4013	613	1395
30-34	1792	1969	1655	613	1697	2266	1332	3026	1843
35-39	1535	1502	2091	941	1766	1747	2710	3107	2001
40-44	1344	1991	1605	968	1363	1672	2216	2883	1777
45-49	1048	1525	2193	1089	1587	2526	1873	2019	1708
50-54	1931	1622	2320	1455	1463	1911	2881	2563	1990
55-59	1789	2424	2527	1608	3060	2219	2316	2608	2314
60-64	1466	2405	2346	2141	1701	3202	3044	3215	2499
65+	2176	2473	2875	1764	3056	3093	3884	3806	2919
УКУПНО	1801	2135	2455	1551	2403	2650	3137	3109	2412

Табела 60. Потрошња градских домаћинства у Београду - здравство, 2006-2013.

Здравство	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1404	363	108	170	2499	1193	2786	958	1432
25-29	800	2355	1672	663	785	606	3297	563	1302
30-34	1658	2020	1806	700	1966	2477	1437	2694	1890
35-39	996	1219	2037	998	2012	1783	2745	3413	2011
40-44	1443	2261	1631	1165	1249	1801	2557	2865	1879
45-49	1091	1141	2333	1029	1521	2569	1945	2030	1673
50-54	2131	1615	1921	1515	1529	2037	3331	2666	2070
55-59	1800	2477	2677	1786	3238	2343	2697	2633	2450
60-64	1533	2257	2179	2114	1610	3206	3360	3549	2541
65+	2210	2508	2895	2115	3161	3118	4074	4003	3035
УКУПНО	1828	2114	2448	1705	2467	2703	3369	3234	2491

Табела 61. Потрошња сеоских домаћинства у Београду - здравство, 2006-2013.

Здравство	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	317	0	0	3500	0	0	5000	0	1846
25-29	2172	344	100	256	2000	0	8333	978	2210
30-34	2425	1682	1272	330	750	250	167	5303	1609
35-39	3033	2622	2504	833	387	1473	2321	1622	1959
40-44	529	1002	1501	632	2174	983	675	2973	1346
45-49	791	4258	1648	1176	1901	2139	1528	1963	1867
50-54	1288	1654	4291	1398	1127	1513	1078	1695	1672
55-59	1736	2225	1848	1313	2348	1723	1178	2504	1824
60-64	1113	3012	3380	2187	2033	3187	1697	1879	2304
65+	1959	2249	2771	1328	2500	2947	2766	2814	2462
УКУПНО	1665	2239	2491	1331	2084	2383	1959	2459	2078

Табела 62. Потрошња домаћинстава у Р. Србији - комуникације, 2006-2013.

Комуникације	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1235	1214	1460	1436	1375	2035	2304	2685	1570
25-29	1324	1952	1607	2043	2285	2489	2460	2717	2079
30-34	1156	1220	1329	1994	2120	2372	2463	2914	1936
35-39	1341	1344	1794	2070	2393	2515	2484	3189	2127
40-44	1461	1495	1864	1938	2334	2447	2790	3300	2165
45-49	1522	1469	1777	2133	2407	2623	2595	3167	2169
50-54	1452	1512	1745	2142	2243	2459	2487	3005	2079
55-59	1281	1378	1555	1776	1861	2056	2361	2431	1830
60-64	876	1059	1167	1611	1638	1980	2088	2206	1640
65+	687	741	895	1014	1102	1278	1458	1573	1101
УКУПНО	1082	1143	1331	1559	1659	1867	2005	2308	1618

Табела 63. Потрошња градских домаћинстава у Србији - комуникације, 2006-2013.

Комуникације	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1368	1322	687	1432	1466	2080	2695	3086	1691
25-29	1625	2144	1334	2256	2341	2700	2651	2935	2272
30-34	1253	1302	1280	2151	2405	2639	2804	3071	2129
35-39	1455	1468	1551	2236	2647	2786	2843	3608	2285
40-44	1623	1665	1536	2119	2572	2828	3032	3635	2330
45-49	1529	1654	1563	2135	2815	2893	2785	3378	2303
50-54	1551	1671	1453	2430	2427	2865	2680	3487	2253
55-59	1387	1566	1309	1918	2115	2324	2583	2626	1963
60-64	951	1110	985	1905	1888	2224	2253	2348	1784
65+	783	846	815	1110	1207	1460	1597	1773	1218
УКУПНО	1193	1300	1129	1731	1878	2135	2194	2569	1770

Табела 64. Потрошња сеоских домаћинстава у Србији - комуникације, 2006-2013.

Комуникације	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1017	763	687	1455	982	1827	1388	2134	1188
25-29	845	1273	1334	1413	2096	2004	1603	1717	1435
30-34	987	1046	1280	1598	1399	1709	1848	2396	1489
35-39	1156	1097	1551	1727	1863	2025	1764	2549	1731
40-44	1239	1220	1536	1655	1981	1812	2400	2771	1793
45-49	1510	1197	1563	2129	1832	2126	2350	2776	1885
50-54	1304	1242	1453	1790	1905	1956	2224	2214	1727
55-59	1090	1090	1309	1563	1531	1679	2080	2109	1558
60-64	761	987	985	1150	1307	1647	1855	1980	1384
65+	570	618	815	896	966	1037	1261	1279	926
УКУПНО	921	917	1129	1313	1345	1482	1735	1881	1334

Табела 65. Потрошња домаћинства у Београду - комуникације, 2006-2013.

Комуникације	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1551	1167	1588	1230	1759	3134	2716	4013	2129
25-29	1331	2926	1617	2329	2558	3976	2628	3549	2628
30-34	1061	1607	1635	1799	2103	2702	3287	3500	2272
35-39	1573	1385	1602	2009	2435	3029	3082	3932	2390
40-44	1690	1574	2165	1918	2709	2625	3315	4372	2574
45-49	1731	1756	2220	1872	2905	3045	3117	3666	2511
50-54	1730	2223	2414	1988	2759	3021	2828	4093	2574
55-59	1425	1935	1922	1767	2326	2704	2858	3006	2218
60-64	1069	1196	1346	1714	2123	2780	2455	2521	1958
65+	921	875	1089	1006	1226	1637	1864	1991	1348
УКУПНО	1287	1474	1583	1525	1935	2294	2434	2904	1937

Табела 66. Потрошња градских домаћинства у Београду-комуникације, 2006-2013.

Комуникације	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1676	1167	1373	781	1759	3134	2695	4013	2081
25-29	1573	3077	1718	2837	2626	3976	2851	3757	2859
30-34	1070	1727	1445	1909	2391	2802	3306	3730	2412
35-39	1470	1412	1580	2133	2493	3042	3181	4111	2462
40-44	1772	1697	2263	1963	2688	2664	3326	4521	2640
45-49	1484	1735	2268	1764	3070	3107	3265	3804	2523
50-54	1759	2283	2548	2302	2757	3317	3010	4152	2719
55-59	1471	2023	2003	2007	2538	2803	2874	3118	2323
60-64	1042	1198	1368	2097	2179	3109	2636	2700	2098
65+	956	914	1095	1150	1261	1663	1897	2104	1399
УКУПНО	1282	1514	1607	1718	1998	2378	2498	3046	2014

Табела 67. Потрошња сеоских домаћинства у Београду-комуникације, 2006-2013.

Комуникације	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1000	0	2667	3000	0	0	3000	0	2142
25-29	677	1419	400	973	1333	0	1279	2033	1144
30-34	1019	937	2120	1437	1092	1750	3067	1927	1602
35-39	1861	1279	1771	1768	2111	2927	1986	3064	2052
40-44	1018	1123	1778	1840	2863	2415	3268	3635	2258
45-49	3217	1906	2033	2030	2121	2483	2410	2963	2388
50-54	1636	1959	1752	1689	2769	2087	2096	3603	2062
55-59	1186	1600	1555	1372	1480	2308	2810	2523	1856
60-64	1216	1189	1213	1045	1924	1763	1683	1803	1529
65+	694	624	1058	826	1041	1488	1669	1422	1141
УКУПНО	1312	1268	1463	1249	1617	1874	2110	2176	1637

Табела 68. Потрошња домаћинстава у Републици Србији – намештај, опремање домаћинства и одржавање, 2006-2013.

Намештај, опремање домаћинства и одржавање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1352	1009	1650	1916	1260	1466	1904	1351	1440
25-29	1882	2034	2524	2172	1974	2122	2578	2114	2158
30-34	2235	2547	2305	2360	2344	2777	2865	2747	2518
35-39	2096	2073	2477	2462	2520	2461	2380	3024	2444
40-44	2216	2067	2294	2197	2670	2086	2224	3060	2348
45-49	1814	1768	1972	2155	2213	2244	2641	2667	2160
50-54	2052	2023	2063	2154	2048	2259	2193	2605	2164
55-59	1761	2162	1957	2081	2003	2119	2229	2383	2084
60-64	1678	1580	1924	1943	1903	2242	2343	2275	2021
65+	1268	1284	1380	1425	1504	1749	1828	1904	1549
УКУПНО	1679	1716	1814	1856	1870	2032	2130	2314	1926

Табела 69. Потрошња градских домаћинстава у Републици Србији – намештај, опремање домаћинства и одржавање, 2006-2013.

Намештај, опремање домаћинства и одржавање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1025	814	891	1779	1273	1370	1583	1238	1282
25-29	1459	2119	2605	2047	2000	1711	2513	2209	2070
30-34	2088	2406	2595	2306	2550	2889	3477	2664	2602
35-39	2185	2147	2335	2580	2747	2497	2542	3047	2504
40-44	2331	2253	2482	2281	2821	2173	2125	3382	2479
45-49	1785	1823	2054	2035	2389	2185	2512	2731	2170
50-54	2054	1958	2001	2166	1971	2278	2060	2752	2142
55-59	1786	2348	2001	2119	2035	2050	2280	2414	2125
60-64	1860	1503	1887	2060	1984	2222	2298	2170	2029
65+	1307	1304	1451	1534	1463	1713	1817	1958	1579
УКУПНО	1723	1778	1827	1934	1914	2014	2120	2373	1962

Табела 70. Потрошња сеоских домаћинстава у Републици Србији – намештај, опремање домаћинства и одржавање, 2006-2013.

Намештај, опремање домаћинства и одржавање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1892	1829	891	2529	1206	1912	2658	1678	1780
25-29	2554	1732	2605	2541	1885	3062	2870	1677	2422
30-34	2489	2841	2595	2495	1822	2499	1762	3019	2462
35-39	1953	1928	2335	2217	2047	2397	2053	2988	2275
40-44	2059	1767	2482	2068	2445	1941	2382	2549	2200
45-49	1860	1688	2054	2355	1965	2352	2807	2548	2173
50-54	2049	2136	2001	2139	2190	2236	2374	2365	2177
55-59	1716	1878	2001	2024	1962	2216	2164	2333	2037
60-64	1397	1689	1887	1759	1797	2269	2407	2441	1998
65+	1221	1260	1451	1291	1556	1797	1844	1825	1527
УКУПНО	1615	1628	1827	1744	1806	2057	2140	2219	1875

Табела 71. Потрошња домаћинстава у Београдском региону – намештај, опремање домаћинства и одржавање, 2006-2013.

Намештај, опремање домаћинства и одржавање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1688	408	834	983	803	1408	1954	1104	1280
25-29	2035	1487	1527	2191	2392	1321	2869	1975	1969
30-34	2832	2180	2415	1842	2640	2645	1812	2535	2333
35-39	1944	1889	1927	2435	2280	2003	1718	3460	2243
40-44	2239	2197	2106	1936	2813	1849	2055	3331	2335
45-49	1561	1852	1765	2154	2271	1789	1899	2496	1979
50-54	2049	2142	1866	2062	1569	1966	1730	2527	2002
55-59	1706	2571	1816	2093	1630	2073	1933	1964	1983
60-64	1921	1791	1580	1856	1682	2112	2259	2039	1922
65+	1369	1320	1252	1314	1263	1684	1736	1739	1468
УКУПНО	1706	1824	1602	1763	1657	1847	1871	2196	1810

Табела 72. Потрошња градских домаћинстава у Београдском региону – намештај, опремање домаћинства и одржавање, 2006-2013.

Намештај, опремање домаћинства и одржавање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1469	408	957	633	803	1408	1583	1104	1108
25-29	1725	1240	1530	1580	2516	1321	2637	2003	1811
30-34	2630	2308	1667	1852	2797	2716	1946	2411	2266
35-39	1529	1792	1847	2908	1971	2035	1786	3520	2201
40-44	2327	2079	1838	2148	2565	1619	1842	3570	2273
45-49	1419	1840	1559	1891	2370	1651	1754	2623	1894
50-54	1867	2024	1900	2215	1557	2079	1780	2555	1998
55-59	1690	2705	1862	2242	1785	1915	2072	1893	2024
60-64	1927	1592	1442	1832	1609	2012	2300	1981	1856
65+	1419	1346	1185	1365	1275	1636	1763	1843	1485
УКУПНО	1652	1786	1506	1837	1655	1779	1876	2254	1795

Табела 73. Потрошња сеоских домаћинстава у Београдском региону – намештај, опремање домаћинства и одржавање, 2006-2013.

Намештај, опремање домаћинства и одржавање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	2658	0	217	2358	0	0	7000	0	2994
25-29	2868	3963	1500	3821	167	0	4271	1778	2797
30-34	3787	1470	4319	1808	2085	1967	333	3385	2648
35-39	3098	2270	2547	1522	4015	1760	974	3169	2585
40-44	1522	2631	3158	1575	4575	3084	3015	2144	2740
45-49	2414	1938	2563	2539	1803	3037	2587	1854	2297
50-54	2635	2657	1696	1917	1629	1608	1529	2293	2071
55-59	1790	2066	1609	1845	1014	2711	1517	2273	1854
60-64	1893	2607	2432	1899	1946	2422	2084	2271	2196
65+	1054	1156	1616	1250	1200	1960	1578	1213	1400
УКУПНО	1978	2018	2086	1657	1671	2189	1844	1903	1918

Табела 74. Потрошња домаћинстава у Р. Србији – одећа и обућа, 2006-2013.

Одећа и обућа	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	3291	2073	3324	2296	2136	2991	3063	2969	2628
25-29	2695	5947	3951	2726	1997	2488	3091	3604	3317
30-34	3087	3300	3086	3649	2866	3202	3176	4946	3463
35-39	3071	2846	3869	3221	3619	4073	4116	4585	3667
40-44	3638	3023	3739	3487	3288	3449	4287	4712	3691
45-49	3050	2911	3088	3503	3371	3480	3513	3716	3309
50-54	2919	2579	3012	2875	2994	2889	2839	3208	2904
55-59	2261	2354	2456	2355	2235	2722	2460	2695	2438
60-64	1635	1743	2016	1901	1970	2320	2400	2381	2081
65+	1216	1112	1243	1220	1134	1240	1434	1382	1249
УКУПНО	2158	2058	2274	2162	2045	2242	2331	2608	2234

Табела 75. Потрошња градских домаћинстава у Србији–одећа и обућа, 2006-2013.

Одећа и обућа	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	2595	2233	1740	2452	2386	2297	2530	3419	2448
25-29	2904	6871	5431	2975	1858	2141	3339	4087	3713
30-34	3240	3080	2563	3642	3103	3268	3698	5418	3587
35-39	3402	3341	3244	3412	4075	4530	4798	4986	3925
40-44	4108	3297	3295	3910	3233	3801	4434	5290	3905
45-49	3319	3386	2675	3342	3895	3575	3354	3936	3420
50-54	3253	2697	2927	3153	2837	3026	2887	3723	3055
55-59	2469	2712	2392	2409	2396	2949	2254	2798	2546
60-64	1855	1851	1576	2199	2197	2237	2162	2591	2115
65+	1284	1152	1259	1170	1022	1199	1315	1380	1222
УКУПНО	2391	2320	2046	2291	2140	2340	2286	2853	2334

Табела 76. Потрошња сеоских домаћинстава у Србији – одећа и обућа, 2006-2013.

Одећа и обућа	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	4442	1403	1740	1571	1046	7266	4313	1222	2886
25-29	2362	2678	5431	1991	2468	3285	1972	1398	2949
30-34	2820	3760	2563	3668	2264	3035	2235	3391	2968
35-39	2538	1862	3244	2826	2668	3247	2747	3974	2930
40-44	2994	2581	3295	2830	3370	2860	4050	3797	3197
45-49	2624	2213	2675	3771	2629	3305	3718	3309	2981
50-54	2415	2378	2927	2536	3283	2719	2773	2363	2644
55-59	1886	1807	2392	2273	2026	2403	2721	2524	2256
60-64	1296	1589	1576	1433	1669	2434	2735	2047	1902
65+	1134	1066	1259	1281	1278	1293	1604	1386	1285
УКУПНО	1823	1682	2046	1976	1908	2103	2399	2210	2015

Табела 77. Потрошња домаћинства у Београду–одећа и обућа, 2006-2013.

Одећа и обућа	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	5008	1723	3499	4060	370	2999	3042	3390	3154
25-29	2061	9476	2586	2532	1628	1936	2339	5971	4016
30-34	4121	4136	3765	3643	2464	2242	2768	6942	4071
35-39	3274	2445	3749	3150	4100	3570	3759	5614	3786
40-44	4305	3834	3386	3698	3213	3363	3458	6639	4008
45-49	4155	4213	3942	2613	4308	3098	2791	3981	3673
50-54	3400	3212	3310	3359	3272	3032	2359	4305	3288
55-59	2772	3338	2616	2593	2540	2993	2466	3260	2830
60-64	2563	2255	2422	1736	2012	2775	2154	2727	2320
65+	1662	1352	1573	1266	971	1266	1198	1592	1347
УКУПНО	2697	2742	2527	2194	2103	2187	2032	3298	2472

Табела 78. Потрошња градских домаћинства у Београду–одећа и обућа, 2006-2013.

Одећа и обућа	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	3291	1723	3532	4752	370	2999	2530	3390	2846
25-29	2269	10053	2654	3049	1719	1936	2617	6610	4369
30-34	4735	4209	3146	3995	2643	2146	2418	7786	4269
35-39	3401	2807	3964	3443	4173	3818	4052	5989	4054
40-44	4299	3627	3397	4241	3085	2989	3748	6693	4043
45-49	4261	4404	3861	2614	4684	3137	2341	4374	3755
50-54	3517	3260	2945	3540	2843	3218	2590	4334	3305
55-59	2918	3751	2522	2687	2656	3167	2417	3289	2944
60-64	2661	2303	2474	2055	1961	2981	2153	3030	2450
65+	1758	1457	1438	1197	1035	1272	1159	1722	1363
УКУПНО	2779	2882	2417	2341	2125	2221	2015	3520	2537

Табела 79. Потрошња сеоских домаћинства у Београду–одећа и обућа, 2006-2013.

Одећа и обућа	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	12567	0	3333	1333	0	0	10000	0	7942
25-29	1501	3704	1767	1152	0	0	667	1317	1565
30-34	1212	3727	5342	2482	1833	3167	6625	1149	3093
35-39	2922	1012	2100	2582	3687	1687	524	3791	2473
40-44	4362	4590	3343	2776	4117	5370	2151	6373	4080
45-49	3517	2855	4254	2613	2523	2750	4941	1984	3213
50-54	3022	3007	5109	3188	5438	2447	1433	4063	3279
55-59	2021	1777	3042	2438	2077	2296	2615	3135	2407
60-64	2045	2062	2098	1179	2195	2138	2155	1514	1904
65+	1048	680	2300	1352	634	1234	1428	934	1208
УКУПНО	2285	2036	3082	1982	1991	2016	2112	2172	2208

Табела 80. Потрошња домаћинстава у Републици Србији - транспорт, 2006-2013.

Транспорт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	3386	7316	4076	2239	1802	3907	2013	2289	3172
25-29	4257	5421	3610	6545	6071	3725	3525	2912	4452
30-34	4372	5201	4331	5490	3997	5565	4427	5833	4926
35-39	4191	4645	5876	6307	5071	6592	5644	6218	5561
40-44	5895	5083	5082	5254	5651	4736	5545	6157	5433
45-49	5225	4725	5162	5138	4863	6405	5735	6587	5446
50-54	4309	4714	5782	6062	6361	5744	4606	5530	5343
55-59	4079	4091	4333	4479	4719	4927	4767	4778	4518
60-64	3365	4172	3606	3612	3574	4998	5087	4004	4107
65+	2199	2030	2100	2049	2355	2352	2439	2309	2234
УКУПНО	3597	3632	3764	3831	3820	4130	3941	4111	3853

Табела 81. Потрошња градских домаћинстава у Р. Србији - транспорт, 2006-2013.

Транспорт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	2872	8475	3322	2378	1860	3913	2581	2006	3361
25-29	2160	5878	4261	6080	6678	3589	3671	2788	4315
30-34	3984	4766	4029	4739	4516	5719	5110	5599	4828
35-39	4664	4923	6925	6608	5773	6579	5984	5925	5934
40-44	5877	5373	5279	5623	5478	4930	4997	6181	5477
45-49	4847	5403	5097	4204	4758	6646	5010	6057	5251
50-54	4124	4355	5697	6320	5828	5771	4389	5856	5233
55-59	3709	4156	4916	4362	4730	5139	4353	4349	4457
60-64	3158	4521	3540	3600	3584	4860	4958	3670	4029
65+	1938	1731	2483	1903	2147	2081	2235	2121	2087
УКУПНО	3392	3722	3923	3786	3787	4115	3720	3942	3799

Табела 82. Потрошња сеоских домаћинстава у Р. Србији - транспорт, 2006-2013.

Транспорт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	4235	2459	3322	1595	1548	3871	679	4424	2939
25-29	6591	3802	4261	6917	4013	4034	2868	3476	4799
30-34	5044	6113	4029	7374	2683	5182	3196	6603	5031
35-39	3427	4090	6925	5686	3606	6615	4962	6665	5290
40-44	5921	4615	5279	4680	5909	4412	6430	6121	5426
45-49	5824	3730	5097	6694	5012	5961	6663	7567	5721
50-54	4587	5329	5697	5747	7339	5712	4903	4995	5478
55-59	4746	3991	4916	4653	4704	4628	5289	5487	4795
60-64	3684	3679	3540	3632	3562	5188	5269	4537	4204
65+	2518	2377	2483	2229	2624	2712	2729	2585	2531
УКУПНО	3892	3504	3923	3897	3867	4151	4261	4382	3980

Табела 83. Потрошња домаћинства у Београду - транспорт, 2006-2013.

Транспорт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1693	1133	1927	1987	2636	3748	2519	1429	2166
25-29	2949	4998	3164	3997	9018	5283	4364	3786	4697
30-34	4745	7648	4111	7225	4468	7021	6473	6602	6196
35-39	6070	3796	5329	7454	8487	6938	6110	7625	6402
40-44	9203	5629	6222	3682	7047	5290	5573	8706	6419
45-49	6358	5284	8016	4736	4600	7387	6136	8430	6333
50-54	5143	6119	6047	5432	4816	8318	5717	6104	5955
55-59	5322	4841	4661	3671	4310	5425	5650	5026	4868
60-64	3770	4401	4130	4066	3449	5833	4955	4323	4393
65+	2833	1975	1982	1770	2181	2215	2652	2334	2245
УКУПНО	4473	4081	4060	3559	3844	4471	4261	4723	4186

Табела 84. Потрошња градских домаћинства у Београду - транспорт, 2006-2013.

Транспорт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1640	1133	2191	1476	2636	3748	2581	1429	2126
25-29	2032	4782	3343	3697	9630	5283	4632	3695	4710
30-34	4720	8360	3714	4262	5287	7411	6010	6773	5989
35-39	5682	3955	3615	9605	9078	7043	6237	7688	6408
40-44	8831	5977	5039	3786	6597	5245	5023	8703	6162
45-49	4784	4860	7326	2949	4741	7670	5230	8649	5718
50-54	4427	6393	5445	4957	4316	7283	5760	6112	5592
55-59	4888	4748	4005	3917	4544	5018	5819	5042	4735
60-64	3778	4656	4148	4519	3379	4764	5043	4354	4367
65+	2919	1960	1803	1821	2192	2181	2643	2427	2245
УКУПНО	4137	4092	3544	3559	3879	4290	4157	4797	4060

Табела 85. Потрошња сеоских домаћинства у Београду - транспорт, 2006-2013.

Транспорт	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1933	0	600	4000	0	0	1667	0	2028
25-29	5420	7159	1000	4798	0	0	2750	4444	4510
30-34	4864	3683	5123	17005	1583	3300	11583	5424	7557
35-39	7148	3166	18499	3300	5169	6139	4707	7317	6934
40-44	12247	4357	10861	3506	10242	5531	8060	8724	7766
45-49	15811	8295	10680	7340	3930	4839	10457	7322	8735
50-54	7452	4920	9026	5883	7343	11584	5546	6042	7337
55-59	7556	5194	7625	3264	3375	7059	5144	4955	5427
60-64	3728	3359	4024	3276	3702	6045	4581	4197	4215
65+	2291	2066	2952	1706	2123	2408	2708	1866	2277
УКУПНО	6161	4027	6659	3560	3671	5380	4787	4338	4819

Табела 86. Потрошња домаћинства у Републици Србији - образовање, 2006-2013.

Образовање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	618	236	3674	2257	1102	1639	4587	4754	2077
25-29	169	179	208	373	646	438	257	937	402
30-34	353	151	88	497	149	398	349	469	308
35-39	293	334	289	520	401	224	164	177	302
40-44	474	739	676	342	674	373	1024	558	605
45-49	661	870	789	833	781	708	1052	1511	890
50-54	725	487	858	1276	1070	738	790	1135	869
55-59	485	502	405	339	539	656	515	666	511
60-64	211	192	200	145	135	282	157	340	209
65+	140	183	188	193	164	179	214	122	173
УКУПНО	361	376	401	431	402	384	427	501	410

Табела 87. Потрошња градских домаћинства у Р. Србији-образовање, 2006-2013.

Образовање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	982	281	2861	2606	1355	1905	6543	5979	2537
25-29	249	195	62	452	836	622	314	694	439
30-34	239	188	43	565	208	546	525	546	361
35-39	367	428	153	739	497	321	229	189	365
40-44	685	778	633	456	847	368	1154	616	690
45-49	603	1156	662	999	1012	783	866	1947	994
50-54	987	672	548	1590	1334	1045	924	1672	1073
55-59	602	738	229	421	811	715	786	791	633
60-64	283	211	62	215	188	447	154	501	263
65+	161	165	57	226	198	165	231	184	175
УКУПНО	450	474	240	543	539	462	492	675	485

Табела 88. Потрошња сеоских домаћинства у Р. Србији - образовање, 2006-2013.

Образовање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	0	0	2861	0	0	0	0	0	516
25-29	42	122	62	139	2	16	0	2048	244
30-34	551	74	43	327	0	31	32	216	174
35-39	174	145	153	68	200	50	32	159	128
40-44	187	675	633	165	417	381	814	466	457
45-49	751	452	662	557	453	570	1290	706	678
50-54	329	171	548	892	586	357	607	254	463
55-59	275	142	229	217	186	573	172	460	277
60-64	100	165	62	35	65	55	163	83	91
65+	114	204	57	153	120	199	189	32	135
УКУПНО	234	236	240	269	206	272	332	217	250

Табела 89. Потрошња домаћинстава у Београду - образовање, 2006-2013.

Образовање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1350	0	8842	0	3272	3067	6094	9833	3990
25-29	247	235	298	591	1971	1538	267	1368	819
30-34	1293	266	0	290	408	95	615	787	471
35-39	384	354	396	425	429	582	195	369	384
40-44	805	1244	1189	610	763	603	1033	855	901
45-49	825	1012	1027	969	1173	496	1814	1946	1152
50-54	1054	500	1412	1563	1950	2048	1477	1463	1367
55-59	902	774	569	448	1157	1463	832	1289	922
60-64	453	301	176	241	289	871	385	677	430
65+	176	198	284	139	247	314	228	252	232
УКУПНО	565	488	593	474	702	753	675	825	636

Табела 90. Потрошња градских домаћинстава у Београду - образовање, 2006-2013.

Образовање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1656	0	10600	0	3272	3067	6543	9833	4306
25-29	338	192	322	812	2079	1538	311	413	736
30-34	473	275	0	14	524	105	671	893	403
35-39	231	315	447	645	282	659	213	326	380
40-44	874	977	1399	915	839	574	1261	1027	996
45-49	815	1018	1147	866	1376	503	1764	2330	1214
50-54	1264	539	1301	2046	1907	2435	1833	1573	1534
55-59	1076	832	684	639	1417	1744	1105	1432	1110
60-64	446	369	205	359	270	1153	201	827	477
65+	147	183	331	242	220	360	257	301	259
УКУПНО	579	476	653	600	739	853	742	925	698

Табела 91. Потрошња сеоских домаћинстава у Београду - образовање, 2006-2013.

Образовање	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25-29	0	667	0	0	33	0	0	8333	1638
30-34	5172	220	0	1201	0	0	0	63	831
35-39	811	507	0	0	1250	0	0	578	466
40-44	241	2222	367	92	222	759	0	0	560
45-49	886	972	563	1118	208	429	2051	0	745
50-54	376	329	1961	1105	2165	830	53	540	820
55-59	6	552	45	133	116	333	16	674	232
60-64	491	24	0	35	356	0	1173	75	277
65+	364	299	26	9	390	46	58	4	143
УКУПНО	495	553	294	295	517	249	342	310	381

Табела 92. Потрошња домаћинстава у Србији–алкохолна пића и дуван, 2006-2013.

Алкохолна пића и дуван	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1360	2185	1448	1921	1544	2444	2696	2082	1821
25-29	1560	2515	2229	2348	1653	2578	2779	3529	2383
30-34	1843	2025	2290	2112	2265	2662	2854	2351	2280
35-39	1541	1932	2005	2363	2455	2731	2699	2964	2319
40-44	1937	2162	2554	2379	2466	2557	2891	2898	2460
45-49	1973	2244	2255	2453	2447	3020	2741	2910	2480
50-54	2026	2318	2421	2605	2543	2902	2921	3156	2576
55-59	1797	2299	2229	2390	2346	2595	3208	2788	2452
60-64	1375	1494	1686	1949	2097	2583	2771	2523	2126
65+	938	1025	1153	1236	1259	1271	1452	1609	1247
УКУПНО	1478	1706	1789	1901	1887	2116	2295	2352	1940

Табела 93. Потрошња градских домаћинстава у Републици Србији – алкохолна пића и дуван, 2006-2013.

Алкохолна пића и дуван	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1327	2176	1120	2163	1428	1899	3204	2519	1942
25-29	1269	2572	1826	2328	1528	1896	2832	3553	2263
30-34	1731	1794	2265	1948	2442	2222	2768	1873	2100
35-39	1475	1817	2107	2073	2467	2412	2498	2582	2163
40-44	1986	2061	2452	2368	2408	2492	2586	2653	2363
45-49	1919	2184	2508	2301	2341	3125	2233	2689	2408
50-54	1864	2095	2607	2390	2228	2362	2900	2920	2383
55-59	1694	2277	2227	2244	2202	2441	2797	2666	2309
60-64	1302	1488	1737	1951	2036	2416	2495	2193	2007
65+	827	899	1336	1122	1083	1078	1264	1485	1143
УКУПНО	1402	1641	1870	1804	1766	1927	2058	2169	1831

Табела 94. Потрошња сеоских домаћинстава у Републици Србији – алкохолна пића и дуван, 2006-2013.

Алкохолна пића и дуван	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1410	2221	1120	1132	2048	4962	1503	385	1612
25-29	2023	2312	1826	2407	2080	4140	2542	3416	2495
30-34	2036	2508	2265	2524	1818	3757	3010	3927	2674
35-39	1646	2162	2107	2960	2430	3307	3103	3548	2654
40-44	1870	2325	2452	2396	2552	2666	3382	3284	2578
45-49	2059	2331	2508	2705	2595	2828	3392	3319	2680
50-54	2270	2700	2607	2867	3121	3572	2949	3542	2924
55-59	1982	2331	2227	2610	2533	2813	3727	2988	2661
60-64	1488	1502	1737	1947	2177	2813	3160	3048	2313
65+	1074	1171	1336	1376	1487	1526	1720	1790	1431
УКУПНО	1587	1800	1870	2040	2060	2387	2631	2653	2121

Табела 95. Потрошња домаћинстава у Београду–алк. пића и дуван, 2006-2013.

Алкохолна пића и дуван	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1486	1159	1491	1486	1434	1247	3083	2072	1852
25-29	1220	3610	3027	2696	1419	2586	2861	5306	2937
30-34	1935	2265	2746	2347	1975	3041	4034	2972	2684
35-39	1689	1998	1889	2165	1950	3045	2849	2851	2292
40-44	2114	2891	2999	2900	2742	1754	2775	2872	2668
45-49	2212	2700	2774	2361	2195	2585	2553	3247	2574
50-54	2361	2844	2349	2801	2339	2709	2481	2971	2608
55-59	2116	3193	2907	2681	2613	2642	3911	3278	2906
60-64	1524	2079	1731	2374	2061	2945	3209	2713	2391
65+	916	1063	1227	1209	1139	1210	1366	1797	1245
УКУПНО	1595	2132	1975	2030	1772	1972	2331	2572	2051

Табела 96. Потрошња градских домаћинстава у Београду – алкохолна пића и дуван, 2006-2013.

Алкохолна пића и дуван	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	932	1159	936	1863	1434	1247	3204	2072	1824
25-29	833	3620	2924	2817	1288	2586	2975	5764	2992
30-34	1940	1958	2696	2252	2010	2597	4075	2670	2550
35-39	1546	2025	1806	2110	1680	2896	2873	2675	2207
40-44	2257	2926	3234	2611	2894	1647	2886	2888	2701
45-49	2234	2385	2524	2178	1915	2501	1869	3171	2352
50-54	1990	2582	2191	2088	2068	1969	2595	2963	2315
55-59	2009	2967	2944	2361	2627	2112	3408	3073	2674
60-64	1407	2112	1764	2618	1818	2580	2932	2455	2266
65+	858	987	1097	1068	971	1075	1271	1697	1128
УКУПНО	1478	1983	1884	1877	1615	1696	2154	2465	1897

Табела 97. Потрошња сеоских домаћинстава у Београдском региону – алкохолна пића и дуван, 2006-2013.

Алкохолна пића и дуван	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	3576	0	4280	0	0	0	1447	0	2565
25-29	2262	3513	4270	2375	3769	0	2170	1966	2585
30-34	1909	3973	2874	2661	1852	7283	3584	5040	3321
35-39	2085	1893	2528	2273	3466	4170	2587	3705	2715
40-44	943	2763	2080	3391	1663	2328	2275	2794	2369
45-49	2075	4946	3740	2626	3525	3348	5815	3629	3698
50-54	3557	3988	3130	3479	3711	5043	2024	3035	3618
55-59	2666	4048	2741	3210	2555	4775	5413	4161	3746
60-64	2143	1942	1525	1949	2941	4073	4390	3748	3034
65+	1279	1551	1930	1385	2028	1984	1928	2304	1835
УКУПНО	2183	2882	2429	2247	2565	3364	3212	3116	2753

Табела 98. Потрошња домаћинства у Р. Србији–рекреација и култура, 2006-2013.

Рекреација и култура	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1703	831	1137	2090	2799	1298	3827	3433	2004
25-29	1462	2457	2617	2360	2451	1707	2844	2494	2262
30-34	1955	2690	2425	5323	2592	2087	2556	5173	3168
35-39	2310	2556	4061	3419	3474	3069	3662	4685	3425
40-44	2683	2648	3601	3262	3718	2452	3550	4223	3252
45-49	2149	2300	2535	3030	2946	2476	2726	3200	2651
50-54	2104	2075	2012	2542	2345	1658	1794	2334	2109
55-59	1685	1698	1668	1965	2036	1626	1730	2007	1802
60-64	1289	1732	1589	1811	1773	1519	1802	1936	1698
65+	1109	981	1168	1335	1280	1169	1329	1519	1239
УКУПНО	1643	1686	1885	2103	1977	1613	1876	2354	1892

Табела 99. Потрошња градских домаћинства у Р. Србији – рекреација и култура, 2006-2013.

Рекреација и култура	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1986	812	311	2288	3301	1350	5157	4419	2395
25-29	1587	2451	1472	2724	2750	1482	3336	2888	2357
30-34	1889	3091	2032	6615	3087	2370	2549	5946	3604
35-39	2632	2921	2574	3996	4172	3467	4530	5879	3737
40-44	3394	3259	2288	3865	4572	3247	4323	5026	3701
45-49	2443	2789	1452	3702	3971	3015	3236	4030	3037
50-54	2665	2535	1361	3278	2765	1963	2322	3017	2487
55-59	1948	2093	1175	2302	2686	2085	2224	2381	2107
60-64	1635	2089	1116	2267	2195	1772	2136	2238	1957
65+	1464	1203	790	1731	1594	1498	1620	1859	1479
УКУПНО	2029	2085	1200	2659	2509	2008	2309	2904	2215

Табела 100. Потрошња сеоских домаћинства у Републици Србији – рекреација и култура, 2006-2013.

Рекреација и култура	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1236	913	311	1150	613	977	708	756	848
25-29	1263	2476	1472	1288	1436	2220	629	691	1467
30-34	2070	1850	2032	2077	1339	1386	2569	2626	2023
35-39	1792	1831	2574	2232	2018	2350	1919	2861	2228
40-44	1710	1662	2288	2326	2448	1122	2302	2954	2098
45-49	1682	1582	1452	1912	1498	1487	2074	1665	1661
50-54	1260	1290	1361	1645	1575	1281	1071	1214	1338
55-59	1210	1096	1175	1458	1192	980	1105	1391	1198
60-64	755	1228	1116	1099	1214	1173	1333	1456	1191
65+	678	724	790	848	874	734	916	1019	821
УКУПНО	1090	1115	1200	1306	1214	1045	1252	1460	1209

Табела 101. Потрошња домаћинстава у Београду–рекреација и култура, 2006-2013.

Рекреација и култура	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1878	512	2608	1197	2741	2131	4810	7709	3114
25-29	2261	3634	3637	3645	4761	1948	4966	4681	3728
30-34	2543	4941	3377	7621	4643	2673	4008	9960	5502
35-39	2494	2829	5702	3231	5867	4036	4848	6929	4658
40-44	4557	3523	6125	3772	6524	2775	2660	4958	4414
45-49	2986	3454	4266	2716	6365	2757	3041	5357	3913
50-54	2811	3804	3989	2057	4104	1987	2608	3521	3133
55-59	2319	2513	2370	1963	3732	1983	2276	2406	2439
60-64	2011	2933	2176	1931	2101	2427	2791	2544	2369
65+	1927	1463	1865	1174	1920	1748	2107	2216	1809
УКУПНО	2414	2628	3015	2076	3357	2112	2614	3553	2724

Табела 102. Потрошња градских домаћинстава у Београдском региону – рекреација и култура, 2006-2013.

Рекреација и култура	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	2205	512	2902	1150	2741	2131	5157	7709	3301
25-29	2834	3712	3848	4784	4861	1948	5789	5252	4169
30-34	2645	4853	2950	9635	5394	2856	3019	11164	5920
35-39	2147	2794	5526	4098	6109	4444	5175	8121	5027
40-44	4767	3730	6927	4560	6966	2981	3015	5574	4890
45-49	2951	3563	4896	3536	7190	2886	2992	6004	4281
50-54	3066	4078	4198	2736	4403	2281	2734	3719	3443
55-59	2482	2847	2589	2297	4186	2293	2487	2395	2697
60-64	2090	2963	2308	2498	2217	2802	3173	2793	2627
65+	2072	1489	2013	1510	2108	1872	2179	2452	1967
УКУПНО	2542	2727	3214	2730	3672	2317	2771	3956	2995

Табела 103. Потрошња сеоских домаћинстава у Београдском региону – рекреација и култура, 2006-2013.

Рекреација и култура	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	435	0	1133	1384	0	0	100	0	697
25-29	715	2849	1090	606	2958	0	0	511	1030
30-34	2057	5431	4466	970	2000	917	14900	1702	3273
35-39	3457	2969	7061	1556	4506	933	1238	1140	2967
40-44	2838	2764	2977	2433	3386	1671	1055	1910	2356
45-49	3195	2675	1831	1520	2451	1597	3276	2075	2338
50-54	1987	2611	2955	1411	2594	1060	2106	1856	2042
55-59	1484	1249	1378	1411	1921	733	1645	2452	1505
60-64	1587	2811	1362	941	1683	1270	1164	1545	1511
65+	1007	1298	1062	756	924	1032	1681	1025	1097
УКУПНО	1771	2133	2015	1140	1775	1080	1824	1501	1653

Табела 104. Потрошња домаћинства у Р. Србији – ресторани и хотели, 2006-2013.

Ресторани и хотели	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	772	1939	524	1422	1939	1893	2584	1919	1489
25-29	370	1559	712	1577	1472	1821	1455	2281	1373
30-34	538	505	1053	1258	1048	1178	1527	1943	1135
35-39	541	741	1044	944	1028	1291	1472	1746	1095
40-44	695	867	1237	1180	1291	1275	1562	1930	1234
45-49	673	993	1294	1257	1248	1445	1607	1862	1275
50-54	680	807	1239	1518	1409	1507	1383	1769	1251
55-59	613	779	906	988	1059	1096	1318	1241	997
60-64	307	537	706	777	695	892	1013	984	768
65+	246	326	383	438	409	475	541	545	423
УКУПНО	460	621	788	855	816	918	1007	1155	827

Табела 105. Потрошња градских домаћинства у Р. Србији – ресторани и хотели, 2006-2013.

Ресторани и хотели	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	780	2274	73	1511	2299	2018	3321	2227	1783
25-29	525	1785	606	1888	1698	2369	1470	2599	1647
30-34	620	605	691	1381	1216	1393	1993	2430	1323
35-39	606	902	638	966	1186	1481	1755	2226	1193
40-44	773	975	1058	1284	1432	1484	1494	2346	1336
45-49	691	1066	1075	1187	1333	1613	1805	2057	1328
50-54	708	851	1044	1664	1497	1610	1360	2200	1320
55-59	608	895	699	1158	1305	1227	1467	1394	1085
60-64	380	549	416	899	805	975	1153	1125	828
65+	250	352	377	465	452	550	576	648	465
УКУПНО	496	707	620	946	942	1051	1103	1398	910

Табела 106. Потрошња сеоских домаћинства у Републици Србији – ресторани и хотели, 2006-2013.

Ресторани и хотели	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	761	536	73	1001	371	1120	857	1437	708
25-29	123	759	606	661	708	564	1390	828	593
30-34	398	295	691	947	621	643	686	339	563
35-39	436	418	638	900	697	948	905	1013	741
40-44	589	691	1058	1019	1083	927	1671	1271	1009
45-49	644	885	1075	1373	1127	1136	1353	1501	1115
50-54	638	731	1044	1338	1247	1379	1414	1061	1086
55-59	622	604	699	733	739	911	1129	989	804
60-64	195	521	416	586	549	780	816	759	600
65+	240	297	377	404	355	375	491	393	366
УКУПНО	408	498	620	726	634	726	871	763	653

Табела 107. Потрошња домаћинства у Београду – ресторани и хотели, 2006-2013.

Ресторани и хотели	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	752	750	1223	2856	3525	3181	3322	3571	2548
25-29	401	2338	958	1808	2267	3487	2968	4671	2419
30-34	871	980	1693	1440	2135	2440	4052	4695	2401
35-39	679	779	1270	671	1704	1787	2602	3402	1675
40-44	675	838	1670	876	1782	1853	1918	3878	1718
45-49	554	1304	1512	1213	1556	1964	2210	3187	1662
50-54	584	1120	1851	1623	1663	2102	2110	2939	1657
55-59	549	988	1478	1229	2034	1988	2432	1946	1551
60-64	121	715	1002	767	940	1404	2192	1686	1167
65+	288	404	480	427	552	758	815	957	596
УКУПНО	437	812	1064	879	1175	1378	1674	2135	1202

Табела 108. Потрошња градских домаћинства у Београдском региону – ресторани и хотели, 2006-2013.

Ресторани и хотели	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	619	750	1333	3319	3525	3181	3321	3571	2674
25-29	431	2571	1038	2455	2393	3487	3295	5075	2709
30-34	981	1120	2097	1835	2505	2530	4208	5269	2771
35-39	812	799	1321	827	1735	1996	2719	3890	1861
40-44	746	943	1615	995	1865	1867	1949	3983	1774
45-49	575	1128	1427	859	1487	1802	2160	3373	1569
50-54	468	1053	1896	1891	1744	2220	1984	3080	1710
55-59	504	1088	1585	1556	2446	1881	2536	2105	1667
60-64	119	800	1081	849	941	1513	2425	1934	1274
65+	309	423	445	555	593	753	790	1022	620
УКУПНО	434	830	1071	1035	1258	1379	1696	2325	1262

Табела 109. Потрошња сеоских домаћинства у Београдском региону – ресторани и хотели, 2006-2013.

Ресторани и хотели	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1333	0	667	1033	0	0	3333	0	1547
25-29	320	0	0	83	0	0	1000	1722	567
30-34	350	200	667	137	833	1583	2333	762	618
35-39	311	701	870	370	1532	200	1310	1036	751
40-44	95	452	1887	673	1189	1778	1778	3359	1488
45-49	424	2556	1839	1728	1886	3421	2451	2245	1975
50-54	958	1414	1627	1368	1255	1730	2614	1755	1522
55-59	778	610	995	688	387	2421	2123	1261	1163
60-64	129	363	511	624	933	1068	1196	692	747
65+	157	283	670	268	334	785	964	630	534
УКУПНО	452	722	1032	655	753	1371	1573	1166	969

Табела 110. Потрошња домаћинстава у Србији – остала добра и услуге, 2006-2013.

Остала добра и услуге	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1453	2064	1820	1982	1890	1989	3348	1646	1897
25-29	2774	2932	2290	3060	2485	2496	2890	3438	2801
30-34	1486	2113	2731	3255	2786	2972	3218	4131	2842
35-39	1741	1918	2388	2812	2887	3246	3987	3882	2821
40-44	1680	1864	2147	2162	3267	2672	2793	3520	2473
45-49	1697	1581	2276	2299	2697	2602	2997	3003	2357
50-54	1685	1777	2066	2413	2328	2847	2717	2876	2293
55-59	1504	2016	1856	2061	2188	2795	2718	2643	2216
60-64	1315	1407	1476	1990	1909	2407	2167	2420	1937
65+	957	948	1071	1212	1330	1466	1930	1764	1344
УКУПНО	1372	1486	1658	1867	1962	2195	2401	2513	1930

Табела 111. Потрошња градских домаћинстава у Републици Србији – остала добра и услуге, 2006-2013.

Остала добра и услуге	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1548	1976	788	2108	1973	1980	3618	1649	1955
25-29	3188	3171	2400	3267	2640	2549	3150	2750	2896
30-34	1388	2182	2730	3710	3098	3210	3133	4166	2994
35-39	1858	1907	1802	3008	3183	3460	4814	4728	3021
40-44	2003	2220	2240	2438	3363	2971	2880	4333	2772
45-49	1922	1842	2212	2303	2890	2525	3297	3123	2478
50-54	1708	1889	1591	2571	2568	3155	2903	3116	2375
55-59	1564	1994	1664	2107	2381	2995	2979	2525	2261
60-64	1356	1539	1196	2286	1957	2596	2202	2419	2001
65+	1115	1069	882	1399	1457	1667	2163	1984	1491
УКУПНО	1514	1645	1409	2079	2145	2403	2628	2730	2073

Табела 112. Потрошња сеоских домаћинстава у Републици Србији – остала добра и услуге, 2006-2013.

Остала добра и услуге	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1299	2430	788	1381	1526	2033	2714	1635	1573
25-29	2115	2087	2400	2449	1957	2372	1719	6582	2615
30-34	1656	1968	2730	2110	1995	2381	3371	4013	2504
35-39	1552	1940	1802	2408	2269	2860	2326	2589	2204
40-44	1238	1290	2240	1733	3123	2173	2653	2235	2022
45-49	1339	1198	2212	2291	2424	2745	2613	2783	2149
50-54	1650	1586	1591	2222	1886	2463	2463	2483	2027
55-59	1396	2048	1664	1990	1937	2514	2387	2837	2096
60-64	1253	1221	1196	1526	1846	2148	2116	2421	1767
65+	765	807	882	982	1166	1200	1599	1440	1101
УКУПНО	1169	1257	1409	1563	1698	1896	2071	2162	1646

Табела 113. Потрошња домаћинства у Београду–остала добра и услуге, 2006-2013.

Остала добра и услуге	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1568	1417	1876	1862	1914	2341	3537	2272	2243
25-29	1613	5209	2685	4145	3474	3177	3721	3695	3512
30-34	1469	3272	4545	3467	2931	2903	5025	5918	3908
35-39	2336	1695	3058	2650	3934	3597	5905	6111	3738
40-44	2175	2533	3267	1882	4592	3344	2890	4549	3181
45-49	2504	2280	3968	2118	3490	2479	3870	4001	3073
50-54	2463	2364	3456	2502	3155	3121	3911	3897	3035
55-59	2079	3000	2229	2152	3301	3115	3282	3526	2817
60-64	1425	2162	2022	1972	2462	3857	2361	3082	2451
65+	1222	1588	1577	1049	1844	1947	3098	2496	1878
УКУПНО	1778	2217	2408	1813	2676	2620	3343	3479	2550

Табела 114. Потрошња градских домаћинства у Београдском региону – остала добра и услуге, 2006-2013.

Остала добра и услуге	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	1747	1417	2150	1318	1914	2341	3618	2272	2230
25-29	1925	5425	2811	5413	3574	3177	3909	3680	3821
30-34	1223	3321	4064	3847	3422	3085	3109	6310	3813
35-39	2327	1442	3203	3093	3967	3549	6259	6868	3992
40-44	2249	2703	3067	2074	4949	3410	3159	5014	3364
45-49	2696	2424	3282	2183	3629	2594	4003	4310	3108
50-54	2269	2544	3502	3153	3348	3660	4380	4005	3269
55-59	2095	3070	2175	2370	3736	3463	3740	2831	2912
60-64	1400	2158	1970	2226	2120	4303	2562	3108	2506
65+	1269	1537	1631	1235	1931	2073	3187	2718	1973
УКУПНО	1781	2242	2337	2117	2803	2805	3513	3636	2664

Табела 115. Потрошња сеоских домаћинства у Београдском региону – остала добра и услуге, 2006-2013.

Остала добра и услуге	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Просек
до 24	783	0	500	4007	0	0	2433	0	1710
25-29	771	3050	1167	761	1667	0	2583	3811	1944
30-34	2631	3000	5770	2212	1200	1167	2615	3232	3077
35-39	2361	2697	1948	1794	3746	3967	1990	2439	2534
40-44	1568	1910	4051	1555	2059	2989	1673	2247	2339
45-49	1350	1256	6616	2024	2831	1444	3233	2432	2916
50-54	3087	1579	3228	1883	2182	1424	2036	2994	2257
55-59	1998	2737	2471	1792	1562	1714	1914	6521	2495
60-64	1561	2178	2339	1528	3702	2480	1502	2981	2327
65+	923	1917	1284	818	1381	1224	2573	1374	1443
УКУПНО	1764	2091	2763	1377	2039	1689	2483	2669	2111

Табела 116. Храна и безалкохолна пића – удео у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Храна - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	35,37	34,42	40,93	31,26	31,60	29,92
25-29	35,54	34,65	39,46	31,05	30,29	37,27
30-34	37,67	36,51	41,48	34,74	34,30	36,97
35-39	38,43	37,51	42,22	37,30	36,79	38,98
40-44	38,85	37,82	41,22	38,25	38,02	39,50
45-49	39,00	38,40	40,53	38,52	38,97	35,98
50-54	39,18	38,34	41,22	38,77	38,58	39,16
55-59	40,85	39,98	42,44	40,98	40,82	41,16
60-64	42,30	41,26	44,47	42,22	41,88	43,33
65+	44,99	44,32	46,36	45,33	45,10	46,90
УКУПНО	41,41	40,47	43,53	41,04	40,85	41,93

Табела 117. Становање, вода струја, гас и друга горива – удео у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Становање - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	19,05	19,92	13,96	23,23	23,33	16,01
25-29	17,44	18,37	12,86	20,00	20,56	15,28
30-34	15,28	16,08	12,81	14,57	15,35	10,32
35-39	14,13	14,07	13,23	14,02	14,26	12,98
40-44	14,08	14,12	13,67	13,37	13,47	12,74
45-49	14,27	14,34	14,23	13,09	12,91	13,61
50-54	14,88	15,09	14,55	13,55	13,43	13,89
55-59	15,35	15,46	15,16	13,75	13,52	14,86
60-64	15,92	16,24	15,34	14,49	14,41	15,02
65+	17,54	17,97	16,68	16,88	16,84	16,86
УКУПНО	15,80	16,06	15,22	14,97	15,00	14,80

Табела 118. Здравство – удео у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Здравство - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	1,96	1,95	2,51	2,89	2,71	4,22
25-29	1,82	1,74	1,93	2,41	2,15	5,25
30-34	2,45	2,37	2,56	2,95	2,95	2,94
35-39	2,47	2,42	2,40	3,29	3,22	3,70
40-44	2,44	2,48	2,39	2,87	2,97	2,35
45-49	2,44	2,41	2,37	2,89	2,87	3,12
50-54	2,91	2,98	2,96	3,44	3,55	2,94
55-59	3,69	3,71	3,53	4,22	4,38	3,56
60-64	4,35	4,55	4,10	4,94	4,92	4,79
65+	6,17	6,62	5,24	7,32	7,46	6,59
УКУПНО	4,06	4,18	3,80	4,82	4,91	4,38

Табела 119. Комуникације - удео у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Комуникације - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	3,83	3,89	3,70	4,04	3,94	4,89
25-29	4,43	4,68	3,39	4,53	4,72	2,72
30-34	3,83	4,08	3,23	3,63	3,76	2,93
35-39	4,03	4,18	3,61	3,93	3,94	3,88
40-44	4,08	4,24	3,69	4,15	4,17	3,95
45-49	4,22	4,42	3,84	4,25	4,32	3,99
50-54	4,14	4,40	3,59	4,44	4,67	3,63
55-59	3,90	4,12	3,43	4,04	4,15	3,63
60-64	3,70	3,98	3,23	3,87	4,06	3,18
65+	3,26	3,49	2,90	3,38	3,44	3,05
УКУПНО	3,77	4,00	3,31	3,87	3,97	3,45

Табела 120. Намештај, опремање домаћинства и одржавање - удео у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Намештај - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	3,51	2,88	5,55	2,43	2,10	6,84
25-29	4,60	4,26	5,73	3,40	2,99	6,64
30-34	4,97	4,98	5,34	3,73	3,53	4,84
35-39	4,63	4,58	4,75	3,69	3,52	4,88
40-44	4,43	4,51	4,52	3,77	3,59	4,79
45-49	4,21	4,16	4,43	3,35	3,24	3,84
50-54	4,31	4,18	4,52	3,46	3,43	3,64
55-59	4,44	4,46	4,48	3,61	3,62	3,62
60-64	4,56	4,53	4,67	3,80	3,59	4,56
65+	4,59	4,52	4,79	3,68	3,65	3,75
УКУПНО	4,48	4,44	4,66	3,62	3,54	4,04

Табела 121. Образовање - удео у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Образовање - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	5,06	5,69	1,61	7,57	8,14	0,00
25-29	0,86	0,90	0,58	1,41	1,22	3,89
30-34	0,61	0,69	0,38	0,75	0,63	1,52
35-39	0,57	0,67	0,27	0,63	0,61	0,88
40-44	1,14	1,25	0,94	1,45	1,57	0,98
45-49	1,73	1,91	1,38	1,95	2,08	1,24
50-54	1,73	2,10	0,96	2,36	2,63	1,44
55-59	1,09	1,33	0,61	1,68	1,98	0,45
60-64	0,47	0,59	0,21	0,85	0,92	0,58
65+	0,51	0,50	0,42	0,58	0,64	0,38
УКУПНО	0,96	1,10	0,62	1,27	1,37	0,80

Табела 122. Одећа и обућа - удео у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Одећа и обућа - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	6,41	5,49	8,99	5,98	5,38	18,14
25-29	7,06	7,65	6,97	6,93	7,22	3,72
30-34	6,84	6,87	6,44	6,51	6,66	5,65
35-39	6,94	7,18	6,12	6,23	6,49	4,67
40-44	6,96	7,11	6,57	6,47	6,38	7,14
45-49	6,44	6,56	6,07	6,22	6,43	5,37
50-54	5,79	5,97	5,50	5,68	5,67	5,77
55-59	5,19	5,34	4,96	5,16	5,26	4,70
60-64	4,70	4,72	4,44	4,59	4,74	3,96
65+	3,70	3,50	4,03	3,37	3,35	3,23
УКУПНО	5,20	5,28	5,00	4,94	5,00	4,65

Табела 123. Транспорт - удео у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Транспорт - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	7,74	7,54	9,16	4,11	4,02	4,63
25-29	9,48	8,89	11,35	8,10	7,78	10,70
30-34	9,73	9,24	10,92	9,91	9,34	13,81
35-39	10,53	10,86	11,05	10,54	10,25	13,10
40-44	10,25	9,97	11,16	10,35	9,73	13,58
45-49	10,61	10,07	11,66	10,72	9,80	14,59
50-54	10,65	10,22	11,38	10,29	9,60	12,91
55-59	9,62	9,34	10,54	8,87	8,47	10,60
60-64	9,27	8,99	9,82	8,68	8,46	8,76
65+	6,62	5,97	7,93	5,63	5,52	6,09
УКУПНО	8,97	8,59	9,88	8,37	8,00	10,16

Табела 124. Алкохолна пића и дуван - удео у укупној потрошњи домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Алкохол - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	4,44	4,35	5,02	3,51	3,45	5,86
25-29	5,07	4,66	5,90	5,07	4,94	6,14
30-34	4,50	4,02	5,80	4,29	3,98	6,07
35-39	4,39	3,96	5,54	3,77	3,53	5,13
40-44	4,64	4,30	5,30	4,30	4,27	4,14
45-49	4,83	4,62	5,46	4,36	4,03	6,18
50-54	5,13	4,66	6,08	4,50	3,97	6,37
55-59	5,22	4,84	5,85	5,29	4,78	7,32
60-64	4,80	4,48	5,40	4,73	4,39	6,30
65+	3,70	3,27	4,48	3,12	2,78	4,91
УКУПНО	4,52	4,14	5,27	4,10	3,74	5,80

Табела 125. Рекреација и култура - удео у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Рекреација - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	4,89	5,37	2,64	5,91	6,24	1,59
25-29	4,82	4,85	3,47	6,43	6,89	2,45
30-34	6,26	6,90	4,39	8,80	9,23	5,98
35-39	6,48	6,84	4,65	7,67	8,04	5,60
40-44	6,13	6,74	4,31	7,12	7,72	4,12
45-49	5,16	5,82	3,38	6,63	7,33	3,91
50-54	4,20	4,86	2,78	5,41	5,91	3,59
55-59	3,83	4,42	2,63	4,44	4,82	2,94
60-64	3,83	4,36	2,78	4,68	5,09	3,14
65+	3,67	4,23	2,57	4,53	4,84	2,94
УКУПНО	4,41	5,01	3,00	5,45	5,90	3,48

Табела 126. Ресторани и хотели - удео у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Ресторани - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	3,63	4,00	2,21	4,83	5,06	3,53
25-29	2,92	3,39	1,40	4,17	4,47	1,35
30-34	2,24	2,53	1,22	3,84	4,32	1,13
35-39	2,07	2,18	1,55	2,76	2,98	1,42
40-44	2,33	2,43	2,07	2,77	2,80	2,60
45-49	2,48	2,55	2,27	2,81	2,69	3,30
50-54	2,49	2,58	2,26	2,86	2,94	2,68
55-59	2,12	2,27	1,77	2,83	2,98	2,27
60-64	1,73	1,85	1,40	2,31	2,47	1,55
65+	1,25	1,33	1,15	1,49	1,52	1,43
УКУПНО	1,93	2,06	1,62	2,40	2,49	2,04

Табела 127. Остала добра и услуге - удео у укупној потрошњи домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Остало - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	4,63	4,38	4,90	4,22	4,26	3,91
25-29	5,97	5,96	6,18	6,06	6,31	4,61
30-34	5,61	5,73	5,43	6,25	5,95	5,62
35-39	5,34	5,53	4,60	6,15	6,39	4,79
40-44	4,66	5,04	4,16	5,13	5,31	4,09
45-49	4,59	4,75	4,38	5,20	5,32	4,87
50-54	4,57	4,64	4,21	5,24	5,61	3,97
55-59	4,72	4,74	4,61	5,13	5,21	4,87
60-64	4,37	4,46	4,13	4,84	4,85	4,84
65+	3,98	4,27	3,45	4,71	4,85	3,86
УКУПНО	4,50	4,69	4,09	5,10	5,25	4,45

Табела 128. Потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља – трошкови првог реда, 2006-2013.

Трошкови првог реда	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	23119	25141	18424	30296	30420	21954
25-29	25727	26590	22943	30995	32087	24350
30-34	28043	28705	26201	32663	33721	27497
35-39	29076	29512	27700	33181	33925	29468
40-44	29356	29905	27858	33776	34483	31213
45-49	28607	28768	28043	32185	32362	31548
50-54	28588	28861	28261	32285	32361	31811
55-59	28136	28219	27800	32361	32849	30493
60-64	27731	27825	27362	31188	31606	30384
65+	23189	24072	21790	27741	28216	26282
УКУПНО	26309	26854	25195	30329	30848	28993

Табела 129. Потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља – трошкови другог реда, 2006-2013.

Трошкови другог реда	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	10886	11319	9309	12718	12467	15105
25-29	12408	12809	11849	14129	14485	11655
30-34	13151	13508	12124	15344	15338	15731
35-39	14101	15014	12353	15206	15505	14509
40-44	14242	14881	13073	16237	16114	17404
45-49	13974	14138	13438	15648	15105	17379
50-54	13358	13756	12489	15187	15148	15568
55-59	11382	11725	10923	12822	13136	11774
60-64	10058	10219	9579	11023	11248	10121
65+	6307	6282	6404	6640	6751	6168
УКУПНО	10041	10350	9454	11042	11104	10963

Табела 130. Потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља – трошкови трећег реда, 2006-2013.

Трошкови трећег реда	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	7211	8075	4742	9758	10029	6519
25-29	8818	9164	7169	12596	13691	6127
30-34	9424	10021	7763	14495	15054	10288
35-39	9659	10114	7827	12364	13087	8967
40-44	9419	10172	7707	11981	12730	8551
45-49	8763	9250	7605	11221	11310	10926
50-54	8230	8565	7374	10434	10737	9439
55-59	7467	7762	6760	9713	9949	8909
60-64	6529	6793	5871	8378	8673	7619
65+	4253	4579	3719	5529	5688	4908
УКУПНО	6588	7029	5628	8526	8818	7486

Табела 131. Потрошња домаћинства према старости носиоца и типу насеља – удео трошкова првог реда, 2006-2013.

Први ред - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	56,39	56,38	57,41	57,47	57,54	50,15
25-29	54,80	54,76	55,25	53,46	53,00	57,79
30-34	55,40	54,96	56,85	52,26	52,60	50,24
35-39	55,03	54,01	57,85	54,62	54,27	55,66
40-44	55,37	54,42	57,28	54,48	54,45	54,60
45-49	55,71	55,15	57,13	54,50	55,44	52,71
50-54	56,97	56,40	58,73	55,76	55,56	55,99
55-59	59,89	59,16	61,12	58,95	58,72	59,58
60-64	62,57	62,06	63,91	61,65	61,20	63,14
65+	68,71	68,92	68,28	69,52	69,40	70,35
УКУПНО	61,27	60,71	62,55	60,76	60,63	61,11

Табела 132. Потрошња домаћинства према старости носиоца и типу насеља – удео трошкова другог реда, 2006-2013.

Други ред - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	26,55	25,38	29,01	24,13	23,58	34,50
25-29	26,43	26,38	28,02	24,37	23,93	27,66
30-34	25,98	25,86	26,31	24,55	23,92	28,74
35-39	26,69	27,48	25,80	25,03	24,80	27,40
40-44	26,86	27,08	26,88	26,19	25,45	30,44
45-49	27,22	27,11	27,38	26,50	25,87	29,04
50-54	26,62	26,88	25,95	26,23	26,01	27,40
55-59	24,23	24,58	24,02	23,36	23,48	23,01
60-64	22,70	22,79	22,37	21,79	21,78	21,03
65+	18,69	17,98	20,07	16,64	16,60	16,51
УКУПНО	23,40	23,38	23,47	22,07	21,87	23,11

Табела 133. Потрошња домаћинства према старости носиоца и типу насеља – удео трошкова трећег реда, 2006-2013.

Трећи ред - удео	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	17,58	18,11	14,78	18,51	18,97	14,89
25-29	18,48	18,87	15,95	21,73	22,61	14,54
30-34	18,62	19,19	16,84	23,19	23,48	18,80
35-39	18,28	18,71	16,35	20,35	20,93	16,94
40-44	17,77	18,51	15,85	19,33	20,10	14,96
45-49	17,07	17,74	15,49	19,00	19,37	18,25
50-54	16,40	16,73	15,32	18,02	18,43	16,61
55-59	15,89	16,27	14,86	17,69	17,78	17,41
60-64	14,73	15,15	13,71	16,56	16,79	15,83
65+	12,60	13,11	11,65	13,86	13,99	13,14
УКУПНО	15,34	15,89	13,97	17,04	17,37	15,78

Табела 134. Потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља – трошкови првог реда по јединици једнаке потрошње, 2006-2013.

Први ред по ЈЈП	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	12220	13913	8585	17332	18292	8379
25-29	11983	13422	8948	16093	17738	8929
30-34	11651	12540	9780	14556	16020	9312
35-39	11170	11847	9826	13942	14769	10638
40-44	10698	11134	9498	13086	13826	10563
45-49	10387	10795	9633	12365	12847	10731
50-54	10600	11100	9955	12318	12791	11038
55-59	11209	11699	10467	12857	13305	11285
60-64	11731	12394	10832	13496	14129	11316
65+	12078	13256	10583	14891	15521	12415
УКУПНО	11399	12107	10296	13649	14355	11388

Табела 135. Потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља – трошкови другог реда по јединици једнаке потрошње, 2006-2013.

Други ред по ЈЈП	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	5754	6264	4338	7276	7497	5765
25-29	5779	6466	4621	7336	8007	4274
30-34	5464	5901	4525	6838	7286	5327
35-39	5417	6027	4382	6389	6750	5238
40-44	5190	5540	4457	6291	6461	5890
45-49	5074	5305	4616	6011	5996	5911
50-54	4953	5291	4399	5794	5987	5402
55-59	4535	4861	4113	5094	5320	4358
60-64	4255	4552	3792	4770	5028	3770
65+	3285	3459	3110	3564	3713	2914
УКУПНО	4351	4667	3863	4969	5167	4306

Табела 136. Потрошња домаћинстава према старости носиоца и типу насеља – трошкови трећег реда по јединици једнаке потрошње, 2006-2013.

Трећи ред по ЈЈП	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	3811	4469	2210	5582	6031	2488
25-29	4107	4626	2796	6540	7568	2247
30-34	3915	4378	2898	6460	7152	3484
35-39	3711	4060	2776	5195	5697	3237
40-44	3433	3787	2628	4642	5104	2894
45-49	3182	3471	2612	4311	4490	3716
50-54	3052	3294	2597	3981	4244	3275
55-59	2975	3218	2545	3859	4029	3297
60-64	2762	3026	2324	3625	3877	2838
65+	2215	2521	1806	2968	3129	2318
УКУПНО	2855	3169	2300	3837	4103	2940

Табела 137. Структура потрошње домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Структура потрошње	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	1,62	1,62	1,60	1,62	1,61	1,64
25-29	1,63	1,64	1,59	1,67	1,69	1,57
30-34	1,63	1,64	1,60	1,71	1,71	1,64
35-39	1,63	1,65	1,58	1,66	1,67	1,61
40-44	1,62	1,64	1,59	1,65	1,66	1,60
45-49	1,61	1,63	1,58	1,64	1,65	1,66
50-54	1,59	1,60	1,57	1,62	1,63	1,61
55-59	1,56	1,57	1,54	1,59	1,59	1,58
60-64	1,52	1,53	1,50	1,55	1,55	1,53
65+	1,44	1,44	1,43	1,44	1,45	1,43
УКУПНО	1,54	1,55	1,51	1,56	1,57	1,55

Табела 138. Удео потрошње у односу на приходе домаћинства према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013

Потрошња/приходи	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	111,03	115,96	97,75	115,69	117,22	98,26
25-29	110,54	109,24	113,68	117,61	118,32	113,06
30-34	102,42	98,83	110,23	103,66	102,25	112,34
35-39	101,93	98,70	105,89	102,59	103,66	97,10
40-44	99,22	96,05	102,68	93,73	94,03	92,69
45-49	95,44	93,81	96,23	92,71	95,30	79,54
50-54	92,97	92,68	92,40	93,74	94,67	90,88
55-59	91,38	87,93	96,26	88,76	88,09	91,12
60-64	89,48	87,09	91,56	87,03	87,83	83,61
65+	87,51	85,60	89,56	88,52	88,17	88,77
УКУПНО	92,30	90,19	94,06	91,81	92,18	89,34

Табела 139. Начин трошења домаћинстава према старости носиоца и типу насеља, 2006-2013.

Начин трошења	Р Србија	РС градско	РС рурално	БГД укупно	БГД градско	БГД рурално
до 24	1,80	1,88	1,56	1,87	1,89	1,61
25-29	1,80	1,79	1,81	1,97	2,00	1,77
30-34	1,67	1,62	1,76	1,77	1,75	1,84
35-39	1,66	1,63	1,68	1,70	1,73	1,57
40-44	1,61	1,58	1,63	1,55	1,56	1,49
45-49	1,54	1,53	1,52	1,53	1,58	1,32
50-54	1,48	1,49	1,45	1,52	1,54	1,46
55-59	1,43	1,38	1,48	1,41	1,40	1,44
60-64	1,36	1,33	1,37	1,35	1,36	1,28
65+	1,26	1,23	1,28	1,28	1,27	1,27
УКУПНО	1,41	1,40	1,42	1,43	1,44	1,38

Табела 140. Ниска варијанта званичних пројекција РЗС за Београдски регион

Пројекција Београд	2021	2031	2041
до 24	428260	465917	477711
25-29	109812	110259	128702
30-34	125828	117646	134091
35-39	138236	126780	129646
40-44	137059	131328	124259
45-49	124501	141325	130941
50-54	110403	138119	133518
55-59	106177	123281	140809
60-64	109310	106598	134451
65+	349126	378856	407258
Укупно	1738712	1840109	1941386

Извор: Пројекције становништва Републике Србије 2011-2041. – Подаци по општинама и градовима, РЗС, 2014.

Табела 141. Пројекција домаћинства Београдског региона

Домаћинства БГД	2021	2031	2041
до 24	10373	11144	11375
25-29	21115	20867	24222
30-34	31679	30377	34924
35-39	50829	46731	47828
40-44	54568	50945	47760
45-49	58631	65609	60483
50-54	59305	72791	69894
55-59	54166	60979	68887
60-64	54796	51665	64386
65+	248441	274710	297221
Укупно	643901	685817	726980
Величина домаћинства	2,70	2,68	2,67

Табела 142. Пројекција структуре потрошње домаћинства у Србији укључујући могући кохорт ефекат

Кохорт ефекат	2006-2013	2020	2030	2040
до 24	1,61	1,60	1,60	1,61
25-29	1,64	1,61	1,61	1,62
30-34	1,63	1,60	1,60	1,61
35-39	1,63	1,61	1,61	1,61
40-44	1,62	1,60	1,61	1,61
45-49	1,61	1,59	1,60	1,59
50-54	1,59	1,57	1,58	1,58
55-59	1,56	1,54	1,54	1,55
60-64	1,52	1,50	1,50	1,51
65+	1,44	1,37	1,38	1,34
Укупно	1,541	1,499	1,495	1,489

14. Биографија аутора

Мр Петар Васић је рођен 1980. године у Смедереву, где је завршио основну школу и Гимназију природно-математичког смера. Дипломирао је на Географском факултету у Београду, одсек за Демографију, 2003. године са просечном оценом 9,89. Последипломске студије, смер Демографија, уписао је на Економском факултету у Београду 2003. године. Положио је све програмом предвиђене испите (просечна оцена 9,64) и одбранио магистарску тезу под насловом „Утицај изабраних демографских обележја на структуру потрошње домаћинства у Србији“ 15.07.2010. године.

Мр Петар Васић је у току досадашње каријере стипендиран од стране више институција и добитник је низа награда. Био је стипендиста Фонда за младе таленте општине Смедерево 2000-2004, Републичке фондације за развој уметничког и научног подмладка 2001-2003, Амбасаде Краљевине Норвешке 2002, Министарства науке и заштите животне средине 2003-2006. Добитник је награде за најбољег студента генерације Географског факултета који је дипломирао школске 2003/2004 године.

Кандидат је као истраживач до сада био ангажован на три научно-истраживачка пројекта финансирана од стране Министарства науке Републике Србије, и то: “Транзиција друштва и привреде у процесу регионализације и глобализације – правци промена и апликативни модели”, Института друштвених наука у периоду 2003-2006; “Геосистемске основе просторно-функционалне организације Србије”, Географског факултета Универзитета у Београду у периоду 2006-2010; “Истраживање демографских феномена у функцији јавних политика у Србији”, Института друштвених наука, Географског факултета у Београду и Факултета организационих наука у Београду у периоду 2011-2016. године, у оквиру којих је објавио низ научних и стручних радова у области демографије. Од 01.марта 2006. године ради на месту асистента приправника на Географском факултету у Београду. У звање асистента на Географском факултету у Београду изабран је 28.12.2011.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а ПЕТАР ВАСИЋ

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

СТАРОСТ КАО ДЕМОГРАФСКА ОДРЕДНИЦА
ПОТРОШЊЕ ДОМАЋИНСТАВА У СРБИЈИ

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 12.05.2016.

Петар Васић

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора ПЕТАР ВАСИЋ
Број уписа _____
Студијски програм ДЕМОГРАФИЈА
Наслов рада СТАРОСТ КАО ДЕМОГРАФСКА СРЕДНИЦА ПОТРОШЊЕ ДОМАЋИНСТАВА У СРБИЈИ
Ментор ДР МИРЈАНА ДЕВЕЏИЋ

Потписани ПЕТАР ВАСИЋ

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 12.05.2016.

Borislav Vasic

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

СТАРОСТ КАО ДЕМОГРАФСКА ОДРЕДНИЦА
ПОТРОШЊЕ ДОМАЋИНСТАВА У СРБИЈИ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 12.05.2016.

